

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019.
Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів

15–19 квітня 2019 року

Електронне видання комбінованого
використовування на DVD-ROM

м. Запоріжжя

УДК 1(06)+3(06)+8(06)+9(06)
Т39

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Запорізького національного технічного університету
(Протокол №10 від 03.06.2019 р.)*

Упорядник Бондаревич І.М.

Редакційна колегія:

Наумик В. В., д-р техн. наук, професор (відпов. ред.)
Прушківський В. Г., д-р екон. наук, професор
Кузькін О.Ф., канд. техн. наук, доцент
Глушко В.І., канд. техн. наук, доцент
Климов О.В., канд. техн. наук, доцент
Антонов М.Л., канд. техн. наук, доцент
Савченко В.О., канд. техн. наук, доцент
Кабак В.С., канд. техн. наук, доцент
Касьян М.М., канд. техн. наук, доцент
Корольков В.В., канд. екон. наук, доцент
Дєдков М.В., канд. іст. наук, доцент
Васильєва О.О., канд. фіз.-мат. наук, доцент
Пуцина І.В., канд. пед. наук, доцент
Філей Ю.В., канд. юр. наук, доцент
Гайворонська Т.О., канд. філос. наук, доцент
Сажєєв В. М., канд. техн. наук, доцент
Висоцька Н. І., начальник патентно-інформаційного відділу

Тези доповідей друкуються методом прямого відтворення тексту, представленою авторами, які несуть відповідальність за його форму і зміст.

Т39 Тиждень науки-2019. Гуманітарний факультет. Тези доповідей науково-практичної конференції, Запоріжжя, 15–19 квітня 2019 р. [Електронний ресурс] / Редкол. :В. В. Наумик (відпов. ред.) Електрон. дані. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2019. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM); 12 см. – Назва з тит. екрана.
ISBN 978-617-529-226-6.

Зібрані тези доповідей, заслуханих на щорічній науково-практичній конференції серед студентів, викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів. Збірка відображає широкий спектр тематики наукових досліджень, які проводяться на Гуманітарному факультеті Запорізького національного технічного університету. Збірка розрахована на широкий загал дослідників та науковців.

ISBN 978-617-529-226-6.

© Запорізький національний
технічний університет (ЗНТУ), 2019

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»	15
<i>Ситников М.М.</i> Розвиток регіональної інноваційно-інвестиційної діяльності.....	15
<i>Лазнева І.О.</i> Використання планів кептивного страхування з метою консолідації світової страхової програми ТНК.....	17
<i>Сарнацький О.П.</i> Дії Міністерства закордонних справ Російської імперії у боротьбі царизму проти українських політичних партій Наддніпрянщини на початку ХХ ст.....	19
<i>Мелещенко А. І.</i> Перспективи іноземного інвестування та комплекс заходів для покращення умов ведення бізнесу в Україні	21
<i>Черномаз К.Г.</i> Аграрний сектор України: міжнародний аспект розвитку.....	22
<i>Гнатенко С.О.</i> Аналіз сучасних форм бізнесу в глобальному просторі.....	25
<i>Бреславцева Г.Є.</i> Склад і структура інвестиційних ресурсів в економіці України.....	27
<i>Сарнацький О.П.</i> Бельгійське питання у зовнішній політиці Франції, Англії та Пруссії напередодні франко-пруської війни 1870-1871 рр.....	29
<i>Мелещенко А.І.</i> Сучасний стан і перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні	31
<i>Мелещенко Р.А. Мелещенко А.І.</i> Провідна роль системних інтеграторів у міжнародному бізнесі та їх вплив на міжнародний рух капіталу підчас світової фінансової кризи (2007-2009 рр.)	33
<i>Долгополова М.В. Лазнева І.О.</i> Ринок електронної торгівлі в Україні: класифікація форм	35

СЕКЦІЯ «ПЕРЕКЛАД».....	38
<i>Приходько А. Н.</i> Феномен діяльності в комунікативній філософії.....	38
<i>Кузнецова І. В.</i> Когнітивні аспекти дослідження метафори в політичному дискурсі.....	40
<i>Бондаренко О. М.</i> Проблеми міжкультурної комунікації при перекладі нових слів англійської мови.....	45
<i>Кузнецова М. О.</i> Рівні та сфери-джерела прецедентності.....	47
у вторинному мультимодальному дискурсі.....	47
сучасної англomовної масової культури.....	47
<i>Хавкіна О. М.</i> Мовні особливості бурлескних (травестійних) перекладів (на матеріалі російсько-українських перекладів пісень Ю. Чайки).....	49
<i>Костенко Г.М.</i> Когнітивні дослідження у зарубіжному літературознавстві: основні ідеї і терміни.....	51
<i>Лут К. А.</i> Абревіатури та скорочення в англomовних текстах будівельних стандартів	53
<i>Волошук В. І.</i> Вербалізація концепту "Смерть" в стислому сучасному німецькому оповіданні	55
<i>Гура Н. П.</i> Інтертекстуальність та прецедентність.....	57
<i>Підгорна А. Б.</i> Онтологічна сутність мовної картини світу ...	60
<i>Тарасенко К. В.</i> Перекладацька діяльність Г. Пилипенка крізь призму дослідницької аналітики	62
<i>Четвертак Є. О.</i> Специфіка етнономінацій опозиції "свій/чужий" в американському політичному дискурсі	64
<i>Лещенко Г. А.</i> Перекладацький почерк: дефініція та алгоритм дослідження.....	66
<i>Кулабнева О. А.</i> Метафора як засіб мовної концептуалізації в політичному дискурсі Єгипту	67
<i>Каширіна І. В.</i> Концепт «Колір» в дискурсі ризику	69
<i>Бережна О. О.</i> Порівняльний аналіз антропонімів в англійській і українській мовах.....	71

<i>Бондаренко О. М. Артеменкова О. К. Телескопія як спосіб утворення комп'ютерної лексики в сучасній англійській мові</i>	73
<i>Кузнецова М. О. Бабак Є. С. Інтерсеміотичний аналіз англомовного веб-коміксу як мультимодального тексту</i>	75
<i>Лут К. А. Гутарева Є. А. Роль англомовних запозичень у французькій мові</i>	77
<i>Гура Н. П., Козак Г. В. Словотвірні моделі складних прикметників терміносистеми машинобудування</i>	80
<i>Четвертак Є. О., Комар О. М. Порівняння категорії рекламного дискурсу та рекламного тексту</i>	83
<i>Хавкіна О. М., Коростовець М. Г. Труднощі перекладу ідеографічних синонімів</i>	84
<i>Кузнецова М. О., Крашевська І. В. Лінгвостилістичні особливості англомовних текстів галузі гандболу</i>	86
<i>Тарасенко К. В., Кудлай Т. С. Особливості перекладу текстів галузі мистецтвознавства</i>	88
<i>Кузнецова М. О., Макаренко А. В. Проблема перекладу термінів у світлі теорії еквівалентності</i>	89
<i>Хавкіна О. М., Мелай Д. О. Англомовні іт-неологізми та їх відтворення українською мовою</i>	91
<i>Тарасенко К. В., Недотоп М. В. Поняття «реklamний текст» в світлі сучасних наукових інтерпретацій</i>	92
<i>Четвертак Е. О., Пасічник К. С. Досягнення еквівалентності при перекладі англомовних назв кінострічок</i>	94
<i>Куш Е. О., Подолякіна М. О. Класифікація фразеологізмів</i>	96
<i>Хавкіна О. М., Прокопенко О. С. Проблема перекладу інтернаціоналізмів та фальшивих друзів викладача (на матеріалі термінології офісного приладдя)</i>	97
<i>Куш Е. О., Рубан В. С. Ономасіологічні характеристики етнімічних назв</i>	99
<i>Костенко Г. М., Сімагіна А. К. Особливості перекладу термінологічних одиниць у художніх текстах</i>	102

<i>Волошук В. І., Сокол І. О.</i> Процес метафоризації у німецькій медичній термінології анотацій	104
<i>Хавкіна О. М., Старенкова Г. О.</i> Специфіка відтворення англомовних фразеологізмів семантичного поля "наука" українською мовою	106
<i>Лазебна Н. В., Тарасенко А. І.</i> Прагматика англомовних рекламних текстів бренду apple	107
<i>Хавкіна О. М., Тичина Л. М.</i> Труднощі перекладу музичних термінів та шляхи їх подолання	109
<i>Лещенко Г. А., Воленко К. В.</i> Особливості перекладу телескопічних одиниць у сфері інтернет-спілкування.....	113
<i>Кузнєцова І. В., Буряк К. М.</i> Особливості перекладу англійської зооморфної метафори	114
<i>Кузнєцова І. В., Скирта А. А.</i> Метафора як прояв вторинної номінації при перекладі англомовних юридичних термінів	116
<i>Костенко Г. М., Гудим О. С.</i> Мовленнєві стратегії ввічливості у дискурсі англомовних інтернет-форумів	123
СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»	126
<i>Чумаченко О. А.</i> «Мотор Січ»: минуле та сучасність	126
<i>Мозуленко Д.</i> І ставлення населення півдня УСРР до політики коренізації	128
<i>Коянс А. А.</i> Етнодемографічна характеристика трудової міграції з Татарстану та Поволжя на Дніпробуд у 1927-1934 рр.	130
<i>Онуфрієнко Г. С.</i> Риторичний канон в еволюційному контексті мовної комунікації публічного формату	132
СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»	
<i>Біленко Т. Г.</i> Традиції мовного етикету й етнонаціональні особливості комунікації в словянських країнах	136

<i>Воронюк І. О.</i> Жанрове розмаїття офіційно-ділового тексту в історичному аспекті.....	138
<i>Катиш Т. В.</i> Національно-психологічні особливості комунікації англійців, голландців, іспанців, італійців, німців, французів та шведів.....	140
<i>Красницька А. В.</i> Текст правового акта як засіб юридичної техніки	142
<i>Гладій А. Л.</i> Порівняльний аналіз ісландської та української мов.....	144
<i>Бондарчук К. С.</i> Особливості мовної комунікації засобами української мови на прикладі офіційно-ділового та художнього стилів	145
<i>Ільчук К. І.</i> Формування комунікативної компетентності іноземних студентів на основному етапі їх навчання у зво .	147
<i>Добровольська М. Б.</i> Метафора та метонімія як засоби імпліцитної оцінки.....	149
<i>Брацун О. І.</i> Традиції мовленнєвого етикету й етнонаціональні Особливості мовної комунікації в країнах африки	151
<i>Миронюк Л. В.</i> Традиції вітання в мовній комунікації українського та узбецького народів.....	153

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

<i>Коянс А. А., Совков О. О.</i> Поширення християнства на Русі до хрещення.....	155
<i>Чумаченко О. А., Новотарський М. Є.</i> Становлення грошової одиниці України.....	156
<i>Дедков М. В., Балазан Я. С.</i> «Передача» Київської митрополії Московському патріархату у 1686 році.....	158
<i>Коянс А. А., Задимідченко А. А.</i> Озброєння запорізьких козаків у XV-XVII ст.. ..	160
<i>Турчина Л. В., Варов А. П.</i> Іван Сенченко – літописець доби розстріляного відродження.....	162

<i>Турчина Л. В., Орловський Д. І. Володимир Сосюра: співець української душі</i>	<i>164</i>
---	------------

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

<i>Дедков М. В., Мусійченко П. А. Архітектура і живопис Київської Русі після її хрещення</i>	<i>166</i>
<i>Чумаченко О. А., Калмиков Т. А. Меценатська діяльність український гетьманів</i>	<i>169</i>
<i>Сигида Г. А., Олешко А. С. Українське архітектурне бароко: спільне та особливе</i>	<i>171</i>
<i>Студка І. М., Щербина А. М. «Софіївка»: історія, закарбована в природі</i>	<i>173</i>
<i>Сигида Г. А., Пахмутова Г. О. Символізм у творчості Рене Магрітта</i>	<i>175</i>
<i>Дедков М. В., Полковникова С. Христина Алчевська – український народний просвітитель і меценат</i>	<i>177</i>
<i>Сигида Г. А., Рижов Д. В. Від Луганська до Львова – особливості вишиванок кожного регіону</i>	<i>179</i>
<i>Дедков М. В., Сизова Є. О. Видатні кінематографісти України ХХ століття</i>	<i>182</i>
<i>Коянс А. А., Козирєва Є. О. Формування українського менталітету та його вплив на політичну свідомість українців</i>	<i>185</i>
<i>Дедков М. В., Сапга В. С. Донбас як українське місто</i>	<i>186</i>

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

<i>Онуфрієнко Г. С., Коваленко Є. В. Мовна комунікація часів давньої греції у дзеркалі різноманіття діалектів, риторичних ідеалів і публічного контексту</i>	<i>189</i>
<i>Онуфрієнко Г. С., Сафарова Г. Т. Функційні особливості мовної комунікації в сучасному політичному дискурсі</i>	<i>191</i>

<i>Онуфрієнко Г. С., Сизова Є. О.</i> Функції номінацій кольору в мовній комунікації різних народів світу	193
<i>Біленко Т. Г., Видиш С. О.</i> Мовні особливості сучасної соцмережевої комунікації (на основі інтернет-жанрів)	195
<i>Біленко Т. Г., Шишкова А. С.</i> Роль професійних жаргонізмів у визначенні мовної ідентичності	197
<i>Біленко Т. Г., Погосян О. А.</i> Англійськомовні запозичення в українській термінології	199
<i>Біленко Т. Г., Караульна К. Ю.</i> Термінологія соціально-економічної сфери в мові сучасних ЗМІ	201
<i>Катиш Т. В., Сташук Д. А.</i> Національно-мовні особливості слів-звертань у європейських народів	203
<i>Катиш Т. В., Лактіонов В. В.</i> Оптичні та звукові засоби невербальної комунікації (мова прапорів, мова свисту, мова музичних інструментів)	204
<i>Катиш Т. В., Дорошенко М. С.</i> Культура мовлення та український мовленнєвий етикет	206
<i>Катиш Т. В., Панченко О. А.</i> Формування національної мовної картини світу формами та засобами вираження етикету (на матеріалі української та англійської мов)	207
<i>Катиш Т. В., Терлецький С. В.</i> Культура спілкування українців у пам'ятках історії та літератури.....	208
<i>Воронюк І. О., Щербина А. М.</i> Ефективні прийоми встановлення контакту під час професійної комунікації	209
<i>Воронюк І. О., Заботіна Ю. О.</i> Комунікативні бар'єри і способи їх подолання	211
<i>Воронюк І. О., Горбик Д. В.</i> Комунікативна компетентність як найважливіший складник професійної культури фахівців сфери туризму.. ..	213
<i>Красницька А. В., Когут Є. О.</i> Використання синонімів у текстах правової сфери	214
<i>Пасічна О. В., Скринніков І. В.</i> Нормативні аспекти використання іменників-назв осіб у діловому мовленні	216

<i>Ласкава Ю. В., Субботіна О. О.</i> Нові терміни у спортивній комунікації.....	218
<i>Бондарчук К. С., Новотарський М. Є.</i> Використання паралельних морфологічних форм у професійному спілкуванні	220
<i>Бондарчук К. С., Соловійова Д. О.</i> Проблеми використання неологізмів у засобах масової інформації	222
<i>Бондарчук К. С., Демідовець В. С.</i> Особливості ділового спілкування в країнах Європи та Азії (на прикладі Франції, Італії, Німеччини, України та Китаю)	224
<i>Бондарчук К. С., Тиха А. Д.</i> Національні особливості ділового спілкування в Південній Кореї та Японії	225
<i>Бондарчук К. С., Мельник О. М.</i> Особливості ділового етикету в Іспанії та Україні: порівняльний аспект	227
<i>Бондарчук К. С., Селіверстова А. В.</i> Бізнес-етикет у Чехії та Україні: спільне та відмінне	229
<i>Бондарчук К. С., Пилипенко В. С.</i> Жести як інтернаціональний компонент ділового спілкування: порівняльний аспект	231
<i>Бондарчук К. С., Веремій Г. Є.</i> Міжкультурна комунікація як предмет наукових досліджень	232
<i>Миронюк Л. В., Сидоренко А. С.</i> Чистота мовлення як одна з ознак культури професійної комунікації.....	234
<i>Миронюк Л. В., Сидоренко А. С.</i> Лексичні особливості сучасного українського мовного етикету.....	236
<i>Миронюк Л. В., Іващенко Н. А.</i> Специфіка жестів у міжкультурній комунікації (на прикладі народів Азії).....	237
<i>Миронюк Л. В., Шульга І. В.</i> Комунікативні вміння та навички як обов'язкові складові професійної компетентності студента-політолога.....	238

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

<i>Дедков М. В., Щербанюк А. К.</i> Рух жовтих жилетів у Франції: спонтанний протестний рух чи спецпроект російського ФСБ?	240
--	-----

<i>Дедков М. В., Корчєбний Р. С.</i> 38-й президент Бразилії Жаїр Мессіас Болсонару	242
<i>Дедков М. В., Коржова Л. С.</i> Зовнішня політика президента США Д.Трампа: кадрове забезпечення	243
<i>Дедков М. В., Некрасов Ю. В.</i> Зовнішня політика Президента США Д. Трампа	245
<i>Дедков М. В., Ліпара В. Р.</i> «Шатдаун» – 2019 в США: чи потрібно споруджувати стіну на кордоні з Мексикою?	247
СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»	250
<i>Бондаренко О. В.</i> «Відкрита освіта» в Україні: сутність та особливості впровадження	250
<i>Арсєтьєва Г. О.</i> Методи розуміння життя за А. В. Дільтеєм	252
<i>Бондаревич І. М.</i> Егоцентризм, егоїзм, нарцисизм: розрізняння різниць	254
<i>Дєвочкіна Н. М.</i> Особливості самоосвіти сучасних студентів	255
<i>Ємельяненко Є. О.</i> Особливості трансформацій соціального бачення дитинства в концепціях Н. Постмана.....	257
<i>Коваль В. М.</i> Формування комунікативної компетентності ресурсами самостійної роботи студента -майбутнього інженера.....	258
<i>Повзло О. М.</i> Філософія соціальног туризму в рамках ринкових відносин.....	260
СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»	262
<i>Лєвченко А. М., Бондаренко О. В.</i> «Як стати другом для всіх»: елементарні психологічні правила міжособистісного спілкування.....	262
<i>Скомська А. С., Бондаренко О. В.</i> Філософія маркетингу	263

<i>Шерстобітова А. І., Бондаренко О. В.</i> Філософські аспекти інформаційного суспільства	265
<i>Пасічник К. В., Бондаренко О. В.</i> Філософія науки про тенденцію розвитку гуманітарних наук	267
<i>Федорченко Н. О., Бондаренко О. В.</i> Батьки і діти – співробітництво чи війна	268
<i>Пісоцький Я. В., Бондаренко О. В.</i> Самоосвіта як суспільне явище та індивідуальна проблема	270
<i>Маслов Д. П. Бондаревич І. М.</i> Особливості сучасної психологічної війни	271
<i>Соловійов М.П. Бондаревич І.М.</i> Філософський сенс виховання	273
<i>Кліманова Д.О. Бондаревич І.М.</i> Прологомени до філософії ілюстрації	275
<i>Смьордова В. В. Бондаревич І. М.</i> Проблема жорстокості ...	276
<i>Голуб В. О. Бондаревич І. М.</i> Проблема мотивації у підлітків	278
<i>Ковалевич А. О. Бондаревич І. М.</i> Корупція як соціальне явище	279
<i>Довженко Д. В. Бондаревич І. М.</i> Статеве виховання сучасної молоді	280
<i>Костецька А. С., Арсентьєва Г.О.</i> Символ Змія у філософії Г. Сковороди	281
<i>Котовенко В. С., Арсентьєва Г. О.</i> Філософія серця П. Юркевича	283
<i>Завальна Д. О., Арсентьєва Г. О.</i> Співзвучність поглядів про людську сутність Н. Аббаньяно і Л. Фейербаха	284
<i>Крамаренко К. І., Арсентьєва Г. О.</i> Антропологічна етико-правова спрямованість філософії П. Юркевича	286
<i>Мелай Д. О., Арсентьєва Г. О.</i> Гуманітарне пізнання за Г.- Г. Гадамером	287
<i>Камєнський Д. В., Дєвочкіна Н. М.</i> Особливості взаємодії студентів та викладачів у закладах вищої освіти	289

<i>Осипович О. О., Дєвочкіна Н. М. Роль гаджетів в житті студентів</i>	290
<i>Козлов В. В., Дєвочкіна Н. М. Особливості інклюзивного навчання у вишах</i>	292
<i>Джрагацпаян Н. В., Дєвочкіна Н. М. Аналіз гендерної нерівності в сучасному світі</i>	294
<i>Діденко А. Є., Дєвочкіна Н. М. Проблема використання джерел інформації.....</i>	296
<i>Будій І. О., Коваль В. М. Проблема агресії як соціальний феномен</i>	298
<i>Креузова А. А., Коваль В. М. Категорія часу в історії філософії</i>	300
<i>Степанчук О. Л., Коваль В. М. Ідеалістичні погляди на генезис свідомості.....</i>	301
<i>Шукюров Р. С., Повзло О. М. Філософська ідея туризму</i>	303
<i>Родіна Т. В., Повзло О. М. Туризм як спосіб філософського пізнання світу</i>	305
<i>Подлєсна Ю. А., Повзло О. М. Філософське осмислення феномену туризму</i>	306
<i>Грачов М. Ю., Ємельяненко Є. О. Гедонізм як етична позиція: минуле і сучасність.....</i>	308
<i>Дейнега В. Р., Ємельяненко Є. О. Світоглядні основи формування кастового суспільства в Індії</i>	309
<i>Денека М. А., Ємельяненко Є. О. Аналітична філософія: виникнення, розвиток та сучасні напрямки</i>	311
<i>Льїн І. П., Ємельяненко Є. О. Історична постать Сократа та сучасне значення його ідей.....</i>	313
<i>Матола М. В., Ємельяненко Є. О. Проблема науково-технічного прогресу та техніки у філософії.....</i>	315
<i>Рюміна Є. В., Ємельяненко Є. О. Філософія як особливий спосіб ставлення до світу: потреби сучасної людини</i>	317
<i>Шестопалов О. О., Ємельяненко Є. О. Космос чисел та числа космосу у філософії піфагореїзму.....</i>	318

<i>Дорофєєв В. Є., Ємельяненко Є. О. Філософські засади класичної та квантової фізики</i>	<i>320</i>
---	------------

СЕКЦІЯ «ПОЛІТОЛОГІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ТА ПРАВО» 322

<i>Кириченко В. М. Запровадження інституту видкликання народних депутатів в Україні</i>	<i>322</i>
<i>Кириченко Ю. В. Конституційно-правове регулювання права інтелектуальної власності в державах континентальної Європи.....</i>	<i>323</i>
<i>Резанова Н. О. До питання про політичну культуру</i>	<i>324</i>
<i>Соколенко Ю. М. Функції політичних партій</i>	<i>327</i>
<i>Давлетова Г. В. Основні ознаки громадянського суспільства</i>	<i>328</i>
<i>Кириченко В. М.Мусійченко П. А. Право на працю осіб із зниженою працездатністю</i>	<i>330</i>
<i>Орлянський В. С Взаємозалежність права та держави</i>	<i>332</i>
<i>Резанова Н. О. Фейзуллаєва Е. К. Особливості легітимації політичної влади в сучасних демократичних суспільствах..</i>	<i>334</i>
<i>Кириченко Ю. В. Сизова Є. О. Право на житло за конституціями європейських держав</i>	<i>336</i>
<i>Соколенко Ю. М. Полковнікова С. М. Держава як основний інститут політико-правової системи України.....</i>	<i>338</i>
<i>Давлетова Г. В. Андрієнко А. С. Органи місцевого самоврядування в Україні.....</i>	<i>339</i>

СЕКЦІЯ «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

УДК 330.341.1(4)

Ситников М.М.¹

¹ канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Регіональний соціально-економічний розвиток в умовах реформування та європейської інтеграції є пріоритетом тому, що гармонічно поєднує загально-державну мету економічного зростання України з інтересами всіх верств і груп населення. Важливим інструментом реалізації прискореного соціально-економічного розвитку є перехід економіки до ефективної інноваційної політики з використанням досвіду інноваційної політики Європейського Союзу. Інноваційна політика ЄС спрямована на удосконалення механізмів і засобів стимулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях, а також забезпеченні інституційної підтримки науково-технічного рівня розвитку з застосуванням таких механізмів як науково-технічні парки, наукові, технічні, інвестиційні центри та інкубатори, венчурні компанії тощо. Суттєву роль при цьому відіграє фінансування інноваційної діяльності

Мета роботи - на підставі дослідження інноваційної політики ЄС, аналізу ефективності економічного розвитку, проблем інноваційних процесів та загальної динаміки надходження інвестицій в Україну, визначити та запропонувати шляхи підвищення темпів інноваційно-інвестиційної діяльності та зростання соціально-економічного потенціалу країни. Відповідно до мети у роботі було поставлено наступні завдання: дослідити побудову та особливості інноваційної політики ЄС, проаналізувати динаміку надходження інвестицій та інноваційну активність підприємств в Україні і розробити пропозиції щодо активізації інноваційно-інвестиційного розвитку. В ЄС інноваційний розвиток спрямований на ефективну взаємодію організаційно-правових, інформаційних, фінансових та інституційних складових. Основою економічного розвитку є взаємодія регіональної влади, яка займається розвитком інноваційної інфраструктури і кластерною політикою, та держави, що вирішує загальнонаціональні проблеми. При цьому регіональний економічний розвиток, започаткований на наукових дослідженнях, новій техніці та інноваціях є Інноваційна діяльність в ЄС базується на скоординованій співпраці у наступних напрямках:

-аналіз та прогнозування перспективних та пріоритетних напрямків розбудови інноваційної стратегії;

- організація широкомасштабного інформування з проблем інноваційного розвитку;
- організація інституційно-адміністративних структур;
- утворення інфраструктури за для забезпечення інноваційного розвитку;
- фінансування інноваційних розробок та втілення нововведень.

Ці напрямки та сучасна європейська науково-технічна політика в країнах ЄС та асоційованих країнах успішно реалізується у рамках програми розбудови європейського дослідницького простору (ЄДП), Стратегії Європа-2020, ініціатив “Інноваційний Союз”, “Європейський науковий простір” (ЄНП) та “Інноваційна ініціатива 2000”. Регулювання інноваційної діяльності базується на скоординованій співпраці у наступних напрямках: утворення інституційно-адміністративних структур, проведення широкої інформаційної кампанії з проблем нововведень, організація інфраструктурного забезпечення інновацій. Для стимулювання інноваційних процесів в Україні необхідно діяти у наступних напрямках: розвинути ефективну співпрацю з головними країнами ЄС продуцентами і споживачами високих технологій у сфері інноваційної діяльності; впровадити ефективний досвід фінансування науково-дослідних робіт і інновацій; розробити механізм венчурного фінансування та кредитування, який забезпечував би можливість входження банків у власний капітал підприємств; створити пакети для інноваційного бізнесу які передбачають дешеві кредити, субсидії, гранти, кредити з відтермінуванням сплати відсотків, можливість поєднання позики з процентними ставками, які обраховуються на плановому фінансовому результаті нововведення; посилити державне фінансування нововведень, а також науково-дослідних робіт у Вищих навчальних закладах; впровадити стратегію інноваційного розвитку яка передбачає економічне стимулювання інноваційної діяльності, захист прав інтелектуальної власності, фінансову допомогу перспективним науковим розробкам та створення державних і недержавних інноваційних фондів, що акумулюватимуть засоби науки; розробити механізм стимулювання інвестицій у наукомісткі технології шляхом удосконалення законодавчої бази, податкової політики, впровадження пільгового лізингу і кредитування придбання техніки для організації науково-дослідних робіт.

ВИКОРИСТАННЯ ПЛАНІВ КЕПТИВНОГО СТРАХУВАННЯ З МЕТОЮ КОНСОЛІДАЦІЇ СВІТОВОЇ СТРАХОВОЇ ПРОГРАМИ ТНК

Кептивна страхова компанія – це компанія, що має статус дочірньої, створена для страхування ризиків материнської організації і афілійованих з нею структур. При цьому досить поширеною є практика, коли кептивний страховик утворюється і, відповідно, страхує ризики більш ніж однієї компанії.

Кептивне страхування відноситься до розряду змішаних планів фінансування ризику з огляду на те, що воно, в більшості випадків, представляє собою механізм, що поєднує власне утримання ризику з його передачею сторонньої організації. У загальному випадку кептивна страхова компанія утримує збитки материнської компанії малого і середнього ступеня тяжкості і передає на перестраховування великі збитки засновника.

У той час як кептивна філія утримує ризик збитків, в дійсності утримання здійснює материнська організація, оскільки вона володіє філією і застрахована кептивом. З тієї ж причини, коли кептивна страхова філія передає ризики збитків перестраховика, насправді передачу ризику здійснює материнська організація.

Зазвичай кептивний страховик не ліцензується, не отримує допуску до ведення страхового бізнесу в штатах і провінціях, на території яких зосереджені ризики збитків материнської компанії. Отримання ліцензії – досить тривалий і дорогий процес. У зв'язку з цим більшість кептивних страхових компаній приймає ризики на перестраховування у ліцензованої страхової компанії, що видає страхові поліси материнській компанії і її філіям.

Ліцензована страхова компанія зазвичай не залишає у себе будь-яких ризиків і, таким чином, по суті здійснює «фронтування» в інтересах страхового кептива в обмін на плату. Насправді кептивний страховик просто орендує ліцензію компанії, що здійснює фронтування.

Кептивний страховик може бути використаний для страхування будь-якого ризику збитку материнської компанії і афілійованих з нею структур. Але зазвичай кептивні страхові компанії використовуються для покриття таких ризиків збитків, які створюють великий грошовий потік, – наприклад, страхування тимчасової непрацездатності, загальногромадянської і автоцивільної відповідальності. Кептив зазвичай діє як перестраховувальник, отримуючи премії від компанії, що фронтує, і відшкодовуючи останньої

понесені збитки. Кептив самостійно купує перестрахування для частки збитків, які погодилася покрити компанія, що фронтує. Вона оплачує перестрахувальну премію і одержує від перестраховиків відшкодування збитків, що покриваються укладеними договорами перестрахування. Послуги, що надаються кептивом материнській компанії і афільованим структурам, полягають у веденні позовів (робота з претензіями) і контролі збитків. Зазвичай ці види послуг виконуються компанією, що фронтує, страховим брокером або ж стороннім продавцем.

Як і інші плани, що передбачають власне утримання ризиків, кептивне страхування дозволяє страхувальнику отримати вигоди від грошового потоку, наданого у зв'язку з тим, що оплата збитків здійснюється через певний час і тому кептив отримує інвестиційний дохід на його резерви збитків. Кептивна страхова компанія також отримує інвестиційний дохід і від розміщення резерву незароблених премій.

Проте кептивна угода пов'язана з появою альтернативних витрат, тому що інвестиційний дохід, отриманий від страхового кептива, буде достовірно нижче вартості використання капіталу материнської компанії. Іншими словами, материнська компанія реалізує чисті заощадження, якщо зможе використовувати готівкові грошові кошти, пов'язані з кептивною компанією, для зменшення її потреби в капіталі. Внаслідок того, що зазвичай кептивний страховик тримає готівкові грошові кошти для відшкодування утриманих збитків, план кептивного страхування зазвичай класифікується як план, що фондується.

Плани кептивного страхування найкращим чином підходять для утримання збитків низького і середнього ступеня тяжкості. З огляду на те, що кептивний страховик застосовує утримання ризику, страхувальник, який ефективно контролює власні збитки, зможе заощадити на витратах по відшкодуванню збитків і супутніх витрат.

Купуючи план перестрахування, кептивна страхова компанія може допомогти своїй материнській компанії знизити утримання збитків до прийняттого рівня. У разі чистої кептивної компанії - кептивна страхова компанія є повною власністю батьківської компанії. Отже, фінансова звітність чистої кептивної компанії консолідується в звітності материнської компанії.

Будь-які коливання в результатах андеррайтингу страхової кептивної компанії ініціюють коливання в фінансових результатах материнської компанії. Однак якщо кептивний страховик передає частину ризиків на перестрахування для стабілізації результатів процесу андеррайтингу, невизначеність фінансового результату материнської компанії також скорочується.

План кептивного страхування надає можливість для транснаціональної компанії координувати і консолідувати свою світову страхову програму. Материнська компанія може використовувати кептивну страхову компанію для утримання глобальних корпоративних ризиків всередині єдиної групи. Ліцензована компанія, що фронтує, зазвичай видає поліси в різних країнах і перестраховує ризики назад - в материнській кептивній страховій компанії.

УДК 94 (477)

Сарнацький О.П.¹

¹ д-р іст. наук, проф. ЗНТУ

ДІЇ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У БОРОТЬБІ ЦАРИЗМУ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НАДДНІПРЯНЩИНИ НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Останнім часом відбувається істотне накопичення значного масиву історичних знань про розвиток українського національно-визвольного руху на початку XX ст. Але здійснення подібних досліджень можливе лише при всебічному показі й аналізі діяльності тих сил, що покликані були захищати самодержавний лад та всіляко боротися проти будь-яких посягань на нього, в тому числі й національно-визвольного характеру.

Однією зі складових цієї цікавої і, на жаль, маловивченої проблеми є дії Міністерства закордонних справ Росії, яке всіляко сприяло уряду та місцевій царській адміністрації у їх боротьбі проти діяльності українських політичних партій Наддніпрянщини у зазначений період.

Відомо, що вже під час Польського повстання на початку 60-х рр. XIX ст. генерал-губернатор Південно-Західного краю займався як власним політичним розшуком за кордоном, так і отримував необхідну йому інформацію від представників Міністерства закордонних справ Росії, які працювали за межами імперії.

Наприкінці XIX – початку XX ст. існувала й розвідка МЗС Росії. Головним чином вона займалася збиранням конфіденційної інформації через дипломатичні й консульські представництва, а також через власну платну агентуру за кордоном.

Так, наприклад, у лютому 1902 р. російський консул в м. Чернівцях П. Вічель-Панчулідзев надавав таємну інформацію генерал-губернатору Південно-Західного краю М. Драгомирову про вихід у світ першого номера нелегального органу Революційної української партії (РУП) газети “Гасло”, яка потім була перевезена через кордон до Російської імперії.

17 січня 1904 р. його наступник, новий російський консул у Чернівцях, також сповіщав генерал-губернатора Південно-Західного краю про те, що № 11 “Селянина” (орган РУП), який вийшов з друку, було конфісковано місцевим австро-угорським наглядом. Але за декілька годин до видання офіційного розпорядження про його конфіскацію цей номер було таємно вивезено в межі Російської імперії в кількості 3000 примірників. Подібна інформація про діяльність діячів українських політичних партій Наддніпрянщини та їх прихильників за кордоном у зазначений період продовжувала надходити до представників царської влади та її керівників на місцях від співробітників російського дипломатичного корпусу.

Успіхи російських військ Південно-Західного фронту на початку I Світової війни дозволили царській владі конкретизувати свої власні політичні завдання відносно зайнятих нею західноукраїнських земель, на теренах яких мешкали в еміграції відомі діячі українських політичних партій Наддніпрянщини. Вже 11 серпня 1914 р. до штабу фронту був направлений Наказ МЗС Росії стосовно заходів російських військових частин у Галичині. Наказ вимагав тимчасово призупинити діяльність усіх існуючих громадських організацій у зайнятих областях. Однак до українських політичних організацій ставлення повинно було бути куди більш жорстким та непримиримим. У пункті 7 Наказу наголошувалось: “Український сепаратистський рух ні в якому разі не може бути допущений хоча б будь-який прояв цього руху як такого, що руйнує єдність російського племені. У цьому відношенні не слід визнавати також існування окремого “українського” наріччя (української “муви”)”.

Під час війни представники зовнішньополітичного відомства Росії також приймали участь у зміцненні власної агентури в Галичині, яка була тимчасово окупована російськими військами.

1 лютого 1915 р. представнику від МЗС Росії при Тимчасовому воєнному генерал-губернаторі Галичини таємно сповіщалося з Першого політичного відділу та канцелярії міністра конфіденційна інформація про те, що в м. Ізмір (Туреччина) в грудні 1914 р. представники українських політичних партій Челеський та Баран в присутності турецького генерала створили з числа російських військовополонених окрему групу з уродженців з українських губерній, для яких створили кращі умови ніж для інших. Ця інформація відразу ж була надана графу Г. Бобринському “для боротьби проти українофільської пропаганди”.

Після відступу російських військ з Галичини 1915 р. саме завдяки власній агентурі МЗС Росії продовжувало отримувати відомості про події, що відбувалися в ній на той час. У тому числі воно отримувало інформацію про поведінку на західноукраїнських землях представників емігрантських кіл українських політичних партій Наддніпрянщини.

ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТИВАННЯ ТА КОМПЛЕКС ЗАХОДІВ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Події останнього року суттєво дестабілізували економічну систему України, призвели до її глибоких структурних деформацій. Збройний конфлікт на Сході України, політична й економічна нестабільність викликали вплив прямих іноземних інвестицій через відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику. В сучасних умовах Україна не спроможна забезпечити соціально-економічний розвиток за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує притоку іноземного капіталу. Ситуація ускладнюється зростаючою конкуренцією на світових ринках капіталу. Формування сприятливого інвестиційного клімату є одним із стратегічних завдань, що сьогодні стоять перед українською державою, від реалізації якого залежить можливість стабілізації національної економіки та її подальша соціально-економічна динаміка. Тому, проблема підвищення інвестиційної привабливості економіки України є надзвичайно актуальною і важливою.

Інвестиційний клімат – це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що зумовлює привабливість і доцільність інвестування в ту або іншу господарську систему.

Україна має значний інвестиційний потенціал, зокрема: є одним з найбільших потенційно містких ринків в Європі; володіє багатими природними ресурсами; має високий рівень науково-дослідних розробок у багатьох галузях науки і техніки та значний науково-технічний потенціал; володіє значним сільськогосподарським потенціалом (вигідне географічне розташування, сприятливий клімат, родючі ґрунти); має добре розвинену інфраструктуру. Окрім того, привабливість української економіки для іноземних інвесторів ґрунтується на наявності відносно дешевої кваліфікованої робочої сили, сформованій законодавчій базі з вирішення питань іноземних інвестицій, яка, зокрема, впроваджує національний режим діяльності для фірм з прямими інвестиціями, посиленні зв'язків з країнами ЄС, членстві в СОТ тощо.

Однак, попри ці суттєві переваги, інвестиційна привабливість України сьогодні залишається низькою, оскільки інвестиційний клімат в Україні є досить ризикованим. З кожним роком частка України у світових обсягах

інвестицій скорочується і в 2013 р. становила вже менш як 0,2 %. Події 2013-2014 рр. в Україні суттєво погіршили національну економічну ситуацію та трансформували зовнішньоекономічну діяльність нашої держави. Збройний конфлікт на Сході України, звуження або закриття ринку Росії мали вкрай негативний вплив на платіжний баланс країни. З початку 2014 року Україна втратила 13592,1 млн. дол. (у т.ч. за рахунок курсової різниці – 12246,5 млн. дол.) інвестицій, у той час як приплив капіталу становив лише 2451,7 млн. дол.

Ситуація з досить незначними обсягами надходжень іноземних інвестицій в Україну погіршується результатами аналізу галузевої структури. Хоча в Україні в середньому третина іноземних інвестицій надходить у промисловість, однак в основному фінансуються низькотехнологічні галузі та виробництва (металургія, загальна хімія, харчова промисловість). Ще третина іноземних вкладень приходить на фінансову діяльність, яка хоч і є украй необхідною для здійснення всіх видів господарської діяльності, не може розглядатися реальною основою добробуту країни у довгостроковій перспективі.

Неоднорідною є й інвестиційна привабливість регіонів України. Лідерами в залучення інвестицій багато років поспіль є місто Київ, Дніпропетровська, Донецька і Харківська області. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку. Обсяги впливу прямих іноземних інвестицій з України, порівняно навіть з їх невисокими надходженнями, є зовсім незначними, на 2014-12-31 вони склали лише 6352,2 млн. дол.

УДК 339.9:338.43(477)

Черномаз К.Г.¹

¹ асист. ЗНТУ

АГРАРНИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах процес транснаціоналізації істотно поглибив рівень взаємозалежності між країнами, інтенсифікував міжнародний поділ праці, спеціалізацію та кооперацію національних економік. Глобальна конкуренція встановила жорсткі вимоги до вибору найефективніших та найменш затратних форм транснаціоналізації. Сьогодні стратегія ТНК здійснюється шляхом раціональної комбінації інвестиційних і неінвестиційних форм транснаціоналізації, що зумовило бурхливий розвиток глобальних альянсів у

світовій економіці. Україна ще не відчула, в повній мірі, впливу ТНК на національне виробництво. Оскільки масштаби їх діяльності на території країни значно менші порівняно з іншими країнами. Проте антропогенно-інтелектуальне суспільство та інформаційно-технологічний спосіб виробництва стимулюють транснаціональні компанії виходити на національний ринок України. Набільшу зацікавленість викликає сільськогосподарський сектор економіки. Підвищена увага світу до забезпечення продовольчої безпеки, баланс робочого періоду і періоду виробництва, взаємозв'язок природно-кліматичних умов з земельними ресурсами суттєво приваблюють до України ТНК.

Звертаючи увагу на світовий аграрний сектор, слід зазначити, що зростаюча кількість населення і зміни в структурі споживання у світі загалом і під впливом економічних перетворень в країнах «третього світу», поява біотехнологій як наслідку НТП спричинили зростання на світових аграрних ринках як попиту, так і пропозиції. В свою чергу, глобалізаційні процеси різноспрямовано вплинули на країни з високим і низьким рівнем доходів населення, тим самим збільшивши розрив між ними. З'явилась істотна необхідність регулювати відносини в світовій аграрній сфері, що спричинило появу регіональних міждержавних об'єднань таких як CGIAR та FAO. Для оцінки глобального ринку сільгосппродукції доцільно розглянути дані попиту і пропозиції на цю продукцію в світовому масштабі, а також зіставити світові можливості із сільськогосподарського виробництва зі світовими продовольчими потребами. Динаміка світового виробництва і споживання аграрної продукції за останні 10 років здебільшого характеризувалась домінуванням споживання над виробництвом, особливо це спостерігалось в 2013 році. Варто зауважити, що впродовж останніх двох років набирає оберті тенденція дефіциту продукції сільського господарства. Загострюється проблема забезпечення продовольчої безпеки. Аграрний ринок має потенціал до розвитку, особливо з огляду на залежність обсягів виробництва від такого не контрольованого підприємствами фактора, як зміна погодних і природно-кліматичних умов.

Загальна тенденція до зростання попиту має різну інтенсивність у розрізі видів сільгосппродукції. Зокрема, темпи зростання попиту на олійні і кукурудзу випереджають темпи зростання попиту на пшеницю за аналогічний період. Це зумовлено не стільки регіональними особливостями структури споживання, скільки тим фактом, що олійні, як і кукурудза, можуть бути використані не лише для споживання у сфері харчування, а й у галузі виробництва екологічного палива, що динамічно розвивається останнім часом за підтримки держав. Дана причинна обумовленість також є свідченням на користь глобалізації споживання сільгосппродукції, тобто глобалізації попиту.

У 2017 році обсяг світового експорту агропромислової продукції сягнув 1330 мільярдів доларів США. 46 % з цього показника припадає на Європу, 20 % - на Азію, 16 % - на Північну і 11 % - на Центральну і Південну Америку. Під контролем ТНК знаходиться близько 90 % світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, тютюну, 80 % - чаю, 75 % - бананів. Особливістю ринку сільгосппродукції є те, що глобалізація попиту призводить до глобалізації пропозиції лише шляхом зміни структури й методів розповсюдження продукції і лише незначною мірою - шляхом глобалізації виробництва, оскільки виробничі можливості безпосередньо залежать від природно-кліматичних умов і якості ґрунтів конкретної території.

Глобальне сільське господарство характеризується нестійкістю і зниженням цін на сировинні товари, а також сильною ринковою концентрацією і вертикальною інтеграцією в АПК. Розмір ферм зростає, а кількість фермерських господарств у світі зменшується, тобто відбувається укрупнення. Реалії економічного буття та дослідження вчених свідчать, що подальшому ключовими факторами, які впливатимуть на зміну світових цін на аграрну продукцію стануть: зниження запасів (необхідність не лише задовольнити поточний попит, але й поповнити запаси), підвищення попиту на аграрну продукцію у країнах, що розвиваються, зміна кон'юнктури світового аграрного ринку під впливом китайського попиту, зростання політичних ризиків в умовах скорочення продовольчих запасів.

У забезпеченні продовольчої безпеки у світі важливу роль може відіграти Україна. Оскільки споживчий ринок країни перенасичений, а можливості та пропозиція не вичерпані. За даними державної служби статистики України у 2017 році 45 аграрних компаній сукупно контролювали близько 4 млн га сільськогосподарської землі. Їх загальна виручка перевищувала 10,8 млрд. Причому питома частка дочірніх компаній ТНК є набагато більшою, ніж компаній українського походження. Тому діяльність транснаціональних корпорацій є важливою для економіки України. Рівень інтегрованості країни, її участь в міжнародному поділі праці та глобальна конкурентоспроможність дедалі більше залежить від успішної діяльності ТНК. Недоліки діяльності транснаціональних корпорацій в Україні тісно пов'язані з наявними перевагами для країни. Надалі Україні доцільно використати світовий досвід взаємодії та регулювання відносин ТНК з передовими державами. Оскільки сфера діяльності ТНК розповсюджується майже на всі держави світу та види економічної діяльності, відповідно стабільний розвиток окремої країни в сучасних умовах глобалізації не можливий без взаємодії з цими компаніями. Для України залучення прямих іноземних інвестицій через транснаціоналізацію є дуже важливим, оскільки дозволяє вирішувати питання конкурентоспроможності національної економіки, розвитку ринку праці та підвищення життєвого рівня населення.

Проте досягнення поставлених завдань можливе лише у контексті одночасного створення сприятливих умов для ТНК та захисті національних інтересів України. Адже володіючи значними природними та трудовими ресурсами у сільському господарстві, країна цілком може розраховувати на появу і успішне функціонування власних агрокорпорацій.

УДК 339.15”312”

Гнатенко С.О.¹

Прушківська Е.В.²

¹ студ. гр. ГФ-215 ЗНТУ

² д-р екон. наук, проф. ЗНТУ

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ФОРМ БІЗНЕСУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

З метою визначення детермінант трансформації форм міжнародного бізнесу, необхідно окремо проаналізувати тенденції становлення та розвитку новітніх форм міжнародного бізнесу в глобальній економіці, що надасть можливість їх систематизувати. Аналіз новітніх форм треба здійснювати на основі виокремлених видів, зокрема: лізингу, інжинірингу, аутсорсингу, офшорингу, краудсорсингу, венчурного підприємництва, стартапів.

Лізинговий бізнес у сучасному розумінні зародився в XIX ст. у США. Каталізаторами його розвитку були НТР та активне становлення фінансового ринку. Зараз лізинг у країнах є основним механізмом, через який реалізуються інвестиції.

У сучасному глобалізованому суспільстві виникає потреба у інжинірингових послугах, які постійно вдосконалюються та урізноманітнюються. Внаслідок цих процесів створюються міжнародні ринки інжинірингових послуг. Їх актуальність зумовлена, по-перше, стрімким розвитком науково-технічного прогресу, що призводить до збільшення торгівлі суміжними видами устаткування, по-друге, зростанням обсягу інвестицій, що дозволяє займатися діяльністю, для якої знадобляться інжинірингові послуги, по-третє, наявністю вільного капіталу, що розміщується на ринку інжинірингових послуг, які, в свою чергу, користуються високим попитом країн, що розвиваються. Також спостерігається прагнення ТНК до розширення поля діяльності. Для цього вони надають інжинірингові послуги країнам, на чий ринки компанії бажають вийти, а згодом це спричиняє постачання техніки, вартість якої у рази перевищує вартість послуг, що зумовило їх постачання.

Виникнення інструменту аутсорсингу пов'язують з автомобільним бізнесом, зокрема компанією General Motors та її діяльністю в 70-х роках

XX ст. Керівництво почало серію змін на підприємстві, які базувалися на висновку Г.Форда, що спеціалізовані фірми виконують свої функції краще, ніж його власні підрозділи. Значних успіхів у використанні аутсорсингу досягли японські компанії, які розробили і широко застосовують логістичну систему постачання «Just-in-Time», при якій зовнішній постачальник доставляє до замовника комплектуючі за чітким графіком, а одержувачу навіть немає необхідності створювати у себе їх резервний склад.

Офшоринг вдало себе зарекомендував в охороні здоров'я, в медіа, а також все частіше застосовується у юридичній сфері. Тобто компанії намагаються частіше взаємодіяти між собою на взаємовигідних умовах, все менше приділяючи уваги місцю розташування тієї чи іншої компанії.

Методи краудсорсингу успішно використовують компанії Nike, Pepsi, Starbucks, Ford, P&G та ін., для розробки дизайну товарів, створення рекламних продуктів, здійснення наукових досліджень. В багатьох країнах технології краудсорсингу використовуються для оптимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування (обговорення законодавчих ініціатив, визначення проблем соціально-економічного розвитку).

Венчурний капітал, як джерело фінансування особливо актуальний в Європі для молодих компаній, для компаній у високотехнологічних галузях таких, як аерокосмічна промисловість, біотехнології, енергетика, Інтернет, нанотехнології, фармацевтика, робототехніка, програмне забезпечення, TLC, веб-публікації), для інноваційних компаній та для компаній з низькою часткою матеріальних активів. Спільною рисою цих компаній є те, що вони відносяться до малого бізнесу, є прозорими і більш ризикові для інвесторів.

Інноваційний потенціал стартапів можна визначити на основі статистичних даних міжнародних рейтингових компаній. Так, аналіз даних рейтингу країн світу за кількістю успішних стартапів, які в них засновані, наведений на сервісі Startup Ranking, показав, що до даного переліку у 2016 році увійшли 137 країн і Україна зайняла в ньому 37 місце, випередивши Південну Корею та Естонію.

Таким чином, аналіз новітніх форм міжнародного бізнесу показав, що їх актуальність зумовлена, по-перше, стрімким розвитком науково-технічного прогресу, по-друге, зростанням обсягу інвестицій, що дозволяє займатися інноваційною діяльністю, по-третє, розвитком транспортної та логістичної інфраструктури, мережі Інтернет. Також спостерігається прагнення транснаціональних корпорацій та невеликих інноваційних компаній до розширення діяльності.

УДК 330.341

Бреславцева Г.С.¹

Ситников М.М.²

¹ студ. гр. ГФ-215 ЗНТУ

² канд. техн. наук, доц. ЗНТУ

СКЛАД І СТРУКТУРА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Зараз перед Україною постає подвійне завдання - визначення пріоритетів розвитку і побудова ефективної інвестиційної моделі, здатної забезпечити фінансування модернізації і нарощування виробничих потужностей і формування інвестиційних ресурсів та їхнє зосередження у визначених галузях і напрямках - пріоритетна задача сьогодні для економіки соціального напрямку. Метою роботи є аналіз структури, складу інвестиційних ресурсів, їхній вплив на соціально-економічний розвиток у перехідний період і на цій основі вироблення шляхів поліпшення ефективності їхнього використання. Відповідно з метою в роботі були визначені наступні завдання: провести аналіз структури інвестиційних ресурсів, розглянути та вивчити їх класифікацію, основні джерела інвестиційних ресурсів, оцінити роль іноземних інвестицій у розвитку економіки та розробити основні напрямки підвищення ефективності залучення інвестицій. Системна трансформація економіки України передбачає здійснення активної господарської політики, проведення прогресивних структурних зрушень у національному господарстві, створення пріоритетних умов для розвитку галузей, що визначають науково-технічний прогрес, рішення питань із приводу реконструкції, модернізації об'єктів господарювання в базових виробничих комплексах. Реалізація заходів щодо вирішення проблем передбачає, насамперед необхідність пошуку фінансових джерел матеріального і фінансового забезпечення системної перебудови економіки. Дивлячись на те, що економічний розвиток нашої країни вимагає переходу до інноваційної моделі, можна припустити, що економіка в сучасних умовах, як ніколи, вимагає значних інвестиційних ресурсів, які належить якомога оптимальніше та ефективніше залучати і використовувати. Соціалізація економіки - одна з ключових складових світової економічної трансформації, в основі якої лежить усе більш тісна інтеграція приватних і суспільних початків, властива сучасній змішаній економіці. Вона виявляється в соціальній переорієнтації виробництва, гуманізації праці і життя людей, зм'якшенні соціальної диференціації і росту значення соціальної сфери, інших явищах і процесах. Аналіз джерел інвестицій в Україні свідчить, що основною проблемою є їхня мобілізація і перетворення в реальні джерела

інвестиційної діяльності. При цьому значна роль відноситься до держави, що здатна не тільки впливати на процес формування внутрішніх джерел інвестицій, а і створювати умови для їхнього ефективного використання. Рішення цієї задачі буде сприяти поліпшенню інвестиційного клімату в цілому, оскільки найкращим показником інвестиційної привабливості для інвесторів є внутрішні інвестиції. Пріоритетна задача для економіки соціального напрямку сьогодні - це визначення пріоритетів розвитку і побудова ефективної інвестиційної моделі, здатної забезпечити фінансування модернізації і нарощування виробничих потужностей і формування інвестиційних ресурсів і їхнє зосередження у визначених галузях і напрямках. Інвестиційні ресурси складають одну з ключових ролей у формуванні і розвитку соціальної економіки. Вони класифікуються на позикові, притягнуті, власні фінансові засоби, безоплатні і благодійні внески і бюджетні інвестиційні асигнування. Залучення національних і іноземних інвестицій в економіку переслідує довгострокові стратегічні мети створення в Україні цивілізованого, соціально орієнтованого суспільства. Іноземний капітал може принести в країну досягнення науково-технічного прогресу і передовий управлінський досвід. Тому включення України у світове господарство і залучення іноземного капіталу - необхідна умова побудова в країні сучасного ринку й умов розвитку економіки. Існує багато теоретичних робіт, що обумовлюють цілісність інвестиційних проектів. Однак необхідно напрацьовувати методологію узгодження окремих інвестиційних проектів із середовищем, що є регіональною соціо-еколого-економічною системою. Дослідження доводять, що інвестиційний проект, визнаний ефективним за критерієм інвестора, може виявитися неефективним у загальному балансі економічних інтересів, ресурсних можливостей і обмежень визначеного територіального ареалу. Комплексне рішення економічних завдань вимагає створення просторого розподілу мережі баз даних, системи оперативного обміну інформацією між усіма рівнями керування проектами, удосконалення маркетингових досліджень інвестиційного ринку. Цей підхід дозволяє підвищувати рівень обґрунтування інвестиційної програми, забезпечувати її реальність за рахунок гармонізації економічних інтересів інвесторів з інтересами підприємств.

УДК 94(472)

Федчук Д.С.¹

Сарнацький О.П.²

¹ студ. гр. ГФ-215 ЗНТУ

² д-р іст. наук, проф. ЗНТУ

БЕЛЬГІЙСЬКЕ ПИТАННЯ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ФРАНЦІЇ, АНГЛІЇ ТА ПРУССІЇ НАПЕРЕДОДНІ ФРАНКО-ПРУССЬКОЇ ВІЙНИ 1870-1871 РР.

Сучасні тенденції економічного і соціально-політичного розвитку в ЄС свідчать, що єдність усіх країн у межах цього об'єднання є разом з тим досить нестабільною і хиткою. В сучасній Європі деякі з багатих із старіючим населенням країн демонструють певні дезінтеграційні тенденції що-до європейської та навіть національної єдності. В першу чергу це недавні заяви керівництв Греції, Італії, Іспанії та Португалії стосовно їх бажань знову повернутися до своїх колишніх грошових одиниць і вийти із зони євро як спільної валюти ЄС, диференційні процеси в Бельгії, які було призупинено лише на певний час, але не вирішені остаточно, а також британський Brexit. Останні події в Каталонії (Іспанія), референдуми про правовий статус автономій в окремих північних землях Італії свідчать про те, що не все так добре в спільному європейському будинку. Коріння цих явищ були закладені ще у XVI-XIX ст., коли були здійснені окремі помилки під час процесів утворення національних країн в Європі.

У зв'язку з її значним посиленням Пруссії після поразки Австрії у війні з нею, Франція стала вимагати від Пруссії територіальної компенсації. На початку серпня 1866 р. Франція запропонувала Пруссії свій проект, в якому Пруссії пропонувалося погодитися на анексію Францією двох чисто німецьких областей – Ландау, Саарбрюкена, також і Люксембурга. Граф Гольц, прусський представник в Парижі, став доводити своєму французькому колезі Руєру, що Пруссії політично і морально буде важко погодитися на поступку чисто німецьких областей. При цьому прусський посол заявив, що якби в майбутньому Франція захотіла приєднати Бельгію, то Пруссія не стала б їй перешкоджати. Можливо, що не граф Гольц, а Руєр перший заговорив про Бельгію і що бельгійський план давним-давно був вироблений самим Наполеоном III. Одночасно повідомлялося, що Французька імперія згодна укласти з Пруссією секретний наступальний і оборонний союз. Одним з неодмінних наслідків цього майбутнього секретного договору повинно було відбутися приєднання до Франції всієї Бельгії, окрім міста Антверпена.

16 серпня 1866 року французький посол у Берліні граф Бенедетті отримав офіційний наказ з Парижа з'явитися до О. фон Бісмарка і почути оста-

точну думку прусського уряду з цього питання. Невдовзі граф Бенедетті з'явився до Бісмарка і був прийнятий так, що у нього могла з'явитися надія на вдалу операцію. Правда, поступатися Франції якими-небудь прикордонними територіями О. фон Бісмарк вважав за неможливе, поки саме населення цих областей не висловить бажання перейти у французьке підданство.

Бельгійське питання з новою силою привернуло увагу англійського уряду після поразки Австрії у війні з Пруссією. Треба зазначити, що англійське керівництво передбачало можливість такого кроку з боку Франції. Наприкінці липня 1866 р. Граф Стенлі заявив французькому послу, що при необхідності Франція може шукати компенсацій у Німеччині, але не сміє торкатися Бельгії. Остаточно уряд Англії заспокоївся після того, як 14 серпня Франція офіційно оголосила, що не збирається вимагати від Бельгії кордонів 1814 р. Отже, Англія, не даючи ні одній зі сторін приєднати до себе цю малу країну, в першу чергу відстоювала свої інтереси і не хотіла вбачити загрозу для себе з боку поступово міцніючої Пруссії.

Наприкінці 1868 р. виник новий конфлікт між Бельгією та Францією і пряма загроза Бельгії. Він був пов'язаний із тим, що одна з французьких залізничних компаній намагалася шляхом секретних переговорів з однією приватною бельгійською компанією укласти угоду, яка надавала їй право експлуатувати дві важливі бельгійські залізниці. Уряд Бельгії був проти цієї угоди, тому що внаслідок неї Франція одержувала контроль над найважливішим промисловим регіоном Бельгії. Тому 23 лютого 1869 р. був прийнятий закон, який забороняв передачу будь-якої бельгійської залізниці без дозволу бельгійського уряду.

Англійське керівництво сприйняло французькі дії стосовно Бельгії з великою тривогою. Британський уряд почав з березня 1869 р. здійснювати дипломатичний тиск на Францію, щоб змусити її піти на примирення. Англія по-дружньому застерігала цю державу від агресивних задумів проти Бельгії. Дії англійської дипломатії врешті-решт увінчалися успіхом. 21 березня Франція та Бельгія домовилися про компроміс. 27 квітня був підписаний протокол, який забезпечив мирне врегулювання франко-бельгійського конфлікту.

Отже, бельгійське питання в європейській політиці Франції, Пруссії та Англії напередодні франко-пруської війни 1870-1871 рр. відігравало досить важливу роль. Воно значно вплинуло на позиції офіційного Парижа, Берліна та Лондона у тогочасних континентальних конфліктах, зокрема на ступінь втручання їх в останні, та заважало налагодженню англо-французького співробітництва в Європі.

УДК 330.341.1(477)

Коваленко Є.В.¹

Мелешенко А.І.²

¹ студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

² канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Розвиток та активізація інноваційної діяльності є однією з найсерйозніших проблем для України. Практична реалізація стратегії інноваційного розвитку економіки потребує насамперед підвищення інноваційної активності на всіх рівнях: держава — галузь — регіон — підприємство. У підприємств, як свідчить практика, на сьогодні немає відповідних економічних умов для впровадження нововведень. Аналіз показників інноваційної діяльності сприяє уявленню не лише про стан справ у цій сфері, рівень підприємницької активності, але й про виконання намічених завдань соціально-економічного, зокрема, й інноваційного, розвитку як на регіональному, так і загальнодержавному рівнях.

У 2017 р. інноваційну діяльність у промисловості провадили 759 українських підприємств, або 16,2 % обстежених промислових підприємств. Першочергову роль у впровадженні інновацій мають джерела їх фінансування. Фінансування інноваційної діяльності підприємств України здійснюється здебільшого за рахунок власних коштів підприємств, тоді як державні та місцеві бюджети, на жаль, відіграють не суттєву роль як джерело фінансування даної галузі. Зовсім незначна частка фінансування припадає на кошти вітчизняних та іноземних інвесторів. У порівнянні з 2016 р. обсяг фінансування інноваційної діяльності зменшився до 9117,54 млн грн, при цьому частка фінансування інноваційної діяльності у співвідношенні до ВВП зменшилася з 1,0 % до 0,3 %.

Основними проблемами, що зумовлюють поточний стан інноваційної діяльності на промислових підприємствах України, є:

- неузгодженість законодавства в інноваційній сфері, невідповідність норм підзаконних актів прогресивним нормам чинних законів, що не забезпечує практичне введення останніх у дію;
- недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок;
- неефективність механізмів правового захисту інтелектуальної власності;
- інноваційна сфера нашої країни і досі не стала по-справжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів;

- відсутність належної системи прогнозування науково-технологічного та інноваційного розвитку.

Якщо ж проаналізувати діяльність неінноваційних підприємств, то основним фактором, що перешкоджає здійсненню інновацій, є відсутність причин здійснювати інновації. Так, 83 % підприємств взагалі не займаються інноваційною діяльністю через низький попит на інновації та низьку конкуренцію підприємства на ринку. Тільки 17 % підприємств не здійснюють інновації через вагомі причини, тобто відсутність фінансових ресурсів, великі витрати, відсутність кваліфікованих працівників та ін. Тому основними перешкодами для розвитку інноваційної діяльності на вітчизняних підприємствах можна вважати також небажання суб'єктів господарювання здійснювати інновації через низький рівень попиту на інновації, наявність зовнішніх чинників, додаткове навантаження законодавчих актів, відсутність підтримки з боку держави та можливостей для їхнього впровадження.

Для розвитку інноваційної діяльності в Україні необхідно здійснити цілий комплекс організаційно-економічних заходів, що охоплюватимуть:

- здійснення ефективної державної інноваційної політики, погоджуючи темпи і пропорції розвитку науки, технологій і виробництва;

- забезпечення сприятливого клімату для створення власних наукомістких виробництв повного циклу шляхом використання різних форм державної підтримки;

- здійснення повноцінної інтеграції в глобальну інноваційну сферу, світову торгівлю наукоємними товарами та інтелектуальною власністю;

- розвиток конкурентоспроможного підприємницького сектора та його ядра – великих корпорацій, його здатності до концентрації і перерозподілу коштів у пріоритетні напрями;

- забезпечення комерціалізації наукових результатів шляхом формування основ для ефективного партнерства державного та підприємницького секторів в інноваційній сфері.

На сьогодні в Україні рівень використання інноваційного потенціалу є недостатнім. Отже, виникає потреба у подальшому детальному розгляді та аналізі чинників, які впливають на інноваційну діяльність підприємств, розробленні заходів для піднесення інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання. Реалізація запропонованих напрямків розвитку інноваційної діяльності в Україні дасть змогу підвищити рівень інноваційної активності більшості промислових підприємств, прискорити процеси оновлення виробництва, ефективно використовувати як внутрішні, так і залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

УДК 339.727.22

Мелешенко Р.А.¹

Мелешенко А.І.²

¹ студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

² канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ПРОВІДНА РОЛЬ СИСТЕМНИХ ІНТЕГРАТОРІВ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ ПІДЧАС СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ (2007-2009 РР.)

Аналізом питань, пов'язаних з проблемами розвитку інвестиційних процесів у світі займалися як сучасні зарубіжні, так і українські дослідники. Серед них інвестиційна діяльність розглядалась у роботах Ст.Геєця, Н. Татаренко, Ст. Федоренко, Л. Дж. Гітман, Ст. Шарпа, Д. Лук'яненко, В. Рокоча та багатьох інших.

Серед трьох основних форм ПІІ у світі переважають інвестиції в акціонерний капітал. У минулому десятилітті на частку такої форми фінансування припадало майже 2/3 сумарних потоків ПІІ. Частка інших форм ПІІ — внутрішньофірмових позик і реінвестування доходів — у середньому складала відповідно 23 і 12 %. Співвідношення цих двох форм фінансування сильно коливається залежно від щорічних змін у політиці репатріації прибутків і дивідендів або від необхідності погашення кредитів.

У даній роботі поняття «кризовий період» у русі ПІІ, на наш погляд, має загальносвітовий характер та торкається багатьох країн, тобто вплив світової кризи 2007-2009 рр., яка почалась у США та розповсюдилась на весь світ, на все світове господарство, включав і Україну, ВВП якої впало за цей період десь близько на 25 %.

В 2001 році основними експортерами портфельних інвестицій були США, Великобританія, Японія, Люксембург та Німеччина, а провідними імпортерами - США, Великобританія, Німеччина, Франція та Нідерланди.

У до кризовий період, протягом 2003-2007 рр. потоки прямих іноземних інвестицій впевнено набирали позитивної тенденції, чому багато в чому сприяли стабільний світовий економічний ріст, проведені реформи лібералізації в області інвестування й широкомасштабна стратегія інтернаціоналізації, впроваджувана зростаючим числом транснаціональних корпорацій. Це привело до історично рекордного рівня потоків прямих іноземних інвестицій, які в 2007 р. досягли 2 млрд. дол.

Однак уже в наступному році намітилася зворотна тенденція. Сформована фінансова нестабільність у США влітку 2007 року виявилася першим провісником глобальної кризи й призвела до істотного погіршення ситуації на ринку інвестицій. Вже на початку 2008 р. поганий інвестиційний

клімат негативно відбився на багатьох інвестиційних програмах, торкнувшись, у тому числі, і ПП. За даними 2008 року, виявився спад у першому семестрі 2008 р. як транснаціональних поглинань і злиттів, так і потоків прямих іноземних інвестицій в порівнянні з тим же періодом минулого року, проте цей спад був ще невеликий: з 2 трлн. дол. у 2007 р. до 1,8 трлн. у 2008 р.

Незважаючи на деякі позитивні тенденції 2008 р., фінансова криза знову обрушилася на світову економіку під кінець року, почавшись із банкрутства великих фінансових фірм США, таких як Lehman brothers, AIG, європейських фінансових організацій, таких як Fortis, Dexia, і ряду банків Ісландії.

Незважаючи на кризу 2007 р., ряд великих економік країн БРІКС, таких, як Бразилія, Китай, Індія, Російська Федерація та Південна Африка, залишалися привабливими для ПП, особливо для інвестицій в області пошуку нових ринків.

Фінансова криза й важкі економічні умови також надавала компаніям можливості здобувати активи за вигідними цінами або скористатися перевагою широкомасштабних злиттів промислових підприємств по деяких видах діяльності.

Компанії на той момент дотримувались курсу збільшення свого рівня інтернаціоналізації в середньостроковому періоді, що служило значущим індикатором можливості майбутнього росту потоків ПП. З'явилися нові джерела прямих іноземних інвестицій, особливо Південний регіон. Економіки країн, що розвиваються, добре забезпечені природними ресурсами, і стають усе більше вагомими джерелами прямих іноземних інвестицій.

За думкою доктора економічних наук Л. Федулової, незважаючи на серйозні наслідки для ПП, криза у русі ПП не блокувала процес подальшої інтернаціоналізації виробництва. Масштаби зниження обсягів продажів і доданої вартості закордонних філій ТНК в 2008 і 2009 роках не досягали розмірів спаду світової економіки. В результаті частка закордонних філій в загальносвітовому валовому внутрішньому продукті (ВВП) досягла рекордно високого рівня.

УДК 339.13

Долгополова М.В.¹

Лазнева І.О.²

¹ студ. гр. ГФ-214 ЗНТУ

² канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

РИНОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ

Еволюційний розвиток Інтернет-технологій, стрімке їх поширення в сукупності з досягненнями науково-технічного прогресу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) сприяли значній хвилі трансформацій в бізнес процесах. Інноваційна діяльність в сфері інформаційних комунікацій спричинили невідворотні, каталізуючі наслідки для бізнесу, і, як наслідок, глибоке проникнення цих інновацій в економіко-соціальні процеси в суспільстві. Реалії сьогодення свідчать про нові тенденції в економіці, зміну вектору економічного розвитку з традиційного в сторону електронного. Це вимагає чіткої диференціації відповідних бізнес-технологій, визначення їх особливостей, ролі та характеру впливу.

Використання цифрових технологій дозволяє отримувати значні переваги: для компаній – це підвищення продуктивності та конкурентоспроможності, для людей – здобуття нових знань і навичок, вибір роботи та розширення можливостей, для урядів – підвищення якості державних послуг громадянам і організаціям.

Загалом електронний бізнес об'єднує якісно нові підходи та методи роботи компаній, надаючи у такий спосіб можливість забезпечити конкурентні переваги за рахунок зменшення витрат на взаємодію, розширення ринків і сфери діяльності, проникнення на вже існуючі ринки та виявлення нових каналів збуту, залучення нових та поліпшення обслуговування старих клієнтів, більшої мобільності та оперативності під час прийняття управлінських рішень. Тому поняття «електронної торгівлі» та «електронної комерції» стають все більше поширеними у підприємницькій та повсякденній діяльності.

Останнім часом електронна комерція охоплює всі більш широкі сфери діяльності людини. Так щорічний конкурс українських Інтернет-проектів E-Awards від Ukrainian E-commerce Expert, пропонує таку класифікацію майданчиків, які займаються Інтернет – торгівлею: Інтернет-супермаркет / мультіканальний рітейлер (більше 5 категорій товарів); Інтернет-магазин (до 5 категорій товарів); маркетплейс, прайс-агрегатор; дошка оголошень, аукціони; B2B продукти для e-commerce (логістика, фінанси, сервіс) і

тендерні майданчики; Youtube канал e-commerce проекту; закордонний Інтернет-магазин.

Однак подібна класифікація не коректна. Проводячи дослідження по ринку електронної торгівлі в Україні Ukrainian Retail Association виявили, що маркетплейс часто зливається з Інтернет-супермаркетом (Rozetka.ua, 27.ua, f.ua). Тому більш коректною буде наступна класифікація: Інтернет-магазини (групи товарів вузької спрямованості (ІТ, мобільний зв'язок і т.д.); Інтернет-супермаркети; маркетплейси і гібридні маркетплейси; дошки оголошень, Інтернет-аукціони.

Все інше, в тому числі Youtube, і інші сервіси - не більше ніж рекламні майданчики для вищевказаних категорій. Більш того, в законодавчому полі України відсутні багато з вищезазначених термінів.

Таким чином, якщо дати визначення існуючим бізнесовим термінам, то Інтернет-супермаркет, за аналогією з вимогами до супермаркетів офлайнової торгівлі, прописаними в Державних будівельних нормах України, - це магазин самообслуговування у власності єдиного продавця з асортиментом продовольчих і непродовольчих товарів понад 5 тис. позицій. Наприклад, сайти супермаркетів Auchan, Metro, Novus.

Маркетплейс - електронний майданчик, який містить пропозиції безлічі продавців товарів і послуг з можливістю безпосереднього завершення транзакції. Світові приклади - Airbnb, Uber, PayPal, Ebay, DropBox, Amazon, Eventbrite, японські - Rakuten, Zenmarket, гібридний маркетплейс OLX.

Прайс-агрегатор - електронний майданчик, який шукає і розміщує пропозиції інших торгових майданчиків, що надає покупцеві можливість порівняльного аналізу цін, способів доставки і т.д. Без можливості завершення транзакції, лише ознайомлення з пропозиціями і безпосередньо перехід на інші майданчики для завершення угоди. Вітчизняні майданчики - Ava.ua, Hotline.ua, Hotprice.ua.

З вищезазначених термінів можливо класифікувати майданчики інтернет-торгівлі за: цільовими групами споживачів (C2C, B2C, B2B, G2B, G2C, B2B2C); продукцією (товари, послуги, сюди ж відносить краудфандинг); способом завершення транзакцій (online commerce, O2O); способом монетизації (продаж трафіку, реклами, доп. послуг).

Варто зауважити, що законодавством України не визначений жоден з даних термінів. На відміну від США, де ще в 1990 – початку 2000-х рр. з'явилися нормативні акти, які регулюють діяльність даного сектора економіки, Україна відповідний закон прийняла лише в 2015 році - ЗУ «Про електронну комерцію». У Законі вживаються терміни: електронна комерція, електронна торгівля, електронна форма надання інформації, інформаційні електронні послуги, реалізація товарів дистанційним способом і інтернет-магазин.

Для розвитку цифрової економіки в Україні з її подальшою інтеграцією у простір цифрової економіки країн ЄС необхідно передбачити та закріпити документально на відповідних рівнях влади створення організаційних, правових, технічних і фінансових умов. З огляду на зарубіжний досвід реалізації подібних ініціатив, першочерговим завданням доцільно визначити цифрову трансформацію промисловості. Це дозволить активізувати промислову кооперацію в науково-технічній, інноваційній виробничій сфері, розвиток об'єктів індустріально-інноваційної інфраструктури, сприятиме модернізації діючих виробництв і створенню нових інноваційних секторів промисловості. Поширення використання цифрових фінансових послуг, цифрової ідентифікації, соціальних мереж і відкритих даних сприятиме цифровому розвитку національної економіки. Для отримання максимального ефекту від цифровізації економіки необхідно, щоб стратегії цифрового розвитку були доповнені необхідною нормативно-правовою базою, підзвітністю інститутів і забезпеченням можливостей удосконалення навичок та підвищення кваліфікації працівників.

УДК 81'25

Приходько А. Н.

д-р філол. наук, проф. ЗНТУ

ФЕНОМЕН ДІЯЛЬНОСТІ В КОМУНІКАТИВНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Сучасний стан розвитку лінгвістики визначається тим, що фокус наукових пошуків перемістився з формальної структури мови на дослідження структурно-семантичної організації мовних одиниць у соціальній інтеракції. Цьому феномену лінгвістика не в останню чергу зобов'язана Франкфуртській філософській школі, представники якої по суті запропонували лінгвістичну версію трансцендентальної філософії. Дотримуючись думки про те, що синтактика і семантика різних природних мов тією чи іншою мірою між собою різняться, а прагматика є для всіх універсальною, вони сформулювали теорію антиномії праці та комунікації з точки зору морально-етичних норм (К.-О. Апель, Н. Луманн).

Універсальна прагматика – це перш за все теорія комунікативної компетенції, бо саме в мовленні відбувається актуалізація смислу висловлювань і їх співвіднесеність з життєвим світом людини – складовою об'єктивного світу та суб'єктивним світом повсякденності, «який уможливило порозуміння людей щодо ситуації, в якій вони стикаються один з одним віч-на-віч» (A. Schütz, T. Luckmann). Життєвий світ є середовищем життєдіяльності людини.

Життєдіяльність розуміється універсальною прагматикою в широкому та вузькому сенсах. У першому випадку – це проста (повсякденна, реміснична) невербальна активність суб'єкта, завдяки якій він втручається у світ, щоб реалізувати поставлену мету за допомогою вибору (Option) і відповідних засобів. У другому випадку діяльність постає як вербальний акт, за допомогою якого суб'єкт мовлення може порозумітися про щось у світі з об'єктами мовлення.

Поштовхом для розвитку прагматичних ідей комунікативної філософії стала теорія мовленнєвих актів Дж. Остіна та Дж. Сьорля, яка стверджує схожість вербальної та невербальної діяльності людини. Уявлення цих лінгвофілософів про те, що коли ми щось говоримо, тим самим ми щось робимо, Ю. Хабермас доповнив чотирма нормативними вимогами (Geltungsansprüche) до мовленнєвого акту (зрозумілість, істинність, пропозиціональної настанови, соціонормативна правильність і правдивість мовця (Ю. Хабермас, Н. Луманн)), а також положенням про те, що мовленнєві акти виступають як складові попарно структурованої єдності, тобто тільки у інтеракціональних вимірах спілкування.

Інтегральним моментом вербальної та невербальної діяльності є в комунікативній філософії телеологічний чинник. Однак, якщо невербальні акти (телеологічні дії) спрямовані власне на кінцевий результат (цілеспрямоване вторгнення у світ, Intervention), то вербальні – на порозуміння, консенсус. В обох випадках різняться умови й основні поняття, завдяки яким актори можуть описувати свої цілі. Мовленнєві дії розглядаються як такі, що самі себе інтерпретують, виявляють рефлексивну структуру та мають спрямованість на іллокутивні цілі.

Останні не можуть бути здійсненими без співпраці та згоди між комунікантами, а тому інтерпретуються через посилення на консенсус, притаманний мовленнєвому медіуму як такому. Обом видам діяльності відповідають різні умови раціональності, тобто умови застосування пропозиціонального знання: у невербальних діях воно обмежується стратегічною цілераціональністю, а у вербальних постає як раціональність взаєморозуміння, інтуїтивним підґрунтям якого є досвід сили аргументації, що призводить до згоди й утворює консенсус.

Співвідносячись між собою як загальне та часткове, вербальна та невербальна форми діяльності характеризуються такими інтегральними параметрами: а) референтна складова (те, що має місце в життєвому світі); б) інтенціональна (телеологічна) складова (те, що відбувається в суб'єкті і що надає сенс зусиллям, які він витрачає на зміни в життєвому світі); в) конвенціональна складова (довільні згоди, вибір яких регулюється міркуваннями зручності, доцільності, традиційності, нормативності тощо); г) епістемічна складова (умови використання пропозиціонального знання). Разом з тим, вербальна дія відрізняється від невербальної рефлексивністю самоінтерпретації, значно ширшим характером цілей, на які вона спрямована, а також наслідків, які можуть бути отримані, іншим порядком застосування знання, різними критеріями результатів діяльності тощо.

В основі уявлень трансцендентальної прагматики знаходиться фундаментальна концепція щодо нерозривного зв'язку раціональності та соціальності: «немає розуму поза соціумом і немає соціуму поза розумом». Це означає, що соціальність і раціональність неможливі без мови, а кожен мовний вираз не буде таким поза межами комунікативної спільноти. Комунікація є для прагмафілософії універсальною реальністю суспільного існування. Демократично організований соціум має досягнути консенсусу через дискурс, який розуміється як практика комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди. Дискурс щодо норм і цінностей співіснування є найвищою інстанцією життєвого світу, а комунікація, щоб бути універсальною, мусить бути аргументованою, раціонально мотивованою, соціально інтерактивною та самосвідомою.

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТАФОРИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Когнітивний підхід щодо аналізу політичної комунікації займає провідне місце в сучасній науці, проте багато аспектів усе ще залишаються дискусійними. Слід зазначити, що специфіка політичного дискурсу безсумнівно впливає на підбір відповідних метафор, якими власне цей дискурс наповнюють. Метафора є одним із засобів породження нового знання. Деякі дослідники вважають, що метафора є результатом впливу когнітивного процесу на формальні семантичні структури, наприклад, визначати цінність метафори, відповідно до того, як вона дає доступ до властивостей об'єкту, при цьому метафора повинна поступово ліквідовувати неоднозначності і в кінцевому результаті наблизити дослідника до все чіткіших знань і природи явища, яке він вивчає. На сучасному етапі дослідження політичної метафори дослідників особливо цікавлять два типи кореляції метафоричних виразів і свідомості людини. З одного боку, корпусні дослідження метафор дають можливість виявити структури «колективного підсвідомого», які не виражені експліцитно. Цей аспект можна сформулювати як «свідомість (підсвідомість) визначає метафори» і відповідно аналіз метафор – це аналіз концептуальних структур. Разом з тим, прагматичний потенціал метафор свідомо використовується в політичному дискурсі для переконцептуалізації картини світу адресата. Цей підхід можна виразити за допомогою формули «метафори визначають свідомість». Перший аспект рельєфно проявляється під час досліджень стертих метафор, а другий – під час аналізу яскравих образних метафор, проте немає однозначного розмежування.

Специфіка політичного дискурсу як системи визначає специфіку політичного тексту, якому притаманний неекспліцитний смисл. Це і є основною причиною частого використання метафор у політичному дискурсі. Оскільки на мову політичного дискурсу покладено визначальну роль формування громадської думки, то ця мова повинна бути принаймні зрозумілою та достатньо легкою для сприйняття широким загалом людей всіх прошарків населення, які до того ж володіють різним багажем знань про світ у цілому. Метафора поєднує різноманітний життєвий досвід із загальновідомими істинами і, таким чином, спрощує розуміння та сприйняття різних політичних та економічних подій та явищ.

Існує велика кількість контекстів, де значення метафоричного виразу має бути реконструйоване відповідно до мети та завдань автора політичного дискурсу, оскільки правила так званого стандартного вживання мовних засобів дають надто широкий простір для інтерпретації, що може ускладнити сприйняття необхідної інформації. Схожість функціонує як стратегія розуміння, а не як компонент структури значення, виходячи з того, що, по-перше, метафора як будь-який вторинний мовний процес завжди задіює додаткові потенціальні ресурси мови. Метафора багатшарова і поліфункціональна: вона забезпечує швидше та найточніше тлумачення новизни, проте має здатність до абсолютно нового сприйняття об'єкта дослідження, можливість нового погляду на звичні явища (фактор індивідуальності). Аналогії переважно стосуються спорту, мистецтва, здоров'я та інших загально зрозумілих областей знань: *fair political game was over; to be immune from financial contagion; political clown; bank tragedy; economic nausea; international political arena theatre*.

Проте, можливості метафори куди більші, адже використання метафори не лише полегшує розуміння складних політичних понять, а й привертає увагу до певної події, окреслює її рамки та тлумачить саме так і саме в такому ракурсі, як цього хоче, той, хто подає інформацію. Наприклад, під час нещодавньої передвиборчої кампанії у США щодо одного з тодішніх кандидатів були різні думки, зокрема його називали: *the Messiah; white Christian racist; Marxist mole; vessel; political preacher* та ін., зважаючи на різні факти його біографії, тобто певну інформацію узагальнювали та подавали у відповідному ракурсі, звертаючи увагу читачів на суперечливі моменти діяльності кандидата.

Одним із засобів знищення противника в політичних дебатах є його висміювання. Висміювання – це змова з адресатом дискурсу, намагання показати, що опонент не заслуговує позитивної уваги, тому цей прийом завжди перебуває на межі етично допустимого, а в політичному дискурсі набуває навіть певної карнавальності. Часто використовують театральні терміни: *Paulson's plan, which might be viewed as a comedy of errors*.

Існує правило, яке слід дотримуватися для створення політичного дискурсу «правильною мовою». Воно стосується вживання метафор, а саме: ніколи не використовувати метафору чи порівняння, якщо ви вже раніше його зустрічали в друкованому варіанті, адже мовна різноманітність – це еквівалент людської різноманітності, а новизна завжди сприяє більш успішному сприйняттю інформації. Свіжість та новизна метафори є однією з головних ознак. Для створення неповторних метафор необхідно образне сприйняття світу.

Отож, у самій метафорі лежить потенціал осягнення реальності, який базується на відношенні людини до світу, дає можливість відігравати

провідну роль у пізнанні і є когнітивним ресурсом, який з одного боку є конституційною основою для певних наукових теорій і науки в цілому, а з іншого – є інноваційним напрямком для процесу пізнання людиною себе у довколишньому світі.

УДК 811.111: 81'42

Куш Е. О.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

КРИТИЧНИЙ ДИСКУРС-АНАЛІЗ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

В другій половині XX століття значна кількість лінгвістів звернулася до критичної перспективи вивчення дискурсу, сформованої під впливом ідей критичної теорії Ю. Хабермаса [5], культурно-соціологічної теорії дослідження мови та культури Б. Малиновського [7]; соціально-філософських концепцій влади, ідеології й їх взаємозв'язку з мовою Р. Барта [1], М. Фуко [2], концепції дискурсного конструювання світу соціальних конструкторів [8]. В кінці 70-х рр. XX століття група лінгвістів школи М. Холідея почала вживати термін «критичний дискурс-аналіз» при дослідженні дискурсу суспільних інститутів. Представники цієї школи стверджували, що розуміння дискурсу неможливе без урахування факторів соціального контексту, мовні та соціальні структури є взаємопов'язаними, а лінгвістика повинна бути «критичною» [6, с. 112].

Терміном «критичний» цей напрям аналізу дискурсу зобов'язаний Франкфуртській соціально-філософській школі, а саме «критичній теорії суспільства» Ю. Хабермаса [5]. У науковій літературі даний термін набуває іноді неправильного тлумачення. «Критичний» не передбачає виявів лише негативних аспектів взаємодії, але «означає, по суті, спробу побачити взаємозв'язок речей» [9, с. 11]. Критичний є напрямом дослідження мови та дискурсу, пов'язаним із комплексом теорій і підходів, інтегрування яких дає змогу зрозуміти «складний характер соціальних відносин, виявлених у мові та за допомогою неї» [8, с. 4]. Критичний аналіз дискурсу відрізняється від інших напрямів дослідження дискурсу фокусом на соціо- та етнокультурних проблемах спілкування, пов'язаних із використанням мови як засобу влади та соціального контролю, знаряддя боротьби ідеологій, домінування одних над іншими [9, с. 12].

Трактуючи дискурс як «соціальну дію, що визначається соціальними нормами та цінностями» [4, с. 133], «форму соціальної практики, обмежену впливом структур влади» [3, с. 142], представники критичного аналізу дискурсу наголошують на існуванні діалектичних відносин між дискурсом та

соціальними структурами. З одного боку, дискурсна подія формується соціальними ситуаціями, інститутами, структурами, з іншого, сама конструює їх. Саме тому науковці говорять про конститутивну роль дискурсу у формуванні соціальної реальності, вказуючи одночасно, що соціальні відносини та образи конструюються в дискурсі [9, с. 4]. Вибір мовних одиниць для їх конструювання здійснюється з урахуванням ряду політичних, соціальних, культурних та ідеологічних обмежень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барт, Р. S/Z [Текст] / Р. Барт. – М. : УРСС, 2001. – 231 с.
2. Фуко, М. Археологія знання [Текст] / М. Фуко. – К.: Ника-центр. – 1996. – 207 с.
3. Fairclough, N. Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language [Text] / N. Fairclough. – L. : Pearson Education, 2001. – 265 p.
4. Fowler, R. Language and Control [Text] / R. Fowler, R. Hodge, R. Kress, G. And T. Trew. – L. : Routledge & Kegan Paul, 1979. – 241 p.
5. Habermas, J. Towards a Rational Society [Text] / J. Habermas. – Boston : Beacon Press, 1970. – 218 p.
6. Halliday, M. Language, Context and Text: Aspects of Language in Social-Semiotic Perspective [Text] / M. Halliday, R. Hasan. – O. : Oxford University Press, 1991. – 126 p.
7. Malinovsky, B. On Structural and Functional Status of Context [Text] / B. Malinovsky. – N. Y. : Academic Press, 1956. – 188 p.
8. Shutter, J. Social construction: Knowledge, self, others and continuing the conversation [Text] / J. Shutter, K. Gergen // Communication Yearbook. – Vol.17. – Thousand Oaks : Corwin Press, 1968. – P. 3-33.
9. Wodak, R. Methods of Critical Discourse Analysis [Text] / R. Wodak, M. Meyer. – L. : Sage Publications, 2002. – 200 p.

УДК 811.111`25:336.1

Lazebna N.

Ph.D. in Philology, Associate Professor, ZNTU

SEMIOTICS IN MEDIA CULTURE

Semiotics in media culture is the broad subject area for research. This research focuses on emoticons of social networks (Facebook, Twitter, and others),

consider signs and symbols in popular sitcoms (The Big Bang Theory, Community), and traces semiotics in TV news, advertisements, billboards and in other spheres of media culture. There is a strong relation between popular culture and mass media. Semiotics within these two spheres is a challenging background for proper consideration. The contemporaries exist on the edge of their real daily lives and existence as users of social media, where they chose the roles they like. A person may differ in real and virtual worlds. Nevertheless, he has inborn and inherited a system of cultural codes and transfers them from his daily life to the Internet-dwelling. User's pictures, signs, symbols, and images reflect his emotional condition, intentions, goals of communication, opinion about anything and so on.

Relation of the topic to theoretical background Roland Barthes was one of the first researchers, who focused on semiotics studying (1988). Any symbolic system in culture performs the secondary function of another language or text [4; 5]. At a given stage of development, any symbolic system is holistic and complete. If to penetrate into the essence of sign systems in language or visual media, it is possible to analyze, interpret and comprehend social values structure. The ideological background of information, which surrounds people every day, is evident. Ideological background of information is gradually constructed. There is a different level of people's competence in symbolic meaning and competence. Chomsky conveyed the idea about the deep grammar of signs and symbols [4], Barthes [2], Eco [6] and other scientists considered semiology or semiotics as a system. Multimedia semiotics is a key for identification of hidden meanings and information background within signs and symbols. People can identify those hidden meanings in the voices of actors, announcers, find them in printed texts, listen to them in music, movies, and Web content.

Relation of the topic to ongoing interests The point of this study is that every type of mass culture has its own code. For example, TV news, a sit-com, or email communication has different types of codes. To be a good email or Internet user, one should be aware of specific nonverbal signs, such as emoticons, smiles, orthographic or punctuation symbols combination and so on.

Research aims:

- to identify semiotics of signs and symbols in social networks (Facebook, Twitter) as a popular type of media culture;
- to classify signs and symbols according to their imagery and cognitive basis (color, shape, size and other characteristics).
- to develop semiotic anthropic models of signs and symbols in social networks.

Methods of Research Both qualitative and quantitative methods of research are implemented. With the help of questionnaires, created for social networks users, further data will be collected and interpreted.

Conclusion Signs and symbols, which users of social networks transfer from their system of inherited cultural codes in the Internet is a fertile ground for potential research. Semiotics of signs and symbols in the web is based on the real experience of a person, his surrounding, habits, feelings, and emotions.

REFERENCES

1. Barthes, R. Mythologies [Text] / R. Barthes. – New York : Noonday Press, 1988. – 246 p.
2. Beasley, R., Danesi, M. Persuasive Signs: The Semiotics of Advertising [Text] / R. Beasley., M. Danesi. – New York : Mouton de Gruyter, 2002. – 432 p.
3. Carroll, B. Digital Media Revisited: Theoretical and Conceptual Innovation in Digital Domains [Text] / B. Carroll // Journalism and Mass Communication Quarterly. – 2004. – № 81. – P. 445.
4. Chomsky, N. Rules and Representations [Text] / N. Chomsky. – New York: Columbia University Press, 2005. – 248 p.
5. Durham, F. Communication as Perspectives on Theory. 50 Ways to Understand Communication: A Guided Tour of Key Ideas and Theorists in Communication, Media, and Culture [Text] / F. Durham // Journalism & Mass Communication Educator. – 2007. – № 61. – P. 439.
6. Eco, U. Serendipities: Language & Lunacy (W. Weaver, Trans.) [Text] / U. Eco. – New York : Columbia University Press, 1998. – 288 p.
7. Johansen, J. D., Larsen S. E. Signs in Use: An Introduction to Semiotics (D. L. Gorlee, J. Irons, Trans.) [Text] / J. Johansen, S. Larsen. – London : Routledge, 2002. – 288 p.
8. Ryan M. The Media in Question [Text] / M. Ryan // Journalism and Mass Communication Quarterly. – 2005. – № 82. – P. 467.

УДК 811.111'25

Бондаренко О. М.

доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ НОВИХ СЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Глобалізація світу, зміцнення міжкультурних зв'язків вимагає вірного розуміння та перекладу багатьох термінів і понять, бо від цього залежить належне виконання зобов'язань контрагентів та ефективність економічної, політичної, культурної діяльності в цілому. Міжкультурна комунікація буде успішною, якщо слова та вирази, які існують у вихідній мові, можуть бути адекватно перекладені на іншу мову. Цей процес ускладнюється не стільки

лінгвістичними, скільки екстралінгвістичними факторами. Перш за все, дуже важко передати зміст поняття, якщо його не існує у мові перекладу взагалі. Це може відбуватися у наслідок особливостей законодавства, різних рівнів матеріальної культури двох країн, соціальними невідповідностями.

Так, лексичні одиниці *-er* або *-Per* уявляються цілковитою загадкою для українського читача. На основі морфологічного аналізу можна стверджувати, що мова йде про особу або пристрій, але цього недостатньо для адекватного перекладу. Насправді, лексична одиниця *-er* позначає особу, яка отримувала допомогу по безробіттю протягом 99 днів, а тому втрачає право на подальшу допомогу від держави. Тільки розлогий коментар перекладача може допомогти іншомовному читачеві вірно зрозуміти, про що йдеться. Значення фоноідеограми *R2Per* можна передати як той, хто є прихильником доктрини «responsibility to protect», яка була прийнята на всесвітньому саміті голів держав у 2005 році. Українському читачеві, за винятком дипломатичних працівників, ця доктрина не знайома, у той час як у США вона широко обговорюється у пресі та соціально відповідальним прошарком населення. Крім того, тенденція замінювати частини слова на цифри не є досить поширеною в українській мові, тому слово сприймається як екзотичне як з фонетичної, так і з семантичної точок зору.

Лексична одиниця *pink-slip party* має значення «вечірка тих, кого звільнено». Знання про те, що в американських компаніях повідомлення про звільнення друкується на бланках рожевого кольору, допомагає зрозуміти сенс цього словосполучення. Професійний пожежник, який виконує такі ж самі обов'язки на волонтерських засадах у вільний час, має назву «*doublehatter*», в українській мові відповідника немає. У подібних випадках перекладачеві можливо не зосереджувати увагу на зайвих подробицях, передавши семантичну сутність повідомлення, хоч втрати при перекладі є неминучими. Такі лексичні одиниці відображають соціокультурний елемент картини світу, якій зазвичай важко зрозуміти без належного пояснення. Це пояснення є необхідним для вірного розуміння, водночас воно спотворює переклад вихідного тексту, перевантажуючи текст мовою перекладу розлогими поясненнями. Іноді перекладачеві треба зробити ціле дослідження, виявити етимологію виразу. Так, *Lake Wobegon effect* фактично означає відсоток учнів або студентів, чий рівень знань є вищим ніж середній. На перший погляд, значення виразу аж ніяк не відповідає сумі значень його складових елементів, тому при перекладі неможливо залишити його у подібному вигляді. Рішення цієї проблеми знаходимо у етимології виразу від назви вигаданого письменником утопічного міста, де усі діти мали здібності вище середнього рівня. Зрозуміло, що таке розлоге пояснення спотворює переклад, втомлює читача, зменшує комунікативну цінність тексту. У подібних випадках перекладачеві слід визначитися, чи потрібно передавати

культурологічний контекст у повному обсязі. Вважаємо, що рішення залежить від цільової аудиторії. Повний коментар може бути доречним, якщо текст призначено для науковців або літературознавців, але його можна значно скоротити, якщо текст має науково-популярний характер.

Таким чином, розглянувши проблему перекладу лексичних одиниць, для яких немає відповідників українською мовою, можемо констатувати, що тільки поєднання лінгвістичних та екстралінгвістичних знань перекладача може забезпечити досягнення адекватного перекладу. Ступінь розлогості необхідного перекладацького коментаря буде залежати від цільової аудиторії, на яку розраховане повідомлення, та жанру вихідного тексту.

УДК 811.111'42 : 821.111

Кузнецова М. О.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

РІВНІ ТА СФЕРИ-ДЖЕРЕЛА ПРЕЦЕДЕНТНОСТІ У ВТОРИННОМУ МУЛЬТИМОДАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Останнім часом бурхливий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і зміна способу подання інформації казують появу різних типів мультимодального тексту / дискурсу. Разом із тим змінюється і сама людина, яка сприймає інформацію, читач, слухач або глядач. Отже, не дивно, що сьогодні психологи все частіше говорять про появу так званого «екранного покоління», тобто людей, які набагато легше і з більшим задоволенням сприймають інформацію з екрану, ніж у звичайному друкованому вигляді.

Вторинний дискурс сучасної англomовної маскультури як феномен вторинної творчості фанатів певних культових «текстів» являє собою мультимодальне когнітивно-комунікативне утворення, що аранжується у процесі такого сприйняття цього «тексту», яке відштовхується від його буквального розуміння та існує рівно стільки, скільки триває процес його сприйняття і обговорення у певному соціокультурному контексті. Тут слід зауважити, що під текстами ми розуміємо будь-які культурні продукти, які можна споживати, інтерпретувати, збагачуючи їх новими смислами, тим самим конструювати вторинні семіотично-гетерогенні текстопростори.

Вторинний дискурс, таким чином, не обмежується аранжуванням виключно вербальних текстів, а передбачає створення навколо культового тексту різноманітних відео- та аудіовізуальних практик, онлайн- і офлайн спільнот, учасники яких активно взаємодіють один із одним, займаються як літературною, так і іншою творчою діяльністю. По суті, уся фанатська

творчість являє собою множинні інтерпретації, виражені у всіх доступних для фанатів формах творчої активності при залученні всього спектра сучасних медійних платформ, незалежно від того, в якій формі репрезентовано канон. Тобто оригінальна форма першоджерела не має значення: це може бути літературний твір, кінофільм або ж серіал, у будь-якому випадку інтерпретативне співтовариство фанатів може доповнювати канон будь-якими формами своєї творчості. Отже, ми ідентифікуємо природу фанатства як інтерпретативну творчу гру з прецедентним феноменом, і зокрема з прецедентним текстом, і тому далі зупинимось на рівнях і сферах-джерелах прецедентності у вторинному мультимодальному дискурсі сучасної англomовної масової культури.

Матеріалом нашого дослідження, який вдало поєднує різні семіотичні модуси, обрано Всесвіт Marvel (англ. Marvel Universe) – вигаданий всесвіт, елементи якого розподілено між різними медіаплатформами, які разом створюють цілісний сюжетно-композиційний простір. Корпус текстів вторинного дискурсу Всесвіту представлено у базах автоматизованих електронних текстових архівів. В обох текстових просторах кожен медіум (комікси компанії Marvel, серія супергеройських фільмів, серіали, анімаційні фільми, комп'ютерні ігри та інша супутня продукція) робить свій унікальний внесок у розкриття історії, що розповідається.

Як відомо, історію всесвіту Marvel було розпочато ще у 60-і рр. XX ст. американською компанією Marvel Comics, яка займалася видавництвом коміксів. Отже, за хронологічним принципом першим рівнем прецедентності у вторинному мультимодальному дискурсі доцільно вважати Всесвіт Marvel, який репрезентовано у коміксах. Тим не менш, за результатами аналізу, частка вторинних текстів зі сферою-джерелом «комікс» становить лише 28 % від загального обсягу (100 %) вторинного текстового простору. Найпопулярнішою сферою-джерелом прецедентних феноменів у вторинному дискурсі постає «кіно» (60 %), оскільки саме з Кіновсесвіту Marvel молоде покоління найчастіше черпає своє натхнення. Отже, другий рівень прецедентності – це Всесвіт Marvel, який репрезентовано у кіно. Перші два рівні прецедентності постають результатом діяльності виключно професіоналів.

У процесі аранжування вторинного мультимодального дискурсу фандом, тобто субкультурне співтовариство, учасники якого об'єднані єдиним інтересом, пов'язаним із твором мистецтва, спирається не лише на канон, тобто перші два рівні прецедентності, але й на фанон – сукупність прийнятих інтерпретацій культового тексту у його межах. Саме тому, як третій рівень прецедентності розглядаємо власне вторинні тексти (12 %), тобто створену фанатами семіотично-гетерогенну аматорську продукцію, яка а ргіогі є вторинною по відношенню до перших двох рівнів. Тут можна виділити такі форми активності і, відповідно, сфери-джерела прецедентності,

як: фан-арт, тобто аматорські ілюстрації (малюнки, виконані в оригінальних стилістиці і контексті; малюнки, виконані з присутністю авторської стилістики або авторської інтерпретації контексту; малюнки, виконані у повністю трансформованому контексті); фан-комікси: поєднання фан-малюнків і фанфіків, виконаних у стилі коміксів; фан-відео і AMV (від англ. Anime Music Video): музичні відео з нарізками відеоряду з фільмів; відеоігри; і косплей (від англ. costume play) – один із видів перформансу, який полягає у відображенні в режимі реального часу певних відомих персонажів, за допомогою костюму та характерних аксесуарів.

Як висновок, зазначимо, що у матриці вторинного мультимодального дискурсу джерелами прецедентних феноменів дійсно найчастіше стають фільми, які отримують статус «культових» і, проникаючи глибоко у масову свідомість, вони продукують інтертекст у навколишній реальності. І це не дивно, адже у кінематографі вже сформовано яскраві візуальні образи харизматичних героїв і бруталних лиходіїв. Тим не менш, будь-який прецедентний феномен (семіотично гомогенний / гетерогенний) незалежно від сфери-джерелела репрезентує у вторинному мультимодальному дискурсі сучасної англомовної масової культури сукупність певних асоціацій і заряд емоцій, які нерозривно пов'язані з ним.

УДК 811.111`25:336.1/5

Хавкіна О. М.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ БУРЛЕСКНИХ (ТРАВЕСТІЙНИХ) ПЕРЕКЛАДІВ (НА МАТЕРІАЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ ПІСЕНЬ Ю. ЧАЙКИ)

Бурлеск (від італ. *burlesque* від *burla* – жарт) – вид комічної, пародійної поезії та драматургії, генетично пов'язаний із народною сміховою культурою, акцентований на свідомій невідповідності між змістом і формою. **Травестія** (від італ. *travestire* – перевдягати) – різновид жартівливої, бурлескної поезії, коли твір із серйозним чи героїчним змістом та відповідною формою переробляється, “перелицьовується” у твір комічного характеру з використанням панібратських, жаргонних зворотів. Бурлескні (травестійні) переклади, зокрема російсько-українські – особливий вид перекладів, що характеризуються українізацією (етнотериторіальною локалізацією), національним сміхотворенням, а також осучасненням описуваних подій. Прикладами таких перекладів в українському письменстві можуть слугувати травестійні «Гараськові пісні» (переспіви од Горація)

П. Гулака-Артемовського, переклад Є. Гребінки поеми «Полтава» О. Пушкіна та ін., проте найоригінальнішим та найяскравішим прикладом залишається «Енеїда» І. Котляревського.

Бурлескні переклади характеризуються наявністю в них певного набору мовних особливостей. Розглянемо детальніше деякі з них на прикладі російсько-українських перекладів Харківського автора Юрія Чайки).

Одним із прийомів, завдяки якому досягається комічність аналізованих перекладів, є так зване осучаснення, тобто використання у тексті перекладу назв реалій, незнайомих першим слухачам (читачам) тексту оригіналу, проте відомих аудиторії, що знайомиться вже з перекладом: *Сколько сердце валидолом не лечи/ все равно сплошные перебои. / Сколько головой о стенку не стучи - / не помогут лучшие врачи. - Ёж ты валидол по півкіла за раз - / Серцю все одно не допоможеш./ Бийся в стіну лобом: додаси прикрас - / Навіть **Кашипівський** скаже «пас».*

Найтиповішою ознакою бурлескних перекладів є українізація, тобто використання українських реалій у невідповідних обставинах, внаслідок чого створюється комічний ефект: *Что же из этого следует? - Следует жить,/ шить **сарафаны** и легкие платья из ситца./ - Вы полагаете, все это будет носиться?/ - Я полагаю, что все это следует шить. - - **Що ж нам сердешним, робити?** - Чого там, живіть./ **Шийте спідниці з китайки**, як грошей в вас досить./ - Тю! Та **китайки** ніхто вже сто років не носить!/- **Вже як пошиє – де дінеться!** – буде носить! Ще один приклад: *Медленно минуты уплывают в даль,/ встречи с ними ты уже не жди. - Поплывли хвилини, мов у **стен орда**,/ Більше не зустрінеш їх ніде.**

Яскравою ознакою бурлескних перекладів є їх насиченість розмовно-просторічною лексикою та вульгаризмами: *Что ж ты милая смотришь искоса,/ Низко голову наклоня?/ Трудно высказать и не высказать / **Всё**, что на сердце у меня. - Гей, чого ж ти, люба, **набичилась**,/ **Низько хилиться голова?**/ **Важко вичавить** і не **вичавить**/ **Із нутра** хоч які слова.*

Українські бурлескні переклади характеризуються також використанням у них зменшено-пестливої лексики: *Милая моя,/ Солнышко лесное,/ Где, в каких краях/ Встретишься со мною. - **Чічечко** моя,/ **Сонечко** соснове!/- Де, коли і як/ Стрінемося знову?*

Ще однією мовною особливістю бурлескних перекладів є наявність у них алюзії. Так, у наступному прикладі (переклад було зроблено напередодні виборів в Україні) наявна алюзія на англійську лексему **bla-bla** (*верзти дурниці, нісенітниці*), через яку автор натякає на безпідставність обіцянок деяких кандидатів: *Скатертью, скатертью дальний путь стелется/ и упирается прямо в небосклон./ Каждому, каждому а лучшее верится./ катится, катится голубой вагон. - **Шлях скатертиною стелеться довгою**,/*

*В обрій упертися вабить перегон./ Всяк до покращення подумки човгає,/ **Блабла-блакитний** наш котиться вагон.*

Українські фразеологізми (або алюзія на них) також є виразною особливістю аналізованих перекладів. Наведемо кілька прикладів: *Мы в такие шагалы дали/ Что не очень-то и дойдешь.* – *Ми в такій даліні блудили, Де Сусанін **теля не пас**.* Ще один приклад: *Подкрадешься – она обманет/ И вот уже навсегда ушла/ И только небо тебя поманит/ Синим взмахом ее крыла.* – *Підкрадешся – а хитра птиця/ В небо – шурх, а ти дулю – хвать!/ І тільки й радощів нам лишисться – / **В синю стелю небес плювать.***

Отже, можемо дійти певних висновків. Дослідники приділяють недостатньо уваги сучасним бурлескно-гравестійним перекладам. Проте вони заслуговують на глибокий та всебічний аналіз як особливий вид перекладів, що характеризуються цілою низкою мовних особливостей, серед яких осучаснення, використання назв українських реалій у незвичному мовному оточенні, розмовна лексика, вульгаризми, фразеологізми, а також алюзії.

УДК 82.091

Костенко Г.М.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

КОГНІТИВНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ЗАРУБІЖНОМУ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ: ОСНОВНІ ІДЕЇ І ТЕРМІНИ

За право позначати територію міждисциплінарної взаємодії між блоком когнітивних наук і літературознавством борються два терміни – когнітивна поетика і когнітивне літературознавство. Англійський філолог П. Стоквелл [3] відносить термін «когнітивна поетика» до всього комплексу досліджень літератури, що спираються на концепції, запозичені з когнітивної лінгвістики і психології. Американський літературознавець А. Річардсон [2] розглядає когнітивну поетику як частину когнітивного літературознавства. За словами одного із засновників напряду М. Тернера, мета літературного когнитивізму – «виявити зв'язок між структурами (patterns) думки і структурами вираження» [Цит. за: 1, с. 182]. Завдання когнітивного літературознавства – не стільки створювати цікаві і свіжі інтерпретації художніх творів, скільки пояснювати існуючі шляхом посилань на когнітивні механізми, що забезпечують ці інтерпретації. Може бути, головну функцію когнітивних досліджень літератури слід визначити як експланаторну.

Загальною передумовою робіт когнітивістської орієнтації є гіпотеза про існування глибинних структур людської свідомості, які зумовлюють особливості смислопородження художнього тексту і роблять можливим

сприйняття літературного твору читачем. У такому розумінні предмета вивчення закладений двоякий підхід до дослідження ментальних феноменів: «від автора» і «від читача», що дозволяє говорити про створення когнітивної поетики сприйняття.

Область дослідницьких інтересів когнітивного літературознавства визначається його генетичною близькістю психології. Вона поставляє когнітивному літературознавству: а) пояснювальні моделі репрезентації художньої реальності в авторській / читацькій свідомості (моделі нейронних карт, модулів свідомості тощо); б) різноманітні психофізіологічні теорії: рівнів пам'яті, законів сприйняття, схем обробки інформації людським мозком тощо; в) концептуальний апарат (гештальт, ментальна репрезентація, модальність сприйняття тощо).

За ступенем використання даних психології (в тому числі експериментальних) і за обраними методами і моделями можна розмежувати основні напрямки *cognitive literary studies*. Іншим критерієм їх розмежування може служити об'єкт дослідження – механізми утворення тропів, насамперед метафори; закономірності організації і сприйняття поетичного тексту; оповідні техніки, логіка оповіді.

На думку А. Річардсона, напрямки, складові когнітивного літературознавства розрізняються теоретично, методологічно і практично. У числі основних називають когнітивну риторику і теорію концептуальної інтеграції (*conceptual blending*) – відгалуження когнітивної лінгвістики, що сходить до робіт з концептуальної метафори Д. Лакофф і М. Джонсона; когнітивна поетика (роботи Р. Цура, теорія літературних універсалій П. Хогана); когнітивна нарратологія (дослідження М.-Л. Ріан, М. Флудернік, С. Кіна та ін.).

Таким чином, література не є винятковим предметом когнітивної критики: хоча вона начебто тлумачить літературу, насправді її цікавить швидше репрезентація знання взагалі – не тільки літературна. Це також (поряд з міждисциплінарністю) об'єднує когнітивне літературознавство з попередніми теоріями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Западное литературоведение XX века = Western literary criticism of the XXth century : энциклопедия [Текст] / ИНИОН РАН ; Гл. науч. ред. Е. А. Цурганова. – М. : Intrada, 2004. – 560 с.
2. Richardson, A. *Studies in literature and cognition : A field map (introduction)* [Text] / Alan Richardson // *The work of fiction : Cognition, culture, and complexity* / ed. by A. Richardson, E. Spolsky. – N. Y. : Ashgate, 2004. – P. 1–29.

3. Stockwell, P. Cognitive poetics : An Introduction [Text]/ Peter Stockwell. – L. & N. Y. : Routledge, 2002. – 204 p.

УДК 811.111'33

Лут К. А.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

АБРЕВІАТУРИ ТА СКОРОЧЕННЯ В АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ БУДІВЕЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

Будівельні стандарти – це документи, які забезпечують якість будівельних робіт, безпеку та комфорт майбутніх користувачів, а також регулюють відношення між виконавцями та замовниками будівельних послуг. Вони не є уніфікованими в різних державах, а мають відмінності, що склалися історично під впливом традицій, залежно від преференційних способів створення нових будівель, доступних матеріалів, понять комфорту та ін. Розбіжності в уявленні кінцевого результату будівництва спричинюють понятійну та термінологічну невідповідність будівельної термінології в різних культурах і, як наслідок, мовах.

Особливості досліджуваних текстів зумовлюються їх приналежністю до офіційно-ділового стилю. Наше дослідження присвячено вивченню лексичних одиниць характерних для документації, що покликана встановлювати вимоги щодо якості проведення будівельних та ремонтних робіт.

Було виявлено, що домінантною рисою досліджуваних текстів є наявність термінів, аббревіатур та клішованих утворень, що значно прискорює процес передачі інформації між фахівцями завдяки економії лексичних засобів. Однак, зазначені характеристики можуть становити труднощі при перекладі, оскільки існують розбіжності між стандартами, прийнятими у законодавствах різних країн і звичайний переклад без тлумачення певних вимог може спричинити значні непорозуміння між учасниками комунікації.

Основними видами скорочень, що живаються у текстах будівельних стандартів є ініціальні аббревіатури (буквені та звукові), складноскорочені слова, усічені слова та аббревіатури, що являють собою словесно-усічені утворення. Звичайно, існують і змішані типи аббревіації.

Найбільш поширеною групою скорочень є ініціальна аббревіація. Найчастіше вона використовується для позначення самих будівельних стандартів або організацій, що контролюють якість будівельних робіт. Наприклад:

AIA – a) The American Institute of Architects (Американський інститут архітекторів) or b) American Insurance Association (Американська страхова асоціація);

ANSI – American National Standards Institute (Американський національний інститут стандартів); BSMC – Board for the Coordination of Model Codes (Рада з координації типових стандартів);

ISO – International Standards Organization (Міжнародна організація зі стандартизації);

IPC – International Plumbing Code (Міжнародні норми й правила з водопостачання та каналізації будівель);

NCSBCS – National Conference of States on Building Codes and Standards (Національна конференція з уніфікації будівельних стандартів штатів);

IECC – the International Energy Conservation Code (Міжнародні норми енергозбереження);

2) частково скорочені: «Corp.» – corporation, «Mar.» – March, «Jan.» – January, «Nov.» – November, «ident.» – identification.

3) утворення змішаного типу: *HUD Mobile Home Standards (HUD – Housing and Urban Development) – Стандарти Міністерства житлового будівництва стосовно житлових причепів;*

EEA Agreement – the Agreement on the European Economic Area (Угода про європейський економічний простір (ЄЕП));

EEA measure – a measure or decision taken by the Joint Committee under the EEA Agreement (захід або рішення прийняте спільним комітетом у рамках Угоди про ЄЕП);

ICC Electrical Code (ICC – International Code Council) – Міжнародна Рада з електротехнічних норм і правил;

Ref. O.C.G.A. (усічення + ініціальна абревіація) – Див. Кодекс штату Джорджія з примітками.

Аналіз перекладу наведених скорочень показав, що ті, які функціонують у міжнародних будівельних нормах та стандартах, що використовуються в Україні, мають словникові відповідники в українській мові (н-д, *ISO, EEA Agreement*). Що стосується норм, прийнятих в інших країнах, які не застосовуються в нашій державі, то абревіатури, репрезентовані в них, зазвичай таких відповідників не мають. Через що виникає необхідність використання перекладацьких трансформацій. Найбільш поширеними способами перекладу є описовий (*EEA measure – захід або рішення прийняте спільним комітетом у рамках Угоди про ЄЕП*), переклад повною формою словосполучення (*O.C.G.A. – Кодекс штату Джорджія з примітками, EEA Agreement – Угода про європейський економічний простір*).

Як бачимо, термінологічні скорочення є характерними, в основному, для багатокомпонентних термінів, їх використання сприяє економії лексичних засобів і прискоренню процесу передачі інформації. Під час перекладу треба звертати особливу увагу на омонімічні та полісемантичні скорочення і добирати адекватний відповідник залежно від контексту.

УДК 811.111.112.2

Волошук В. І.

канд. філол. наук, проф. ЗНТУ

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ "СМЕРТЬ" В СТИСЛОМУ СУЧАСНОМУ НІМЕЦЬКОМУ ОПОВІДАННІ

Термін «концепт» сьогодні знаходить широке застосування в різних областях лінгвістичної науки. Він має безліч трактувань. С. А. Аскольдов під концептом розуміє деякі підстановки значень, сховані в тексті «заступники» безлічі предметів, що полегшують спілкування й тісно пов'язані з людиною і його національним, культурним, професійним, віковим та іншим досвідом [1, с. 269]. Г. Г. Слишкін і В. І. Карасик розуміють концепт як «багатомірну ментальну одиницю з домінуючим ціннісним елементом» [2, с. 75].

Феномен смерті завжди був проблемою для людини, культури й філософії. Він залишається актуальним і в сучасному світі. Смерть є одним із самих популярних елементів масової культури. Адже смерть невід'ємна частина життя як окремої людини, так і суспільства. При цьому її сприйняття й осмислення у світовій культурі завжди характеризувалося поліфонічністю. Концепт смерті у всіх культурах являє собою одне з головних у концептосфері і національній свідомості її носіїв. У цьому сенсі німецька культура не є виключенням.

Неясна природа смерті відкриває широкий простір для індивідуальної і колективної уяви. Узяти, наприклад, лише деякі з образів, що існують в західній культурі: смерть представляється *«старою з косою»*, *«невблаганним пожеирачем»*, *«жахливим вершиником»*, *«безглуздою машиною»*, *«невблаганним месником»*, *«зухвалим обманщиком»*, *«палким коханим»*, *«солодкою утішницею»*, *«великим зрівнювачем»*.

Концепт «смерть» в текстах стислих оповідань виражається як імпліцитно так і експліцитно. Імпліцитне вираження когнітем заторкує всі мовні рівні. На основі виявлених експліцитних засобів можна визначити лексичні одиниці, що переходять з однієї когнітеми в іншу. Головні лексеми, що вербалізують концепт «смерті» в стислому німецькому оповіданні це *«der Tod»* - *смерть*, *«sterben»* - *вмирати*, *«tot»* - *мертвий*. Ситуативними

лексемами часто виступають також «*Mord*», «*Krieg*» (різні види зброї) тощо. Семантичний взаємозв'язок експліцитних одиниць з концептом «смерть» виявляється в контексті.

Найчастіше в сучасних стислих оповіданнях концепт «*Tod/Смерть*» вербалізується за допомогою однокореневих слів зі спільним коренем *-tod-*:

«*Aber was spielt ein Töter mehr oder weniger für einen Rolle in diesem Ausverkauf von Menschenleben!*» [3, с. 33].

У даному прикладі бачимо вербалізацію концепту шляхом вживання лексеми «*Toter*», що має безпосереднє відношення до поняття смерті, спричиненої діями іншої особи. Взагалі слід зазначити, що концепт «*Tod/Смерть*» представлений у сучасній малій німецькій прозі з точки зору саме вбивства, а не смерті, як природного закінчення життєвого шляху.

На лінгвістичному рівні образ смерті вводиться найчастіше за допомогою конкретизації ситуації смерті через слова, які співвідносяться з загибеллю людей, що відбулася насильницьким шляхом. Зокрема використовуються наступні лексеми: «*das Blut*», «*der Mord*», «*die Wunde*», «*schießen*», «*die Maschinenpistole*», «*der Schmerz*» та інші. Не периферії концепту концепту «смерть», в стислому німецькому оповіданні розташовані лексеми «*die Einsamkeit/Самотність*», «*die Leere/Порожнеча*» і «*die Ruine/Руїни*». Вони вербалізуються в концепті, як правило, шляхом опису ситуацій, а також за допомогою передачі почуттів героя.

Наприклад з одного з таких описів починається оповідання Генріха Белля «*Botschaft*»:

«*Kennen Sie jene Drecknester, wo man sich vergebens fragt, warum die Eisenbahn dort eine Station errichtet hat; wo die Unendlichkeit über ein paar schmutzigen Häusern und einer halbverfallenen Fabrik erstarrt scheint; ringsum Felder, die zur ewigen Unfruchtbarkeit verdammt sind; wo man mit einem Male spürt, dass sie trostlos sind, weil kein Baum und nicht einmal ein Kirchturm zu sehen ist?*» [4, 5] Даний уривок наочно ілюструє, як автор розкриває поняття порожнечі, безнадійності і приреченості. Такі слова як «*Unfruchtbarkeit*», «*Drecknester*», «*halbverfallen*», «*trostlos*» ніби нагнітають сум, почуття безвихідності, порожнечі, а слова з заперечною семантикою «*kein*» та «*nicht*» додають песимізму та негативу до загальної картини, що мимоволі наштовхує на думки про смерть, самотність та порожнечу.

Окрім семантичної вербалізації концепту існує також синтаксична. У випадку концепту «*Tod/Смерть*» синтаксичною вербалізацією є три крапки, що символізують немовби незакінченість або небажання вербалізувати думки про кінець життя, про смерть. У певних випадках три крапки також можуть означати порожнечу як приклад того, що залишається на душі після смерті близьких чи просто знайомих людей. Ще одним синтаксичним вираженням концепту «смерть» можна вважати так званий деструктивний синтаксис,

тобто порушення структури речення, раптові еліпси, граматичний паралелізм, винос за рамки важливої інформації тощо.

Можна зробити висновок, що концепт «*Tod/Смерть*» достатньо яскраво вербалізується у сучасних стислих німецьких оповіданнях не тільки семантично, але й синтаксично. Зокрема застосовуються як спільнокореневі слова типу «*Tod*», «*Toter*», «*tot*», так і інші асоціати, які за авторською інтенцією мають відношення до смерті. А синтаксична вербалізація концепту за допомогою трьох крапок несе подвійну функцію, даючи змогу читачеві фантазувати та сподіватись, а також звільняючи автора від необхідності виражати смерть словами. Безглуздість та раптовість смерті підкреслюється деструкцією та заплутаністю синтаксичної конструкції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аскольдов, С. А. Концепт и слово [Текст] / С. А. Аскольдов // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология / под ред. В. Н. Нерознака. – М.: Academia, 1997. – С. 267-279.
2. Карасик, В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования [Текст] / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр. / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж: ВГУ, 2001. – С. 75-80.
3. Vom Nullpunkt zur Wende...: deutschsprachige Literatur nach 1945; ein Lesebuch für die Sekundarstufe [Text] / Ed. Hannes Krauss, Andreas Erb – Essen: Klartext, 1999. – 289 s.
4. Böll, H. Der Geschmack des Brotes. Erzählungen [Text] / Heinrich Böll. – Berlin und Weimar: Aufbau-Verlag, 1990. – 320 s.

УДК 81'1

Гура Н. П.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ

Інтертекстуальність – одна з найбільш актуальних і затребуваних категорій сучасної філології. Теорія інтертекстуальності й поняття інтертекст міцно закріпилися в літературознавстві і успішно застосовуються не тільки по відношенню до текстів художньої літератури, а й до наукових та публіцистичних текстів, які стали об'єктом багатьох сучасних досліджень.

Наріжним каменем теорії інтертексту стали теорія діалогової концепції і смислової поліфонії художнього тексту М. М. Бахтіна, теорія Ю. Н. Тинянова про пародії, теорія анаграм засновника структурної лінгвістики Ф. де

Сосюра. Отже, явище інтертекстуальності спочатку має подвійну природу і будується на перетині літературознавства та лінгвістики.

Розширення сфери використання поняття інтертекст і вивчення особливостей його побудови в текстах різних видів сприяє поширенню теорії інтертекстуальності як в плані розгортання тих положень, які були розроблені в рамках літературознавства, так і в плані їх опрацювання для лінгвістики.

Явище інтертекстуальності, що охоплює різні змістовно-структурні та семіотичні особливості текстової гетерогенності, перетинається з прецедентними феноменами в тій частині теорії, де інтертекстуальність розуміється як співіснування в одному тексті, двох або більше текстів у вигляді цитат, ремінісценцій, алюзій, образів.

Теорія прецедентності відносно молода (80-і рр. XX століття): вперше прецедентний текст отримав визначення в дослідженнях Ю. Н. Караулова, як явище, значуще в когнітивному і культурному відношенні, що має «понадособистісний характер» і володіє властивістю відтворюватися і реінтерпретуватися [3, с. 216]. На думку М. Караулова, в якості прецедентних текстів можуть виступати будь-які явища культури, хрестоматійно відомі практично всім носіям даної мови, загальні надбання нації, елементи національної пам'яті. Однак, дослідник дав настільки широке визначення прецедентних текстів, що до них були залучені неоднорідні одиниці – лексеми, фразеологізми, речення, а також невербальні одиниці – твори архітектури, живопису, музики, назви яких складають значну частину національного фонду прецедентних знаків.

Наступним етапом дослідження прецедентності стало створення Д. Б. Гудковим, І. В. Захаренко, В. В. Червоних та Д. В. Багаєвим в 1997 р. теорії прецедентних феноменів. Лінгвісти ввели таке родове поняття як «прецедентний феномен» і запропонували розмежовувати такі його види: прецедентні ситуації, прецедентні імена, прецедентні вислови і прецедентні тексти. Таким чином, проблема прецедентного тексту змістилася в видову площину.

Як стверджує Н. В. Худoley «прецедентність лежить в основі інтертекстуальності і, ширше, образності, оскільки всі образи і уявлення формуються в результаті освоєння попереднього досвіду» [4, с. 197]. В цілому, вся культура є прецедентним феноменом, оскільки її спадкоємність забезпечується передачею з покоління в покоління досягнень в різних областях знання, а також соціальними і духовними нормами [2, с. 59].

Спонукаючи різними способами читача звертатися до попередніх текстів, автор змушує його шукати смисл тексту за допомогою вибудовування складних міжтекстових зв'язків. Однак, не тільки автор повинен усвідомлювати прагматичне завдання при використанні відсилань до

попередніх текстів, оскільки «прецедентний текст завжди формує певний концепт – соціопсихичне утворення, що характеризується багатомірністю та ціннісною значимістю» [1, с. 258], а й читач повинен знати вихідні тексти і зрозуміти факт авторського звертання до цих текстів. У цьому випадку тільки за умови збігу авторської інтенції і адекватної читацької ідентифікації при зверненні до прецедентного тексту можливий діалог автора і читача – діалог в часі, який має емоційну і ціннісну значимість та «генерує» нові текстові смисли.

Поняття інтертекст є важливим і перспективним для вивчення прецедентних феноменів, оскільки він є «середовищем побутування» прецедентних одиниць. Завдяки постійно поновлюваних всередині інтертексту апеляцій до прецедентних одиниць, останні отримують свій статус. Іншими словами, прецедентність, як властивість, формується завдяки їхній неодноразовій «актуалізації» в тексті.

Таким чином, аналіз сучасних робіт, присвячених дослідженню інтертекстуальності різних видів текстів, свідчить про плідність і перспективність застосування основних положень теорії інтертексту не тільки в літературознавстві, але і в лінгвістиці. Текст завжди вимагає врахування інтертекстуальності, яка викликає в свідомості автора і читача додаткові смислові асоціації, що сприяють розширенню і поглибленню смислових меж тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бобырева, Е. В., Карасик, В. И. Прецедентность религиозного дискурса [Текст] / Е. В. Бобырева, В. И. Карасик // Интертекстуальность и фигуры интертекста в дискурсах разных типов: коллективная монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, В. П. Москвин. – М. : Флинта, 2014. – С. 255-279.
2. Воркачев, С. Г. Интертекстуальность, прецедентность и лингвокультурный концепт [Текст] / С. Г. Воркачев // Интертекстуальность и фигуры интертекста в дискурсах разных типов: коллективная монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, В. П. Москвин. – М. : Флинта, 2014. – С. 52-70.
3. Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность [Текст] / Ю. Н. Караулов. – М. : Изд-во МГУ, 1987. – 264 с.
4. Худолей, Н. В. Интертекстуальность и интертекст как феномены художественной коммуникации: теоретический аспект [Текст] / Н. В. Худолей // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2015. – № 11. – Ч. 1. – С. 195–198.

ОНТОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Перші спроби зрозуміти феномен мови можна побачити вже в античній філософії. Це, зокрема, «Діалоги» Платона і «Логос» Геракліта, праці Аристотеля і «Лектон» стоїків. У «Строматах» Климента Олександрійського, наприклад, можна знайти таке визначення: «Мова є спосіб висловлення думок, відлитий відповідно до характеру народу» [5, с. 171]. Однак дійсно наукове дослідження питання «мовної картини світу» бере свій початок із XIX ст., починаючи з робіт німецького лінгвіста Вільгельма фон Гумбольдта [1-2], який висловив ідею про те, що мова і духовна сила народу є одне неподільне ціле. Його послідовники, неогумбольдтіанці, у своїх подальших розробках цього питання дещо видозмінили «мовне світобачення» Гумбольдта і перетворили його на спосіб бачення. Особливої уваги заслуговують роботи американських учених Едуарда Сепіра [6] і Бенджаміна Ворфа [7], а, зокрема, їхня гіпотеза мовної відносності, згідно з якою структура мови зумовлює структуру мислення та спосіб пізнання зовнішнього світу. І хоч деякі вчені називають висновки цих лінгвістів дещо суперечливими, і В. Гумбольдт, і Е. Сепір, і Б. Ворф зробили свій великий внесок у науку тим, що акцентували увагу лінгвістів інших поколінь на проблемі співвідношення та взаємодії мови, культури і менталітету народу.

На сучасному етапі наявні дослідження питання картини світу, зроблені вітчизняними та зарубіжними науковцями в руслі таких лінгвістичних дисциплін, як лінгвокультурологія, етнолінгвістика, лінгвокраїнознавство, лінгвістика тексту та інших. Основу вивчення лінгвістичної картини світу становить теза про те, що мислення відтворюється за допомогою мови, і весь світовий досвід, хоч і не є виключно вербальним, однак має здатність бути викладеним саме через мову. Крім того, дослідники підкреслюють активну роль мови як когнітивної діяльності, що складає світосприйняття, а не тільки відображає його. Будь-яка думка формується у свідомості за допомогою знаків, оскільки власне її існування потребує вербального оформлення: «готової» думки до її ословлення взагалі не існує.

Мова є також і інструментом пізнання, тим, що відтворює картину світу певного народу. Якщо картина світу – це певного роду сприйняття людиною світу, культури, наукових знань, то мовна картина світу – це відбиття даного способу концептуалізації світу в межах певної мови через

«упорядковану, соціально значиму систему мовних знаків, що містить у собі інформацію про оточуючий світ» [3], а отже – це відображення дійсності засобами мови.

Розкриваючи «механізм» існування лінгвальної картини світу, перш за все звертаємо увагу на те, що мовне оформлення думки не є абсолютно однаковим у різних мовах: розчленування буття на поняття, що їх виражають слова чи словосполучення, у різних мовах відбувається по-різному. Не можна стверджувати, що два слова, які в різних мовах згідно зі словником означають одне і теж, несуть повністю однакову інформацію. Оскільки мови були сформовані в різних країнах на базі різного досвіду, то їх розбіжність природна. «Не тільки самі реалії не збігаються одна з іншою, а і майже всі викликані ними емоційні та духовні відгуки. Кожна мова є особливе рівняння між тим, що повідомляється, і тим, що замовчується. Кожен народ замовчує одне, щоб зуміти сказати інше» [4, с. 32]. Тобто кожна мова є безперечно національно та культурно обумовленою.

Отже, мова розглядається не тільки як засіб спілкування, а також як і знаряддя мислення, при цьому мову протиставляють мисленню як обмірковане – безпосередньому. Таким чином, беззаперечний зв'язок мови та мислення, мови та процесу комунікації (іншими словами – передача інформації) обумовлює важливість лінгвістичних досліджень у процесі вивчення моделей світу як результатів процесу індивідуального опанування та інтерпретації дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гумбольдт, В. Избранные труды по языкознанию [Текст]/ В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 400 с.
2. Гумбольдт, В. Языки и философия культуры [Текст] / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1985. – 415 с.
3. Закирьянов, К. З. Отражение языковой картины мира в языковом сознании билингва. [Электронный ресурс] / К. З. Закирьянов. – Режим доступа: <http://gnezdoo.narod.ru/biblio/book/bilingv.htm>.
4. Конакова, Е. И. Аксиологические архетипы: кросс-культурные соответствия [Текст] / Е. И. Конакова // Мова і культура. – Вип. 7. – Т. VIII. – К.: Издательский дом Дм.Бурого, 2004. – С. 30-34.
5. Шевченко, Л. І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу[Текст] / Л. І. Шевченко. – К.: Київський ун-т, 2001. – 478 с.
6. Sapir, E. Language: An Introduction to the Study of Speech [Electronic Resource] / E. Sapir // Project Gutenberg. – Access Mode : <http://www.gutenberg.org/files/12629/12629-h/12629-h.htm>.

7. Whorf, B. Language, Mind, and Reality [Electronic Resource] B. Whorf.
– Access Mode :
<http://sloan.stanford.edu/mousesite/Secondary/ThoughtReality.htm>.

УДК 821.111'253

Тарасенко К В.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ПЕРЕКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Г. ПИЛИПЕНКА КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АНАЛІТИКИ

Серед перекладацьких спроб сонетів Великого Барда у ХХІ столітті вирізняється білінгвальний переклад Г. Пилипенка виданий у 2004 році. Унікальність його творчого методу полягає в тому, що він одночасно переклав сонети Великого Барда як українською, так і російською мовами, створивши перший прецедент «білінгвального перекладу» в сучасному перекладознавстві. Варто зауважити, що до Георгія Пилипенка український читач мав змогу ознайомитися із перекладами сонетарію Великого Барда у виконанні багатьох майстрів художнього слова: Г. Кочура, І. Франка, М. Рильського, І. Костецького, Д. Павличка, Д. Паламарчука, І. Селезінки, В. Марача, Н. Бутук та ін. Втім, жоден з них не зробив спроби перекласти сонети Шекспіра обома мовами, на відміну від Г. Пилипенка. Варто підкреслити, що сам автор перекладів неодноразово висловлював бажання, щоб його переклади сонетів було осмислено у науковому аспекті.

Прикметно, що одразу ж із перекладами твору вийшла і рецензія на перший в Україні білінгвальний переклад, що була написана найближчим другом перекладача, науковим консультантом та редактором Ю. Сєдих. Він зазначає, що «Георгій Пилипенко зумів достатньо точно передати стильові особливості поезії, її неповторні фонетичні відтінки - ліричність, музичність, м'якість та ритмічну ударність, виразність української та російської мов. Йому вдалося відчуті і передати сучаснику всю енергетику сонетів Шекспіра, не розгубивши при цьому прикмет шекспірівської епохи та зберігаючи актуальність загальнолюдських цінностей» [1], «Главное в его переводах – и в русских, и в украинских – его интонация. Переводчик ищет именно интонационное, эмоциональное, а не специальное лексическое соответствие. И находит его» [2].

Не можна також не прокоментувати власне слова Г. Пилипенка про переклади сонетів, які можна із впевненістю визначити як перекладацьку самоідентифікацію: «Ці вірші не підуть у небуття, у них мій труд, вогонь мого життя» [Цит. за 3]. Думається, що ці коментарі автора можна визнати в

якості його перекладацького кредо, на кшталт ренесансних декларацій про своєрідність художнього продукту, які датуються ще XVI століттям.

Сам Георгій Пилипенко зазначає, що сонети мають для нього більший інтерес, аніж п'єси, оскільки вони пов'язані з приватним життям поета, відтворюючи органічну картину його творчості. Конкретні обставини у житті Великого Барда пов'язані з адресацією сонетів. Однак, поетична енергетика, яка, на думку Г. Пилипенка, є першочерговим для перекладача, а сюжет – просто важливою складовою частиною, виводить сонети за межі окремої ситуації та навіть за межі епохи [4, с. 4]. Коли автор звертається до окремої людини при конкретних обставинах, то такий твір приймає загальнолюдське значення та його треба розглядати поза часом.

Доволі високу оцінку перекладів сонетів Великого Барда надав і дослідник В. Скуратівський: «переводы шекспировских сонетов, выполненные Георгием Пилипенко, явление столь же неожиданное, сколь и ожидаемое. Двухязычие переводчика тут вовсе не эксцентрика, не случайность. Ведь содержание переводимого таково, что исчерпать его в одном языковом направлении невозможно. Надобно еще одно. Еще один язык. Главное в пилипенковских переводах – и русских, и украинских – их интонация. Отделившаяся от изысканной филологии в сторону чувства», «Уникальность и самой фигуры переводчика, и его двойной «языковой» стратегии» и всего своеобразия его неумолимого приближения к Шекспиру напоминает нам о бесконечной сопротивляемости начал мира» [5].

Перекладачка Н. Трохим також відзначає високий рівень перекладу Г. Пилипенка: «Переводы Г. Пилипенко производят очень хорошее впечатление своей верностью оригиналу. Чистотой исполнения, глубиной понимания и какой-то осторожностью поведения с тонкой материей шекспировского текста. Читатели откроют для себя вечные ценности шекспировского клада - Красоту и Правду, Благо и Любовь, доверившись такому тщательному и внимательному и талантливому переводчику» [Цит. За 6].

Окреслюючи нові шляхи розвитку сучасного перекладознавства, українська дослідниця Н. Торкут у програмній та водночас доволі резонансній статті «Український шекспірівський проект: бути чи не бути?» вельми слушно зазначає, що цей переклад є «прекрасним запрошенням» до розмислів над відкриттям нових, раніше непомічених нюансів перекладу та додає, що «з цією книжкою дуже цікаво працювати у студентській аудиторії. Хоча подекуди шекспірівська затемненість у ній дещо зредукована, вона стимулює мислення, надихає на зіставний аналіз, дарує справжню естетичну насолоду» [7].

Таким чином, аналіз реценції перекладів сонетів, виконаних Г. Пилипенком, показує, що його творча діяльність як перекладача сонетів

доволі високо оцінена його колегами. Тож, не випадково його переклади було внесено до Всесвітньої антології перекладів Великого Барда, оскільки саме провиденційний характер його творчості, коли в центрі уваги – не певний теоретичний припис, а творча стратегія – доторкнутися душі кожного читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Седих, Ю. Вперше в Україні перекладено одночасно сонети В.Шекспіра українською та російською мовами [Електронний ресурс] / Ю. Седих. – Режим доступу до журналу: <http://olden.imi.org.ua/node/3592>
2. Седих, Ю. Энергетика слова. Новое прочтение шекспировских сонетов [Электронный ресурс] / Ю. Седих. – Режим доступу до журналу: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/kultura/energetika-slova>
3. Барсков, В. Еще одна награда Георгия Пилипенко [Электронный ресурс] / В. Барсков. – Режим доступу до журналу: <http://vo.od.ua/rubrics/lyudi-dela/17012.php>
4. Пилипенко, Г. Предисловие-эссе [Текст] / Г. Пилипенко // Сонети В. Шекспіра. Перекл. з англ. Г. Пилипенка. – Одеса : Друкарський дім, 2008. – 320 с.
5. Скуративський, В. Парадоксы мужской логики в рамках одного сонета [Электронный ресурс] / В. Скуративський. – Режим доступу до журналу: http://bibavoska.blogspot.com/2015/05/blog-post_21.html
6. Онькова, В. Такой труд невозможен без любви к Шекспиру [Электронный ресурс] / В. Онькова. – Режим доступу до журналу: <http://vo.od.ua/rubrics/kultura/12694.php>
7. Торкут, Н. Український шекспірівський проект: бути чи не бути? [Електронний ресурс] / Н. Торкут. – Режим доступу до журналу: <http://litakcent.com/2008/02/27/natalija-torkut-ukrajinskyj-shekspirivskyj-proekt-buty-chy-ne-buty/>

УДК 811.118`25:376.75

Четвертак Є. О.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

СПЕЦИФІКА ЕТНОНОМІНАЦІЙ ОПОЗИЦІЇ «СВІЙ/ЧУЖИЙ» В АМЕРИКАНСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

США завжди позиціонували себе як мультикультурне суспільство. У минулому панівною була концепція «*Melting Pot*» («плавильного казана»), тобто ідея, що іммігранти мають відмовитися від старих звичок і адаптуватися до нового способу життя. Згідно з термінологічним словником,

термін «*Melting Pot*» («плавильный казан») – метафорична назва (асимілітивна модель) національно-мовної політики, спрямованої на об'єднання різних етносів в один. Цей термін використовувався щодо культурно-мовної політики США та Ізраїлю. Наприклад, як правило, діти іммігрантів вивчали англійську мову, а не мову своїх батьків.

Останнім часом, однак, американці почали надавати перевагу іншим концепціям: «*Salad Bowl*» («салатниці»), «*Pizza*» («пiци») та «*American Quilt*» («*лоскутної ковдри*»), тобто концепціям збереження етнічних особливостей іммігрантів. Ці терміни підкреслюють збереження культурно-етнічної специфічності та різноманітності етносів, які проживають на території США. У США відновилися етнічні групи, які відродили власну спадщину, а діти нових іммігрантів часто виховуються і спілкуються двома мовами.

Слід зазначити, що в культурології та міжкультурній комунікації ідентичність (лат. *identicus* – тотожний, той, що збігається) є основою національного та культурного ототожнення, індикатором «СВОГО» на протипагу «ЧУЖОМУ». З 50-60 років XX століття тематика ідентичності стала особливо популярна, а сьогодні ідентичність – це концепт, який став основним у соціологічних дослідженнях.

Національна ідентичність визначається факторами природної, історичної та культурної спільності. Відображення національної ідентичності проявляється й у використанні негативно оцінних лексем на позначення чужинців. Корпус нейтральних засобів на позначення інших націй виражається в дискурсі американських політиків етнонімами та релігіонімами.

Етніонім – номінативна одиниця на позначення націй, народів, етнічних єдностей, племен та родів. У мовознавстві науковий інтерес до цього питання почав проявлятися лише в 70–і роки XX ст. Особливості вживання етніонімів досліджували такі вчені, як: А. Ф. Артемова, Л. К. Байрамова, Ю. В. Горшунов, О. В. Тищенко, І. І. Токарева, О. С. Фоменко, а етнофобізмів Г. М. Антонченко, Ю. А. Зацний. За об'єктом номінації та об'єктом номінованої спільноти лінгвісти розділяють етніоніми на макроетніоніми (що виступають генетично неоднорідними етносами *American*, *Russian*) та мікроетніоніми (на позначення членів єдиного племені, народності, нації та етносу: *Bulgarian*, *Kurd*, *Romanian*).

Також виокремлюють автоетніоніми – позначення, що використовуються для самоназивання (*Deutschen* – німці, *Magyarok* – угорці, *Nayer* – вірмени) та алоетніоніми – назви етносу, надані іншими (*American*, *German*, *Hungarian*). Крім того, вчені виділяють ономастичні одиниці, що утворюються від різних географічних назв (топонімів: *Caucasian*, *Londoner*), та релігіоніми (*Galilean*, *Muslim*, *Protestan*).

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ПОЧЕРК: ДЕФІНІЦІЯ ТА АЛГОРИТМ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час перекладу художніх творів перекладач проявляє свою творчу індивідуальність. Перекладач створює новий твір – переклад, але вже іншою мовою та з привнесенням певної частки власного естетично-світоглядного досвіду. Безперечно, ця частка не може бути занадто об'ємною і вагомою, оскільки основною метою перекладача художніх текстів є не стільки творче самовираження, скільки донесення до читачів ідейно-змістової та художньої цінності оригіналу, точне відтворення художньої концепції автора, перу якого належить твір.

Отже, важливою вимогою до художнього перекладу є те, що перекладач не повинен своїм індивідуальним підходом до перекладу художнього твору затьмарити індивідуальність автора оригіналу, тому що в такому випадку твір оригіналу може бути спотворений, а сам переклад буде вже не твором, перекладеним на іншу мову, а суб'єктивним творенням автора перекладу.

Проблема кореляції творчої манери перекладача та ідіостилю автора оригіналу є надзвичайно складною, адже домінування голосу інтерпретатора може призводити до втрати, яка є непоправною. В такому разі переклади творів, написаних різними авторами, виявляються схожими, а неповторність індивідуальної манери творців вихідних текстів втрачається. Тож, авторитетні практики перекладу неодноразово наголошували, що перекладач має вкрай обережно поводитись з неповторними особливостями першоджерела і зберігати стиль автора, його манеру письма, дух тієї епохи, під час якої писав митець.

З огляду на ті високі фахові вимоги, яким має відповідати сучасний перекладач-практик, що працює з літературними текстами, доцільним бачиться розмежування термінів «перекладацька стратегія», «перекладацький метод» і «перекладацький почерк». Під перекладацькою стратегією, маємо на увазі генеральну лінію перекладача, що визначає алгоритм перекладацьких дій та перелік інтелектуальних процедур, які має виконати інтерпретатор художнього тексту. Під «перекладацьким методом» розуміємо особливості перекладацької концепції митця, її вплив на вибір творів для перекладу, зв'язок з національною перекладацькою традицією. а також свідомі творчі настанови перекладача. Творчий метод перекладача слід

досліджувати в рамках теорії контекстів, при цьому під контекстом мається на увазі синтез об'єктивних та суб'єктивних чинників, що впливають на процес інтерпретації і відображаються в ній. Останній із термінів означає індивідуально-авторські прикмети творчої манери перекладача, які є результатом його естетичної установки і важливою складовою творчого методу. перекладацький почерк проявляється у визначенні тих елементів ідіостилу першоджерела, які підлягають обов'язковому відтворенню та в наданні переваги тим чи іншим прийомам і способам перекладу.

Отже, спираючись на вищезазначені положення, можна запропонувати наступний алгоритм аналізу перекладацького почерку інтерпретатора: спираючись на біографічний матеріал, детально з'ясувати ставлення перекладача до літературної творчості в цілому і причини звернення до перекладацької діяльності; виявити ті домінантні аспекти, які перекладач вважає для себе пріоритетними в плані відтворення оригіналу цільовою мовою; зіставити тексти оригіналу і перекладу з метою виявлення повноти відтворення ідейно-сміслові наповненості та стилістики першоджерела у перекладі; проаналізувати відповідності загального враження, що виникає при прочитанні текстів першоджерела та перекладу і з'ясувати характер кореляції голосів автора та перекладача.

УДК 81'373(045
Кулабнева О. А.
викл. ЗНТУ

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ МОВНОЇ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЄГИПТУ

У мові закарбовано всі культурні та цивілізаційні надбання людства, окреслено виміри пізнання людиною самої себе та навколишньої дійсності. Мова відображає рівень розвитку суспільства, ступінь його самовизначеності та власне суспільну свідомість. Мова, таким чином, нерозривно пов'язана із поняттям культури, адже в мові відображені центрові поняття культури, тому відбувається явище вербалізації культурних феноменів у просторах мови. За допомогою різноманітних мовних засобів людина виражає себе, свій внутрішній світ, тому мова постає як спосіб вираження власного досвіду. Окрім цього, саме завдяки мові ми отримуємо інформацію про досвід попередніх поколінь.

Досить тривалий час мова розглядалася у вузькому аспекті, а саме як інструмент отримання знань та комунікації між людьми. Однак у мові відбувається процес не лише відображення, а й тлумачення дійсності, тому

можна сказати, що мова, певним чином, формує реальність людини, адже кожна людина сприймає світ через усвідомлені нею суспільних стереотипів. І саме здатність до суб'єктивізації у сприйнятті та розумінні явищ навколишньої дійсності є базисом для існування мови як основного засобу для створення та підтримання комунікації між людьми. Тому мовна картина світу є ніби віддзеркаленням сутності індивіда у словесній або письмовій формах, які нерозривно пов'язані із когнітивними процесами у свідомості людини.

Тому стає зрозумілим той факт, що в основі багатьох лінгвістичних досліджень лежить антропоцентрична модель бачення світу. Досить тривалий час мова розглядалася у вузькому аспекті, а саме як інструмент отримання знань та комунікації між людьми. Однак у мові відбувається процес не лише відображення, а й тлумачення дійсності, тому можна сказати, що мова, певним чином, формує реальність людини, адже кожна людина сприймає світ через усвідомлені нею суспільних стереотипів.

Питання «мовної та концептуальної картини світу» займає центральне місце в царині сучасних лінгвістичних студій. Наразі є безліч тлумачень та дефініцій цього поняття, в основі яких лежить, як ми вже зазначили, антропоцентрична модель бачення світу. Поняття «картина світу» тісно пов'язане із поняттям «стереотип», адже у процесі свого духовного становлення індивід засвоює стереотипні уявлення того соціуму, представником якого він є, а вже згодом на ці уявлення накладається власний досвід індивіда, в результаті цього формується індивідуальна картина світу. На нашу думку, під впливом соціальних стереотипів, а також специфіки виховання в індивіда формується усвідомлення власного «я», той особистістний компонент, притаманний для картини світу.

Таким чином, мова виступає як об'єктивна річ для індивіда, але тим самим формує його суб'єктивний світогляд. Мовці постають як суб'єкти мовної картини світу, оскільки вона є неодмінним результатом ментальних актів та свідомості людини. Окрім цього, вчений окреслив основні характеристики мовної картини світу: мовна картина світу окреслює культурну специфіку окремої мовної спільноти; мовна картина світу утворилася внаслідок історичного розвитку народів, у той же час постаючи ніби запорукою для їхнього подальшого розвитку; мовна картина світу є складною та багаторівневою структурою, яка включає в себе фонетичні особливості та специфічну лексико-граматичну будову; мовна модель світу може змінюватися із плином часу, еволюціонувати; мовна картина світу наявна у свідомості кожного мовця; мовна модель світу може змінюватися із плином часу, еволюціонувати; мовна картина світу наявна у свідомості кожного мовця.

Поняття «картина світу» тісно пов'язане із поняттям «стереотип», адже у процесі свого духовного становлення індивід засвоює стереотипні уявлення того соціуму, представником якого він є, а вже згодом на ці уявлення накладається власний досвід індивіда, в результаті цього формується індивідуальна картина світу. На нашу думку, під впливом соціальних стереотипів, а також специфіки виховання в індивіда формується усвідомлення власного «я», той особистістний компонент, притаманний для картини світу. Мовна картина світу це спосіб існування лексикона у свідомості мовця. Таким чином, розглядаючи феномен мовної картини світу зазначений вчений спирався передусім на лексичний аспект у мові.

На нашу думку, мовна картина світу – явище об'єктивізації внутрішньої структури людського «я» (думки, емоційні стани, враження) за допомогою багаторівневих мовних конструкцій.

УДК 81'25

Каширіна І. В.

викладач ЗНТУ

КОНЦЕПТ «КОЛІР» В ДИСКУРСІ РИЗИКУ

На сучасному оберті спіралі пізнання виконання мовою комунікативної та когнітивної функцій розглядається різнобічно, в тому числі й у зв'язку з розумінням феномена мови як засобу доступу до внутрішнього світу людини, до структур досвіду, що зберігаються в пам'яті не тільки індивідууму, а й цілих поколінь, що перебувають у постійній комунікативній взаємодії. Комунікативність та когнітивність нової парадигми знання спонукають до врахування взаємодії між концептом та дискурсом. У розумінні такої взаємодії, що набирає форми взаємоексплуатації, ми йдемо вслід за дослідником А. Приходько, який вирізняє два типи аліментації: експлуатацію концептом дискурсу, та навпаки [1, с. 87]. Зокрема, привертає наукову увагу специфіка взаємодії концепта «КОЛІР» та дискурса ризику як феноменів, динаміка розвитку яких залишається у фокусі багатьох сучасних досліджень (В. Бауер, О. Борисов, А. Вежицька, С. Воркачов, С. Жаботинська, В. Карасик, М. Люшер, А. Приходько, В. Ущина).

Дискурс ризику виступає тим середовищем, в якому продуктивно розвивається образний профіль концепта «КОЛІР». Низка концептуальних метафор конструює зазначений профіль, представляючи, зокрема, просторову орієнтацію (верх – низ як орієнтири зон комфорту та зон ризику), часову параметризацію (темний – світлий час як орієнтири вчинення ризикованих або легітимних справ), чуттєву градацію (темні – світлі почуття),

онтологічний статус (темна зона – сприятливе вмістище для темних, на межі або поза межею закону справ), соціальну параметризацію (наприклад, сірий кардинал, червоний вождь) тощо.

Дискурс ризику є питомим середовищем для синонімічної профілізації концепта «КОЛІР». Прикметно, що за А. Приходько, синонімізація концепта пов'язана з «двома способами номінації – прямою та переносною» [1, с. 88]. Наприклад, семний склад номена *colour* розкриває наступні його дефініційні властивості: *hue / tint / tinge / dye / complexion / shade / tincture / cast / livery / coloration / chromatism / glow / flush / tone* тощо. Асоціативний потенціал концепта «КОЛІР» розкривають і непрямі синонімічні номінації: наприклад, *fair* (для опису ступеня вірогідності, шансів «за» / «проти», прозорості грошових операцій, ступеня ризикованості) – *fair chance, fair bid; to show in true colours* означає правдиву оцінку, а отже, прогнозування ризиків відповідно до реальних обставин; *white lie, under colour, gloss over* чи навіть *lend a colour* утруднює реальність оцінювання ризиків, натомість поява *white knight* зведе ваші ризики до мінімуму. Через низку метафор розкривається національна специфіка концепта «КОЛІР», відкривається простір для виявлення асиметрії мовних та концептуальних картин світу.

Концептуально-семантичні особливості вираження концепта «КОЛІР» в дискурсі ризику засобами сучасної англійської мови розкриває й стилістична організація номінативного простору «колір». Мова йде, зокрема, про стилістично марковану спеціальну літературно-книжну лексику (від архаїзмів до поетизмів, неологізмів, варваризмів, термінів) та стилістично знижену лексику (від сленгізмів до арготизмів). Так наприклад, *blue book* представляє зону ризику, коли вживається американськими поліцейськими на позначення папки, в яку підшиваються усі матеріали розслідування вбивства, або коли означає екзамен в університеті (знову актуалізується певний ризик) та календар вищого світу (зона комфорту). Така амбівалентність, вочевидь, притаманна кольороназвам: епітет *black* актуалізує зв'язки з зоною комфорту (*in the black* означає, що з вашим сальдо все гаразд), водночас, жаргонізм *black widow* актуалізує зв'язки із зоною ризику для жінки, оскільки мова йде про осіб жіночої статі, які не користуються попитом на ринку наречених.

Взаємодія концепта «КОЛІР» та дискурсу ризику відбувається і з огляду на особливості зазначеного дискурсу, який В. Ущина визначає як «ситуативно-зумовлену розумово-комунікативну взаємодію суб'єктів, що здійснюється за посередництва природної мови і темою якої є різноманітні аспекти ситуації ризику», причому дослідниця вирізняє власне дискурс ризику та дискурс про ризики – «мета комунікативну ситуацію ризику» [2, с. 16 – 17]. Оскільки в дискурсі ризику відбувається позиціонування суб'єктів ситуації ризику, аксіологічний потенціал концепта «КОЛІР» може бути задіяний для відображення комунікативної ситуації ризику, як щодо

узгодження позицій зазначених суб'єктів, так і у випадку аксіологічного дисонансу. Наприклад, *blackmail* та *black money* відображають негативну оцінку щодо потенційних ризиків, натомість *blue chip* зводять ризики нанівець через високу позитивну оцінку. Неологізм *black tar* (АЕ) актуалізує високі ризики, оскільки означає синтетичний наркотик на основі героїну, як і неологічний епітет *blue-sky* на позначення чогось, що не має практичної цінності.

Таким чином, між концептом «КОЛІР» та дискурсом ризику простежується взаємодія, завдяки якій не тільки чіткіше виявляє себе вербальна об'єктивація та суб'єктивація зазначеного концепта, а й формується аксіологічний модус взаємодії та дискурсивного позиціонування учасників дискурсу ризику, що може слугувати темою для подальших досліджень цього феномену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Приходько, А. Н. Концепты и концептосистемы [Текст] / А. Н. Приходько. – Днепропетровск : Белая Е. А., 2013. – 307 с.
2. Ущина, В. А. Позиціонування суб'єкта в сучасному англомовному дискурсі ризику : дис. д-ра. філол. наук : 10. 02. 04 «германські мови» [Текст] / Ущина Валентина Антонівна. – К., 2016. – 502 с.

УДК 811.111'25:621

Бережна О. О.

ст.викл. ЗНТУ

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ АНТРОПОНІМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Власне ім'я розглядається переважно як мовне явище в аспекті його лінгвістичного та історичного розвитку. Ім'я – це знак, на основі якого індивідуалізується та ідентифікується особа.

Антропоніміка – галузь ономастики, що вивчає власні назви людей (антропоніми) [4, с. 29]. Антропоніміка досліджує: особливості утворення антропонімів; основні принципи номінації людини; шляхи переходу апелятива в антропонім і навпаки; хронологічні характеристики антропонімів, їх зміни в часі; виникнення різних форм найменування людини; словотвір різних класів антропонімів; функціонування тих чи інших антропонімів у мові на різних хронологічних зрізах [5, с. 87]. Антропоніміка також розв'язує суто практичні проблеми: правопис антропонімів; передача антропонімів іншою мовою [3, с. 39]. Антропоніміка вивчає такі функції

антропонімів у мовленні, як номінацію, диференціацію, зміну імені, пов'язану з віком, сімейним станом, життям серед людей іншої національності, переходом в іншу віру, вступом в таємні товариства та ін.

Як відомо, між англомовною та українською антропонімічними системами існують як подібності, так і відмінності. До схожих рис відносяться наступні: наявність в обох системах яскраво вираженої позиції «ім'я» (first name, Christian name, given name) – «прізвище» (last name, surname). При цьому в обох мовах на мовному рівні ім'я, як правило, передує прізвищу, а на мовному рівні (у статтях енциклопедичного словника) на перше місце виноситься прізвище, а особисте ім'я слідує за ним; наявність східних способів утворення прізвищ: а) від особистих імен: *John – Jones, Johnson* (Іван – Іванченко), *Andrew – Andrews, Anderson* (Андрій – Андрійченко), *Peter – Peters, Peterson* (Петро – Петренко); б) від назв професій: *cooper – Cooper* (бондар – Бондаренко, бондари – Бочаров), *millar – Miller* (мірошник – Мельник), *tailor – Taylor* (крavecь – Портненко); в) від назв тварин: *wolf – Wolf* (вовк – Вовченко), *fox – Fox* (лисиця – Лісіцин), *bull – Bull* (бик – Биков); г) від кольору: *white – White* (білий – Біловець), *black – Black* (чорний – Черненко), *brown – Brown* (бурий – Буров)[2, с. 37].

Посилання на подібні риси двох антропонімічних систем допомагає усвідомити спорідненість культур різних народів, спільні корені цих культур, які проявляються всупереч їх територіальної роз'єднаності. Разом з тим потрібно звернути увагу на наступні риси відмінності між двома системами: наявність декількох імен при одному прізвищі в англійській антропонімічній системі: *Herbert George Wells, George Bernard Shaw, William Somerset Maugham*. В українській мові відсутня традиція давати людині 2 (3 або навіть 4) імені, однак є такий незвичайний для англійської антропонімічної системи компонент, як прізвище, по батькові: *Олена Олеговна, Віктор Романович*; відсутність у переважної більшості англійських прізвищ закінчень-формантів, які слугують для їх побудови. В українській мові є чимале число формантів, за допомогою яких утворюють прізвища: –енко, –ев (а), –ін (а), іноді –ський (–ська) і дозволяють без зусиль ідентифікувати прізвища в потоці пов'язаної мови. Крім того, в українській мові спостерігається протиставлення чоловічих і жіночих прізвищ, що зовсім не характерно для англійської мови. Можливість в англійській мові іменувати дружину через особисте ім'я або прізвище чоловіка: *Mrs. JohnJohn Smith, Mrs. WWilliam Brown, Mrs. FFrank Algernon Cowperwood*. В українській мові на дружину поширюється тільки прізвище чоловіка, але не його ім'я [1, с. 45].

Можна зробити узагальнений висновок, що ім'я надає висловлюванню визначеність, конкретність, служить для індивідуалізації особистостей, а також географічних і інших об'єктів, які розглядаються відокремлено; На

сьогодні імена – невід'ємна частина життя людей, плід колективної творчості, відображення світогляду, критичного сприйняття дійсності. Це явище, собою унікальну можливість глибокого вивчення менталітету, системи цінностей, процесу їх історичної зміни та інших складових безмежної науки про людину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Герасимчук, В. А. Антропоніми: історія і сучасність [Текст] / В. А. Герасимчук, А. Ф. Нечипоренко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2002. – 286 с.
2. Ермолович, Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур [Текст] / Д. И. Ермолович. – М. : Валент, 2001. – 200 с.
3. Костюченко, Ю. П. Історія англійської мови [Текст] / Ю. П. Костюченко. – Київ, 1953. – 118 с.
4. Антропонім. Українська мова: енциклопедія [Текст] [авт.-уклад. Железняк І. М.]. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 254 с.
5. Масенко Л. Т. Антропоніміка [Текст] / Л. Т. Масенко// Енциклопедія сучасної України / Нац. акад. наук України. – К. : , 2001. – Т. 1: А. – 2001. – 602 с.

УДК 811.111'373.43

Бондаренко О. М.¹, Артеменкова О. К.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-325 ЗНТУ

ТЕЛЕСКОПІЯ ЯК СПОСІБ УТВОРЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛЕКСИКИ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У зв'язку зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій, появою нових пристроїв та програмного забезпечення закономірно відбуваються зміни в лексичній системі сучасної англійської мови. Для англійської мови характерна тенденція до активного використання експресивно-оцінних засобів мови. Саме телескопійні елементи забезпечують експресивність та лаконічність висловлювання.

Науковці розглядають телескопію як відносно молодий, але дуже продуктивний спосіб англійського словотворення [1, с. 56]. Спочатку телескопізми «не сприймалися носіями мови як повноцінні номінативні одиниці», адже вони утворилися заради жарту, а вже згодом вони перетворилися у результат дії словотвірного процесу, завдяки якому лексика

англійської мови поповнювалася новими словами [2, с. 120]. Отже, телескопія – це спосіб творення нових слів шляхом поєднання частин двох повнозначних слів, у результаті чого утворюється слово з новим значенням [3, с. 590]. Слід зазначити, що для англійської комп'ютерної лексики великою мірою характерні слова, утворені саме за допомогою телескопії.

Розглянемо телескопічні слова, що утворені сполученням двох усічених форм вихідних основ. Наприклад, одиницю *infotainment* у значенні набір інформаційно-розважальних технічних систем, утворено наступним шляхом: *infotainment* = *info(rmation)* + *(enter)tainment*. Наступним прикладом є одиниця *collabulary*, що означає загальний словник, за допомогою якого користувачі Інтернету класифікують дані з Інтернету. Означена одиниця утворена шляхом телескопії: *collabulary* = *colla(borative)* + *(voca)bulary*. Нова лексична одиниця *compcierge*, тобто працівник готелю, який допомагає гостям з проблемами, пов'язаними з комп'ютером, утворена таким чином: *compcierge* = *comp(uter)* + *(con)cierge*.

Другим типом є часткові телескопічні слова, які утворені сполученням повної форми першого компонента з кінцем другого або початку першого компонента з повною формою другого. Наприклад, одиниця *clicktivism*, тобто тип діяльності, що складається виключно з виконання швидких і простих онлайн завдань. Означена одиниця утворена шляхом телескопії: *clicktivism* = *click* + *(ac)tivism*. Ще одним прикладом є одиниця *autofail*, що означає помилка, що відображається в повідомленні за допомогою автоматичної перевірки правопису або програмного забезпечення. Ця нова лексична одиниця утворена наступним чином: *autofail* = *auto(correct)* + *fail*.

Також існує такий тип телескопізмів як гаплоглоги. Для подібних слів характерна наявність спільного звуку (звуків) на стику компонентів, які сполучаються. Яскравим прикладом є одиниця *wedbsite* (*wedbsite* = *wedding* + *website*) зі значенням: сайт, де пара публікує інформацію про своє майбутнє або недавнє весілля. Подібним чином утворено одиницю *netiquette*, тобто етикет в мережі Інтернет: *netiquette* = *net* + *etiquette*. Також як приклад можна навести одиницю *viewser* (*viewser* = *viewer* + *user*), що означає людину, яка дивиться відеоконтент в інтернеті або на комп'ютері, або який поєднує регулярний перегляд телевізора з відповідним цифровим контентом.

Проведене дослідження свідчить, що телескопія є одним із найпродуктивніших способів словотворення англійської мови, що відображує загальну тенденцію до постійних змін та лаконічності. Зазвичай телескопічні одиниці класифікують за наступними структурними типами: повні телескопічні слова, часткові телескопічні слова та «гаплоглоги» або «накладні» телескопізми. Ми визначили, що повні телескопізми частіше за інші зустрічаються в англійській мові галузі комп'ютерних технологій.

Телескопійні слова комп'ютерної сфери адаптуються у мові та згодом стають постачальниками нових слів у лексичний склад англійської мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Егорова К. Л. О так называемом телескопическом словообразовании / К. Л. Егорова // Филологические науки. – 1985. – № 5. – С. 56-60.
2. Єнікєєва С. М. Вербоформанти, верботрансформанти та система словотвору (на матеріалі англійської мови) / С. М. Єнікєєва // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки. – 2005. – № 5 (77). – С. 119-127.
3. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь / В. Н. Ярцева. – М. : Научное изд-во «Большая Российская энциклопедия», 2002. – 708 с.

УДК 811.111'42

Кузнецова М. О.¹, Бабак Є. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ІНТЕРСЕМІОТИЧНИЙ АНАЛІЗ АНГЛОМОВНОГО ВЕБ-КОМІКСУ ЯК МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ТЕКСТУ

На початку ХХІ ст. зі швидким розвитком новітніх інформаційних і комп'ютерних технологій невід'ємним компонентом сучасної комунікації стають так звані «мультимодальні тексти». Мультимодальним вважається такий текст, який характеризується не тільки особливою структурою, в яку вбудовано семіотично гомогенні та семіотично гетерогенні елементи, але й специфічними механізмами засвоєння змісту, який репрезентує текст.

Феномен мультимодальності в Інтернет-комунікації є її невід'ємною складовою, оскільки при онлайн-спілкуванні співрозмовники отримують рівні можливості у способах висловлювання власних думок, вдаючись як до вербальних, так і до невербальних засобів спілкування, синтезуючи їх для більшої зрозумілості та естетичної вартості.

Більше того, оскільки сучасний світ переживає нову комунікаційну революцію, то з'являється новий об'єкт для дослідження у сфері Інтернет-комунікації, а саме феномен веб-коміксу. Під веб-коміксом розуміють такий тип мультимодального тексту, що існує і розвивається у рамках Інтернет-простору, враховуючи специфіку, формат і характерні риси, властиві таким

публікаціям, де будь-яке порушення головного концепту єдності графічного та вербального елементів руйнує смисловий наратив оповідання.

Веб-комікси мають різні формати («стріп», «сторінка», «стовбець», «один кадр», «нескінчене полотно»), а до їх специфічних рис слід віднести масовий самовидав, орієнтований на реципієнта виключно в Інтернет-просторі, єдність всіх семіотично гомогенних і гетерогенних елементів, періодичність видання, оригінальність, свобода формату та манери оповідання, а також обов'язкова наявність інтерактивних елементів.

Серед лінгвістичних особливостей англomовних веб-коміксів виділяємо: часте використання вигуків і звуконаслідувань; застосування виразів, притаманних усному мовленню, які подано у специфічній письмовій формі з урахуванням усіх його принципів; використання синтаксичного та семантичного еліпсису; експресивність лексичних одиниць тексту. Іконічний знак, взаємодіючи із вербальним у мовному контексті, також може виступати як синтаксичний еквівалент слова або речення. Наприклад, іконічний знак – стрілка – може замінювати вербальні знаки «І далі ...» тощо.

До графічних особливостей веб-коміксів відносимо: використання певних образотворчих засобів: малюнків, фотографій, іноді можна зустріти й змішаний тип (малюнок + фотографія); використання «бульбашок» для позначення діалогів і думок героїв; титрів – для надання більшої атмосферності коміку; різних шрифтів – для вираження мовної експресії персонажів, встановлення необхідного напрямку читання та правильної розкадровки; необхідних деталей для кращого сприйняття інформації читачем і знак авторського права, який є необхідним, якщо продуцент веб-коміксу хоче бути впізнаним і знайденим реципієнтом. Взаємодіючи з текстом, ілюстрація розвиває уяву читача, розкриває візуальний ряд подій, явищ, предметів. У поєднанні з графічними елементами вербальні категорії дають змогу читачеві зрозуміти контекст, конкретизувати певні події, розкрити характери персонажів і визначити атмосферу події, тощо.

У цілому, можна констатувати, що веб-комікс це багаторівневий полімедіальний продукт комунікативної діяльності, вербальна і невербальна, пара- і екстравербальна знакова множинність. Використання невербальних знаків у веб-коміксі, як наприклад, візуалізація повідомлення – це прояв загальної тенденції до унаочнення зображення й одночасно вияв інтермедіального характеру комунікації. Веб-комікс сприймається як єдність мовної складової і супроводжуючих картинок. Вербальне та візуальне поєднуються в когерентне ціле.

РОЛЬ АНГЛОМОВНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Жодна країна не може розвиватись в повній ізоляції. І уникнути впливу інших держав просто неможливо. Тому для підтримання комунікації, обміну знаннями (науковими даними, результатів досліджень), регулювання дипломатичних відносин і зручності спілкування було обрано мову, яка зрозуміла для більшості. Саме ці фактори обумовлюють не тільки популярність англійської мови в світі, а і причини її проникнення у структури інших мов.

Як відомо, французька мова наділила англійську 75% лексичних одиниць, але сама значно опиралась процесу проникнення англійських запозичень. Проблема проникнення англійської лексики у французьке середовище гостро постала ще у 18 ст., що було пов'язано з модою на англійську культуру. Виник, навіть, новий термін «*anglomanie*». Зараз набувають актуальності дискурси між науковцями щодо доцільності використання і вкорінення іншомовних запозичень, а саме - англійських. Деякі науковці, виступають проти таких змін, аргументуючи це тим, що французька втрачає свою автентичність і національний колорит. Інші, наприклад Н. О. Слобожаніна [4], схиляються до думки, що використання англійських еквівалентів надає словам певне забарвлення. Треті підтримують надходження нових слів, бо впевнені, що це збагачує словниковий запас мови.

За даними Н. Ю. Мокрушиної, за останні 50 років кількість запозичених англійських слів у французькій мові збільшилася і це викликає занепокоєння. До 1800 року в повсякденній французькій було близько 14 % англіцизмів, між 1800 р. и 1900 р. – 20 %, між 1900 р. и 1950 р. – 22 %, після 1950 р. – 32 %. *Le Petit Larousse* фіксує між виданнями 1949 р. и 1960 р. 105 нових запозичень з англійської в порівнянні зі 150 новими словами у цьому ж виданні за 2014 р. [2].

Французький науковець П. Ваньєж не вважає, що англіцизми заповнюють французьку і наводить відомості про використання англійської мови відносно словникового складу розмовної французької мови. Так у 1990 р. вживання англіцизмів складало 2,5 %, а в 1998 – від 4 % до 5 % [1].

Схожі класифікації запозичень за закріпленістю і вживанням англіцизмів мають Е. Д. Федченко і М. Кзіффра [3]:

1) повністю асимільовані англіцизми (*un football, week-end, un design, un sandwich, squatter*);

2) частково асимільовані англіцизми (*scoop = exclu(sivité), primetime = heures de grande écoute, des boots, un T-shirt, un short, un pull, un sweat, des baskets, un job, un bon feeling*);

3) англійські запозичення, які ще не стали частиною французької мовної системи або повні англіцизмами (*blog, OK, Yes, fun, liker*).

Сучасна французька мова також чинить значний опір щодо запозичень з англійської мови. Існує закон, який у 1994 році висунув міністр культури Жак Тубон, що передбачає захист державної мови в різних сферах, зокрема, в інформаційному просторі. Не зважаючи на всі ці зусилля, французькій стороні все гірше вдається уникати потрапляння «франгле» до рідної мови через надзвичайну популярність та поширеність останньої, а також через активний процес глобалізації й розширення комунікації у соціальних мережах.

У висновку можна зауважити, що англійські запозичення з'являються у сфері новітніх технологій, у засобах масової інформації, а найактивніше проявляються так звані «модні» запозичення, що поширюються соціальними мережами і активно використовуються підлітками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лавриненко В. А. Место заимствований из английского языка в современной французской прозе / В. А. Лавриненко // Вестник Таганрогского института имени А. П. Чехова. – 2016. – С. 177-182.

2. Мокрушина Н. Ю. Аглицизмы во французском языке как следствие процесса глобализации [Электронный ресурс] / Н. Ю. Мокрушина. – Режим доступа: www.gramota.net/materials/2/2014/6-1/33.html.

3. Подворна Л. А. Англійські запозичення у французькій мові, їх характер та класифікація [Електронний ресурс] / Л. А. Подворна. – Режим доступу: <http://elib.hduht.edu.ua/jspui/handle/123456789/881>

4. Слободжанина Н. А. Типы интерпретации англо-американизмов в современном французском массово-информационном дискурсе / Н. А. Слободжанина // Вестник Челябинского государственного университета. – Челябинск, 2012. – № 17 (271). – С. 120-123.

ANTHROPOMORPHIC METAPHORS AS STYLISTIC MEANS OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES DISCOURSE

Metaphors in texts of innovative technologies (computer, 3D printing, additive manufacturing, etc.) are characterized by a vividly manifested cognitive nature and metaphoric process modeling. The latter in terms of the cognitive metaphor theory depends on knowledge interpretation procedures, reflected in cognitive construction-frames. These frames represent specific unified constructs of knowledge or experience connected by mental reflections and scenarios, a generalized dynamic experience of human interaction with the world.

Foremost, it is possible to define the following source domains in the English metaphoric term system of innovative technologies texts: 1) anthropomorphic (a human being as a central donor-sphere in metaphoric terms creation); 2) non-anthropomorphic (phenomena and elements of the environment as a donor-sphere in metaphoric terms creation) [1, p. 135].

Therefore, anthropomorphic model of metaphoric terms creation can be represented in the following source domains:

a) biophysical characteristics (dead band, dead file, dead space, dead time element, deadlock, die hole, mortality, body, carbon footprint, crawler, backbone bus, eye diagram);

b) psycho intellectual characteristics (trust timeout, dumb terminal, don't care bit, fault band, trouble chart);

c) kinetics (client push/pull, handshake, one-touch access, flush, bum, burn-in, dike, hack, die out, to gun down, to bring bridging system to its knees);

d) food types (apple key, spam, ham, salami (attack), cookie, cracker, menu);

e) attire (cloaking, subnet mask, jacket, bit mask);

f) housing and consumption goods (backdoor, data warehousing, (chat) room, mailbox, trash can window, filter box, thread, button, file folder, clock bus, clock jitter, housekeeping channel);

g) professional gear and actions (crowd, candidate key, client/server filter, hub, stack, companion descriptor);

h) social status (host, orphans, widow, master, slave, orphan/widow control).

With the structure of non-anthropomorphic model, it is possible to define the following source domains of metaphoric computer terms creation:

- landscape (valley, bypass, ground bus);

- flora and fauna (daisy chain, beta bug, rat's net program, piggyback);

- natural phenomena (broadcast storm, flooding, freeze, lightning);
- sound (double click, babble, barf, wobble);
- flavor (flavor);
- image (icon);
- color (blue screen of death, green array);
- texture of an object (floppy disk, hard copy, ragged array, smoothed array, sprocket hole strip, tree chart, slice architecture);
- household goods (inbox, key, diary bug, hash, jacket);
- means of human communication (data traffic, message board, trace file, go/no-go evaluation).

Having analyzed anthropomorphic and non-anthropomorphic models of computer terms creation, it is relevant to focus more specifically on the source domain “biophysical characteristics” within the structure of anthropomorphic model where 50 % of the examples are created via metaphoric transfer of the concept DEATH with explicit involvement of titular lexeme in creation of the corresponding terms (dead band, dead file, dead space, dead time, deadlock, mortality) thus indicating the dominant anthropomorphic background of English computer terminology. In the perspective of this study, we plan to focus on metaphoric models of term coinage in different types of texts devoted to the innovative technologies.

REFERENCES

1. Fauconnier, G. Conceptual integration networks [Text] / G. Fauconnier, M. Turner // Cognitive science. – Vol. 22. – Stanford : CSLI Publications, 1998. – P. 133-187.

УДК 811.112.2:004

Гура Н. П.¹, Козак Г. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

СЛОВОВІРНІ МОДЕЛІ СКЛАДНИХ ПРИКМЕТНИКІВ ТЕРМІНОСИСТЕМИ МАШИНОБУДУВАННЯ

Машинобудування є ключовою галузю промисловості, яка активно розвиває нові методи та технології, що сприяє появі нової фахової лексики. Завдяки компактності та цільнооформленості композитів, словоскладання було і є одним з найпродуктивніших способів утворення нових термінів та понять в німецькій мові.

Розвиток науково-технічного прогресу призвів до виникнення та розширення нових складних прикметників в галузі машинобудування, оскільки вони допомагають якомога точніше позначити новітні технології та механізми сучасності.

Користуючись термінами, як готовими одиницями мови, можна виділити основні продуктивні моделі та класифікувати їх на основі цих моделей, а отже, розкрити процеси створення нової фахової лексики. Словотвірна модель – це «відображення у низці похідних слів певного словотвірного значення у всій складності його зав'язків» [1, с. 23]. Це стабільна структура, яка має узагальнене категоріальне значення.

Оскільки фахова лексика, є частиною загальнолітературної мови, то вона підпорядковується загальним закономірностям морфологічного способу словотвору. Таким чином, утворення складних прикметників відбувається за загальними словотвірними моделями.

Звернувшись до розподілу А. М. Іскоз та А. Ф. Ленкової [2, с. 39], які пропонують 6 продуктивних моделей для ад'єктивних композитів, розглянемо прикметникове словоскладання більш детально на матеріалі 200 складних прикметників, що були відібрані з фахової літератури (підручники, журнали та комп'ютерні сайти) галузі машинобудування. Оскільки найбільш розповсюдженим типом ад'єктивних композитів є двокomпонентні, які складають 97 % корпусу, то дослідження було виконане на їх основі.

Морфологічний аналіз складних німецьких прикметників машинобудування показав, що вони мають різні складові частини. Оскільки в роботі досліджуються ад'єктивні композити, то другим компонентом виступає прикметник або дієприслівник, а у якості першого компоненту можуть виступати іменник, прикметник, основа дієслова, числівник, займенник та прийменник.

Продуктивність різних частин мови у творенні композитів не однакова. В силу субстантивного характеру термінології, найбільшу функціональну активність мають основи іменників. Цим пояснюється продуктивність моделі **Substantiv + Adjektiv → Adjektiv**, яка складає 62 % добору: *die Arbeit + frei = arbeitsfrei, die Form + schlüssig = formschlüssig, die Korrosion + beständig = korrosionsbeständig, der Kreis + rund = kreisrund*. Іменник, який виступає першим компонентом композита, допомагає прикметнику описати найбільш чітко та точно нову лексику. Отже, утворені за допомогою цієї моделі прикметники вказують на предметно-якісні характеристики поняття.

Другою за продуктивністю моделлю є **Adjektiv + Adjektiv → Adjektiv** (24 %), яка утворюється шляхом складання двох ад'єктивних основ: *gleich + mäßig = gleichmäßig, niedrig + schwellig = niedrigschwellig, fein + mechanisch = feinmechanisch*. У даній моделі перший компонент уточнює якість прикметника.

Третя модель утворюється шляхом поєднання числівника з прикметником **Zahlwort + Adjektiv** → **Adjektiv** (6 %): *zwei + schneidig = zweischneidig, drei + dimensional = dreidimensional, ein + schneidig = einschneidig*.

Четверта модель представлена прислівником та прикметником **Adverb + Adjektiv** → **Adjektiv** (4 %): *mehr + schnittig = mehrschnittig, links+seitig = linksseitig*. Слід зазначити, що хоча А. М. Іскоз та А. Ф. Ленкова взагалі не відносять цю модель до продуктивних, вона здатна утворювати складні прикметники в машинобудівній галузі.

Складовими частинами п'ятої моделі виступає дієслово та прикметник: **Verb+ Adjektiv** → **Adjektiv** (2 %): *saug(en) + fähig = saugfähig, reib(en) + schlüssig = reibschlüssig, rüttel(n) + sicher = rüttelsicher*. Дієслово представлено основою початкової форми. Воно втрачає свої спеціальні граматичні властивості та вступає в атрибутивні відношення.

Решта 2 % припадають на непродуктивні моделі, які представлені займенником або прийменником в якості першого компонента: *selbst + fahrend = selbstfahrend, außer + gewöhnlich = außergewöhnlich*.

Отже, нові складні прикметники в машинобудівній термінології створюються шляхом формування складної основи, компонентами якої можуть бути різні частини мови. Структурний аналіз ад'єктивних композитів показав, що вони створюються на основі елементів словоскладання та моделей загальновикористовуваної лексики, але мають свої особливості. Найпродуктивнішими моделями складних прикметників машинобудівної галузі є іменник + прикметник (62 %) та прикметник + прикметник (24 %). Словотвірна активність першої моделі пояснюється тим, що іменник є найбільш поширеним класом слів та служить для називання нових реалій у всіх сферах життя людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рожкова, А. Словотвірні моделі двокомпонентних термінів-композитів галузі права корейської мови [Текст] / А. Рожкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури. – К., 2010. – № 16. – С. 22-27.

2. Iskos, A. Deutsche Lexikologie [Text] / A. Iskos, A. Lenkova. – Leningrad : Prosveschtschenije, 1970. – 295 с.

ПОРІВНЯННЯ КАТЕГОРІЙ РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ ТА РЕКЛАМНОГО ТЕКСТУ

Текст і дискурс як досить складні й багатогранні лінгвістичні поняття знаходять у науковій літературі різні визначення, трактування, пояснення. І. Р. Гальперін у своїй праці «Текст як об'єкт лінгвістичного дослідження» зосереджує увагу на багатогранності цього поняття. Це примушує виокремлювати найголовніші ознаки, які б розкривали природу тексту і визначити: «Текст – це результат мовленнєвої діяльності, що характеризується завершеністю, оформленістю у вигляді писемного документа, літературно опрацьованого відповідно до типу даного документа, сукупність мовних одиниць, що складається із заголовку та ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичних, граматичних, стилістичних зв'язків, що мають певну спрямованість та прагматичну установку» [1, с. 211].

Дискурс – явище більш широке, ніж текст, і динамічне. Це одночасно і процес мовної діяльності, і її результат, а результат і є текст. Дискурс сприймається як живий незакінчений текст, узятий в момент його безпосередньої включеності в акт комунікації, в процес взаємодії з контекстом.

Феномен рекламного дискурсу в його різноманітних аспектах описано багатьма лінгвістами: Т. А. ван Дейк, пише, що поняття «дискурс» використовується для позначення того чи іншого жанру, наприклад: «дискурс новин», «політичний дискурс» [2, с. 98]; І. С. Шевченко, досліджував дискурс як ситуативно обумовлену мовленнєву-розумову діяльність людини [4, с. 176]; Н. Н. Миронова, класифікує дискурси за сферою комунікації, виділяючи педагогічний, науковий, критичний, етичний, юридичний та військовий [3, с. 214].

Рекламний дискурс визначають як цілий комплекс відношень, які виявляються в процесі виникнення, формування, розвитку й функціонування рекламного тексту. Іншими словами, рекламний дискурс – когнітивний процес, пов'язаний зі створенням тексту, а рекламний текст – мовний відрізок як продукт діяльності мовлення та мислення, за допомогою якого комунікатор і реципієнт вступають у певні соціальні стосунки.

Текст і дискурс є поняттями не протилежними, а такими, що спричиняють одне одного, взаємодіють між собою, але в різних мовленнєвих

позиціях. Текст тлумачиться як повідомлення, що характеризується набором мовних одиниць, у яких закодовано певну інформацію; дискурс – як безпосередній процес мовленнєвої взаємодії, що передбачає усвідомлення й аналіз поданої інформації та відповідну реакцію на неї. Дискурс відбиває процес сприйняття і розуміння тексту, є його змістовою природою, що зашифрована у мовних текстових одиницях, що становить формальну сторону дослідження, своєрідну оболонку з інформаційним кодом, що розкривається слухачу або читачу в процесі сприймання й розуміння, та призводить до відповідної реакції з його боку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальперин, И. Р. Очерки по стилистике английского языка [Текст] / И. Р. Гальперин. – М. : Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1958. – 459 с.
2. Дейк, Т. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Теон ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.
3. Миронова, Н. Н. Дискурс-анализ оценочной семантики [Текст] / Н. Н. Миронова. – М. : Тезаурус, 1997. – 158 с.
4. Шевченко, І. С. Інтердискурсивність політичного дискурсу [Текст] / І. С. Шевченко. – Х. : Вісник, 2009. – 357 с.

УДК 811.111'373.421:81'25

Хавкіна О. М.¹, Коростовець М. Г.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-327 ЗНТУ

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ІДЕОГРАФІЧНИХ СИНОНІМІВ

Сучасний розвиток суспільства і глобалізаційні процеси стирають кордони; все більше і більше людей, особливо молоді, мають можливість подорожувати, навчатися, працювати за кордоном. Кількість інтернаціональних проєктів різної спрямованості збільшується у геометричній прогресії. Як ніколи стає важливим порозуміння між представниками різних національностей, посилюючи важливість ролі перекладачів у всіх цих процесах. Проте недосвідчені перекладачі стикаються у своїй роботі з досить великою кількістю труднощів, однією з яких є проблема вибору з ідеографічних синонімів.

Під **синонімами** розуміють мовні одиниці або структури, які відрізняються формально, проте мають подібну або однакову семантику. **Синоніми**, позначаючи одне явище дійсності, називають його по-різному: виділяючи в предметі різні його властивості, або характеризуючи даний

предмет з різних точок зору. Саме тому синоніми, позначаючи один і той самий предмет чи поняття, як правило, не є абсолютно ідентичними словами по відношенню одне до одного, як з точки зору семантики, так і з точки зору своїх емоційно-стилістичних властивостей. Вони майже завжди відрізняються одне від одного: а) певними відтінками лексичного значення; б) емоційно-експресивним забарвленням; в) приналежністю до певного стилю мови; г) областю вживання; д) здатністю поєднуватися з іншими словами тощо.

Учені виділяють такі види синонімів: смислові / ідеографічні (відрізняються відтінками значення); стилістичні (різняються емоційною забарвленістю або приналежністю до різних стилів); фразеологічні (відрізняються своєю сполучуваністю з іншими словами; абсолютні (які можуть заміняти один одного у більшості ситуацій слововживань і у більшості контекстів).

За допомогою ідеографічних синонімів носії будь-якої мови можуть передати найтонші відтінки в значеннях слів, підбираючи лексичні одиниці, що дозволяють із граничною точністю деталізувати уявлення про факти і предмети, які описуються. Так, наприклад лексему «похмурий» можна перекласти різними еквівалентами, враховуючи контекст і валентність слів: *похмура людина* – **upset man** (у значенні «засмучена»), *похмуре небо* – **dark sky** («темне»), *похмурий вигляд* – **gloomy look** («понурий»), *похмурий характер* – **bad character** («поганий»).

Таким чином, можемо зробити певні висновки. При перекладі ідеографічних синонімів потрібно звертати увагу на контекст, а також брати до уваги валентність тієї чи іншої лексеми. Використання цих методів допомагає дібрати адекватний відповідник перекладуваної лексеми. Перспективи подальших досліджень полягають у більш детальному вивченні природи синонімів, оскільки такі наукові розвідки сприятимуть добору найоптимальніших перекладацьких стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Селіванова, О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія [Текст] / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
2. Кемінь, У. В. Синонімія як явище в сучасній економічній термінології [Електронний ресурс] / У. В. Кемінь, Л. М. Сивак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія : Філологія. – 2015. – № 14. – С. 98-100. – Режим доступу: <http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v14/27.pdf>.
3. Вибір синоніма під час перекладу. Переклад термінів. термінов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://lektsii.org/4-28646.html>

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ ГАЛУЗІ ГАНДБОЛУ

У сучасному мовознавстві лінгвостилістичний аналіз та інтерпретація тексту є одними із найактуальніших питань, які привертають увагу лінгвістів багатоплановістю дослідження. Предметом лінгвістичного аналізу є мовна організація тексту, зв'язки одиниць різних рівнів, що в єдності виражають лінію естетичної концепції твору.

Структурні особливості тексту не є переконливим аргументом факту його приналежності до науково-популярного стилю галузі гандболу. Проте, доведення його функціональної приналежності уможливорюється за допомогою різних лексичних і граматичних особливостей. По-перше, за допомогою широкого використання гандбольної термінології: *assignment, free throw, IHF referee, injured player, offense, qualifications tournament, time penalties, yellow card* тощо. Такі риси термінів, як точність, інформативність уможливлюють досягнення автором лаконічності та стислості тексту.

По-друге, ознаками тексту науково-популярного стилю є вживання сталих термінологічних виразів: *in order to, to start with a brief overview of, underlying basis for the following content is* та наявність книжної лексики: *emotions, internal attitudes, perception, key factors, self-presentation* тощо. Завдяки вживанню сталих виразів втілюється така екстралінгвальна ознака, як ясність. Книжна лексика використовується у прямому значенні, не несе відбиток будь-якої контекстуальної конотації. Це також допомагає в досягненні точності й однозначності тексту.

Використання у тексті абревіатур і посилань на джерело, таких як *EHF, IHF, HSR* також є характерними рисами тексту. Використання абревіатур сприяє мовній економії, тим самим втілюючи таку позамовну особливість, як стислість, водночас з емоційною нейтральністю. Посилання на джерело допомагає втілити такі позамовні риси, як об'єктивність, некатегоричність висловлювань, тому що для підтвердження слів вказується спеціалізоване джерело, тим самим нівелюючи можливість авторської категоричності.

Присутність слів із емоційним забарвленням: *deep thoughts, pitch, pondering* тощо являє собою іншу рису тексту. За стилістичною активністю спортивна лексика має емоційно-експресивне забарвлення. Емоційно забарвлена лексика є яскравим підтвердженням приналежності тексту саме до науково-популярного, а не до власне наукового стилю; науково-

популярний текст допускає «відхилення» у вигляді введення оціночних емоційних слів, які не тільки насичують експресивними барвами лексичну складову, але й полегшують сприйняття наукових даних.

Метафоричність є ще однією відмінною рисою вищеназваних текстів. Поширеність метафор пояснюється тим, що крім сигніфікативного компонента значення у термінах всіх терміносистем може бути присутньою також конотація – певні семантичні нашарування. Завдяки цим семантичним нашаруванням вдається передати ідеї та назвати поняття, які у буквальному значенні важко зрозуміти. Наприклад, жовту картку називають «гірчичником», штрафний кидок іноді іменують *булітом* (від англ. *bullet* – пуля), тип захисту при виконанні штрафного кидка – *стілкою*.

Доводить функціональну приналежність тексту до вказаного стилю й переважання монологічності подачі інформації: незважаючи на те, що превалюють розповідні речення (*Running together to the scene of the foul further supports the decision and the clarity of the offense*), важливу частину складають спонукальні (*By the way: singing loudly is allowed!*) та окличні (*Observe what happens – who needs to use more of their strength reserves?*) речення. В той час як монологічність уможливлює досягнення автором емоційної нейтральності та об'єктивності, вживання окличних і спонукальних речень робить текст більш «живим», створює ситуативне відчуття спілкування з автором. Завдяки вживанню пасивних конструкцій поряд із активними втілюється емоційна нейтральність і некатегоричність висловлювань, оскільки через відсутність категоричних, емоційних виразів вдається уникнути авторської суб'єктивності (*can be controlled, can be triggered, has been taken care of*).

Ключовими потенціями текстів вищеназваного стилю є можливість різнобічного інтерпретування, що зближує цей стиль із художнім, одночасно із точністю, однозначністю й об'єктивністю, втіленими здебільшого за допомогою термінів, що дозволяє говорити про науково-популярний стиль як частину наукової літератури.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ГАЛУЗІ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

Переклад текстів галузі мистецтвознавства вимагає від перекладача особливих навичок та вмінь. Тексти такого типу мають власний термінологічний апарат, дуже розвинену систему художніх образів, які необхідно передати у перекладі та взаємодіють з чисельними культурологічними артефактами. Чітке розуміння особливостей перекладу термінів мистецтвознавства робить інтерпретацію тексту більш адекватною і сприяє ознайомленню з досягненнями різних галузей культурного життя.

Під час аналізу перекладу як процесу та як результату у різних аспектах, можна передбачити, що об'єктом перекладу тексту мистецтвознавчої галузі завжди є текст. Однак, текст цікавить не тільки як певна поєднання тих або інших мовних явищ (фонем, слів, граматичних структур), але і як самостійний феномен, що має ознаки, релевантні для перекладу. Саме ці ознаки дозволяють перекладачу обирати загальну стратегію перекладацьких дій [1, с. 242].

Перед тим, як приступати до перекладу тексту мистецтвознавчої тематики, слід звернути увагу на перекладацький аналіз. Тут важливо дотримуватися наступної методики. Процес аналізу складається з трьох етапів: перший етап – це уважне, багаторазове вчитування тексту та виявлення загальних жанрово-стилістичних особливостей тексту; зокрема, для нехудожніх текстів потрібно визначити функціональний стиль та мовленнєвий жанр. На цьому ж етапі виявляються процесові параметри комунікації – тип жанровості (полемічність тощо), а для «образу автора» – епічність, драматичність, ліричність. На другому етапі в тексті встановлюється внутрішня структура способу комунікацій у творі, тобто на яких композиційно-мовленнєвих формах побудовано виклад змісту. Другий етап допомагає зрозуміти типову синтаксичну організацію тексту, а також типовий для нього лексичне оформлення. На третьому етапі аналізується конкретний текст мови в межах виявленої на першому та другому етапах типової схеми способу викладу змісту [2, с. 5]. Переклад будь-якого тексту, в нашому випадку мистецтвознавчої галузі, має мати загальний контекст, відступати від якого перекладач не має права, щоб уникнути смислових втрат та викривлення сенсу оригіналу.

Таким чином, слід дотримуватися послідовності перекладу мистецтвознавчих текстів. Спочатку – це читання тексту, ознайомлення із загальним змістом, не даючись до деталей. В процесі первинного ознайомлення із змістом тексту не виключається і деяка аналітична робота. Наступним етапом роботи з текстом є аналітичне розуміння: розуміння окремих слів, виявлення граматичних форм, складних конструкцій, лексичних зворотів, виявлення жаргонних термінів. З цією метою проводиться повторне повільне читання тексту з його аналізом. Перш ніж приступити до відтворення (перекладу) тексту на рідну мову слід пам'ятати про характерні помилки, зокрема: намагання перекласти всі елементи речення в тій послідовності, в якій вони подані в тексті іноземною мовою; ігнорування контексту, як засобу встановлення значення того чи іншого слова, відшукування в словнику значення кожного незрозумілого слова; неправильний вибір за словником значення слова; пошук слова в словнику до того, як прочитано весь текст; недооцінювання ролі мовної догадки, намагання перекласти речення до розуміння загального змісту тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, И. С. Введение в перевод [Текст] / И. С. Алексеева. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 352 с.
2. Брандес, М. П. Стиль и перевод [Текст] / М. П. Брандес. – М. : Высшая школа, 1989. – 127 с.

УДК 811.111'72:17

Кузнецова М. О.¹, Макаренко А. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314м ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНІВ У СВІТЛІ ТЕОРІЇ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ

Поняття «еквівалентність» є одним із ключових для перекладознавства. Під ним розуміють змістову спільність текстів оригіналу та перекладу [1]. Еквівалентністю вважають також їх «максимальну змістову близькість» [3]. Оскільки важливість змістової близькості текстів оригіналу та перекладу є очевидною, то еквівалентність розглядається як основна вимога та умова перекладацького процесу загалом.

У науковій літературі розрізняють два основні типи еквівалентності: формальний і динамічний [3]. Дотримання формальної еквівалентності передбачає першочергове фокусування уваги перекладача на самому тексті

чи мовленні та його одиницях. Переклад при цьому повинен бути якомога ближчим до оригіналу, намагатися буквально відтворити форму та зміст тексту оригіналу в тексті перекладу. Переклад, мета якого створити не формальну, а динамічну еквівалентність, базується на принципі еквівалентного комунікативного ефекту текстів оригіналу та перекладу, а основна мета перекладача полягає у зв'язку з цим у створенні такого тексту перекладу, який би міг викликати реакцію його реципієнта, подібну до реакції реципієнта оригінального тексту чи повідомлення. Саме тому, слідом за В. Н. Комісаровим [2], ми пов'язуємо поняття еквівалентності перекладу зі збереженням змістових, структурних та функціональних характеристик тексту оригіналу у тексті перекладу.

Оскільки терміни зазвичай є носіями основної інформації фахових текстів, їх точний переклад є обов'язковою умовою правильності перекладу подібних текстів загалом. У зв'язку з цим говорять про формальну еквівалентність при перекладі термінів як носіїв їх денотативної інформації [3, с. 36]. А. Н. Смирнова вказує на три види розходжень, що можуть існувати між термінами мови оригіналу та перекладу, перешкоджаючи їх адекватному перекладу та впливаючи на його еквівалентність [5, с. 174], зокрема:

- а) розбіжності морфологічної будови та/або синтаксичної структури;
- б) розбіжності граматичної форми певного елемента термінів у мові оригіналу та перекладу;
- в) розбіжності лексичного складу термінів мови оригіналу та перекладу.

Отже, слідом за І. Н. Ремхе [4], ми вважаємо, що володіти основами перекладу фахових текстів, а також досконало знати термінологію тієї галузі, до якої вони належать, може бути недостатнім для її правильного перекладу, оскільки тривала робота з термінами може поставити під сумнів вибір того чи іншого еквівалента в силу динамічного характеру розвитку термінології загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, И. С. Введение в переводоведение : учебное пособие для вузов [Текст] / И. С. Алексеева. – М. : Академия, 2004. – 352 с.
2. Комиссаров, В. Н. Лингвистика перевода [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1980. – 165 с.
3. Латышев, Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения) [Текст] / Л. К. Латышев. – М. : Международные отношения, 1981. – 247 с.
4. Ремхе, И. Н. Переводческий процесс в аспекте когнитивного моделирования: монография [Текст] / И. Н. Ремхе. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2015. – 144 с.

5. Смирнова, А. Н. Проблема перевода экономических терминов (на примере английской экономической лексики) [Текст] / А. Н. Смирнова // Вестник гуманитарного факультета ИГХТУ. – 2014. – № 6. – С. 172-179.

УДК 811.111'25:004

Хавкіна О. М.¹, Мєлай Д. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-327 ЗНТУ

АНГЛОМОВНІ ІТ-НЕОЛОГІЗМИ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЮ МООВОЮ

Сучасний стан англійської мови позначається так званим «неологічним бумом». Буквально щодня з'являються нові слова; це, у свою чергу, викликає необхідність їх фіксування і пояснення, що сприяє швидкому розвитку особливої галузі лексикології – неології (науки про неологізми). Неологічною лексикою активно поповнюються практично всі сфери людської діяльності, в тому числі галузь комп'ютерних технологій.

Зазвичай процес перекладу англійських неологізмів українською відбувається у два етапи: а) з'ясування семантики неологізму (перекладач або звертається до останніх видань англійських тлумачних чи енциклопедичних словників, або з'ясовує значення нового слова, зважаючи на його структуру і контекст); б) власне переклад (передача) засобами української мови.

Передача неологічних терміноодиниць галузі ІТ-технологій українською мовою відбувається із застосуванням таких способів перекладу: транскрибування і транслітерування (*selfie* – селфі, *crack* – крек (маленька незаконна комп'ютерна програма, призначена для того, щоби якимсь чином обдурити іншу програму, начебто зареєструвавши її), калькування (*self-loading* – самозавантаження), пермутації (*target search* – пошук цілі), описового перекладу (*outernet* – традиційні засоби масової інформації, *pancake people* – покоління активних інтернет-користувачів, які на перший погляд знають багато, але насправді все їх знання досить поверхневі) та інших способів перекладу.

У сучасній англійській мові нерідко поєднуються описовий переклад з іншими способами передачі неолексики (транскрипції, транслітерації або калькування). Один раз пояснивши значення лексичної одиниці, перекладач надалі може застосовувати транскрипцію або кальку, зміст яких вже зрозумілий читачеві. Приклади поєднання описового методу з транслітерацією та транскрипцією: *hackerazzi* – хакерацці (людина, яка зламує електронну пошту знаменитостей, їх рахунки для отримання певних

даних з комп'ютера); поєднання описового методу з калькуванням: *word of mouse* – слово миші (інформація, поширена через чати і блоги).

Останнім часом набуває популярності спосіб прямого включення, при якому англійське слово використовується у своїй оригінальній формі. До нього звертаються, коли жоден з вищезазначених методів не передає значення поняття, що перекладається: *iPad, iPod, Apple*. Частим також є такий переклад двокомпонентних термінів, коли перша частина подається англійською мовою, а друга частина – українською мовою (*web-сторінка*).

Жоден з проаналізованих методів перекладу не є універсальним та самостійним та не забезпечує абсолютно адекватної передачі інформації цільовою мовою. Під час здійснення перекладу фахівцю необхідно враховувати, до якого типу слів належить неологічна лексема та контекст, в якому дане слово використовується, для того, щоб найбільш точно передати зміст перекладуваного неологізму, водночас зберегти його стилістичні та емоційні характеристики та зробити адекватний переклад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Данкевич, Т. Переклад авторських неологізмів в англійській мові [Текст] / Т. Данкевич // Мова і культура. – К., 2014. – Вип. 17. – Т. 3. – С. 341-346.
2. Драбов, Н. До питання перекладу англійських неологізмів [Текст] / Н. Драбов // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – Вип. 13. – С. 176-181.
3. Комиссаров, В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.

УДК 821.111'42:659.1

Тарасенко К. В.¹, Недотопа М. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ПОНЯТТЯ «РЕКЛАМНИЙ ТЕКСТ» В СВІТЛІ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ

Реклама відіграє важливу роль в житті суспільства: вона доносить певну інформацію про продукт чи послугу від мовця рекламного повідомлення до адресата. То ж не дивно, що рекламний текст постає не тільки як важливе життєве явище в умовах глобалізації та розвитку сучасних інтернет-технологій, так опиняється в центрі наукової уваги.

В сучасній лінгвістиці та перекладознавстві рекламний текст досліджують зі стилістичної точки зору (О. Сербенська, О. Пономарів, М. Пилинський, А. Токарська, А. Капелюшний, З. Бичко, О. Абрамова, М. Лескова, Т. Лівшиць, Н. Месхішвілі, М. Мутовина, Н. Паршук та ін.), лексико-граматичної точки зору (М. Кохтев, Д. Розенталь, Л. Винарська, О. Дудіна, Г. Кузнецова та ін.), з точки зору перекладознавства (О. Чайковська, О. Демиденко, Л. Стародєдова), функціональних видів мовлення (О. Арешенкова), взаємодії із різними текстами (Т. Декшна).

Одним із аспектів, що зацікавлюють дослідників це термінологічна визначеність поняття «реklamний текст». Так, А. Кромптон визначає рекламний текст як «різновид тексту масової комунікації, який має свою прагматичну установку – надання впливу на споживача в напрямку зміни або зміцнення його позитивного ставлення до рекламованого товару або послуги» [1, с. 44-45]. М. Веренько визначає рекламний текст як «продукт діяльності мовлення та мислення, за допомогою якого комунікатор і реципієнт вступають у певні соціальні стосунки» [2]. А. Годдар зазначає що цей текст включає як «візуальні артефакти, так і вербальну мову» [3], маючи на увазі, вочевидь, екстралінгвістичні компоненти цього тексту, які мають бути відображені при термінологічному визначенні такого типу текстів.

Таким чином, помітною ознакою рекламних текстів є їх антропоцентризм, так як подібні тексти націлені на обслуговування потреб людини і соціуму та характеризуються прагматичною заостреністю. Ряд особливостей рекламного тексту обумовлений екстралінгвістичними факторами. Конкуренція іншої інформації, прагматична спрямованість рекламного тексту, загальна перенасиченість інформаційної сфери, висока вартість реклами та фактор часу, який є в розпорядженні споживача, визначають мовну специфіку тексту.

Інший аспект, який постає в центрі уваги науковців, це перекладацький аспект. Річ полягає в тому, що текст має зберегти і прагматичну, і апелятивну функції при перекладі. Як слушно зазначає О. Чайковська, при перекладі рекламних текстів рекомендовано застосовувати одну із таких стратегій як запозичення, прямий переклад, адаптація, ревізія, а інколи і не використовувати переклад взагалі, коли мова йдеться виключно про апелятивні бренди [3, с. 87-89]. Л. Стародєдова вважає, що перекладений текст має бути вдалим у художньому аспекті, а вибір прийомів дослідниця залишає на розсуд перекладача. Водночас вона виокремлює такі важливі етапи перекладу тексту як етапи аналізу, оцінки, кореляції та вибору [4]. Також у дослідженнях з проблем перекладу таких текстів зазначається, що рекламний тип тексту не є гомогенним за природою, а містить певні труднощі перекладу.

Таким чином, стислий огляд досліджень поняття «рекламний текст» показав, що, по-перше, він все дедалі стає популярнішим в контексті розвитку сучасного суспільства, також варто зазначити і різноманітність дослідницьких підходів до вивчення цього поняття. По-друге, він окреслив так звані «проблемні зони»: однією із труднощів перекладу є те, що рекламний текст, окрім власне апелятивної функції несе в собі чимале семантичне навантаження, оскільки взаємодіє із риторикою, в ньому інколи наявна інтертекстуальність, гра слів, метафори. Переклад такого тексту вимагає від перекладача неабиякої майстерності, оскільки окрім прагматичного компоненту перекладу, такий має точно передавати риторичні та мовно-стилістичні засоби, звертати увагу на екстралінгвістичний компонент, а також враховувати культурний рівень реципієнта-споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кромптон, А. А. Практические основы перевода [Текст] / А. А. Кромптон. – СПб.: СОЮЗ, 2000. – 319 с.
2. Рекламний текст в англomовній картині світу [Електронний ресурс] / М. М. Веренько // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 29. – С. 257-259. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_29_85.
3. Goddard, A. The Language of Advertising [Text] / A. Goddard. – London, 1998. – 144 p.
4. Чайковська, О. Ю. Рекламний текст як проблема перекладу [Текст] / О. Ю. Чайковська // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 25. – С. 120-121.
5. Стародедова, Л. В. Рекламний текст та специфіка його перекладу [Текст] / Л. В. Стародедова // Науковий вісник Ізмайльського державного гуманітарного університету. – 2009. – Вип. 26. – С. 184-186.

УДК 81:25

Четвертак Е. О.¹, Пасічник К. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ДОСЯГНЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ НАЗВ КІНОСТРИЧОК

Переклад фільму завжди супроводжується певними труднощами не лише лінгвістичного, але й технічного характеру, що впливає на ступінь

еквівалентності і адекватності перекладу оригіналу, а також на його технічне втілення на екрані. Назва фільму дає першу інформацію, яку глядач отримує про стрічку. Вже судячи з заголовку глядач вирішує, чи ж варто переглядати ту стрічку чи ні. Своєрідна інтрига, смислове наповнення, таємниця криється саме в заголовку. Тож переклад назви кінофільму є надзвичайно важливим і являється одним із нових проблем, які постають перед перекладачем.

Я. Рецкер досить точно визначив перекладацький еквівалент як «постійний рівнозначний відповідник», що є, як правило, «незалежним від контексту». Звідси «еквіваленти мають постійні відповідники у мові перекладу» [3, с. 11-12].

В. Комісаров розуміє еквівалентність у перекладі значно ширше. У нього еквівалентність на рівні змісту знаходить такі форми прояву:

- а) на рівні мовних знаків;
- б) на рівні висловлювання;
- в) на рівні повідомлення;
- г) на рівні опису асоціації [1, с. 105].

В. Комісаров підкреслює, що, по-перше, умова еквівалентності повинна включатися в саме визначення перекладу. По-друге, поняття «еквівалентність» набуває оцінний характер і «добрим», або «правильним» перекладом визнається тільки еквівалентний переклад. По-третє, оскільки еквівалентність є умовою перекладу, завдання полягає в тому, щоб визначити цю умову, вказавши, в чому полягає перекладацька еквівалентність, що саме повинне бути обов'язково збережене при перекладі. Важливо відзначити, що незбереження мети комунікації робить переклад нееквівалентним, навіть якщо в нім збережена решта всіх частин змісту оригіналу. Проблеми можуть виникнути при передачі внутрішньомовних значень, наявність яких в семантиці слова указує на зв'язок слова із значеннями або формами інших слів. Зіставлення перекладів з їх оригіналами показує, що існують декілька типів еквівалентності, в кожному з яких зберігаються різні частини змісту початкового тексту [2, с. 123].

Отже, категорії еквівалентності й адекватності неодмінно передбачають урахування реакції аудиторії на переклад назви фільму. А поняття про одні й ті самі, тобто еквівалентні, предмети та явища дійсності в різних мовах відмінні, адже базуються на різних уявленнях у національно-відмінних свідомостях. Дане явище є цілком природним і закономірним, тому що різними є способи життя, світобачення, звички, традиції. Зважаючи на міжмовну й міжкультурну асиметрії, перекладач вимушений практично в кожному випадку перетворення системи смислів додавати або усувати певні елементи смислу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Комиссаров, В. Н. Слово о переводе [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : Международные отношения, 1973. – 215 с.
2. Комиссаров, В. Н. Современное переводоведение : учебное пособие [Текст] / В. Н. Комиссаров. – М. : ЭТС. – 2001. – 424 с.
3. Рецкер, Я. И. Теория перевода и переводческая практика: очерки лингвистической теории перевода [Текст] / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.

УДК 81'111.2'373.23

Куш Е. О.¹, Подолякіна М. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314м ЗНТУ

КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Питання класифікації фразеологізмів було одним із ключових ще за часів зародження фразеології як самостійної лінгвістичної дисципліни. Спираючись на ті чи інші ознаки, дотримуючись певних принципів, лінгвісти пропонували різні класифікації фразеологічних одиниць.

Праці відомого російського мовознавця В. В. Виноградова вважаються поворотним пунктом у вивченні фразеологічного фонду різних мов. Залежно від ступеня мотивованості значення фразеологізму значеннями слів, які входять до його складу, оперуючи критеріями семантичної цілісності та змістової єдності фразеологічних одиниць, російський мовознавець В. В. Виноградов виокремив три їх типи: *фразеологічні зрощення* (ідіоми) – сталі, лексично неподільні звороти, значення яких не впливає зі значень слів, що їх складають і не мотивуються ними; *фразеологічні єдності* – сталі, лексично неподільні звороти, значення яких мотивуються значеннями слів, що їх складають, але не виводяться безпосередньо з них; *фразеологічні сполучення* – сталі, лексично неподільні звороти, що містять у своєму складі компонент із вільним значенням, яке реалізується в різних контекстах, та компонентом із фразеологічно зв'язаним значенням [1, с. 33].

Прикладами фразеологічних зрощень є *to back the wrong horse* – *поставити не на того коня, зробити поганий вибір*; *to bite the bullet* – *мужньо терпіти*, *to wear one's heart on one's sleeve* – *бути відвертим*. Фразеологічними єдностями є одиниці *the bottom line* – *кінцевий результат*; *break the ice* – *розтопити лід*. До фразеологічних сполучень відносять, наприклад, вираз *to show one's teeth* – *показувати зуби*.

Класифікацію В. В. Виноградова було доповнено Н. М. Шанським, який запропонував виокремлювати також *фразеологічні вислови* – стали фразеологічні звороти, що не членуються семантично, а складаються зі слів із вільним номінативним значенням [2, с. 24]. Прикладами таких фразеологічних одиниць є прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вирази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виноградов, В. В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке [Текст] / В. В. Виноградов. – М. : Высшая школа 1986. – 342 с.
2. Шанский, Н. М. Фразеология современного русского языка : учеб. пособие для вузов по спец. «Русский язык и литература» [Текст] / Н. М. Шанский. – М. : Высшая школа, 1985. – 160 с.

УДК 811.111'25:651.2

Хавкіна О. М.¹, Прокопенко О. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-327 ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМІВ ТА ФАЛЬШИВИХ ДРУЗІВ ПЕРЕКЛАДАЧА (НА МАТЕРІАЛІ ТЕРМІНОЛОГІЇ ОФІСНОГО ПРИЛАДДЯ)

Сучасний розвиток суспільства відзначається такою швидкістю, що інколи перекладачі змушені працювати із текстами, теми яких можуть бути для них новими, невідомими або малозрозумілими. До того ж, недосвідчений перекладач може у своїй роботі стикнутися з цілим рядом проблем, однією з яких є переклад інтернаціоналізмів та фальшивих друзів перекладача – пари слів у двох мовах, схожих за написанням та / або вимовою, часто з загальним походженням, але відмінних у значенні. На перший погляд, вони можуть здаватися зрозумілими і такими, які не викликають проблем при передачі їх цільовою мовою, адже вони мають однаковий вигляд або однакове звучання у неспоріднених мовах. Проте інколи такі мовні одиниці призводять до неправильного розуміння і перекладу текстів будь-якої сфери, зокрема при перекладі термінології офісного приладдя.

Часто перекладач-початківець, стикаючись з інтернаціоналізмом, просто транскодує його у цільову мову, майже не змінюючи вигляду лексеми. Наприклад, слова *calculator*, *calendar* чи *stapler* не викликають труднощів і, очевидно, будуть відтворені українською правильно, навіть якщо перекладач матиме невисокий рівень знання англійської мови. Проте

при перекладі не всі англійські інтернаціональні лексеми можуть бути транскодовані.

Так, часто англійську лексему **notebook** перекладають виключно як *ноутбук* (портативний комп'ютер). Проте це його не перше і не єдине значення. Первісно ця англійська лексема мала значення (і продовжує його мати) «книга із пустими аркушами, зазвичай у лінійку, для записів». У свою чергу, слово *ноутбук* (невеликий портативний комп'ютер) перекладається як **laptop** (від **lap** – коліна, верхня частина ніг і **top** – верх). Тобто, «комп'ютер, на якому можна працювати, тримаючи його на колінах».

Ще одним цікавим прикладом є лексема **convert**. Недосвідчений перекладач може помилково перекласти її як *конверт*. Але насправді правильним українським відповідником буде *обертати, перетворювати; навертати (до віри); конвертувати*. Саме від цього кореня утворено похідну лексему **convertible** (*currency*) – *конвертований (про валюту)*, тобто такий, який вільно обмінюється на іншу валюту.

Переклад лексеми *скотч* також може викликати певні труднощі у людини, що опановує професію перекладача, оскільки це, на перший погляд, англійське слово англійською звучить ніяк не **scotch** (це міцний алкогольний напій – *шотландське віскі*). Клейка ж стрічка, яку ми майже щодня використовуємо в офісах, англійською буде **adhesive / sticky tape**.

Таким чином, можемо зробити висновок, що переклад інтернаціоналізмів не є простою справою. Перекладач повинен чітко розуміти значення лексем у мові-джерелі. Адже фальшиві друзі перекладача, як зазначає В. В. Акуленко, вводять в оману не тільки початківців, а й досвідчених перекладачів, а іноді навіть і фахівців-філологів (лексикографів, перекладачів-професіоналів та викладачів). Через таке мовне явище виникають численні помилки, які змушують перекладача використовувати семантичні кальки і порушувати стилістичне узгодження не тільки під час користування іноземною мовою, а й при перекладах на рідну мову.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Визначення, причини появи помилкових друзів перекладача, приклади мовних помилок, короткі словники хибних друзів перекладача для різних мов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Фальшиві_друзі_перекладача.
2. Краснов, К. В. Англо-русский словарь «ложных друзей переводчика» [Текст] / К. В. Краснов. – М. : ЭРА, 2004. – 80 с.

ОНОМАСІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕТНОНІМІЧНИХ НАЗВ

Етнонімічні назви є одиницями, що використовуються для номінації націй, народів, народностей, етнічних едностей, племен, родів тощо [2, с. 130]. Традиційно під номінацією розуміють процес і результат використання одиниць мови, що слугують засобами дискретизації й іменування реалій позамовної дійсності, що існують фактично або є розумовими [4, с. 17]. Отже, номінація є тим механізмом, за допомогою якого встановлюється зв'язок між мовою, мисленням та позамовною дійсністю. На цьому наголошували ще представники Празького лінгвістичного гуртка, стверджуючи, що саме за посередництвом номінативної діяльності мова розчленовує дійсність (зовнішню або внутрішню, реальну або абстрактну) на елементи, що можуть бути визначенні лінгвістично [5, с. 22].

Номінативні одиниці, їх характерні особливості та якості вивчає ономасіологія – розділ лінгвістичної семантики, об'єктом якого є номінативні структури мовних знаків, а предметом – їхня проєкція на значення та структури знань про позначене [6, с. 123]. Етнонімічні назви є власними назвами, що вирізняють номінований об'єкт із низки подібних (індивідуалізують та ідентифікують його) [3, с. 473]. Відсилаючи до позначеного об'єкта (наприклад, *Afro-American*, *Hungarian*, *українець*, *поляк*), вони виконують також референційну функцію. Етнонімічні назви представлені автоетнонімами, що є самоназвами етносів, народів, та алоетнонімами – назвами, наданими їм представниками інших етносів, народів, націй.

Алоетноніми представлені власне етнічними назвами (етнонімами) – нейтральними чи позитивно оцінними одиницями на позначення інших етносів, а також етнофобізмами, що є їх образливими та принизливими назвами. У етнофобізмах відбиваються упереджені та стереотипні уявлення про колір шкіри, особливості поведінки, гастрономічні уподобання представників чужих націй, народів, етносів [1, с. 8], наприклад: *frog* – *француз*, *herring choker* – *скандинав*. Залежно від роду словесних знаків, з яких вони побудовані, російський дослідник Д. І. Єрмолович виокремлює три види прізвиськ: антропонімічні, змішаного типу і невідомі антропонімічні, основані на формальному перетворенні антропоніма, частіше прізвища [7, с. 27], наприклад: *Goldy* (від *Goldsmith*), *Rick* (від *Rickenbacker*), *Rocky* (від *Rockefeller*).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артемова, А. Ф. Лингвистическое и социальное в этнических прозвищах [Текст] / А. Ф. Артемова // Вопросы романо-германской филологии (лексикология, грамматика и текстология) : межвузовский сборник научных трудов. – Пятигорск : ППИИЯ, 1984. – С. 8-12.
2. Арутюнов, С. А. Этнонимы [Текст] / С. А. Арутюнова // Вопросы языкознания. – М. : Наука, 1971. – № 4. – С. 130-133.
3. Бартминский, Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике [Текст] / Е. Бартминский. – М. : Индрик, 2005. – 512 с.
4. Ермолович, Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур [Текст] / Д. И. Ермолович. – М. : Р. Валент, 2001. – 200 с.
5. Звегинцев, В. А. Тезисы Пражского лингвистического кружка [Текст] / В. А. Звегинцев. – М. : Прогресс, 1967. – 142 с.
6. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : [підручник] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
7. Суперанская, А. В. Общая теория имени собственного [Текст] / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.

УДК 811.111'25

Nataliia Lazebna¹, Alla Sydorenko²

¹ Ph.D. (Philology), Associate Professor ZNTU

² student of group HFz-314m ZNTU

STYLISTIC FEATURES OF THE MODERN MEDIA TEXTS

A wide range of figurative stylistic means is a way to enliven our communication with other people. The emotional context of communication depends on the stylistic means we use. Amphiboly is a stylistic device, which is implemented to mislead the reader. For example, very often we come across such ads in the newspapers: "*4 rooms, river view, private phone, bath, kitchen*". When we come to that flat, there is no kitchen no bath. Then we are told that it was not said about a private kitchen or bath. It was said that the phone is private. Thus, we are disillusioned and could not reveal the cunning nature of this ad, because amphiboly was used appropriately. When we use an analogy, we draw parallels between characteristics of two things, which may be a good basis for further comparison: e.g. *heart is like a pump*. The following example illustrates an effective analogy in the context: "*The "great Argentine footballer, Diego Maradona, is not usually associated with the theory of monetary policy," but the player's performance for Argentina against England in the 1986 World Cup*

perfectly summarized modern central banking, the Bank of England's sport-loving governor added" [1]. Therefore, it does not occur to the reader why to compare a football player with monetary policy, but in the end, it proves that this analogy really works.

"Flame word" is often referred to as "flame" in the modern computer discourse. Initially, this stylistic device triggers negative emotions of the respondent: these can be intimidating or derogating words, indicating mental defectives (*"idiot"*, *"fool"* etc). Therefore, if to use "flame words" it may lead to a temper loss of your interlocutor and leads to a bad outcome. When we use a metaphor we draw parallels between two things, which cannot be actually compared, but nevertheless, they have something in common. It is interesting to trace metaphors not only in poetry or figurative language but even in the modern technocratic discourse. For example, such terms as "dummy address", "trash can", "file" are borrowed from the common language, but are applied for the definition of phenomena in the computer discourse. Moreover, "breadcrumbing" means tracing one's actions and route on the Internet. This metaphor is borrowed from a tale about Peter Pan when he left bread crumbs behind him in order to reach his home.

When we use a simile, we often compare two incomparable things but introduce this comparison by means of words *like* or *as*. We can illustrate this kind of comparison by the slogan of Pan-American Coffee Bureau: "*Good coffee is like friendship: rich and warm and strong*". Of course, similes are very often mixed up with metaphors and there is a need to develop certain skills in order to differentiate between these two stylistic devices. There is no doubt that these two stylistic devices are focused on emotively loaded expressions for sure.

Euphemism is used to decrease a negative impression or uncomfortable feeling from the usage of a word with a negative connotation: we can say to pass away, but not to die or we can say about people with physical disabilities as "handicapped". In such a way we want to make our speech more tolerant, neutral and inoffensive. Cliché can be considered from two different views. On the one hand, these are expressions, which are overused and are common nowadays: "*to this day*". A cliché can have different meanings, next to their initial literary meaning: "to have sweaty palms" means that someone is nervous. Colloquialisms are words used in our daily lives: *kid*, *Adam's ale*, *maggot bag*, etc. These words are not slang and they are used everyday life in order to make communication simpler. Moreover, it should be noted that colloquialisms are stylistic templates used in our speech to make it more comprehensible and comfortable.

Therefore, stylistic means are often used in different types of texts across media. The stylistic potential of these means is immense and makes our language more expressive, emotional and comprehensible.

REFERENCES

1. Nordquist, R. What is an analogy? [Electronic resource] / R. Nordquist. – 2017. – Access mode: <http://grammar.about.com/od/rhetoricstyle/f/qanalogy07.htm>
2. Stylistic Devices [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ego4u.com/en/cram-up/writing/style>

УДК 82.1/-9

Костенко Г. М.¹, Сімагіна А. К.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Наука і техніка набувають значення у всіх галузях життя, і це впливає вже не тільки на фахову комунікацію та повсякденне спілкування в усіх його формах, а й на загальнолітературну мову. В 60-70-ті роки минулого століття популярним було твердження про те, що термін є незалежним від контексту номенклатурним знаком, який при перекладі має замінюватись без жодних проблем відповідним за змістом знаком у мові перекладу, й тлумачення спеціальних текстів у найближчому майбутньому можна буде цілком надати комп'ютерам [4, с. 159]. Сьогодні ж більш популярною стає думка про те, що точність та однозначність термінів (навіть у межах однієї терміносистеми), як і існування повних термінів-еквівалентів в інших мовах, становить собою не правило, а, скоріш, виняток з нього [3, с. 1].

В сучасному світі терміни зустрічаються не тільки в своєму природному середовищі – науково-технічних текстах, а й у науково-популярних та науково-фантастичних творах, у суспільно-публіцистичній літературі, в белетристиці й, навіть, у поезії. З іншого боку, терміни в художньому тексті суттєво відрізняються від термінів у науково-технічних текстах, оскільки виступають насамперед стилістичними засобами, тобто виконують різноманітні художні функції, передбачені автором твору, хоча й не втрачають при цьому своєї номінативної ролі. Цим пояснюються і відмінності при перекладі таких термінів, коли подекуди перекладач вимушений відступати від головного правила – перекладати термін терміном, й вдаватися до різного роду перекладацьких трансформацій, а іноді й до нульового перекладу.

Іноді при перекладі слід звертати увагу на вірогідний ступінь обізнаності потенційних читачів. Скажімо, в країнах, де розташовані гірські курорти, місцеві жителі добре знаються на термінах гірськолижних видів

спорту та зимового туризму, тоді як для жителів морського узбережжя ці терміни є переважно незнайомими, на відміну від термінології рибальства та судноплавства.

Розглянемо приклад, коли перекладач вдається до різних прийомів передачі німецьких термінів українською мовою, використовуючи в тому числі і прийом лексичних трансформацій (насамперед, лексичних додавань). У відомій новелі С. Цвейга «Амок» [2, с. 36-143] дія розпочинається на великому океанському пароплаві і автор, щоб створити у читача уявлення про подорож на кораблі, використовує певну кількість морської термінології, переважно відомої широкому колу читачів, наприклад: палуба, каюта, трап, ніс корабля тощо. При перекладі термінів перекладач керувався законами художнього перекладу, а не науково-технічного, що є цілком виправданим у випадку з літературним твором, хоча більшість термінів перекладено згідно основного правила, тобто термінами-еквівалентами, наприклад: *die Kabine* – каюта, *das Schiff* – корабель, *der elektrische Ventilator* – електричний вентилятор, *die Maschine* – машина, *das Deck* – палуба.

Нерідко труднощі перекладу термінів у художньому творі виникають ще на етапі розпізнавання термінів у тексті, на що також вказують С. Влахов та С. Флорин [1, с. 275-276]. Передусім це стосується не запозичених термінів, які достатньо чітко вирізняються на тлі загальноновживаної лексики, а тих, які є рідними щодо мови оригіналу. Частіше за все це відбувається через омонімію або досить прозору внутрішню форму таких одиниць, яка здатна ввести перекладача в оману. У технічному тексті слова *зуб*, *палець*, *плече*, *кулак*, а тим більш *щічка*, *кулачок*, *голівка* тощо навряд чи будуть перекладені в значенні частин тіла, та ще й при цьому з пестливим відтінком [1, с. 276].

Отже переклад термінів у художніх творах – справа, що потребує особливої уваги перекладача. Наведені приклади дозволяють простежити певні закономірності та основні способи перекладу термінів, а саме еквівалентний переклад загальновідомої термінології, пояснення рідковживаної лексики у перекладацькому коментарі, пошук альтернативного, нетермінологічного значення терміну для збереження авторської стилістики твору. Проте переклад термінологічних одиниць у художніх творах суттєво відрізняється від перекладу цих одиниць у науково-технічних текстах, а специфіка їх перекладу потребує більш детального вивчення з позицій сучасного перекладознавства, з урахуванням лінгвокультурних, соціокультурних та міжкультурних аспектів перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Влахов, С. Непереваемое в переводе [Текст] / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Международные отношения, 1980. – 342 с.

2. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.

3. Arntz, R. Terminologien als Spiegel der Sprachkultur [Text] / R. Arntz // Quo vadis Translatologie. – Berlin : Frank&Time, 2007. – S. 1-16.

4. Mounin, G. Die Übersetzung. Geschichte, Theorie, Anwendung [Text] / G. Mounin. – München : Nymphenburger Verlagsgesellschaft, 1967. – 426 s.

УДК 811.112.2

Волошук В. І.¹, Сокол І. О.²

¹ проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ПРОЦЕС МЕТАФОРИЗАЦІЇ У НІМЕЦЬКІЙ МЕДИЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНОТАЦІЙ

В останні десятиліття вчені-лінгвісти приділяють велику увагу питанням становлення, розвитку та способам збагачення термінологічної лексики. Одним із таких факторів семантичного розвитку термінів є метафоризація, яка обумовлена подібністю термінології та відображає реальні зв'язки предметів. Вивченням цього питання займалися Джордж Лакофф, Марк Джонсон, Айвор Річардс, О. В. Галкіна, А. П. Чудінов та О. О. Селіванова. Так, на думку останньої, метафора – це «найбільш продуктивний і креативний спосіб збагачення мови, прояв мовної економії, семіотичної закономірності, що відбивається у використанні знаків однієї структури знання для позначення іншого» [2, с. 97].

Метафора як один із основних різновидів вторинної номінації досить часто стає засобом поповнення сучасної німецької медичної лексики в інструкціях, де результатом вторинної номінації в термінології є мовний знак – термін. Ця номінація забезпечує фіксацію нових понять, реалій, процесів, раніше не відомих в медицині. Однак, слово може функціонувати в не термінологічному та термінологічному значеннях. Так, термін *die Ader* – *кровоносна судина* до XVI століття, мало значення *трубки для води, їжі, повітря; сухожилля; пуповина; нерв*; сьогодні має тільки одне – *кровоносна судина*, всі інші значення більше не використовуються.

За думкою Д. Лакоффа та М. Джонсона метафора є багатоаспектним явищем та «пронизує все наше щоденне життя і виявляється не тільки в мові, але й в мисленні та дії» [1, с. 27]. Так, терміни *die Absprache* (букв. *зговор*) в медичній термінології використовується в значенні «консультація», *die Verträglichkeit* (букв. *сумісність*) в інструкції має значення «переносимість під час прийому препарат», *die Packung* (букв. *пакет*) використовується для

метафоричного визначення терміну «інструкція, упаковка» у двох значеннях значенні: 1) вказівка про порядок і способи використання будь-яких ліків, препаратів, тощо; 2) саме упаковка ліків.

Проведений аналіз також показав, що в німецькій медичній термінології рекомендацій до ліків простежується тенденція до використання термінів з метафоричними компонентами рослинного та тваринного походження. Так, усі терміни, утворені на основі компонента **der Krebs** (букв. рак) мають значення: **der Nasenrachenkrebs** – рак носоглотки, **der Blutkrebs** – рак крові, **der Krebs-Patient** – пацієнт, хворий на рак, **die Krebserkrankung** – ракове захворювання. Приклади метафор рослинного походження представлені у термінах **der Augapfel** – очне яблуко та **das Apfelsinenschalenphänomen** – симптом апельсинової кірки з компонентом **der Apfel** (букв. яблуко), **das Gerstenkorn** – ячмінь з компонентом **die Gerste** (букв. ячмінь). Для метафор медичних термінів також характерним використання kolorів, наприклад: **der Röteln** – краснуха, **die Rötung** – почервоніння, **die Gelbsucht** – жовтяниця, **schwarze Krankheit** – чорна хвороба. Наявність у термінології таких термінів свідчить про продуктивність процесу метафоризації у медичних анотаціях.

Крім того, при аналізі термінів медичних анотацій простежується також структурна відмінність творення метафоричних термінів. Так, в українській мові термін має двокомпонентну структуру **A+N**, тобто поєднання прикметника й іменника, де головним є саме прикметник, наприклад, *кровоносна судина, ракове зростання, заяче око, заспокійливий препарат, фантомний біль, глистогінний засіб*. А в німецькій – однокомпонентну, де композит утворюється за структурою **N+N**, тобто у вигляді іменника, останнє слово якого є головним та уточнює основне значення терміна, наприклад, *der Blutgefäß, das Krebswachstum, der Hasenauge, die Nahrungsergänzung, das Beruhigungsmittel, das Wurmmittel*. Враховуючи результати дослідження можна зробити висновок, що німецька структура творення термінів має більшу продуктивність, ніж українська, що зумовлене тенденцією терміна до розширення свого значення.

Проаналізувавши матеріал медичних анотацій, було встановлено, що один із найпоширеніших засобів збагачення медичної лексики інструкцій є використання метафори, яка є продуктом вторинної номінації за подібністю. Головними лексемами для утворення метафоричних термінів є такі сфери як тваринний та рослинний світ та кольорозначення, а основна відмінність у структурі творення є розширення спеціалізації терміна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Лакофф, Дж., Джонсон, М. Метафори, котóryми ми живем [Текст] / Джордж Лакофф, Марк Джонсон; пер. с англ. под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – 256 с

2. Селіванова, О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2008. – 711 с.

УДК 811.111'373.7:811.161.2'25

Хавкіна О. М.¹, Старенкова Г. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-317 ЗНТУ

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ «НАУКА» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Науково-технічний текст, який характеризується ясністю, чіткістю та лаконічністю висловлювань, одночасно може містити низку емотивно забарвлених лінгвістичних засобів. Це обумовлено тим, що науково-технічний дискурс, не зважаючи на його об'єктивність та нейтральність, залишається репрезентантом певної культури та норм наукової комунікації, притаманній даній соціально-культурній спільноті, де рівні образності та експресивності висловлювань навіть у науковому дискурсі є досить різними. Тому не дивно, що в багатьох мовах світу, зокрема в сучасній англійській мові, наявні фразеологічні одиниці, які можуть бути віднесені до лексико-семантичного поля «наука».

Фразеологічні елементи можуть становити певні труднощі для перекладу, перш за все через те, що перекладач може не ідентифікувати фразеологізм, прийнявши його за звичайне неідіоматичне сполучення слів, або ж через неправильне визначення його семантики, яка не є звичайно простою сумою складових фраземи.

В. Карабан виділяє такі способи перекладу образних фразеологізмів [1, с. 521-522]:

а) повним еквівалентом з ідентичною або подібною структурою, лексичним складом, стилістичними характеристиками, значенням та образністю: *to be on the same wavelength* – *бути на одній хвилі*; *well-oiled machine* – *працювати як добре змащений механізм*;

б) відносним еквівалентом, що є дуже подібним до англійського фразеологізму за значенням та стилістичними характеристиками, але відмінним за лексичним складом, образністю або граматичними ознаками: *to blind with science* – *збити з пантелику, використовуючи спеціальну термінологію*; *to pull the plug* – *прикрити лавочку, припинити діяльність*; *Bells and whistles* – *цацки, прибамбаси*;

в) варіантним відповідником, коли з декількох синонімічних фразеологічних одиниць вибирається одна: *It's not rocket science.* – *Це не*

найвища математика / у цьому немає нічого складного / на це великого розуму не треба; **to reinvent the wheel** – винайти велосипед / відкрити Америку;

г) калькою, коли англійський фразеологізм перекладається послівно: **cog in the machine** – «гвинтик» у механізмі; **instrument of peace** – інструмент миру;

д) описово, коли передається значення англійського фразеологізму без збереження образності: **push (one's) buttons** – вивести з себе, сильно розлютити; **fire on all cylinders** – працювати на повну потужність; **Sputnik moment** – ситуація знаходиться на межі провалу, і для успішного її завершення потрібно більше зусиль.

Отже, переклад фразеологізмів – заняття дуже важке. Цей процес є творчим і потребує вміння відшукати необхідні порівняння і вираження для збереження смислового навантаження тексту перекладу. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мови, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді сенс всього висловлювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова Книга, 2018. – 651 с.

2. Your Dictionary. What Are Examples of Science Idioms? [Electronic resource]. – Access mode: <https://examples.yourdictionary.com/what-are-examples-of-idioms-related-to-science.html>.

3. The Free Dictionary by Farlex [Electronic resource]. – Access mode: <https://idioms.thefreedictionary.com>.

УДК 811.111'42

Лазебна Н. В.¹, Тарасенко А. І.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314м ЗНТУ

ПРАГМАТИКА АНГЛОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ БРЕНДУ APPLE

Рекламні тексти виконують різні функції: соціально-психологічну (стимулювання людини купити певний товар), інформативно-пізнавальну (донесення нової інформації до читача), комунікативну (створення зв'язку між адресантом та реципієнтом), емотивну та естетичну (привертання уваги споживача шляхом апелювання до його почуттів) тощо. Всесвітньовідома

компанія Apple дуже вміло використовує всі ці функції для того, щоб продати власну продукцію.

Для того, щоб реалізовувати всі ці функції та створити якісний рекламний текст, необхідно враховувати багато факторів. Те, як впливає рекламний текст на споживача може бути причиною зросту чи падіння продажу продукції, тому одне з головних місць у створенні успішного рекламного тексту займає прагматика.

Саме прагматика відповідає на питання, чому людина, незважаючи на критичність мислення, сприймає рекламу та купує продукт чи замовляє певну послугу, що і є основною метою реклами. Іншими словами, прагматичні особливості рекламного тексту допомагають реалізувати його основну функцію [2, с. 281].

Саме явище прагматики має багато дефініцій, оскільки наявність прагматичних особливостей тексту не є помітним з першого погляду, адже вони реалізуються на підсвідомому рівні.

Загалом прагматичний аспект рекламного тексту проявляється в його особливій організації (вибір граматичних і лексичних одиниць, стилістичних прийомів, використання елементів різних знакових систем тощо). Він може реалізовуватися не тільки на рівні тексту загалом, а й на рівні слів, словосполучень чи речень.

Рекламні тексти зазвичай формуються за певним шаблоном, який і дозволяє їй впливати на реципієнта. У 1929 р. була запропонована формула реклами, яка в скороченому вигляді називається AIDA і складається з чотирьох компонентів: Attention (увага); Interest (інтерес); Desire (бажання володіти товаром); Action (дія, купівля) [3, с. 419].

До числа прагматичних особливостей рекламних текстів бренду Apple також належать спеціальні «іміджі» [1, с. 78]. Імідж привертає увагу потенційних покупців за допомогою створення привабливого образу, який наближається до реального персонажу.

Рекламний текст є «прагматичним текстом», коли в ньому актуалізуються певні комунікативні стратегії. Існує декілька таких стратегій, найосновнішою з яких є інформативна. Вона розрахована на той тип людей, які мають дискретне мислення, тобто велику увагу приділяють цифровим значенням, відсоткам тощо.

Не менш важливими є графічні та візуальні особливості рекламного тексту. Спочатку реципієнт звертає увагу на загальний образ, а потім на сам текст. В деяких рекламних текстах використовується виділення жирним шрифтом окремих слів чи словосполучень. В окремих випадках використовується також виділення тексту за допомогою кольору, спеціальних ефектів тощо.

Більшість рекламних текстів створені таким чином, щоб імітувати приватну бесіду рекламіста та реципієнта. Для цього використовуються різноманітні звернення, займенники, спонукальні та питальні конструкції, висловлювання, що виражають симпатію, близькість з читачем тощо.

Одним із прийомів маніпулювання споживачами є заочне присвоєння продукту реципієнтом. Такий прагматичний прийом реалізується через використання особових займенників і є дуже ефективним. Це один із найпопулярніших прийомів за використанням в рекламних текстах Apple.

Часто в структуру рекламного повідомлення вводять суб'єкта мовлення – героя, який позитивно висловлюється про об'єкт реклами, що служить стилістичним прийомом.

Таким чином, жоден рекламний текст не обходиться без використання прагматичних особливостей. Саме прагматика дає відповідь на питання, чому реципієнт купує продукцію. Вона реалізується на різноманітних рівнях: від лексики до візуальних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Попова, Е. С. Структура манипулятивного воздействия в рекламном тексте [Текст] / Е. С. Попова // Известия Уральского государственного университета. – 2002. – № 24. – С. 276-288.

2. Розенталь, Д. Э. Язык рекламных текстов [Текст] / Д. Э. Розенталь, Н. Н. Кохтев. – М. : Высш. шк., 1981. – 125 с.

3. Столнейкер, Р. С. Прагматика [Текст] / Р. С. Столнейкер // Новое в зарубежной лингвистике. – 1985. – № 16. – С. 419.

УДК 81'255.2:621.74

Хавкіна О. М.¹, Тичина Л. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314м ЗНТУ

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ МУЗИЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Переклад – цілеспрямований процес відтворення письмового тексту чи усного вислову засобами іншої мови. Труднощі перекладу можуть бути пов'язані з недостатнім знанням суті предмета, мови оригіналу, мови, якою перекладають, або з відсутністю в ній готових відповідників. Однією зі складнощів перекладу є передача цільовою мовою термінологічних одиниць, зокрема музичних [1, с. 315].

Так, серед аналізованих термінів наявні терміноодиниці, що мають кілька значень, які належать до різних тематичних груп всередині музичної

терміносистеми. Таким чином, виникає проблема вибору адекватного словникового відповідника. Наприклад, термін *robustamente*, який одночасно означає динаміку звучання, характер звуковидобування та образний зміст, може перекладатися: а) «*потужно*»; б) «*сильно, міцно*»; в) «*мужньо*». У значенні динамічного терміна *piano* можна виявити внутрішній зв'язок смислів динамічних і темпових визначень: *piano* означає «*тихо*», «*неголосно*», «*повільно*», «*обережно*».

Труднощі виникають також при відтворенні українською термінів-словосполучень, які в англійській мові не містять дієслова, проте в їх українському відповіднику воно з'являється. Наприклад: *with flowing bow* – *плавно вести смичком*, *with the frog* – *грати біля колодки*, *as near the bridge as possible* – *грати як можна ближче до підставки*.

Іноколи фахівці стикаються зі складнощами перекладу термінів, утворених шляхом метафоричного або метонімічного перенесення, тобто шляхом вторинної номінації загальноновживаного слова. Такі терміноодиниці зберігають свою звукову та графічну форму, однак, звужують або розширюють свою семантику. Наприклад, термін *mouvement* в музичній сфері позначає «*частину циклічного твору*», а не «*рух*», а термін *natural* українською відтворюється «*бекар*», у той час як у загальноновживаній мові має значення «*природний*».

Існує три способи передачі метафоричного терміну українською мовою:

- метафоричний термін у мові-оригіналу – частково збережена метафоричність у мові-перекладу (*face* – *передня частина головки*, *play by ear* – *грати на слух*);

- метафоричний термін у мові-оригіналу – відсутність метафоричності у мові-перекладу (*baby grand* – *кабінетний рояль*, *ear training* – *сольфеджіо*, *tail* – *штиль ноти*);

- метафоричний термін у мові-оригіналу – метафоричний термін у мові-перекладу (у корпусі дослідження не було знайдено подібного прикладу).

Іншу групу складнощів складає переклад числівників, адже в даному випадку треба точно знати словниковий відповідник, бо термінологічне значення може відрізнятися від загальноновживаного. Це можна побачити на прикладі терміна *sixth*, відповідником якого в українській мові є термін «*секста*».

Передача нот, позначених відповідними латинськими літерами, представляє складність для перекладача, бо ці позначення не збігаються з алфавітним порядком. *C* – до, *D* – ре, *E* – мі, *F* – фа, *G* – соль, *A* – ля, *H* – сі.

Серед знакових позначень представлена група терміноодиниць, яка ставить питання про доречність їх перекладу в певному контексті. Наприклад, *D7*, *K[♭]₄*, *T6* позначають *домінантсептакорд*, *субдомінантний квартсекстакорд* та *тонічний секстакорд* відповідно; у зв'язному тексті їх

необхідно розшифровувати, у той час, коли вони вказані на нотному стані, такої потреби немає.

Отже, при перекладі англомовної музичної термінології важливим є звертання особливої уваги на джерела труднощів і способи їх подолання, серед яких виокремлюють розвиток фонових знань (що дозволить уникнути використання хибних форм та покращить розуміння тексту), активна та кропітка робота зі спеціалізованими словниками, енциклопедіями, та іншими джерелами інформації, яка сприяє поповненню прогалини в знаннях та допомагає розкривати зміст перекладуваних текстів, звернення до спеціаліста відповідної галузі для консультації щодо питання, яке створює перешкоди для перекладу, та перевірки точності та адекватності перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури [Текст] / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
2. Словник іншомовних слів [Текст] / за ред. О. С. Мельничука. – К. : Рад. шк., 1985. – 966 с.

УДК 339.727.22

Кулабнева О. А.¹, Кузьменко Ю. М.²

¹ викл. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-215 ЗНТУ

THE ROLE OF THE PRESS

“A community needs news,” said the British author Dame Rebecca West, “for the same reason that a man needs eyes. It has to see where it is going.”

Newspapers can be published daily or weekly, in the morning or in the afternoon; they may be published for the few hundred inhabitants of a small town, for a whole country, or even for an international audience. A newspaper differs from other forms of publication in its immediacy, characteristic headlines, and coverage of a miscellany of topical issues and events. The daily newspaper is essentially the product of an industrialized society. In its independent form, the newspaper is usually integral to the development of democracy.

Both idealistic and mercenary motives have contributed to the development of modern newspapers, which continue to attract millions of regular readers throughout the world despite stern competition from radio, television, and the Internet. Modern electronics, which put a television set in almost every home in the Western world, also revolutionized the newspaper printing process, allowing news

articles and photographs to be transmitted and published simultaneously in many parts of the world.

Electronic and communications technology have continued to revolutionize the ways in which newspapers are written, edited, and printed, while radio, television, and the Internet have developed into serious competitors as sources of news, official information, and entertainment—and as vehicles for advertising.

Newspapers have retained their importance as vehicles for advertising – including display ads as well as classified advertisements. Even after classified advertising became available on the Internet, local papers retained a significant share of classified ads, especially in the categories of job recruitment and real estate. In smaller and rural communities, regional and local papers have remained essential for small businesses wishing to advertise.

Although newspapers had traditionally counted on the income from subscriptions and newsstand purchases, it became increasingly evident that advertising was a newspaper's primary source of profit.

Mass media have nonetheless influenced the style and the substance of newspapers, especially as audiences seek entertainment in tandem with more straightforward news.

One social change that newspapers have capitalized upon regards the increase in leisure time in developed countries. To accompany the growth of a diversity of leisure activities such as home improvement, gardening, and food and wine, newspapers have devoted special features to these activities, particularly in their weekend editions.

The most important factors for the Newspaper Publishing Industry are access to highly skilled workforce, ability to quickly adopt new technology and access to niche markets.

A free press is seen as a central component of a healthy democracy. This freedom does have its limits, however. Some constraints might stem from issues of defamation and national security, and news blackouts or restrictions on information have occurred during military crises. Of even more concern is the growing number of threats made to journalists reporting from areas of political or military tension, where at one time the press card gave the right to independent reporting.

What is more, contemporary journalists are intimidated, attacked, and killed for their role as witnesses to political, economic, and social developments wherever they may be in the world. The freedom to collect, disseminate, and publish news is recognized as so vital to human rights that UNESCO established World Press Freedom Day (May 3) in 1997 and began awarding an annual prize named for Guillermo Cano Isaza, a Colombian journalist slain in 1986, who advocated harsh punishments for narcotics traffickers. With support from UNESCO, several nongovernmental organizations monitor threats made against

journalists and publish reports assessing the status of press freedom around the world.

УДК 811.111'25

Лещенко Г. А.¹, Воленко К. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕЛЕСКОПІЧНИХ ОДИНИЦЬ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ

З бурхливим розвитком інформаційних технологій і появою мережі Інтернет, комп'ютерна комунікація стала одним з головних типів спілкування. У зв'язку з цим у сучасній англійській мові можна помітити тенденцію до компресії та активного використання експресивно-оціночних мовних засобів, до числа яких відноситься таке явище як телескопія.

Телескопійними одиницями (блендами, контамінацією) вважаються нові слова, що виникли в результаті схрещення двох різних слів або виразів, близьких за звучанням, побудовою або значенням. До характерних рис телескопічних одиниць відносять: незафіксованість в словниках, оскільки вони мають ситуативний характер, залежність від контексту, експресивність та відсутність полісемії. Існує цілий ряд моделей створення телескопічних композитів, але чітко сформульованих правил компонування немає. Головна вимога до таких новотворів – частини повинні упізнаватися при злитті морфем (або їх частин) та семантичних значень.

При роботі з телескопійними одиницями перекладач повинен задіяти весь ряд професійних компетенцій, умінь та навичок з ідентифікації цих утворень у тексті перекладу, їх структурно-семантичного аналізу, визначення прагматичних і стилістичних особливостей, інтерпретації закладених в основу телескопізмів національних реалій і творчому відтворенню виявлених характеристик у відповідних одиницях мовою перекладу. Основними інструментами перекладача для адекватної передачі суті телескопізмів є *перекладацькі трансформації*, серед яких найпродуктивнішими є: добір відповідника (*chillax=chill+relax* – розслабитися), транскодування (*vlog=video+log* – блог), калькування (*hangry=hungry+angry* – голодний та злий), описовий переклад (*Googlennium=Google+millennium* – покоління, що користується пошуковою системою "Google") та переклад за аналогічною моделлю (*Spanglish=Spanish+English* – іспанська).

У парі «англійська-українська мова» кількість телескопічних одиниць превалює в англійській мові, що може обумовлюватися об'єктивними

причинами; зокрема, тенденцією цієї мови до аналітичності. Як наслідок, пошук перекладацьких відповідників англійських телескопізмів у такій сфері з динамічним розвитком як Інтернет-спілкування істотно ускладнюється і обмежується в українській мові. З іншого боку, в результаті телескопії породжуються в основному лексеми okazіonal'nogo характеру, що також ускладнює завдання перекладача. При перекладі okazіonal'izmів важливо звертати увагу на внутрішню форму слова, в якій полягає його семантична значимість, а також на контекст, який актуалізує це значення.

Таким чином, досить часто мовна економія перетворюється з чинника, сприяючого передачі в одиницю часу максимуму інформації, в чинник, гальмуючий швидке і адекватне сприйняття повідомлення. Тому перекладачеві, як посереднику між двома мовами, слід враховувати всі методи розшифровки телескопізмів: аналіз контексту, використання словників скорочень і інших довідкових матеріалів, аналіз структури скорочення та пошук аналогій в мові перекладу.

УДК 81'255.2:621.74

Кузнецова І. В.¹, Буряк К. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314 м ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗООМОРФНОЇ МЕТАФОРИ

Зооморфна метафора широко використовується у побутовій, політичній, публіцистичній, науковій мові, проте найбільшою мірою метафора властива художнім текстам. Виділяють дві основні функції метафори: конотативну і естетичну. Під конотативною функцією розуміється здатність метафори описувати певні предмети, поняття, давати характеристику будь-якого предмету. Під естетичною функцією мається на увазі здатність метафори оказувати естетичний вплив на читача, викликати інтерес і залучити до подальший процес сприйняття тексту. Відповідно, втрата метафори при перекладі може привести до того, що сенс буде переданий не в повній мірі, і перекладач повинен знайти будь-який спосіб перекладу для збереження сенсу. В теорії перекладу існує «закон збереження метафори», відповідно з яким метафоричний образ повинен у міру можливості зберігатися при перекладі. Недотримання цього закону призводить до того, що сенс фрази змінюється, а її естетичний і прагматичний ефект знижується. Опущення метафор вихідного тексту є серйозними і досить поширеними засобами спотворення авторського задуму. Незважаючи на існування цього закону,

перекладачі нерідко опускають авторську метафору, або перетворюють її, внаслідок чого експресивність, або навіть сенс вихідного вираження може бути втрачено («*a skeleton in a family cupboard*» – *ганебна сімейна таємниця*). Зміст фрази переданий, проте не вистачає експресивності вихідної метафори.

Для теорії і практики перекладу дуже значимо традиційне розмежування конвенціональних (стертих, мовних) метафор і метафор авторських (індивідуальних, креативних, мовних). Залежно від приналежності до першого або другого типу розрізняються і способи перекладу метафори. При перекладі конвенціональних метафор слід прагнути до знаходження загальноновживаного аналога в мові, що, кліше, в той час, як авторські метафори рекомендується перекладати максимально близько до оригіналу. Основне завдання при перекладі останніх – збереження сенсу і стилю автора, а при перекладі конвенціональних метафор, перекладачеві дається більш широке поле для фантазії. Деякі лінгвісти виокремляють такі види перекладу конвенціональних метафор: переклад, який базується на тому ж самому образі (*mousy little person* – *безбарвний маленький мишеня*); переклад, який базується на іншому подібному образі (*a ray of hope* – *проблеск надії*); дослівний переклад метафори (*as black as sin* – *чорний, як гріх*); неметафоричне пояснення (*as large as life* – *в натуральну величину*).

Виділяємо чотири способи передачі метафор: перший: еквівалентні відповідності. Так, якщо метафоричні системи вихідної мови і мови перекладу схожі, варто вдатися до пошуку відповідних відповідностей. Наприклад, більшість стертих англійських метафор мають українські еквіваленти, зафіксовані в лексикографії. Другий: варіативні відповідності використовуються в кожному конкретному випадку при наявності декількох, зафіксованих в словнику, способів передачі метафоричного вираження. Третій: трансформація. Трансформаційний спосіб вимагає повної заміни основи оригінальної метафори. Четвертий: калька. Відновлення повного аналога метафори оригіналу в перекладі.

Слід враховувати небезпеку буквального перекладу метафори, в результаті якого може виникнути абсолютно чужий перекладацькій мови образ. Тому в подібних випадках правильніше вдатися до неметафоричного пояснення. Це свідчить про те, що «закон збереження метафори» – це, скоріше, не закон, а якась тенденція, або рекомендація для перекладачів, а не суворе правило. При цьому найбільшу складність при перекладі представляють авторські метафори, які не мають готових еквівалентів і викликають труднощі при перекладі.

Кожного різновиду метафор відповідають різні способи перекладу. Пропонують виділяти наступні стандартні процедури перекладу метафор: збереження аналогічного метафоричного образу, тобто дослівний переклад; переклад метафори порівнянням; заміна еквівалентної метафорою мови

перекладу; збереження аналогічного метафоричного образу з додаванням пояснення, яке робить підставу порівняння експліцитно; перефразування. Аналіз метафор може проводитися не тільки по якомусь одному, але і по комбінаціям різного роду параметрів. Вибір щодо того, зберігати або знімати метафору в перекладі перекладач робить виходячи з того, з яким типом тексту він працює, яка кількість індивідуально авторських метафор в тексті (не перевантажений чи текст) і наскільки доцільно буде в конкретній ситуації взагалі вдаватися до метафоризації.

Переклад розглядається як міжкультурна комунікація, яка здійснюється в рамках діалогу культур, а метафора є одиницею і належністю культури, певної мови. Так, для здійснення діалогу, і повного розуміння культури іншої країни, переклад метафор має вагоме значення.

УДК 81'255.2:621.74

Кузнецова І. В.¹, Скірта А. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-314м ЗНТУ

МЕТАФОРА ЯК ПРОЯВ ВТОРИННОЇ НОМІНАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Правильне тлумачення англомовних юридичних термінів дуже важливе завдання при перекладанні англомовної юридичної документації, адже найчастіше первинна номінація цих термінів не висвітлює їх істинну ознаку, яка потрібна для точного розуміння суті написаного. Тому й застосовується вторинна номінація для більш детального розуміння термінів і самого тексту. Найчастіше вторинна номінація проявляється у вигляді метафори і тому, насамперед, слід детально приділити увагу саме цьому способу утворення вторинної номінації.

Метафора в широкому своєму розумінні являє собою процес освоєння і розуміння людиною оточуючої дійсності. Вона визначає уявлення людини про оточуючий світ і задає аналогії між системами понять окремих областей. Метафора, як основа вторинної номінації відрізняється від метафори – основи художнього мислення тим, що сформовані завдяки їй найменування співвідносяться з дійсністю напрямку, оскільки мотивуюча ознака відноситься не до сигніфіката імені, а до способу його представлення – внутрішньої форми. Як, у свою чергу вторинна номінація має види її творення, найпоширенішими з яких є метафора та метонімія, так само і метафора має свої види (способи) творення, а саме: функціональний перенос; подібність до

характеристик фізичних об'єктів; аналогія з антропоморфними характеристиками.

Функціональний перенос – найпоширеніший спосіб творення метафори в англомовній юридичній термінології. При функціональному перенесенні спільність не спирається на суто матеріальну схожість, а об'єднувальною ознакою слугує їх спільність функції. Так, *bench* – скам'янка, але *bench* в юридичній термінології це не просто місце для сидіння – *це місце суді у суді; appeal* – звертатися, просити, благати, а *appeal* в юридичній термінології має більш характерне тлумачення – *оскаржити, опротестувати; sentence* – речення, сентенція, а *sentence* в юридичній термінології це не просто речення, можна сказати, що це речення, котре має силу, а саме – *вирок, судове рішення; claim* – заява, вимога, претензія, а *claim* в юридичній термінології – *позов, офіційне звернення до суду про відшкодування збитків*. Всі ці слова мають спільне, а саме загальну функцію терміна (слова), тому можна замінити деяку схожість між первинною та вторинною номінацією.

Наступний спосіб творення метафори – подібність до характеристик фізичних об'єктів. Так, *asset* – *необхідна і цінна річ*, а *asset* в юридичній термінології – *актив; bond* – *річ, яка пов'язує*, а *bond* в юридичній термінології – *облігація; deficiency* – *нестача*, а *deficiency* в юридичній термінології – *податкова заборгованість; gross* – *величезний*, а *gross* в юридичній термінології – *валовий, сукупний*.

І останній спосіб творення метафори – аналогія з антропоморфними характеристиками. Так, *casualty* – *жертва нещасного випадку*, а *casualty* в юридичній термінології – *пошкодження майна; relief* – *полегшення болю, страждань*, а *relief* в юридичній термінології – *звільнення від сплати; security* – *відчуття безпеки*, а *security* в юридичній термінології – *цінні папери; straddle* – *поза тіла, коли ноги розтошовують по обидві сторони (як верхом на коні)*, а *straddle* в юридичній термінології – *одночасна купівля і продаж фінансових інструментів для отримання прибутку від зміни співвідношення між двома цінами*.

Отже, як можна побачити, величезна кількість англомовних юридичних термінів розуміються завдяки вторинній номінації, а головним видом цієї номінації являється метафора, котра слугує засобом для більш детальнішого розуміння терміну і юридичного тексту загалом. Способи творення метафори при номінації англомовних юридичних термінів не є вичерпним, адже є величезна кількість термінів, котрі складаються не з одного слова, а з декількох, і вже їхня номінація (тлумачення) є більш складнішою. Тому, цій темі слід приділити детальнішу увагу, адже правильний переклад саме юридичних текстів відіграє найважливішу роль при міжнародному співтоваристві, а особливо сьогодні, коли для англійської мови не існує кордонів і майже усі міжнародні документи викладені англійською.

УДК 339.727.22

Кулабнєва О. А.¹, Коваленко Є. В.²

¹ викл. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

INTERNATIONAL LABOUR MIGRATION AS A FACTOR OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

International labour migration at the present stage covers the whole world – both its developed part and backward periphery, and also plays an increasing role in the development of modern society and has become a global process that has covered almost all continents and states.

Migration entails significant changes in both donor countries and recipient countries and is a source of a range of social, political, cultural, economic and religious issues, putting forward new challenges for societies and states. Taking into account the causes of modern migration movements, migration issues are of particular relevance and, accordingly, confirms the need for scientific research of the laws of migration processes.

International labour migration is the movement of workers from one state to another for economic, political or social reasons. The United Nations Statistics Division (UN SD) provides a statistical definition of a foreign migrant worker: “Foreigners admitted by the receiving State for the specific purpose of exercising an economic activity remunerated from within the receiving country. Their length of stay is usually restricted as is the type of employment they can hold. Their dependents, if admitted, are also included in this category” (UN SD, 2017).

The main reason for the increased migration of the population were the processes of globalization, characterized by a sharp increase in inter-state flows. The differences between the countries that are involved in global globalization and those that are still at the initial stage of this process have recently become more pronounced. Such a disharmony of development creates new trends and challenges. In particular, there is a mass migration of labour resources to more economically and technically advanced states.

The reasons given above are mainly due to the migration of the population from underdeveloped countries to countries with a relatively high standard of living. For example, the main reasons for the departure of citizens of Ukraine are: unemployment (22.82 %), rising prices (22.52 %), non-payment of wages (20.72 %), crime growth (18.02 %), the problem of hunger (15.92 %).

Labour migration has a significant impact on the world economy. For labour-importing countries, this impact is mainly related to the receipt of tax payments and the costs of social protection of migrants, and for exporting countries this impact is quite diverse. Migrant remittances are the main source of foreign

exchange earnings for labour-exporting countries. The largest flows of remittances are to countries such as China, France, India, Mexico and the Philippines.

In some countries, migrant remittances account for a fairly high share of GDP. In 2017, the share of migrant remittances in relation to GDP was 38.7 % in Tajikistan, 40.7 % in the Republic of Moldova, 31.5 % in Nepal, 34.6 % in Togo. In turn, most remittances come from the United States (more than \$ 100 billion).

For Ukraine, migrant remittances are an important source of income for most households whose members work abroad. In 2017, the volume of remittances of migrants to Ukraine amounted to more than \$ 9 billion. USA. Due to this, according to the World Bank's calculations, Ukraine has entered the list of the largest recipients of remittances from migrants. According to official estimates, annual remittances, including those sent through official and unofficial channels, are increasing at the same time as the number of labour migrants leaving Ukraine is increasing. According to the National Bank of Ukraine, approximately 13-14 % of remittances are sent to Ukraine through informal channels. The National Bank of Ukraine has improved the method of calculation of the volume of private money transfers to Ukraine and specified their assessment for 2015-2017. On the basis of the updated methodology, the National Bank recalculated quarterly and annual volumes of private transfers over the last three years and, as a consequence, their estimates have been increased.

Labour migration is an economic phenomenon that has both positive and negative features.

Positive features:

- export of labour in the future will lead to the transfer of experience from advanced states and the acquisition of high professional skills abroad ;
- export of labour is a source of cash income through transfers to the national economy;
- the export of labour reduces the socio-economic tension in the country;

Negative features:

- economic losses of the state due to the training and education of the labour force;
- outflow of highly skilled labour;
- outflow of "brains" and creative youth.

From all the foregoing, it can be concluded that currently labour migration is an increasingly significant phenomenon that has a serious impact on the socio-economic and political development of society. This is due to the fact that in modern conditions, labour migration is a source of replenishment of labor potential both in the whole country and in some of its regions.

УДК 339.727.22

Кулабнёва О. А.¹, Мєдвєдь О. Г.²

¹ вickl. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

ADVERTISING: HISTORY, INFLUENCE OF THE ECONOMY, POSITIVE AND NEGATIVE SIDES

Advertising in all centuries used human ideas about ideals, ranging from advertising goods in the markets at the beginning of commodity-money relations, explaining the God given power of kings in the middle Ages, ending with ideas about the perfect body, beauty, and health nowadays. Advertising as an instrument of the market, takes an active part in the development of all sectors of the economy: it increases sales, creates new jobs, new specializations, new products, increases competition. Advertising wasn't a part of economics in the 19th century and before because, a central focus of economic research was the development of the theory of perfectly competitive markets. This theory is not immediately suggestive of a role for advertising. Indeed, under the traditional assumptions that consumers have fixed preferences over products and perfect information, there is no reason for consumers to respond to firms advertising efforts. Advertising started to develop when technological advances in communication and transportation, it became possible for manufacturers to achieve the scale economies that are associated with mass production. Large-scale brand advertising then began to appear, since it represented an important means through which a manufacturer could stimulate demand for its brand. Advertising connects a good to a need, suggesting that by consuming the good the need will be fulfilled. A common method is to link the good to the most fundamental and universal needs, most deeply felt, indeed many ads promise happiness to the buyer, much overstating the reasonable effect of the product. Advertisement usages develop all spheres of market, but it has a second side too, it makes market dirtier every year with: 1. Streets are fulfilled with advertisement on every building, on every lawn leaved tons of leaflets, fliers and other little adverts. 2. All broadcasting are fulfilled with advertisement too, it's an only way to be paid for the content that they do for us, but sometimes advertisement has no borders: annoying political speeches, useless things disturbed by broadcast channels makes watching this TV programs impossible. 3. Video makers use their popularity to make money for advertisement, for the honest one, it isn't so bad, because they receive an opportunity to make content better, but often video makers change their attitude to money, it becomes a goal, not a facility. That makes content worse, and poisons the whole video making sphere. 4. Direct-to-consumer advertising for prescription drugs has resulted in unrealistic expectations about the effectiveness of drugs and their side-effects,

voice-overs give the downside to the drug, but the visual images show healthy, happy people. It is unusual to hear that even death may be a side effect of a prescription drug. Beauty and health products may also not live up to their promises, resulting in wasted consumer dollars. Disclaimers are often hidden in very small print on product packaging and in out-of-the way spots in ad. 5. Advertisements with questionable content or promoting mentally or physically unhealthy products also impact the lives of children. Television stations geared toward programming the whole family may watch, such as sporting events, often feature advertisements containing suggestive or violent behaviors a parent would not ordinarily allow their child to see. No agency has a formal role regulating such commercials. 6. Children also are susceptible to following messages and prompts seen in ads or on commercials, including advocating for specific products or requesting certain food items.

We should be grateful for advertising for the development, that success in all areas, but it has second, not good side.

УДК 339.727.22

Кулабѣва О. А.¹, Мелешенко Р. А.²

¹ викл. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

SYNERGETIC EFFECT OF TNC RESTRUCTURING AND ITS INFLUENCE ON INTERNATIONAL BUSINESS IN A GLOBAL ECONOMY

The main reason for the restructuring of companies in the form of mergers and acquisitions (M&A) lies in the desire to get and strengthen the synergy effect, that is, the complementary effect of assets of two or more enterprises, the aggregate result of which far exceeds the sum of the results of individual actions of these companies. Other motives of (M&A): to make mutually complementary resources, to achieve or to strengthen the monopoly position, to reduce taxes or to receive tax benefits, to diversify the sphere of economic activity. According to the information of Thomson Reuters' firm, the number of mergers and acquisitions in the world increased on 47 % in 2014 compared to 2013. had amounted to 3.5 trillion dollars and reached the highest level since the pre-crisis 2007. Ten of the top 15 acquisitions in 2014 were held with the participation of companies, based in the United States, where the number of (M&A) increased on 51.4 % to \$ 1.53 trillion. The European M&A market has increased on 55 %, while Asia Pacific has reached its highest level in history of \$ 716 billion. The number of agreements concluded in the media and entertainment sector has increased -

\$ 308.5 billion for 2014, two times more than the level of 2013, while the (M&A) in health sector and energy sectors increased on 94 % and 66 %, respectively. In 2014, the transboundary (M&A) significantly increased, in particular, the total amount of such operations amounted to 399 billion dollars.

The motive for most of the agreements concluded was the attempt to strengthen the market power and strengthen its position in a certain sector of the economy. As a reaction to strengthening the power of a competitor Comcast Corporation (CMCSA) has taken over the provider of satellite TV DirecTV (DTV), the largest US telecommunications' company and one of the largest media conglomerates of AT & T Inc. (T). Merger of medical equipment manufacturers from Medtronic, Inc. (MDT) and the Irish company Covidien (COV) will definitely allow Medtronic to compete more effectively with Johnson & Johnson (JNJ) in the medical equipment sector, but moreover, it will reduce tax pressures. To get some benefits, the merged company will be based in Ireland. American companies are not on a side of the transfer of profits received abroad to their territory because of the excessive tax burden, so this agreement should release funds.

In order to prevent excessive strengthening of the market power of transnational corporations, more than 60 countries of the world have introduced a special regime that provides for control over mergers and acquisitions. National and supranational bodies, such as the European Commission of the EU and the US Federal Trade Commission, have a role to play in considering the lawfulness of the (M&A). Comcast Corporation (CMCSA) has taken over the provider of satellite TV DirecTV (DTV), the largest US telecommunications company and one of the largest media conglomerates of AT & T Inc. (T)

In December 1989, the Council of Ministers of the EU adopted Regulation No. 4064/89, which established control over mergers of enterprises (concentration). It provides that any concentration of Community-wide companies which creates or strengthens a position which impedes effective competition in the common market or a substantial part thereof must be recognized as incompatible with the common market. The Commission considers only large merger scales in terms of certain criteria, that is, at the time of the merger, firms have to reach certain threshold values of turnover specified in the Regulation.

Despite the fact that the regulatory mechanism in this area is still not sufficiently effective, yet EU control over abuse of a dominant position prevents the free conclusion of transactions in order to monopolize a part of the market.

The sanctions applied by the Commission for violating the competition rules impose a fine of 10 % of the total annual turnover of enterprises. The EU jurisdiction extends to companies of other countries and in those cases when they act on a single European market through their branches in the EU member states. Under the EU rules, responsibility for the illegal actions of the affiliates lies with

the parent companies. In order to assess the permissibility of ZIP, the indices (indicators) of the concentration of sellers in the market are calculated, of which the best-known index is Herfindahl-Hirschman (HHI). Since 1982 in the US, HHI has been legally recognized as an important indicator in assessing the admissibility of mergers and acquisitions under the antitrust laws.

УДК 81'255.2:621.74

Костенко Г. М.¹, Гудим О. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-314м ЗНТУ

МОВЛЕННЄВІ СТРАТЕГІЇ ВВІЧЛИВОСТІ У ДИСКУРСІ АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-ФОРУМІВ

Ввічливість як предмет наукового дослідження традиційно пов'язують з культурою мови та мовним етикетом, яким приділяється велика увага. Останнім часом спостерігається тенденція розглядати ввічливість як окрему наукову проблему, що вивчається у рамках багатьох гуманітарних наук, а саме прагматики, психології, етнопсихології, антропології, психолінгвістики, соціолінгвістики, культурології, теорії комунікації тощо. Ввічливість є однією з базових складових міжособистісного спілкування, яка регулює поведінку людей задля досягнення ефективної та конструктивної соціальної взаємодії. Оскільки стрімкий розвиток Інтернету впливає на різні сфери життя сучасної людини, міжособистісна комунікація все частіше трапляється в межах Інтернет-дискурсу. Зростаюча популярність Інтернет-форумів та велика кількість їх користувачів можуть слугувати полем для виявлення мовленнєвих стратегій ввічливості.

Відомий англійський лінгвіст Джофрі Ніл Ліч розробив свій набір правил та субправил, якими керуються люди в процесі спілкування. Дослідник не дає чіткого визначення ввічливості, але вважає, що ввічливість є важливим прагматичним фактором, який регулює спілкування. Він розглядає ввічливість як область риторичної прагматики та зазначає, що принцип ввічливості більшою мірою регулює спілкування, ніж принцип кооперації: він підтримує соціальну рівновагу і дружні відносини між співрозмовниками і дає зрозуміти, що, насамперед, вони зацікавлені у співпраці один з одним [2, с. 82]. Дж. Ліч виділяє шість основних максим ввічливості [2, с. 67]:

-**Максима tactu** (Tact Maxim): Зменшуйте витрати та збільшуйте вигоду співрозмовника. Прикладом цієї максими можуть слугувати наступні вирази: *Could you just clarify what you mean again?* або *So can I just clarify?* Ці

фрази часто зустрічаються на Інтернет-форумі Reddit у випадках, коли користувачі бажають прояснити незрозумілі вислови їх співрозмовників. (Метамаксима: Не змушуйте інших порушувати максиму такту).

-**Максима великодушності** (Generosity Maxim): Зменшуйте власну вигоду та збільшуйте вигоду співрозмовника. Прикладом максими великодушності на Інтернет-форумі є фраза одного з користувачів Reddit, який дозволяє своєму співрозмовнику вільно користуватися його акаунтом: *You're most welcome, don't worry about paying me back.*

-**Максима схвалення** (Approbation Maxim): Мінімізуйте осуд та більше хваліть співрозмовника. Прикладом цієї максими на Інтернет-форумі може слугувати відповідь одного з користувачів Reddit своєму співрозмовнику стосовно сумнівного ствердження про астероїд, який наближується до Землі: *You are sort of right, it really exists.*

-**Максима скромності** (Modesty Maxim): Менше хваліть та більше засуджуйте себе. Одним із прикладів маскими скромності на Інтернет-форумі Reddit може слугувати повідомлення одного з користувачів, який звертається до інших людей із проханням отримати пораду: *I am not a master in this topic. Would you please help me to figure it up?*

-**Максима згоди** (Agreement Maxim): Зменшуйте розбіжності між вами і співрозмовниками та збільшуйте згоду. Наприклад, фраза написана одним із користувачів Reddit, який закликав автора теми до об'єктивної дискусії: *I agree with you, let's try to be objective about it.*

-**Максима симпатії** (Sympathy Maxim): Зменшуйте антипатію між вами і співрозмовниками та збільшуйте симпатію. Прикладом максими симпатії може слугувати фраза, яку користувач Reddit написав автору теми: *I am sorry to here that you were unwell.*

Поняття ввічливості в англomовному Інтернет-дискурсі набуває більшої означеності, адже все більше людей переносять свій досвід спілкування та прийоми побудови ефективного комунікативного процесу із реального життя на простори Інтернету [2]. Інтернет-форуми вважаються місцем, де люди можуть знайти однодумців, отримати відповіді на різні запитання, поділитися своїми враженнями та задовольнити свої потреби у спілкуванні. Саме тому різні стратегії ввічливості є досить поширеними на англomовних Інтернет-форумах, оскільки вони сприяють продуктивній кооперації серед користувачів, допомагають запобігати конфліктам та реалізувати їх комунікативні цілі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інтернет-форум Reddit [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.reddit.com/>

2. Leech, G. Principles of pragmatics [Text] / G. Leech. – L. : Longman, 1983. – 264 p.

СЕКЦІЯ «УКРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 621.908 (477.64)

Чумаченко О. А.

канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

«МОТОР СІЧ»: МИНУЛЕ ТА СУЧАСНІСТЬ

Україна часів незалежності за своїм потенціалом авіаційної промисловості належить до тих держав світу, які мають повний цикл розроблення, виробництва та експлуатації авіаційної техніки. Однією з провідних складових цього процесу є галузь авіадвигунобудування. Як відомо, в Україні існує один центр цієї сфери авіаційної промисловості, а саме АТ «Мотор Січ» та Державне підприємство «ЗМКБ «Прогрес» імені академіка О. Г. Івченка, які посідають гідне місце у світі поруч з авіадвигунобудівними потужностями США («General Electric», «Pratt and Whitney»), Великобританії («Rolls-Royce») та Франції («Snecma»). У зв'язку з цим стає надзвичайно актуальним висвітлення історії становлення галузі авіадвигунобудування в м. Запоріжжі від минулого до сьогодення.

Завод засновано в 1907 р., профілем його виробництва стало сільськогосподарське машинобудування. Зі зміною власників у 1915 р. переходить на виробництво перших авіадвигунів («М-100»), а з остаточним установленням радянської влади в 1920 р. підприємство займалося виготовленням товарів народного споживання. Зі створенням у 1924 р. власного конструкторського бюро налагодили серійне виробництво двигунів М-6 та М-11. У 1930 р., користуючись конструкцією двигуна Бристоль «Юпітер-VI» за ліцензією фірми «Гном-Ром» (Франція), на заводі розробили двигун М-22. Його випускали до 1935 р. та встановлювали на 12 типах літаків військової та цивільної авіації. Протягом 1930 – 1933 рр. на базі двигуна М-11 створили сімейство двигунів ЗМ-11, М-51, М-48, М-49 для навчальної, спортивної та цивільної авіації. Новим щабелем розвитку стало проектування в 1935 р. двигуна М-58М для винищувача Іл-16, а також двигунів М-75, М-85, М-86, М-87, М-87Д. У 1938 р. за участі запорізьких конструкторів створено серійний двигун М-88, який з його модифікаціями (М-88Б, М-88Ф) став одним із чотирьох авіадвигунів, що запускали літальні апарати вітчизняної армії в часи Другої світової війни. З початком воєнних дій у м. Запоріжжі в 1941 р. завод евакуювали до м. Омська, тому з 1942 р. його ключовим завданням було забезпечення безперервного виготовлення двигунів М-88Б для бомбардувальників Іл-4 та торпедоносця Іл-4Т та двигунів АШ-82ФН для винищувачів Ла-5ФН та Ла-7 (з 1943 р.). Відновивши завод у м. Запоріжжі в 1944 р., уже з 1947 р. підприємство

повернулося до виробництва авіадвигунів для цивільної авіації (двигуни М-11ФР-1, АІ-26ГР, АІ-26В). У 1950-х рр. на підприємстві відбувся перехід від виробництва поршневих до газотурбінних двигунів. Перше покоління представлено турбореактивними двигунами англійського виробництва РД-45Ф і РД-500, які встановлювали на військових реактивних літаках. До другого належали турбогвинтові двигуни АІ-20 та АІ-24, що підіймали в небо як військово-транспортні, так і пасажирські літаки. У 1957 р. завдяки надійності та якості двигун АІ-20 замінив двигун НК-4 конструкції М. Д. Кузнецова, встановлений на Ан-10. Двигуни з поміркованим ступенем двоконтурності АІ-25 та модернізований на його базі АІ-25ТЛ були третім поколінням і застосовувалися для оснащення літаків цивільної авіації. До четвертого покоління належали двоконтурні двовальні та тривальні двигуни Д-36, Д-18Т, гелікоптерний Д-136, а також розроблений ДКБ ім. В. Я Клімова ТВ3-117 для гелікоптерів, які встановлювали на літаках та гелікоптерах різних категорій. У 1994 р. завод з державного підприємства перетворено на акціонерне товариство, яке в 1999 р. отримало право на самостійний експорт продукції військового призначення. Двигуни, сконструйовані в 1990-х рр., продовжують випускати і в наш час. З 2010 р. одним з основних напрямів діяльності заводу є розроблення, виготовлення та подальша сертифікація гелікоптерної техніки. Першими отримали сертифікати Держававіаслужби України модернізовані гелікоптери Мі-8МСБ та Мі-2 з двигунами АІ-450М-Б. 16 квітня 2018 р. новий український гелікоптер МСБ-2 «Надія» (модернізація Мі-2) піднявся в небо. У січні 2019 р. продовжено сертифікаційні роботи щодо гелікоптерів МСБ-2 та МСБ-8 (на першому дослідному екземплярі встановлені двигуни ТВ3-117ВМА-СБМ1В та модернізований головний редуктор ВР-14МС).

До вересня 2014 р. підприємство забезпечувало двигунами 90 % гелікоптерів російського виробництва, що становило близько 40 % усього обсягу реалізації авіадвигунів у державі. Після припинення торгівельних відносин з Росією перед Україною постало завдання поглибити міжнародне співробітництво вітчизняних авіадвигунобудівних підприємств. Тільки за 2015 – 2016 рр. були підписані контракти з Туреччиною («Tusas Motor Sanayii A.S.»), Китаєм («Beijing Skyrizon Aviation Industry Investment») та США («L-3 Communications», «Raytheon»). У 2018 р. укладено твердий контракт на постачання 36 серійних авіаційних двигунів АІ-450С для Diamond Aircraft Industries (Австрія).

На сьогодні Україна опинилася в ситуації, коли при наявності власних потужних авіадвигуно- та літакобудівних підприємств власне виробництво літаків налагоджено тільки частково. Тому тема дослідження має не лише наукове значення, але й практичне застосування. Подібні дослідження

сприяють розумінню ситуації та пошуку шляхів вирішення актуальних проблем сучасності, в тому числі й розвитку авіадвигунобудування.

УДК 94(477) “192”

Мозуленко Д. І.

старш. викл. ЗНТУ

СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПІВДНЯ УСРР ДО ПОЛІТИКИ КОРЕНІЗАЦІЇ

Радянський період нашої історії розглядається науковцями передусім скрізь призму різнобічних дій держави, які змінювали ситуацію в країні. Проблема ставлення населення до будь-яких державних заходів не набула в історіографії самостійного характеру. Якщо в дослідженнях інколи зустрічаються приклади ставлення населення до дій держави, то вони мали додаткове та пояснювальне значення для їх характеристики. Таке відношення визначається розумінням авторитарної суті радянської державності, для якої була характерна розвинута система контролю держави над населенням, розумінням слабкості та нерозвинутості недержавного суспільного погляду на розвиток країни. Але впродовж усього періоду свого існування радянська держава, як і інші стійкі державні утворення, простежувала різними засобами ставлення населення до державних заходів, визначаючи рівень незадоволеності або їх підтримки. З іншого боку, можливість прослідкувати ставлення населення надає прекрасну можливість для вивчення етнонаціональної психології різних народів, побачити рівень впливу на них засобів масової інформації, пропаганди, чуток. Усе це надає можливість визначити як окрему наукову проблему питання ставлення населення до даних державних заходів, але при цьому треба розуміти великий рівень суб'єктивності можливого матеріалу для дослідження.

Політика коренізації, як напрямок внутрішньої політики радянської влади, викликала різнобічну реакцію населення. Вона була викликана як діями самої влади, так і тим змістом, який несла ця політика. Політика коренізації в умовах України розподілялася на два напрямки: українізація та коренізація національних меншин (політика щодо національних меншин). Аналіз архівних та опублікованих джерел щодо ставлення населення до обох напрямків політики коренізації показує, що в документах краще простежується ставлення міського населення до політики українізації та ставлення сільського населення до політики коренізації національних меншин. Це викликано наступними причинами:

1. Політика українізації по суті була міським явищем, бо в адміністративному плані українізація проходила в республіканських, губернських та окружних партійних і державних установах; саме тут вона знаходилася під найбільшим контролем центра, що викликало й відображення в партійних, радянських, профспілкових документах та в пресі. Українізація районних та сільських осередків проходила та контролювалася з меншою напругою, бо українські сільські райони швидко та в основному безболісно, переходили на роботу українською мовою, а в районах з компактним проживанням національних меншин, не завжди безболісно, була замінена на національну коренізацію. Є свідчення про конфлікти стосовно проблеми використання тієї чи іншої мови в національних та українських сільрадах, але вони носять в основному вигляд адміністративних повідомлень про перекидання мовної політики, використовувати їх у вигляді джерела про ставлення населення до політики коренізації не дуже обґрунтовано.

2. Елементи політики коренізації щодо національних меншин в міському середовищі знаходили своє відображення в документах та в пресі. Це стосується заходів по обслуговуванню компактної маси представників однієї національної групи у містах. Треба зауважити, що стосовно політики коренізації щодо національних меншин у містах Півдня УСРР свідчення стосуються передусім єврейського населення, бо національної політики щодо росіян в російськомовних містах до 1927 р. (до Першої Всеукраїнської наради щодо роботи серед національних меншин, яка проходила 8 – 11 січня 1927 р.) не було зовсім, а після теж не відзначалася різноманітністю, а представників інших національних груп в містах Півдня було небагато, практична робота серед них проводилася в кращих випадках у таких осередках як Інтернаціональний клуб в Одесі, або не проводилася зовсім. За кількістю повідомлень та публікацій, їх різноманітністю, свідчення про проведення політики коренізації національних меншин в сільській місцевості набагато перебільшують міську складову цієї інформації. Головним напрямком політики коренізації національних меншин була політика утворення національних адміністративних одиниць від національних сільрад до національних районів. Цей напрямок був найбільш помітним, він викликав подекуди багато суперечок та найбільш пропагувався владою. Саме це питання викликало численні прояви різноманітного ставлення населення до цих заходів, які так чи інакше дійшли в документах.

В історіографії питання ставлення населення до політики коренізації не набуло самостійного значення, але його елементи зустрічаються в публікаціях, де вони пояснюють та надають практичного забарвлення теоретичним положенням.

ЕТНОДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ З ТАТАРСТАНУ ТА ПОВОЛЖЯ НА ДНІПРОБУД У 1927-1934 РР.

Представлена робота є підсумковим етнодемографічним аналізом трудової міграції з Татарстану та прилеглих регіонів під час будівництва Дніпровської ГЕС у 1927-1934 роках.

Головним джерелом дослідження стала картотека Відділу найму та звільнення Дніпробуду, яка зберігається у фондах Державного архіву Запорізької області і хронологічно охоплює період з 1927 по 1934 роки.

У роботі розглядалися особові картки волзьких татар з Татарстану і прилеглих регіонів (Пензенська, Оренбургська, Ульяновська, Самарська області, Башкортостан, Чувашія), а також мігрантів не татар з Татарстану, а саме – росіян, чувашів, мордвинів та удмуртів.

Загальна кількість особових карток татар та вихідців з Татарстану за 1927-1934 роки – 1033. За національним складом з них – 813 татар (78,7 %), 104 росіян (10 %), 56 чувашів (5,4 %), 45 мордвинів (4,3 %), 7 башкірів, 1 удмурт.

Місце народження робітників зазначено у 943 картках. З них 808 осіб (85,6 %) – вихідці з Татарстану, 135 осіб походять з інших регіонів Поволжя. Це татари з Пензенської (85 осіб або 9 % від загальної кількості мігрантів), Оренбургської (13 осіб), Ульяновської (5 осіб), Нижегородської (4 особи) областей, Башкортостану (13 осіб), Чувашії (5 осіб).

808 осіб з Татарстану мають наступні райони народження: Чистопольський – 251 особа (26,6 % від загальної кількості мігрантів), Нурлатський – 125 осіб (13 %), Новошешминський – 73 особи (7,7 %), Аксубаєвський – 53 особи (5, %), Буїнський – 52 особи (5 %), Олексіївський – 46 осіб (4,8 %), Черемшанський – 33 особи (4 %), Альметієвський – 24 особи (3 %), Ленінгорський – 14 осіб (1,7 %). Ще з 27 районів Татарстану нараховується від 1 до 12 трудових мігрантів. 90 карток з 808 не містять інформації про місце народження робітника.

Кількість жінок на Дніпробуді за весь період складала менше 10 %. З 1033 осіб – 98 жінок.

Про сімейний стан робітників інформація міститься у 917 особових картках. Одруженими були 475 робітників (51,8 %), 442 – неодружені.

За віком на Дніпробуді переважала молодь до 30 років. Всіх робітників (955 карток із зазначенням року народження) умовно було поділено на кілька груп:

робітники віком від 18 до 22 років – 365 осіб (38,2 %);
робітники віком від 23 до 30 років – 359 осіб (37,5 %);
робітники віком від 31 до 40 років – 138 осіб (14,4 %);
робітники віком від 41 до 50 років – 72 особи (7,5 %);
робітники віком від 51 року і більше – 21 особа (2,2 %).

Рівень освіченості вказаний у 694 картках. З цієї кількості робітників освіченими та малоосвіченими були 513 осіб (74 %), неосвіченими – 181 (26 %). За соціальним походженням всі робітники-татари – це селяни одноосібники, або колгоспники.

Спеціальність вказана у 988 картках робітників і розподілена наступним чином: землекопи – 333 особи (33,7 %), чорнороби – 300 осіб (30 %), вантажники – 139 осіб (14 %), бетоняри – 96 осіб (9,7 %), теслі – 33 особи (3,3 %). Якщо брати виключно татар, то серед них чорнороби та землекопи склали по 33 %, вантажники – 13,5 %, бетоняри – 12 %, теслі – близько 3 %.

Низький рівень освіченості і відсутність у трудових мігрантів середньої або вищої освіти визначали їх спеціальність. Абсолютна більшість вихідців з Татарстану та Поволжя була задіяна на виконанні фізично важкої та некваліфікованої роботи.

Таким чином, у 1927-1934 роках на Дніпробуді сформувалася досить численна трудова діаспора з Поволжя, переважно татарська. Головними ареалами еміграції татарського населення стали центральні та південні райони Татарстану, а також Пензенська область.

СЕКЦІЯ «ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО»

УДК 808.5(075.8)

Онуфрієнко Г. С.

PhD(Philology), доц. ЗНТУ

РИТОРИЧНИЙ КАНОН В ЕВОЛЮЦІЙНОМУ КОНТЕКСТІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ФОРМАТУ

Мовленнєва естетика і змістова цінність публічного виступу, як і його обов'язкові риторичні параметри (логос, етос, пафос) – актуальний об'єкт наукових студійовань сучасних вітчизняних (Ф. Бацевич, С. Єрмоленко, М. Кайда, Н. Михайличенко, Г. Онуфрієнко, Г. Почепцов, Г. Сагач, О. Щербакова та ін.) і зарубіжних (В. Адмоні, Р. Барт, М. Бахтін, А. Вежбицька, О. Зарецька, Р. Лахманн, В. Маслова, Г. Михальська, П. Мітч, П. Сопер, І. Томан та ін.) дослідників проблематики теорії та практики мовної комунікації, комунікативної лінгвістики, загальної та прикладної риторики. Мета цього дослідження – здійснити компаративний аналіз риторичного канону мовної комунікації в її публічному вимірі на виконання завдань першого етапу «Мовна комунікація в історичному просторі і світовому контексті» кафедральної НДР 08518 «Мовна комунікація у часопросторі і професійному дискурсі» (ЗНТУ, 2018-2021 рр.).

Від часів «золотого дитинства людства», яким у цивілізаційному світовому процесі метафорично означено давньогрецьку та давньоримську епохи, і дотепер людина чи не найбільше занепокоєна тим (бо від цього залежить і її здоров'я, і психологічний комфорт), як впливати мовленням словом на співрозмовників, у тому числі у форматі спору, аби схилити опонентів на підтримку висловлюваної думки, пропонованої ідеї, висновку, проекту, програми, наведених аргументів чи контраргументів тощо.

У мовній комунікації публічного формату саме риторична компетентність індивідів стає індикатором як ступеня їх освіченості та професіоналізму, так і рівня їх аналітичного мислення й ораторських чеснот. Риторичний канон й ораторія виконують надзвичайну нормативно-дидактичну функцію у вихідному комунікативному просторі, хоча і залежать від конкретної культури, традицій, історичної еволюції та їх перспектив у світовому, національному та індивідуальному вимірах. Класичний риторичний канон являє собою алгоритмічну модель покрокового продукування мисленнево-мовленнєвої діяльності у публічному форматі: інвенція, диспозиція, елоквенція, меморія, акція, релаксація.

Вагому поліфункційності, втім надто різну впливовість та поширеність у соціумі через різний ступінь мотивації її актуальності та соціальний попит на публічну мовну комунікацію в історичному просторі, мав риторичний

канон у часи античності, середньовіччя, епохи Ренесансу, бароко, класицизму. «Царицею наук» і «княгинією мистецтв», інструментом успіху, таланту, освіченості була риторика в часи античності й Ренесансу. Проте в кінці XVIII ст. вона була посунута на периферію гуманітарної освіти. Знову було «відкрито» риторику у XX ст. – в епоху глобальної інформатизації й масштабної активізації мовної комунікації, час термінологічного буму як у фаховій діяльності, так і в соціумі у цілому.

У сучасному комунікаційному контексті кожен акт мовленнєвої творчості потребує від комунікаторів системи достовірних аргументів, інформаційної гігієни, стилістичної довершеності, словесної досконалості, щирих емоцій у гармонії з цілісністю повідомлюваного змісту. Ієрархічна модель архітектоники сучасного риторичного канону скерована на конструктивність публічного виступу, щоб досягти його ключові завдання: ефективність (результативність), переконливість (доказовість) і, що є визначальним, – торжество «людського» в людині (добročинність). Еволюційну траєкторію риторичного канону, а відтак й ідеалу в історичній ретроспективі полікультурного світового простору графічно ілюструватиме хвиляста лінія зі «злетами» (торжеством цих пріоритетів, досягненням риторичного ідеалу) і «спадками» (повною або частковою втратою пріоритетів чи ігноруванням їх).

Істинність сказаного, тобто стандарт істинного красномовства, шанували, пропагували й утверджували давньогрецькі філософи Сократ, Платон, Аристотель, тоді як оратори-софісти прагнули тільки красивого та грамотного мовлення, байдужого до істини, вимог достовірності фактажу. На переконання Цицерона, саме знання є змістом красномовства, тому для успішної публічної комунікації в усіх дискурсах і з усіх тем якнайважливішими є загальна ерудованість, професіоналізм, високий рівень теоретичної обізнаності, стилістична вишуканість, мовленнєва вправність, а не безпідставне, маніпулятивне, неаргументоване, спекулятивне чи тільки емоційне оцінювання чогось чи когось. У ті часи віртуозність й ефективність публічного виступу обов'язково засвідчували оплески слухачів. Провідних прогресивних риторичних сентенцій Цицерона (*ніколи не слід заперечувати очевидне; істина завжди торжествує; щоб запалювати серця слухачів, промова має саме палати*) не затьмарили ані періоди занепаду уваги і поваги до риторики, ані скепсис окремих осіб щодо риторичного канону й ідеалів, ані відоме поширення і схвалення практики суцільного читання тексту з аркуша замість публічних промов, до того ж написаних не власноруч та всупереч академічній доброчесності, принципам інформування і самостійної творчості.

Риторичний ренесанс в Україні припадає на кінець XVII – початок XVIII ст., коли в Києво-Могилянській академії було підготовлено 127

авторських підручників риторики, а культура диспуту, дискусії, дебатів упроваджувалася в освітньому просторі завдяки особистому прикладу викладачів як національний комунікативний стандарт, як дієвий інструмент еристики, як справа почесна і корисна. Видатний український любомудр, просвітитель, оратор Григорій Сковорода ввійшов в історію української культури як автор оригінальної риторично-гуманістичної концепції, яка і нині, пробуджуючи національну духовність, засвідчує свою життєдайність у слов'янському комунікаційному просторі завдяки високому світоглядному, етичному й естетичному ресурсу.

Слов'янська риторична парадигма у світовій логосфері посідає гідне місце: вона має велику загальногуманітарну цінність (є діалогічною за змістом і позитивно онтологічною) та реальні гармонізуючі перспективи, в яких істина і є справедливістю (порівняємо з етичним кредо Т. Г. Шевченка *«Моліться одному – правді, а більш нікому»*). У своїй десятирічній «Риториці» Ф. Прокопович переконливо ілюструє слов'янський риторичний ідеал: *«Силами красномовства захищаємо невинних, засуджуємо нечесних, відвертаємо шкоди й небезпеки. Переконлива мова лікує душі: в нещасті захистом, у щасті – найбільшою прикрасою»*.

У XX ст. драматична доля риторики, якій із різних причин довелося поступитися своїми функціями іншим дидактичним інстанціям та дисциплінам, набула перспектив відродження і крок за кроком відновлювала свій авторитет завдяки новій ціннісній орієнтації та прогресивним гуманістичним категоріям нового часу. Від 60-х років фіксується період її ренесансу в європейському комунікаційному просторі. Нині риторика системою своїх упорядкованих пріоритетних функцій (бути стратегією і тактикою доказового вербального переконування, бути інформаційною настановою, моральною інтенцією, філологічною цариною) виступає регулятивною і стабілізуючою силою культури в суспільстві, що прагне цивілізовано регламентувати комунікативний простір, ефективно організовувати й «дисциплінувати» мисленнєво-мовленнєву діяльність, консолідовувати норми та правила щирого (чесного) спілкування й вербального переконування для різних (якщо не всіх) комунікативних ситуацій фаху і соціуму в цілому [1-2].

Сучасний риторичний канон як строго ієрархізовану сукупність семи законів спілкування (концептуальний, моделювання слухачької аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий, ефективної комунікації, системно-аналітичний) окреслено в докторській дисертації Сагач Г. М. – професорки Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Публічний формат риторичного стандарту мовної комунікації передбачає дотримання двох обов'язкових складових: блоку підготовчих законів та блоку управлінських законів, гармонійне співвідношення яких гарантуватиме

публічний успіх у результаті досягнення триєдиної мети – інформувальної, переконувальної, естетичної.

Таким чином, здійснений компаративний аналіз риторичного канону в публічному вимірі та часопросторі дозволив виявити як ознаки його еволюції (втрати, відновлення, осучаснення) від античності по наш час, так і специфіку в різних національних культурах. «Злеті» в розвитку риторичного ідеалу засвідчують, що прямі функції мовної комунікації публічного формату – сприяти створенню і вдосконаленню суспільства цивілізованої комунікації та бути в ньому регулятивним і стабілізуючим інструментом загальної культури мислення, переконувального інформування, та фахової термінологічної культури, без чого ані індивід, ані галузь, ані соціум у цілому не матимуть прогресу й перспектив еволюційного майбутнього.

Сучасні європейські практики публічної комунікації, скерованої на результат, що відповідає означеній комплексній меті, та чинний стандарт компетентностей випускника українських ЗВО переконують, що риторичний канон має бути засвоєний, зокрема на заняттях з лінгвокультурологічної теоретико-прикладної дисципліни «Риторика», ще під час здобуття студентами бакалаврської освіти, а набута риторична компетентність удосконалена на другому освітньому (магістерському) та третьому (освітньо-науковому) рівнях. Така динамічна освітня траєкторія позитивно впливатиме на впровадження риторичного канону мовної комунікації в її сучасний різножанровий публічний формат, що сприятиме формуванню української еліти суспільства комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Риторична компетентність державних службовців як чинник становлення комунікативної культури елітарного типу [Текст] / Онуфрієнко Г. С. // Реформування публічного управління та адміністрування: теорія і практика, міжнародний досвід: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Одеса, 27 жовтня 2017 р. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. – С. 281-283.
2. Онуфрієнко, Г. С. Термінологічна компетентність як обов'язковий інструмент комунікації в публічному управлінні [Текст] / Г. С. Онуфрієнко // Публічне управління в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 25 травня 2018 р. – Київ: НАДУ при Президентові України, 2018. – С. 95-96.

ТРАДИЦІЇ МОВНОГО ЕТИКЕТУ Й ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ В СЛОВ'ЯНСЬКИХ КРАЇНАХ

Поняття міжмовної комунікації належить до числа комплексних теоретичних концептів, що вимагає звернення до аналізу дискурсів різних рівнів та напрямків, застосування принципу «різномірневої методології», комплексного й міждисциплінарного підходів. Це пов'язано з тим, що мовна комунікація є основним середовищем і джерелом людської поведінки в соціальній практиці. Цей напрямок сформувався, з одного боку, під впливом розв'язуваної проблеми про співвідношення мови і культури, а з іншого боку, його виникнення було зумовлено суто прагматичними передумовами – підходом до викладання іноземної мови як засобу спілкування, необхідністю вивчення мови в тісному зв'язку з культурою країни, у якій ця мова використовується. Вивчення культурного компонента слів є важливою умовою успішного оволодіння іноземною мовою, однак, у свою чергу, воно входить до більш широкого кола культурно-історичних значень відповідної соціальної дійсності, засвоєння якої – важлива умова використання мови як засобу спілкування.

Незважаючи на тривалу історію вивчення етикетних формул, вони повсякчас привертають увагу мовознавців. Така зацікавленість є цілком виправданою: неоднозначність кваліфікацій конструкцій мовленнєвого етикету зумовлює потребу комплексного їх аналізу, виявлення граматичних і семантичних особливостей етикетних формул, їхньої синтаксичної членованості/нечленованості, повноти й неповноти, еліпсациї. Спираючись на погляди В. Виноградова, О. Шахматова, П. Дудика, К. Городенської, А. Загнітка, Л. Мацько, М. Плющ, пропонуємо власне бачення синтаксичної природи етикетних конструкцій.

Метою цієї роботи є аналіз формально-граматичних і функціонально-семантичних особливостей перформативних висловлень. Джерельна база праці репрезентує функціонування етикетних висловів у різних стилях польської, української, білоруської, російської мов: художній літературі, епістолярії й усному розмовному мовленні.

Мова – це феномен, який лежить на поверхні буття людини в культурі, викликає неабияку зацікавленість взаємодією мови та культури. Ситуація мовлення є досить суттєвим чинником, що визначає тональність бесіди та впливає на вибір конкретних засобів вираження ввічливості. Так, українська, білоруська та російська мови рясніють кальками з польської, починаючи з

форм суспільного етикету, таких, як звертання й привітання, й аж до технічних понять. Наприклад, щодо звертань, поширені такі формули, як пане-добродію (польське *panie dobrodzieju*) і таке титулування правника, як пане меценате (польське *panie mecenasie*). Воно і в польській, і в українській, і в чеській мовах почало функціонувати приблизно одночасно з XV ст. спочатку в ролі звертання до високих осіб, а пізніше семантично нейтральне звертання до простих людей як вияв поваги. Одиниці пан, пані, панна, панове, добродій, добродійка як ввічливі форми називання осіб в українській та польській мовах уживаються самостійно або в поєднанні з іменем, прізвищем, назвою особи за фахом чи родом занять: а) пан/пані + назва особи за фахом чи родом занять: Це якийсь символічний трагізм історії! — казав пан професор...; б) пан/пані/панна + ім'я: Тим часом пан Макс таки серйозно перейнявся ролею Шерлока Голмса, принаймні так воно назверх здавалося...; в) пан/пані + прізвище: Дорога пані Павлова в між часі покинула прасування, бо моя сорочка і так згоріла...; г) пан/пані + ім'я + прізвище: Віщим сном вона зараз поділилась з пані Євдокією Перепелицею; г) пан/пані + назва особи за фахом чи родом занять + прізвище: Якраз і на цю тему почав снувати блискучі історіософічні комбінації пан професор Мурський. В історичному плані варто нагадати, що до другої половини XX ст. в польській мові використовувалися форми *pani* до одруженої жінки та *panno* — до неодруженої. Проте на сьогодні помітна інша закономірність: *pani* до старшої жінки (*pani gospodyni* / пані господине («*Pasterz tysiąca zajęcy*»)) та *panno* — до молодшої.

В аналізованих текстах наявні також ускладнені форми звертання: панове-студенти, пані добродійко, отче, професоре. У білоруській мові використовують синонімічне звертання *спадар/спадарыня*. Воно існує з часів Великого Литовського Князівства і походить від слова *гаспадар*. У сфері ділових контактів вживається з прізвищем або ім'ям: *спадар Новікаў*, *спадарыня Вольская*, *спадарыня Алена*. У російській мові ці звертання не прижилися. Якщо й використовуються, то виключно як засіб іронії, напр.: Скажите, сударыня, вы верите в предчувствия?

Отже, серед етикетних форм-звертань можна виокремити: 1) назви спорідненості та свояцтва, ужиті в прямому й переносному значенні; 2) назви осіб за фахом, родом діяльності, посадою; 3) назви осіб за їхніми стосунками з іншими особами; 4) усталені в суспільстві номінації, що функціонують як етикетні; 5) кваліфікативні назви осіб, персоніфіковані найменування, що дають якісну й оцінну характеристику адресатові, виражають емоційне ставлення до нього з боку автора послання. Досліджений матеріал дає змогу стверджувати, що шанобливо-ввічливі звертання є стійкою традицією слов'янської лінгвокультури, їм притаманний національно специфічний колорит. Історія формул звертання, їх класифікація, семантика, особливості

функціонування та її відображення в системі мови потребують подальшого вивчення.

УДК 811.161.2'38

Воронюк І. О.

канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

ЖАНРОВЕ РОЗМАЇТТЯ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО ТЕКСТУ В ІСТОРИЧНОМУ АСПЕКТІ

У сучасній українській лінгвістиці існує чимало теоретичних праць, присвячених стилістиці української літературної мови на кожному етапі її розвитку (А. Коваль, З. Мацюк, В. Німчук, В. Передрієнко, М. Пещак, М. Пилинський, В. Русанівський). В умовах незалежної України, коли українська мова набула конституційно закріпленого статусу державної, вивчення офіційно-ділового стилю особливо актуальне, зокрема з ракурсу комунікативістики. Об'єктом цього дослідження є офіційна комунікація з точки зору мовних форм, за допомогою яких вона відбувається; а предметом – її жанрові особливості. Мета – висвітлити в діахронії основні жанрові різновиди офіційних текстів засобами української мови.

Розвиток офіційно-ділової комунікації завжди пов'язаний із розвитком державності. Для історії нашого народу під час княжої доби (часи Київської Русі X - XIII ст. та Галицько-Волинського князівства XIII - XIV ст.) основними її джерелами є акти (міжнародні договори, зокрема з Візантією), княжі зведення, правові кодекси, церковні устави тощо), договори руських князів із греками, а також зведення світських законів Ярослава Мудрого "Руська правда", у якому відбиті юридичні норми X - XI ст., твір Нестора Літописця "Повість минулих літ", уривки з яких виявляють свою наближеність до ділового письма, яка відчувається і в переліках племен, якими керував князь Олег та підкорив князь Ігор, і в описі оброків, данини, ловищ, погостів, установлених княгинею Ольгою.

У XIV ст. виникла грамота як спеціальний жанр, що відрізняється від інших писемних пам'яток свого часу суспільним призначенням і умовами створення (дарчі, купчі, продажні, заставні, роздільні, підтвердні, присяжні, поручні, договірні, або угоди). З 1529 р. скрізь в Україні постають актові книги – гродські і земські, зразком для яких були чеські актові книги. Документи (акти) к. XVI - I пол. XVII ст. відзначені наявністю формуляра, що дає змогу відрізнити скарги від розпоряджень чи повідомлень державної влади тощо, та чіткою структурою. У XVII ст. значно розширюється коло ділових документів, що складалося під впливом берестейської унії 1596 р.,

з'являються цілі томи юридичної літератури. Яскравою пам'яткою ділового письма I пол. XVII ст. також є "Реєстр всього війська Запорізького", створений гетьманською канцелярією 1649 р. З часів Хмельниччини зростає диференціація документальних джерел. Застосування офіційно-ділового стилю української мови було обмежене за часів Речі Посполитої, однак все більшого поширення набувала ділова актова мова, а також листування гетьманської та полкових і сотенних канцелярій Запорізької Січі, універсали, грамоти, які поклали початок новому офіційно-діловому мовленню.

У XVIII ст. під впливом російського справочинства провідним розпорядчим документом стає указ. Наказ як розпорядчий документ спочатку з'являється в побуті, а згодом починає використовуватися і в суспільно-політичній сфері. У цьому ж столітті з'являється й розвивається процесуально-юридична та канцелярська документація. Приєднання до Росії, скасування гетьманства поклали край українській державності, що позбавляло українську літературну мову можливості здійснювати важливі суспільні функції й вільно розвивати такі свої стилі, як офіційно-діловий, науковий, публіцистичний.

Отже, зародившись наприкінці XIX ст., офіційно-діловий стиль активно розвивався на початку XX ст. Новітня історія ділового спілкування українською мовою починається з 20-х рр. XX ст. на тлі суспільно-політичних зрушень в Україні: щоденники, листи, мемуари українських діячів XIX - XX ст., акти й ін. документи установ УНР, Української держави гетьмана Скоропадського та ЗУНР, документальні матеріали політичної еміграції, словники для ділових людей. У 40-80-ті рр. ділова українська мова обслуговувала лише деяку політичну та ідеологічну літературу, законодавчі акти, адже перебувала під тиском російської мови (або її вживання, або вплив на мовні конструкції). З 80-х років у офіційно-діловому стилі виокремлюють такі підстили: законодавчий (закони, укази, статuti, постанови); дипломатичний (конвенції, комюніке, ноти, протоколи); адміністративно-канцелярський (накази, інструкції, розпорядження, заяви, звіти). Від 90-х рр. вийшло друком багато нових словників, довідників, посібників, було запроваджено курс "Українська ділова мова" у ЗВО, курси ділової мови для працівників установ, розроблено низку відповідних програм на радіо й телебаченні. Сьогодні діловий дискурс, що актуалізується у кількох основних сферах: менеджмент, політика, економіка, – репрезентований такими жанрами, як парламентські слухання, обговорення законопроектів і постанов, передвиборні програми депутатів, економічні студії та диспути, публічні виступи економістів, опитування громадської думки та референдуми, анкета, специфікація, прайс-лист, бізнес-план тощо.

НАЦІОНАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ АНГЛІЙЦІВ, ГОЛЛАНДЦІВ, ІСПАНЦІВ, ІТАЛІЙЦІВ, НІМЦІВ, ФРАНЦУЗІВ ТА ШВЕДІВ

Сучасний комунікативний простір, під яким розуміють сукупність зв'язків між окремими людьми, соціумами, країнами, державами, континентами, характеризується глобалізацією, що починається із світової економіки й завершується сферою культури. Зі зростанням глобалізаційних змін, поширенням міжнародних контактів, інтернаціоналізацією суспільства загалом змінився характер спілкування. З одного боку, інтенсивність комунікації призводить до нівелювання національних меж, формування єдиних норм і правил. З іншого боку, національні особливості посідають одне з центральних місць у міжнародній діловій комунікації.

Знання національних особливостей міжкультурної комунікації починають відігравати важливу роль у ділових стосунках і можуть служити своєрідним орієнтиром можливої поведінки ділового партнера. Уміння досконало висловлюватися й уважно слухати, розуміти прийняті в національних спільнотах мовні стереотипи й норми поведінки учасників міжкультурної комунікації визначає актуальність нашого дослідження.

Вивченням міжкультурної комунікації займалися Г. Гачев, Г. Голубовська, Т. Грушевицька, П. Донець, В. Зусін, О. Кубрак, В. Манакін, А. Приходько, Т. Стоян та інші. Мета цієї розвідки полягає в порівнянні національно-психологічних особливостей комунікації англійців, голландців, іспанців, італійців, німців, французів та шведів.

Відомо, що існують деякі риси характеру й особливості поведінки, властиві цілим групам народів, що живуть на континенті. Так, можна виділити такі спільні тенденції в комунікації, що єднають англійців, німців, шведів, голландців: стриманість, старанність, пунктуальність, ощадливість, організованість, серйозність, порядність, надійність, раціональність, прагматизм. Водночас існують особливості національного характеру, які необхідно враховувати при спілкуванні з різними народами. Англійцям властиві консерватизм; незалежність, яка межує з відчуженістю; культ самоконтролю; джентльменство; допитливість; дотримання приватності; традиціоналізм. Англійці-бізнесмени на переговорах прагнуть прийняти рішення ще в ході перемовин. Вони гнучко й охоче відповідають на ініціативу партнера.

Німцям притаманні точність, педантизм, дисципліна, акуратність, влучність, чіткість, детальність, докладність, правильність, коректність. Бізнесмен-німець починає переговори, якщо бачить можливість угоди, віддає перевагу конкретності і ясності позицій. У ході дискусій він уважно фіксує логіку доказів.

Шведська ділова етика має відбиток лютеранської стриманості. Шведи серйозні, наполегливі, пунктуальні, порядні. Шведи стримані і яскраво не висловлюють свої емоції, цінують порядність і надійність у ділових відносинах. Голландці відзначаються бережливістю, раціональністю, тверезим розрахунком, серйозністю в роботі, стриманістю, люб'язністю.

Французів, італійців, іспанців як представників середземноморського темпераменту єднає енергійність, відкритість, кмітливість, закоханість у життя, чуттєвість. Ці народи не відрізняються точністю і не завжди пунктуальні. Вони звертають увагу на ведення ділових контактів на належному ієрархічному рівні.

Французи поєднують тонкість спостереження з особливим даром ясної переконливості. Вони благородні, точні, інтелектуально розвинені, ретельно готуються до майбутніх переговорів, негативно ставляться до компромісів. Французькі бізнесмени старанно оберігають репутацію фірми, переговори ведуть жорстко, орієнтуються на логічні докази, спираються на загальні принципи.

Іспанці за своїм характером серйозні, релігійні, законослухняні, галантні, людяні, володіють великим почуттям гумору і здатністю працювати в команді. Іспанці дуже пишаються своїми традиціями.

Італійці експансивні, гарячі, поривчасті, відрізняються великою товариськістю, напористі, готові до дискусії, легко збуджуються та ображаються, важко переносять критику. Їм притаманні швидкий темп мовлення та підвищена гучність, надто активна жестикуляція. У ділових переговорах охоче йдуть на альтернативні варіанти рішень.

Отже, успіх професійної діяльності людини та її особистого життя значною мірою визначається рівнем комунікативної культури. Вихована людина завжди намагається дотримуватись загальноприйнятих правил ввічливості, особливо при спілкуванні з іноземцями. Але слід пам'ятати, що знання деяких особливостей національно-психологічного складу та етикету різних народів допоможе в діловому спілкуванні з їх представниками, дасть змогу почувати себе більш впевнено при співробітництві з іноземними фірмами й бізнесменами в різних галузях комерції, культури, спорту та інших сферах.

ТЕКСТ ПРАВОВОГО АКТА ЯК ЗАСІБ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Однією з найважливіших форм вираження права є юридичний текст. Право завжди прагне текстуальної форми, адже воля правотворця чи правозастосувача, фіксована в письмовій формі, описує матеріальну реальність, точно й чітко виражає правові приписи, передає безпосередній владний вплив на поведінку людини. Юридичним текстом є повідомлення, об'єктивоване у формі письмового документа, оброблене відповідно до типу цього документа, що складається з низки особливих едностей, які сполучені між собою різними типами лексичного, граматичного, логічного й графічного зв'язку. Текст правового акта передає безпосередній владний вплив на поведінку людини, характеризується змістовою й структурною завершеністю та певним ставленням автора до змісту висловленого. Він є структурним утворенням, тому що слова, словосполучення, речення, абзаци як елементи тексту становлять ієрархію залежностей. Завданням юридичного тексту є переконання у правомірності або неправомірності певних дій та забезпечення обґрунтування інформації. Немає сумніву, що текст правового акта повинен нести відповідь на вимоги часу та ситуації. Під текстом закону ставить свій підпис законодавець. Цей текст ми сприймаємо як гарантію відповідності правовій культурі суспільства і прийнятим цінностям. Текст правового акта є поєднанням змістової та формально-мовної сторін.

Усі правові тексти поділяємо на категорії: тексти чинних нормативно-правових актів; тексти науки права; тексти юридичної практики. Текст закону як вища форма юридизації мовлення – сукупний результат складного пізнавального процесу, що складається з таких взаємозв'язаних стадій, як розробка концепції закону, підготовка проекту, його експертна оцінка, доопрацювання, розгляд і схвалення повноважним органом. Сутність створення текстів правових актів полягає у повідомленні членам суспільства певного владного веління. Текст правового акта є цілісною єдністю. Його фрагменти (розділи, глави, статті, пункти) розглядаються не як щось повністю самостійне, а як компоненти єдиного тексту. Цілісність тексту правового акта означає, що кожне наступне речення продовжує і доповнює інформацію попереднього, окремі речення сполучаються в єдине ціле – правовий припис, який органічно входить до тексту нормативно-правового акта. Всі слова, всі частини мови цього тексту мають змістове навантаження.

Особливостями письмових юридичних текстів є нормативність та офіційність. Мова текстів правових актів абстрагується від індивідуальних

мовних особливостей людей, що вимагає певної формальності мови, застосування стандартних термінів, усталених мовних конструкцій із суворо встановленими правилами їх тлумачення. Тексти відображають суспільне життя через правові норми як правила належної та обов'язкової поведінки, які виконують регулятивну функцію. Однією з характерних особливостей юридичних текстів є їх понятійно-змістова навантаженість термінами, що викликано необхідністю точно і чітко оцінювати правові або позаправові дії людей. Без юридичних термінів неможливо досягти найвищої точності викладу думки законодавця; вони дозволяють однозначно тлумачити та універсально трактувати зміст тексту.

Юридіко-технічні правила-вимоги структурної організації тексту акта вимагають послідовного, точного, чіткого, лаконічного та доступного для розуміння і застосування текстуального вираження нормативно-регулятивних цілей і положень певного акта. Текстуальне оформлення правового акта повинно здійснюватися відповідно до системного характеру права в цілому, з місцем і значенням вираженого в ньому нормативно-регулятивного змісту в системі всього чинного права. Зміни, що вносяться новими правовими актами в чинне право, повинні бути спрямовані на його вдосконалення, на подолання наявних в ньому суперечностей, а не породжувати нові колізії. Нові правові акти не повинні дублювати зміст уже наявних актів з того ж самого питання. Стиль правових актів має бути термінологічно суворим, без декларативних положень, емоційно забарвлених та експресивних одиниць. Вимоги до стилю нормативних актів є основою для формулювання конкретних правил оформлення правових приписів, структури нормативних актів, мови і стилю законодавця. При створенні тексту правового акта його автор повинен: прагнути до однозначності, відсутності варіативності в сприйнятті юридичної інформації; не допускати будь-якої двозначності; використовувати поняття, вільні від тих чи інших асоціацій.

Таким чином, текст правового акта як одна з найважливіших життєвих форм вираження права передає безпосередній владний вплив на поведінку людини; наказує, забороняє, дозволяє, рекомендує, змінює, описує реальний світ та поведінку людей; відображає суспільне життя через правові норми як правила належної та обов'язкової поведінки; характеризується змістовою й структурною завершеністю та певним ставленням автора до змісту висловленого.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІСЛАНДСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Сучасна українська мова перебуває на порозі значних змін та нововведень, пов'язаних із затвердженням нового проекту правопису. Не заглиблюючись в історію створення харківського правопису та відмови від нового, варто взяти до уваги думку Юрія Шевельова, що, посідаючи меншу чи більшу територію, українська мова завжди зберігала тяглість свого розвитку. Очевидно, такий розвиток зберігається і нині. І хоча українська мова після заборони харківського правопису 1928 року була позбавлена можливості свого природного еволюційного розвитку, саме зараз повертає штучно видалені риси, котрі упродовж довгого часу в ХХ столітті не використовувалися. Таким яскравим прикладом повернення української мови на свої природні шляхи є відновлення вживання літери *г* в правописах української мови 1990 та 1993 років. Іншим прикладом, можливо менш виразним, але не відображеним ще в жодному проекті правопису української мови, може бути використання літер *і* та *ї*, *з* та *г*. Ці проблеми досліджували І. В. Воловенко, В. С. Калашник, М. І. Пелипась та ін.

Ще М. Рильський зазначав, що майже зовсім забута поширена чи ледь не повсюдна в народній мові тверда вимова приголосних *д, т, з, с, ц, н, л* перед *і* з давнього *о*. Це явище, відзначуване колись у «галицькому» правописі вживанням *і* з одною крапкою та *ї* після приголосних, зникає як, можливо, приречене на відмирання. Заперечити такому твердженню в умовах сьогоденішньої мовної ситуації в Україні майже неможливо. Проте, досліджуючи діалектичні особливості певних місцевостей України (на прикладі села Вівся Козівського району Тернопільської області), можливо зробити припущення, що описана М. Рильським особливість української мови з літерами *і* та *ї* потребує щонайменше широкого наукового дослідження та суспільного обговорення, в тому числі у мас-медіа.

Однак така особливість існує не лише в українській мові. Візьмемо для порівняння хоча б такі англійські слова, як *still, steal, steel*. На перший погляд, їх транскрипції виглядають однаково. Проте детальніший аналіз свідчить про різні транскрипції, показуючи, що в українській мові присутні звуки та звукосполучення, які є також особливими для інших мов. Також такий приклад свідчить про фонетичну багатогранність української мови.

Перелічені вище приклади та порівняння можна також підтвердити фактом непом'якшення приголосних *д, т, з, с, ц, н, л* перед *і* старожилами села

Вівся Козівського району Тернопільської області. Так, за чинним правописом української мови дієслово та іменник *níc* пишуться ідентично, проте їх чітко розрізняють у вимові деякі говірки української мови, які ще досі побутують у віддалених селах країни. Для переконливішого окреслення вище описаних прикладів можна взяти порівняння досить віддаленої від української мови – ісландської. Ісландські літери *i* та *í*, котрі подібні між собою також й графічно, вимовляються дещо інакше і приблизно відповідають українським літерам *и* та *і*. На перший погляд, застосування цих літер в ісландській мові не є послідовним, зв'язним та певним чином виглядає мимовільним. Для носіїв мов, у яких немає чіткого розрізнення між звуками *и*, *і*, *ї* та інших подібних звуків, може бути незрозумілою потреба застосування та розрізнення ісландських літер *i* та *í*. Візьмемо для прикладу пару таких присвійних займенників в ісландській мові, як *minn* та *min*. *Minn* є присвійним займенником для чоловічого роду (*karlkyn*) в називному відмінку (*nefnifall*) однини (*eintala*) – *mið*, натомість *min* для жіночого роду (*kvenkyn*) – *mоя*. Пишуться ці займенники майже ідентично, проте їх вимова відрізняється довгим *i*. Як видно, ісландські літери *i* та *í* утворюють різні слова та граматичні форми, є дуже важливими як під час усного мовлення, так і в написанні.

Отже, важливо та необхідно поступово впроваджувати проаналізовані українські граматичні форми в наступних редакціях правопису української мови. Суміжне вивчення та порівняння, на перший погляд, досить віддалених мов, наприклад української, що є східнослов'янською мовою, та ісландської, яка відноситься до західноскандинавських мов, може бути мотивом до глибинного аналізу недостатньо вивчених мовних фактів.

УДК 811.161.2-311.6

Бондарчук К. С.

доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО ТА ХУДОЖНЬОГО СТИЛІВ

Процес спілкування охоплює соціальну взаємодію членів суспільства, зокрема їх спільну діяльність, інтеракцію і власне комунікацію. Порозуміння досягається за допомогою правил і норм, які регулюють характер комунікації залежно від його мети і засобів. Така необхідність нормативного регулювання спілкування, на думку Л. Архангельського, продиктована потребою забезпечення цілісності суспільства як системи, стійкості

взаємопов'язаних видів соціальної діяльності. У глобалізованому світі діловій людині доводиться комунікувати з представниками різноманітних ділових стилів і культур. За таких обставин основними факторами її успіху є комунікаційна компетентність, мовна грамотність, адекватне витлумачення вербальних повідомлень, чітко усвідомлене формулювання власних суджень. Різні аспекти теорії мовної комунікації як науки досліджували зарубіжні (Л. Волченко, О. Даниленко, В. Селіванов) та вітчизняні науковці (Ф. Бацевич, Т. Космеда, В. Парашук, О. Яшенкова). Мета нашого дослідження – порівняти особливості різностильових мовних засобів у текстах офіційно-ділового та художнього стилів.

Основним інструментом комунікації є мова, тому надзвичайно важливо кожному комунікантові оволодіти культурою мовлення загалом та ділового спілкування зокрема. Мова є своєрідним дзеркалом культури, в якому відбивається не тільки реальний світ, а й суспільна самосвідомість народу, його національні особливості, традиції, мораль, система цінностей тощо. Мова як засіб спілкування зберігає культурні надбання в лексичі, граматиці, фразеології, у різних формах усного й писемного спілкування. Українська мова за довгий період свого існування створила багатогранні форми мовних одиниць, які слугують адекватному переданню інформації, зберігаючи національні традиції української культури. Кожен функційний стиль української мови володіє специфічними мовними засобами для висвітлення подій і понять відповідно до обставин спілкування, його мети, враховуючи особливості аудиторії. Зокрема, ділові контакти часто реалізуються через посередництво документів, у тому числі ділових листів. Документи в Україні оформлюються відповідно до рекомендацій ДСТУ 4163-2003, які стосуються й оформлювання ділової кореспонденції щодо реквізитів фірмових бланків листа, місця їх розміщення та способу оформлювання. Ділові (комерційні) листи мають напівофіційний характер і слугують інструментом установалення та підтримання контактів між підприємствами. Згідно з особливостями офіційно-ділового стилю, текст ділових листів має бути лаконічним, виклад матеріалу логічним та послідовним. В українській мові напрацьовано низку мовних кліше, які сприятимуть дотриманню цих вимог: *дозвольте також ...; при нагоді хотів би ...; вважаємо за доцільне тощо.*

З метою дотримання етикету ділового листа його тон має бути доброзичливим, толерантним, містити ділові компліменти, слова дякую та вибачте, висловлення сподівання на подальшу співпрацю: *маємо надію ...; сподіваємося на взаємовигідну домовленість (співпрацю).* Уживаються типові для листування форми звертання: *шановний Петре Івановичу, вельмишановний пане ректоре (ректор), добродію Іваненко тощо.* Особливості приватного листування, що тяжіє до художнього стилю, яскраво демонструє листування Лесі Українки з різними особами, відповідно до

статусу яких або ступеня особистісних контактів вжито різні звертання: Шановний добродію (до А. Кримського); Шановний друже (до М. Павлика), Високоповажний пане (до І. Франка та О. Маковея). Листи до рідних вирізняються емоційністю завдяки використанню художніх тропів (епітетів, метафор, порівнянь тощо). Звертання сповнені ніжності та любові: люблю мамочко; дорога моя родино, кохані мої дядьку й дядино; любий дядьку (до сім'ї Драгоманових); люба Лелічко; Радочко, люба моя сестричко (до членів родини). Форми прощання теж різноманітні – від найбільш поширеного бувайте до запевнення у своїх почуттях: Завжди готова на поміч Вам (до М. Павлика); Вірте, товаришу, моїй найщирішій повазі і прихильності до Вас (до А. Кримського). Цілую Вас і милу родину (до Драгоманових); Цілую всіх міцно і прошу писати про все дрібно- дрібненько (до матері).

Справжнім шедевром художньої майстерності Лесі Українки є її білий вірш, адресований С. Мержинському. У ньому розкрито найрізноманітніші нюанси почуттів закоханої жінки: «Твої листи завжди пахнуть зов'язими трояндами, ти мій бідний, зів'язий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любов минулу мрію...».

Отже, мовна комунікація є важливим засобом соціальної взаємодії членів суспільства з метою порозуміння людей різних ділових стилів і культур. Основним інструментом комунікації є мова, яка зберігає культурні надбання, творить націю. Українською мовою вироблено мовні засоби для висвітлення подій відповідно до обставин та мети спілкування, напрацьовано мовні кліше для офіційно-ділового стилю, зокрема для ділового листування. Художній стиль має свої виражальні засоби, в тому числі різноманітні художні тропи. Урахування цих особливостей сприятиме доречному вибору мовних засобів у різних функційних стилях.

УДК 811.161.1

Ільчук К. І.

старш. викл. ЗНТУ

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА ОСНОВНОМУ ЕТАПІ ЇХ НАВЧАННЯ У ЗВО

Вивчення російської/української мови для іноземних студентів-нефілологів основного етапу є підґрунтям професійної підготовки за обраною спеціальністю, а сама мова – засобом отримання освіти, тому основним завданням на заняттях з мови є формування у студентів мовленнєвих умінь і навичок у тих видах і формах спілкування, на яких

базується навчальна діяльність. Навчання іноземних студентів-нефілологів мовлення в навчально-професійній сфері є домінуючою і, відповідно до Навчальної програми на бакалаврат, має займати до 70 % усього навчального часу. Мета цієї роботи – визначити особливості мовної комунікації іноземних студентів основного етапу навчання, проаналізувати основні засоби формування комунікативної компетентності іноземних студентів.

У навчально-професійній сфері основним засобом формування комунікативної компетентності є комплекс вправ і завдань, які базуються на навчальному тексті. Всі типи вправ повинні мати комунікативну скерованість, природну мотивацію мовлення, забезпечувати структурну різноманітність матеріалу, системність провадження мовного та мовленнєвого матеріалу, реалізовувати принцип нарощування складності. Завдання повинні бути близькі до тих видів роботи, яку іноземні студенти виконують на практичних та лабораторних заняттях зі спеціальних предметів, під час захисту курсових та бакалаврської роботи.

Типології комунікативних вправ і завдань розробляли такі науковці і методисти, як Безносенко Л. М., Борзенко С. Г., Митрофанова О. Д., Мотіна К. І., Пасов Є. І., Скалкін В. Л., Сосенко Є. Ю. та інші.

Дослідники з навчання іноземних мов розрізняють три типи вправ в залежності від їх призначення. Так, професор Митрофанова О. Д. зазначає такі типи: *умовно-комунікативні, ситуативно-спрямовані та синтетичні*, професор Мотіна К. І. – *мовні, умовно-мовленнєві та мовленнєві*. Найбільш деталізована типологія вправ професора Скалкіна В. Л. *респонсивні* (питально-відповідні, умовна бесіда); *ситуативні* (проблемні ситуації); *репродуктивні* (переказ, драматизація); *дискутивні* (навчальна дискусія); *композиційні* (розповідь на запропоновану тему); *ініціативні* (прес-конференція, композиція діалогів, імпровізація, рольові ігри).

Спираючись на концепції різних авторів, можна зробити висновок, що доцільні на практиці вправи, які формують механізми розпізнавання та породження висловлювання, та ті, які забезпечують практичні навички та уміння в професійній комунікації. Всі вони повинні бути об'єднані спільною метою – навчити студентів професійному мовленню. Порівняльний аналіз різних типологій вправ дозволяє виділити три основні їх типи:

1. *Докомунікативні*, що передбачають подолання мовних труднощів: відповіді на питання з пропонованими словоформами; питання до виділених слів і речень; конструювання речень за зразками; різні види мовної трансформації тощо, наприклад, при вивченні РМІ: 1) *Ответьте на вопросы к тексту, используя конструкции что является чем, что представляет собой что*; 2) *Перестройте данные предложения, используя варианты выражения различия*; 3) *Дайте отрицательный ответ на вопросы*.

2. *Навчально-комунікативні*, що імітують справжнє спілкування на спеціальні теми: передавання змісту речення іншими словами; заміна одних висловлювань іншими – близькими або протилежними; заміна окремих слів в реченні синонімами або антонімами тощо, наприклад, на заняттях із РМІ: 1) *Замените предложения синонимичными, используя глагол способствовать*; 2) *Вставьте вместо точек глагол, показывающий изменение свойства*; 3) *Дайте описание какого-либо материала по аналогии с данным*. 3. *Реально-комунікативні*, що допомагають розвитку вмінь та навичок формування власного висловлювання: розподіл тексту на змістовні частини; вибір головної та додаткової інформації; компресія та трансформація змісту тексту; виділення основних структурно-змістових блоків тексту; відтворення основної інформації прочитаного, наприклад російською мовою, тексту за планом тощо: 1) *Сократите данные предложения, оставив только основную информацию*; 2) *Используя слова, данные в скобках, внесите дополнительную информацию*; 3) *Продолжите абзацы, развивая основную мысль*; 4) *Устно перескажите текст в форме монолога-рассуждения, используя тезисный план*. Також до реально-комунікативних завдань можна віднести творчі завдання інтерактивного характеру: рольові ігри, інтерв'ю, завдання-сценарії, завдання-проекти, тематичні дискусії, метод «круглого столу» та інтерактивні завдання з застосуванням інформаційних технологій.

Таким чином, головне завдання навчання іноземних студентів на основному етапі є формування їх комунікативної компетентності в реальному спілкуванні освітньо-професійної сфери, тому комунікативні завдання мають бути на кожному занятті, а час на їх виконання складати до 90 % навчального часу. На перших курсах домінують докомунікативні та навчально-комунікативні завдання, на старших курсах – реально-комунікативні та творчі завдання інтерактивного характеру.

УДК 81.161.2:811.111'42

Добровольська М. Б.

асп. ЗНУ

МЕТАФОРА ТА МЕТОНІМІЯ ЯК ЗАСОБИ ІМПЛІЦИТНОЇ ОЦІНКИ

В сучасних умовах людина майже постійно піддається інформаційному впливу, тому дуже важливо добре орієнтуватись, правильно розуміти та сприймати будь-яку інформацію, навіть якщо вона виражена неявно, тобто вміти читати між рядків. Саме тому дослідження імпліцитності та

імпліцитної (неявної) оцінки є актуальним та привертає увагу багатьох учених.

Категорія імпліцитності слугує засобом розкриття підтексту, авторської інтенції, а також основної мети повідомлення. Важливим аспектом наукових досліджень є способи вираження імпліцитності та імпліцитної оцінки, норми взаємодії вербальної (експліцитної) та невербальної (імпліцитної) форми знань. Одним з найпопулярніших образних засобів вираження імпліцитної оцінки у художньому дискурсі є метафора. Метафора – це найбільш виразний мовний засіб, вона завжди пов'язана з емоційною сферою, певним чином здійснює вплив на читача. Відомий дослідник метафори зазначає, що ступінь їх виразності пов'язана перш за все з тим, що адресату необхідно «виявити», що має на увазі автор, тобто читацький внесок повинен бути набагато більшим, ніж «просто пасивне сприйняття». Читач досягає цього, «пройшовши через інший семантичний зміст, ніж той, що повідомляється [1, с. 340]. Отже, саме метафора надає дискурсу неповторного шарму, а також додаткового емоційного фону. За допомогою метафори автор виражає те, що не хоче або не може виразити прямо, інакше кажучи використання метафори в дискурсі є свосвідомим творчим процесом, за допомогою якого передаються імпліцитна оцінка персонажів, їх вчинків чи подій. Наприклад: «They started back with a hot sorrow streaming down upon them; the car was weighted with their mutual apprehension and anguish, and the children's mouths were grave with disappointment. Grief presented itself in its terrible, dark unfamiliar color». Цей уривок – яскравий приклад того, як автор за допомогою метафори, а також метонімії передає важкість душевного настрою сім'ї внаслідок негараздів у родині.

Метонімія, в основі якої лежать логічні зв'язки суміжності, є фундаментальним способом пізнання. Вона слугує важливим засобом категоризації й концептуалізації дійсності, стратегією мислення, мовним відображенням когнітивного стилю автора. Метонімія є важливим креативним засобом збагачення дискурсу. Завдяки метонімії думка набуває більш яскравого вираження, а поняття, що передаються нею, збагачуються додатковими конкретними уявленнями. Метонімія є моделлю вихідного знання, когнітивним інструментом мовної категоризації, завдяки якому вербалізуються соціально-значущі для сучасної мовної свідомості явища та предмети [2, с. 260]. Наприклад: «A terrible restlessness that was akin to hunger afflicted Martin Eden. He was famished for a sight of the girl whose slender hands had gripped his life with a giant's grasp. He could not steel himself to call upon her. He was afraid that he might call too soon, and so be guilty of an awful breach of that awful thing called etiquette». У цьому прикладі за допомогою метонімії передаються відчуття хлопця стосовно дівчини, яку він покохав. Автор показує читачеві, яку важливу роль вона відіграє в житті Мартіна Ідена.

Метафоричні одиниці надають висловлюванню образність, експресивність, емоційну оцінність, а також призначені для формування думки адресата в заданому автором напрямку.

Отже, використання метафори та метонімії в художньому дискурсі надає читачу можливість сприймати повідомлення автора крізь призму власних відчуттів та емоцій. Дослідження метафори (та метонімії) як способу осмислення дійсності дозволяє зрозуміти особливості мислення як окремого індивіда, так і цілого соціуму, а відтак, відновити особливості мовної картини світу цього соціуму, специфічні риси, властиві певній національній суспільній свідомості, а також вивчити особливості окремих концептів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теория метафоры [Текст]: Сборник: Пер. с англ., фр., нем., исп., польск. яз. / Вступ. ст. и сост. Н. Д. Арутюновой; Общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – 512 с.

2. Тупахіна, О. В. Метонімія як когнітивно-семантичний механізм неологізації німецької мови [Текст] / О. В. Тупахіна // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія». Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 14. – С. 258-261.

УДК 811.111'42

Брацун О. І.

старш. викл. ЗНТУ

ТРАДИЦІЇ МОВЛЕННЕВОГО ЕТИКЕТУ Й ЕТНОНАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В КРАЇНАХ АФРИКИ

Одним із найважливіших складників життя людини є комунікація. Питання, пов'язані з мовною комунікацією, культурою мови, спілкуванням в умовах євроінтеграції, є актуальними проблемами сучасного суспільства. У колі цих проблем досить важливим є вивчення культури мовлення і мовленнєвого етикету – правил мовленнєвої поведінки, які закріплені системою прийнятих у суспільстві норм, яких повинні дотримуватись носії мови в різних ситуаціях спілкування. Вітчизняні мовознавці здебільшого досліджують форми мовного етикету в межах однієї мови або на основі аналізу літературних творів (Б. Антоненко-Давидович, М. Білоус, А. Васильєва, М. Волощак, Г. Врублевська, О. Пазяк, Н. Плющ, О. Сербенська, В. Скуратівський, А. Содомора, К. Стещенко та інші). Мовний етикет в мовознавстві активно досліджується в одномовному середовищі, і форми його прояву дослідники кваліфікують по-різному:

“стійкі формули” (Н. Формановська), “традиційні формули”, “формули мовного етикету” (В. Литовченко, О. Миронюк, Я. Радевич-Винницький), “етикетні формули та формули ввічливості” (Н. Журавльова) тощо.

Мета цієї роботи – узагальнити та узагальнити особливості використання англійських, арабських та французьких формул привітання у різних ситуаціях в таких країнах Африки, як Марокко, Нігерія, Чад.

Однією із важливих сфер прояву етикету є процес комунікації, коли комуніканти оцінюють ситуацію, добирають відповідні формули. Визначальну роль при цьому відіграє вибір стратегії комунікації, яка в конкретній ситуації залежить від специфіки національної культури; рангу в суспільній діяльності мовців; соціального статусу та суспільної відстані сторін.

Африка – це країна, з великою кількістю племен, етнічних та соціальних груп. У країнах Тропічної Африки представлені такі типи мовної політики: перший тип, використовуваний, наприклад, у Беніні, Буркіна-Фасо, Габоні, Малі, Сенегалі, Екваторіальній Гвінеї, характеризується забезпеченням офіційних функцій виключно європейською мовою (мовами); інший – представлено в Бурунді, Джібуті, Руанді і Чаді, де поряд із французькою й англійською офіційний статус отримали автохтонні або арабська мови. З огляду на національну специфіку мовленнєвого етикету, його структура склалася у кожній нації на її народній основі під впливом різних соціально-політичних та культурологічних чинників. При встановленні будь-якого спілкувального контакту важливу роль відіграють такі комунікативні одиниці мовленнєвого етикету, як висловлювання-привітання. Привітання – це ритуалізований акт, тобто мінімальна діалогічна єдність, яка складається з двох однотипних висловлювань, кожне з яких по черзі промовляється комунікантами (адресатом та адресантом). Так, привітання англійською мовою *Good morning*, *Good afternoon*, *Good evening* мають більш офіційний характер вживання у порівнянні з *Hello*, *Hi* і набагато рідше використовуються. Привітання *Good morning* використовується при спілкуванні між майже незнайомими людьми. Люди, які дуже добре знають один одного, використовують неофіційні привітання, такі, як *Hello! Morning! Evening! Afternoon! Hi! Hello there! Hello everybody!* У французькій мові українському привітанням *Добрий день!* відповідає привітання *Bonjour!* При звертанні із запитанням або проханням до незнайомої особи можливий варіант *Bonjour, Monsieur (Madame, Mademoiselle)!* Звертання до знайомих може бути з додаванням прізвища людини до якої звертаються: *Bonjour Monsieur (Madame) Lantrade!* Близькі друзі при привітанні часто звертаються один до одного на ім'я: *Bonjour Henri!* Звертання *Добрий вечір!* – *Bonsoir!* вживається після 18 години. Таким чином, *Bonjour!* має ширші часові рамки

вживання, ніж *Bon matin!* і *Bonsoir!* Привітання *Привіт!* у французькій мові передається розмовною формою *Salut!*

Привітання набуває ознак ритуалу в окремих країнах арабського світу. В арабській мові ситуація вітання обслуговується групою етикетних формул. Так, крім етикетних формул *Sabah alkhaer*, *Nahar taieb*, *Masaa alkhaer*, еквівалентних українським формулам *Добрий ранок*, *Добрий день*, *Добрий вечір*, арабський мовленнєвий етикет містить формули вітання *Sabah alnuor* у значенні “Світлий ранок”, *Nahar saied* у значенні “Щасливий день” і *Masaa alnuor* у значенні “Світлий вечір”. Як випливає з наведених прикладів, формула вітання, уживана в денний час доби, є атрибутивним словосполученням із прикметником *saied* “щасливий” і прикметник *alnuor* (“світлий”). Найбільш уживаною з офіційних формул вітання арабської мови є етикетна формула *Alsalam alaikum* (букв. “Мир вам”), реплікою-реакцією на яку є формула вітання *Wa alaikum alsalam* (букв. “І вам миру”).

Отже, формули вітання мовленнєвого етикету в англійській, арабській і французькій мовах мають певні розбіжності з їхніми українськими аналогами в узусі, національно-культурному компоненті та різну етимологію. Засвоєння формулами мовленнєвого етикету, зокрема формулами привітання, дає можливість спілкуватися з носіями тієї чи іншої мови, а також їхньою культурою, що знайшла своє втілення в цих мовах.

УДК 821.161.2.09

Миронюк Л. В.

старш. викл. ЗНТУ

ТРАДИЦІЇ ВІТАННЯ В МОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТА УЗБЕЦЬКОГО НАРОДІВ

Специфіка спілкування тією чи іншою мовою зумовлена ментальністю мовця. У сучасному мовознавстві формули мовного етикету вивчають як зарубіжні (Н. Формановська, В. Кобзєв, Т. Ларіна, В. Гвасазєва та ін.), так і вітчизняні учені (Н. Бабич, Н. Журавльова, О. Мацько, Н. Плющ, О. Пономарів та ін.), однак на сьогодні відсутні дослідження одиниць мовного етикету з погляду міжкультурної комунікації українського та узбецького народів. Мета цієї роботи – розглянути особливості мовного етикету вітання в українській та узбецькій культурах.

Специфіку мовленнєвого етикету визначатимемо через зіставлення двох мов. Етикетні форми засвоюються людиною ще з дитинства, у процесі соціалізації її мови. Але в різних мовах процес засвоєння етикету ґрунтується на різних конструкціях, тобто так, що їх еквівалентів у іншій мові просто

немає або є, але мають зовсім інші лексичні значення. Наприклад, в узбеків вітання при зустрічі «Ассаль алейкум!» і відповідь «Валейкум Асаль!» означають «Мир вам!» і «І вам мир!» відповідно. Українські ж традиційні вітання: «Добрий день!», «Доброго ранку!», «Добрий вечір!». Відразу ж за привітанням в узбеків, якщо це близькі знайомі, підуть взаємні розпитування про справи, здоров'я, сім'ю, дітей: «Яхшімісіз?», («Добре все у вас?»), «Ішлар яхшімі?», («Гарні у вас справи?»), «Саломатінгіз яхшімі?», («Як ваше здоров'я?»), «Оілангіз тузукмі?» («Чи нормально у вашій родині?»), «Болалар Катта буляптімі?» («Чи ростуть ваші діти?») тощо. Такі розпитування в українському етикеті вживаються набагато рідше й тільки в дуже близьких людей. Етикетні запитання до приятелів, колег такі: «Як справи?» і «Як здоров'я?», які передбачають загальну відповідь – «Дякую, добре», «Дякую, нормально», «Дякую, усе гаразд» тощо. Водночас зайва увага є нетактовною цікавістю, непотрібною тратою часу або навіть вторгненням у приватне життя.

Отже, в етикеті привітань узбецької та української мов виявлено протилежні смислові підходи, які притаманні менталітету обох народів і ґрунтуються на давніх традиціях. Відтак, в українців не прийнято ставити приватні запитання в момент вітань, а в узбеків навпаки не ввічливо не запитати про життя-буття. Таке розпитування в україномовному етикеті прийнятне тільки в спілкуванні дуже близьких людей.

СЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

УДК 27:94(477) «IX/X»

Коянс А. А.¹, Совков О. О.²

¹ асист. ЗНТУ

² студ. гр.Е-418 ЗНТУ

ПОШИРЕННЯ ХРИСТИЯНСТВА НА РУСІ ДО ХРЕЩЕННЯ

В останній час питання релігії та церкви набули нової актуальності в українському суспільстві. Проблема появи та поширення християнства на Русі до Володимира викликає певний інтерес.

Метою дослідження стало вивчення поширення християнства на Русі до офіційного його запровадження Володимиром у 988 році на основі письмових та археологічних джерел.

Підстави для пошуків ранніх археологічних свідочств про християнство на Русі дають письмові джерела, починаючи зі знаменитого першого східного повідомлення Ібн Хордадбеха (840 рік) про купців-русів, які в Багдаді оголошували себе християнами і платили джизью.

Мотиви «хрещення Русі» присутні і в інших писемних пам'ятках IX ст. – «Житіє» Стефана Сурозького і Георгія Амастридського.

Давньоруські писемні пам'ятки з'являються після офіційного хрещення Русі, в XI ст. Але Початковий літопис доніс до нас автентичні документи X ст. - договори Русі з греками.

В 944 році після чергового походу Ігор приймає грецьких послів в Києві. При укладанні договору руські християни клялися дотримуватися його «церквою св. Іллі» і «чесним хрестом», «не хрещена Русь» клялася зброєю і «обручами». Тексти, донесені літописом, створюють враження рівноправності язичницької та християнської громад в Києві 40-х рр. X ст. Згадка соборної церкви св. Іллі давала можливість дослідникам припускати, що вона була не єдиною, а головною серед київських церков. Тобто ситуація в Києві в принципі відповідала ситуації в інших столицях ранньосередньовічного світу, де були сусідами різні релігійні громади.

Існування київської християнської громади середини X ст. підтверджується і даними археології. Мова йде про знахідки в могилах християнських символів - хрестів. У Києві 3 таких хреста виявлені в двох багатих похованнях знатних жінок, що датуються серединою X ст.

Поширення християнських символів переважно серед жіночих поховань нагадує про ще одну особливість історичної ситуації на Русі. Після смерті Ігоря, що відбулася, за літописом, восени слідом за укладенням договору 944 року, правителькою при малолітньому Святославі стала княгиня Ольга, яка здійснила, на відміну від попередніх їй князів, мирну поїздку до

Константинополя, де вона, згідно з тим же літописом, прийняла хрещення від Костянтина Багрянородного. Ольга була першою правителькою Русі, що прийняла хрещення, але вона не ввела християнство на Русі. Ймовірно, наближені до неї пані наслідували її приклад, чим пояснюється наявність в Києві жіночих християнських поховань, що явно належать до гробниць вищої верстви. Але це не пояснює абсолютне панування християнських символів в жіночих похованнях Х ст. Мабуть, пояснення цього «феміністичного» початку християнізації слід шукати в положенні жінок в язичницькому суспільстві.

О. М Рапов вважав, що сама княгиня Ольга прийняла християнство тому, що не хотіла бути вбитою на похоронах чоловіка, князя Ігоря, за язичницьким звичаєм. Звичайно, це перебільшення - доля жертви на похоронах чекала, судячи за свідченням арабського автора Х ст. Ібн Фадлана, наложниць, а не дружин. Проте, саме наявність наложниць в «сім'ях» скандинавської та руської знаті провокувала особливий інтерес до християнства і створення моногамної сім'ї з боку «законних» дружин, бо наложниці і їхні діти мали право на частку від спадщини. Нагадаємо, що дитиною наложниці був і хреститель Русі - Володимир.

Володимир був язичником, коли захопив Київ в 980 році. Перша його "реформа" - язичницька, встановлення київського пантеону, на чолі якого - традиційний Перун. Положення християн після «реформи», мабуть, було незavidним: наврядчи випадково жереб, який призначав жертву богам, упав на київських варягів-християн, які стали першими руськими мучениками в 983 році. В цей час Володимир починає пошуки нової віри.

Таким чином, письмові та археологічні джерела свідчать про існування християнських громад та поширення християнства в язичницькій Русі як мінімум за століття до офіційного запровадження християнства.

УДК 336.74 «71»(477)

Чумаченко О. А.¹, Новотарський М. Є.²

¹ канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. СН-118 ЗНТУ

СТАНОВЛЕННЯ ГРОШОВОЇ ОДИНИЦІ УКРАЇНИ

Українська гривня – це не тільки грошовий знак, а й наша історія, та наш, загнаний колись у підпілля, але збережений патріотизм, що робить дане дослідження актуальним.

Назва вітчизняної валюти походить від слова "гривна", яке за часів Київської Русі позначало нашійну прикрасу. Уже в VIII-IX ст. під час

торговельних операцій і сплати данини гривна використовувалась як міра ваги і лічби. Пізніше, у різні історичні періоди, слово "гривня" неодноразово змінювало своє значення.

На українських землях карбування власної валюти, «златників» та «срібляників», започаткував київський князь Володимир Великий. Ці монети – перші державні документи, що зберегли зображення тризуба – знаку київських князів. На лицьовому боці монети зображено князя, який сидить на престолі, тризуб і напис «Владимир на столе». На зворотному боці – карбовано лик Ісуса Христа і напис «А се его злато». Карбування срібних монет продовжили Святополк Окаянний, Ярослав та Олег Тмутараканський. У XII-XIV ст. Київська Русь переживала період феодальної роздробленості, а карбування монет припинилося. Роль грошей виконували переважно срібні злитки, що називалися "гривнями".

Після тривалої перерви у середині XIV ст. на українських землях відродився не тільки монетний обіг, а й ненадовго карбування монет – червононоруських півгрошей у Львові і срібняків Володимира Ольгердовича у м. Києві. Гривні поступово зникли з обігу, перетворившись на грошово-лічильне поняття.

Пізніше відродити власне карбування монет планував Б. Хмельницький. Ще від початку Визвольної війни 1648-1654 рр. гетьман прагнув проводити самостійну фінансову політику, вважаючи її однією з основних ознак державності.

У часи національно-визвольних змагань у 1917-1921 рр. велике значення у розбудові самостійної і суверенної Української держави мало впровадження національної валюти й створення незалежної банківської системи. 5 січня 1918 р.. УЦР прийняла закон про запровадження нової грошової одиниці – гривні, яка поділялася на 100 шагів і дорівнювала 1/2 карбованця.

Гетьман П. Скоропадський, прийшовши до влади у квітні 1918 р., відновив як основну грошову одиницю Української Держави карбованець, що поділявся на 200 шагів. Було підготовлено ескізи банкнот вартістю 10, 25, 50, 100, 250 та 1000 карбованців. Після переходу влади в Україні у грудні 1918 р. до рук Директорії на чолі з В. Винниченком та С. Петлюрою основною грошовою одиницею відновленої УНР знову проголошено гривню. Усього за 1917-1921 рр. в обіг введено 24 паперових грошових знаки.

Тривала боротьба ОУН-УПА за незалежність України вимагала постійної допомоги від населення. У ті часи розраховувалися "бофонами" – однобічними (рідше двобічними) грошовими документами з національною символікою та символікою ОУН і УПА. Загалом, за 1939-1954 рр. виготовлено близько 500 різновидів бофонів, які перебували у вжитку

щонайменше у дванадцяти областях України та Білорусі, а також частково на території Австрії, Німеччини, Польщі, Словаччини та Чехії.

Із здобуттям Україною незалежності надзвичайно важливим було створення національної грошової системи. Уже 10 січня 1992 р. Національний банк ввів в обіг купони багаторазового використання. Правову підтримку купонокарбованці отримали 20 березня 1991 р. з прийняттям Закону України "Про банки і банківську діяльність". Тривалий час одночасно в обігу перебували і рублі, і купонокарбованці. А з 12 листопада 1992 р. єдиним засобом платежу України у готівковому і безготівковому обігу став український карбованець. У вересні 1996 р. в Україні відбулася грошова реформа, у наслідок якої національною валютою стала гривня. Національний банк України ввів банкноти номіналом 1, 2, 5, 10, 20, 50 і 100 гривень. Ще 1992 р. розпочато роботу над гривнею. Перші банкноти за дизайном художників В. Лопати і Б. Максимова надруковані у Канаді та Великобританії. Для назви розмінної монети пропонували назви "сотий", "резана", але зрештою надали перевагу "копійці". Спершу вона карбувалася на Луганському верстатобудівному заводі та частково на монетному дворі Італії. Випущено номінали вартістю 1, 2, 5, 10, 25 і 50 копійок. З 1994 р. в Україні відкрито Банкнотну фабрику, у квітні 1998 р. засновано Монетний двір. Тепер українська гривня друкується за найсучаснішими світовими технологіями, а віднедавна – з використанням українського льону.

Гривня пройшла складний шлях, але в кінці отримала винагороду. Тепер вона – одна із основних категорій, які визначають стан економіки нашої країни, відіграючи при цьому важливу роль у добробуті населення. Крім того, українська гривня визнана найкрасивішою у світі. До такого висновку прийшли швейцарські фінансисти на щорічному засіданні комісії з естетики Міжнародного Фінансового Банку (IFB). Отже, гривня - надбання українського народу, яке відіграє важливу роль як в економічній сфері, так і у соціальній.

УДК 271.2(477+470+571)''1686''

Дедков М. В.¹, Балазан Я. С.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. БАД-118 ЗНТУ

«ПЕРЕДАЧА» КИЇВСЬКОЇ МИТРОПОЛІЇ МОСКОВСЬКОМУ ПАТРІАРХАТУ У 1686 РОЦІ

Розглянемо передумови та наслідки «передачі» Київської митрополії Московському патріархату у 1686 році.

Київська митрополія спочатку була однією з єпархій (округів) Вселенського Престолу, але через політичні обставини неодноразово ділилася на дві або три митрополії. Після завоювання України Московська держава робить зусилля, щоб також підпорядкувати Київську митрополію патріарху Московському. Передача Київської митрополії, згідно з документами, відбулася на прохання російських монархів, патріарха Московського і гетьмана України за згодою Османської держави [1].

Підпорядкування Київської митрополії Московському патріарху, як це відображено в актах та інших джерелах, було реалізовано спочатку без дозволу Константинопольської Церкви. Також згадується, що Київський митрополит повинен визнавати патріарха Московського своїм *«старцем и наставником»*. Таким чином, очевидно, що мова йде тільки про дозвіл висвячувати митрополита Київського, а не про повну відмови від юрисдикції [2].

Єдиний збережений в грецькому оригіналі текст говорить: *«патриарх Московский нынешний и будущий имеет разрешение рукополагать его»*. Таким чином, він роз'яснює процедуру, яка полягає в *«рукоположении по разрешению»*. Крім того, щодо єпископів, духовенства і мирських властей Київської митрополії вказується, що *«им будет позволено, когда есть необходимость ... избирать того, кого они хотят»*. Незважаючи на те, що російський переклад цього акту, як і текстів, що збереглися тільки в перекладі, говорить про *«воле»* рукоположення і обрання, мова йде про дозвіл і жодним чином не про право або прерогативи [3].

Отже, всі документи оголошують три умови, при яких була зроблена ця поступка: 1) обрання митрополита єпископами, кліриками і знаттю з дозволу та за наказом гетьмана, 2) спільне поминання як Вселенського патріарха, так і Московського (першого заради його привілеїв, тобто першості честі і юрисдикції над митрополією Київської і всієї Русі, а другого в зв'язку з рукоположенням митрополита патріархом Московським), 3) збереження всіх привілеїв митрополита Київського. Жодне з умов цієї передачі не було дотримано Російською Церквою: вибори митрополита перейшли в руки Російського Синоду, поминання Вселенського патріарха припинилося, і привілеї митрополита були скасовані, навіть сама митрополія перестала існувати як церковна одиниця [4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Переход Украинской православной церкви под юрисдикцию Московского патриархата [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hram.in.ua/biblioteka/istoriia/344-o-nekotorykh-natsional-nykh-osobennostyakh-ili-kak-kievskaya-tserkov-pereshla-v-poslushanie-tserkvi>

moskovskoj-m-v-kharishin/3852-glava-iv-perekhod-ukrainskoj-pravoslavnoj-tserkvi-pod-yurisdiktsiyu-moskovskogo-patriarkhata

2. Присоединение Киевской митрополии к Московскому патриархату: как это было. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/religious_digest/34020

3. Грамота Дионисия: документальное свидетельство аннексии Украинской православной церкви. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/2446125-gramota-dionisia-dokumentalnoe-svidetelstvo-anneksii-ukrainskoj-pravoslavnoj-cerkvi.html>

4. Об обстоятельствах воссоединения Киевской митрополии с Московским патриархатом в конце ХУПв. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://pravoslavie.ru/37969.html>

УДК 355.014:94(477) «15/17»

Коянс А. А.¹, Задимідченко А. А.²

¹ асист. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-318 ЗНТУ

ОЗБРОЄННЯ ЗАПОРІЗЬКИХ КОЗАКІВ У XV-XVII СТ.

Всю зброю запорізьких козаків можна поділити на холодну, металъну, вогнепальну, артилерію, флот та іншу. У представлений роботі автори зосередилися на дослідженні переважно холодної зброї.

Шабля вважалася найбільш культовою зброєю козаків. Шаблями козаків першим озброїв Остафій Дашкович у 1511 році. Як справжній «лицар», запорожець віддавав шаблі перевагу перед усілякою іншою зброєю, особливо кулею, і називав її «чесною зброєю». Відому кожному запорізьку шаблю вперше почали використовувати турки і татари з Кримського ханства. Широкий клинок, вигнутий після половини його довжини, давав відмінний ударний момент при січних ударах.

Шаблі кінноти мали заточку по обуху на третину довжини - єлмань. Це було зроблено для того, щоб мінімізувати час на повторний прийом в бою. Заточку по обух давала можливість рубати опонента зворотним рухом на скаку. До того ж кавалерійські шаблі були важче і довше піхотних аналогів, що ускладнювало їх застосування в бою.

Козаки, як першокласні ремісники, швидко перейняли технології виготовлення холодної та вогнепальної зброї, легко знаходили спосіб удосконалення існуючих сталей, а як наслідок - і самих виробів. Наприклад, якщо низьковуглеродний метал запаяти в залізний короб, наповнений вугіллям, і помістити цю конструкцію в працюючий горн на 5-8 годин,

кількість вуглецю зростає і властивості виробу теж. Так з'явився козакий булат.

Як відомо, козаки були землеробами, які взяли за зброю з метою захистити себе на територіях Дикого поля. Використовувалося все - від коси до макогона. Зокрема, звичайна коса перетворювалася в бойову за методом центрування клинка і додавання колючого елемента на ударному кінці рукоятки. Коса була аналогом дворучного меча фламберг, від якого не рятували ні шкіряні ні кольчужні обладунки.

На початку XVII ст. поширення набули важкі обладунки серед яких як ламелярні, так і повністю литі або ковані. Це спонукало козаків до застосування незвичайної для того часу зброї з господарського арсеналу - макогона, молотарки і важкої дубини - довбні. Додавши до цих інструментів залізної гарнітури, козаки з їх допомогою пробивали блоки і пригломшували супротивника у важкій броні. Такий ворог відразу вибував з бою без можливості повернутися в лад через струс, або зламаних кісток, але частіше смерті на місці.

Сокира застосовувалася частіше як металевий, ніж як ручна зброя. Зручний монтажний інструмент був корисний при штурмі. Їм було зручно прорубувати двері ворожих укріплень.

Найцікавішим предметом побуту був батіг-аралпник, який досягав в довжину 6 метрів і не рідко мав свинцевий важок на кінці. Батогом можна було легко зламати ряди ворожих вершників, а в степу це особливо важливо. Так само можна обеззброїти і захопити супротивника, не покалічивши його при цьому. Так батіг став першою своєрідною психологічною зброєю і своєрідним арканом.

Особливої згадки заслуговують списи. Адже козаки не завжди перевершували ворога чисельністю. Їм доводилося вигадувати тактики бою, щоб вирівняти шанси до моменту рукопашної сутички. Тут на допомогу приходили списи. Вишикувавшись в особливу шеренгу і виставивши на ворога списи різної довжини від 2 до 5 метрів, атака ворога часто захилялася ще на підході, побачивши сталевий гребінь перед собою. Застосовуючи такий частокіл в нападі, козаки могли не боятися удару кавалерії. Ця техніка зводила втрати серед козаків до мінімуму.

Отже, у козацькому війську не існувало єдиних стандартів озброєння та амуніції і кожний козак мав озброєння згідно з його вподобанням та матеріальними можливостями. Козаки вміло застосовували наявну зброю, постійно підвищували свій рівень майстерності, а також часто вигадували нові варіанти застосування зброї, що надавало їм значної переваги перед супротивником.

УДК 94(477)«1901/1975»

Турчина Л. В.¹, Варов А. П.²

¹ канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. РТ-818 ЗНТУ

ІВАН СЕНЧЕНКО – ЛІТОПИСЕЦЬ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Іван Сенченко належить до покоління фундаторів української пореволюційної літератури. Степове роздолля на межі Полтавщини й Слобожанщини, де він народився в с. Наталине 12 лютого 1901 р., безперечно наклало відбиток на вдачу майбутнього письменника. З раннього дитинства місто перед ним поставало казковою країною. Іван закінчив сільську і вищу початкову школи, а потім учителював у своїх рідних місцях. 1921 р., переїхавши до Харкова, працював у книгарні, згодом бібліотекарем, викладав українську мову в робітничому гуртку. У 1923 р. були надруковані його перші збірки оповідань «Навесні», «Ярема Кавун».

«Агітка» стала основним жанром, у якому працював тоді молодий письменник. Загалом це задовольняло його - він з головою поринув у «батьору» роботу тільки-но заснованої літературної організації «Плуг». Пізніше вступає до «Гарту»; потім виходить з «Гарту» та «Плугу». Микола Хвильовий перший оцінив як слід талант І. Сенченка, залучивши його до ВАПЛІТЕ і до найближчої співпраці в очолюваних ним журналах «ВАПЛІТЕ», «Літературний ярмарок», «Пролітфронт». Зайнявшись перекладацькою діяльністю ще в ранній період творчості (під час укладання хрестоматій), він переклав українською мовою багато творів російських письменників (О. Пушкіна, М. Гоголя, О. Горького та інших).

Особливе місце у творчості І. Сенченка посідає твір «Нотатки про літературне життя 20-40-х років», написаний у вигляді мемуарів. Особливість цього твору полягає у тому, що він складається з літературних портретів таких відомих українських постатей, як Микола Куліш, Микола Хвильовий, Павло Тичина, Юрій Яновський та інші. Але ці портрети не входять до складу «Нотатків...» у незмінному вигляді, а трансформуються в композиційній побудові твору І. Сенченка, розбиваючись на автобіографічні епізоди, авторські відступи тощо. Таким чином, митець намагається передати ті почуття та переживання, які якнайкраще описують добу Розстріляного Відродження.

Основним змістом «літопису» є опис взаємовідносин І. Сенченка зі своїми товаришами, які за сумісництвом були йому колегами «по цеху». Так він розповідає про свою дружбу з М. Хвильовим, детально описуючи його, включаючи навіть опис одягу: «Хвильовий одягови не надавав ніякого

значення, терпіти не міг краваток. Ходив багато літ в сірій обтрюпаній солдатській шинелі і облізлій солдатській шапці-вушанці. Ноги любив утепляти. Як усі, хто в гімназії вчився, не любив калосі і не носив їх, але утепляв черевики зверху спеціальними накладочками.» І таких детальних описів у «Нотатках...» дуже велика кількість, тому що І. Сенченко намагався увіковічити на папері якомога більше мешканців будинку «Слово».

При тотальній забороні згадувати імена своїх друзів, І. Сенченко все таки занотовує: «Протягом років 1934-1938 по Україні, по її містах і селах, гуркотіли спеціальні тюремні машини, так звані «чорні ворони», хапали свої жертви. Хто потрапляв туди, як правило, назад не повертався. Заарештованих морили голодом, піддавали страшним тортурам, розстрілювали тисячами і десятками тисяч із кулеметів, топили в старих баржах у Білому морі, біля берегів Соловецького монастиря. Зокрема там були потоплені Григорій Епик, геніальний наш драматург Микола Куліш, видатний режисер Лесь Курбас. Топили їх в інших північних і далекосхідних морях. Десятки, сотні тисяч людей, і все це — вороги народу!»

У воєнний час І. Сенченка змусили працювати вчителем у Казахстані. 1943 р. його викликали до Москви призначили на посаду відповідального секретаря журналу «Україна», де він працював після переведення до Харкова, а згодом до Києва.

І. Сенченко прожив скромне літературне життя. Його частіше згадували серед нещадно критикованих, аніж визнаних. Твори рідко перекладалися іншими мовами. Тим часом спадщина письменника багата й різноманітна: від воістину філософських повістей, оповідань до творів для дітей. Його статті «Спіралі і петлі», «Зачароване коло», «З нотаток про поезію П. Г. Тичини», «Про золоте яблуко» тощо були важливими для критики. І. Сенченко умів говорити про конкретний твір, звертаючись до наболілих літературних і життєвих проблем.

Можна зробити висновок, що І. Сенченко був дуже уважним спостерігачем. Таким само спостерігачем, як і ми зараз з вами. Тільки ми дивимося на те минуле через призму бачення світу саме Івана. І саме це робить «Нотатки...» літописом доби розстріляного відродження, який стане зрозумілим для всіх, хто забажає з ними ознайомитися.

УДК 94(477)"1898/1965"

Турчина Л. В.¹, Орловський Д. І.²

¹ канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. РТ-818 ЗНТУ

ВОЛОДИМИР СОСЮРА: СПІВЕЦЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Українська душа явище, яке важко збагнути людині, що не знайома з історією українського народу: постійний пошук себе, череда болючих втрат та героїчних перемог. Володимир Сосюра – людина, яка своїм життєвим шляхом уособлює Україну та її душу.

Народився В. Сосюра 6 січня 1898 року у місті Дебальцево на Донбасі. Невдовзі після народження Володимира родина Сосюр переїжджає до селища Третя Рота (нині Лисичанськ), де й минають дитячі роки майбутнього поета. Зростав В. Сосюра у дуже бідній родині через те, малому довелося працювати на содовому заводі. Зустрівши власну молодість під час Визвольних Змагань, В. Сосюра воював у Гайдамацькому полку армії УНР, що захищав Київ, приборкував повстання на «Арсеналі», звільняв Слов'янськ, Бахмут та інші міста Донбасу від більшовицької навали. Писати почав ще у 16 років, спочатку російською. Саме на гроші отамана Волоха була видана перша збірка поета «Пісні крові». Втікаючи з полону червоних, потрапив до рук Н. Махна, але знову повернувся до С. Петлюри. Згодом, відправлений на страту денікінцями, нерозстріляний ними, знову опинився у Н. Махна, який за хоробрість нагородив його золотим годинником.

Після поразки УНР В. Сосюра, як і всі, хто співіснував з переможцями, мусив переписати власну біографію, сховати кінці у воду. Засвідчити лояльність до влади, з якою нещодавно воював. Пише навіть поему "ГПУ" – розповідь про полювання лицарів-чекістів на "бандита"-повстанця.

1921 року В. Сосюра разом з М. Йогансенем та М. Хвильовим підпишуть і видадуть друком "Наш універсал", який закликав до єдності усіх сучасних їм літераторів і відкидав досягнення попередників. Зі змісту складалося враження, що новітня українська література будуватиметься на порожньому місці.

Впродовж 1920-х років В. Сосюра перебував послідовно у складі "Плугу", "Гарту", ВАПЛІТЕ, ВУСПП. Така нерозбірливість пояснюється плинністю життя та переконань поета.

Життя В. Сосюри – власна війна: помилуваний більшовиками та прийнятий до їх лав через малий вік та поетичний талант, лауреат Сталінської премії, товариш лідерів Розстріляного відродження, з якими жив у Харкові. Будучи з ними він і зміг окреслити власні погляди на власну Батьківщину та її долю. Звинувачений у «махровому націоналізмі», час від

часу пацієнт психлікарень, викинутий з партії, ця особистість не втрачала насаги писати далі. Творчість В. Сосюра одночасно містить різні оцінки таких антагоністичних постатей як: С. Петлюра, Н. Махно, Й. Сталін. З рештою, будучи російськомовною людиною, став на все життя непримиренним борцем за українську мову та культуру. Борець, чия війна завершилась лише після смерті 8 січня 1965 року.

Однак, щоб більше збагнути боротьбу В. Сосюра за свою країну, ми повинні збагнути його погляди через його творчий спадок. В. Сосюра у своїй поезії підіймав багато тем та образів. Зокрема, образ Батьківщини.

Перший - це тема його «Великої» батьківщини – Радянської, «робочої» України. До теми, якої він торкається у згаданому вище «ГПУ», у творі «Червона зима». У вірші «Сталін», де поет долучається до сумнозвісного культу особи, прославляючи «вождя всіх народів», здається, годі сумніватися в його радянсько-більшовицькій орієнтації.

Друга тема є дещо суперечливою та пов'язаною з «малою» батьківщиною - Донеччиною. Зокрема, автор вдається до пролетарської естетики, коли описує свій краї, пейзажі. А у поезії «Любити Вітчизну, любити завжди...» автор поєднує дві ідеї, зображуючи красу «малої» батьківщини та наголошуючи на своїй радянській батьківщині.

Таким чином, В. Сосюра можна вважати співцем українською душі тією мірою, що він був людиною своєї епохи, коли все українство знаходилося між комуністично-пролетарсько-радянською ідентичністю та власне українською. Підставою для цього є особливості позиції В. Сосюра. Сам же В. Сосюра вважав себе націонал-комуністом, який не зрадив свій краї, але бачив свою Україну лише «червоною». Для нього його батьківщина поділена на «три рівні»: перший рівень – «мала» Батьківщина-Донеччина (крізь призму пролетарської естетики), другий рівень – радянська Україна, третій – весь Радянський Союз. В. Сосюра-«націоналіст» має тільки «малу» Батьківщину, що «сперечається» з його радянською орієнтацією. Складовими його «малої» Батьківщини є народ, українська мова та природа. Бо Україну поет сприймав як вічну, як природну даність, що не має часових меж.

СЕКЦІЯ «КУЛЬТУРОЛОГІЯ»

УДК 72+75(477)''988''

Дєдков М. В.¹, Мусійченко П. А.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. БАД-538 ЗНТУ

АРХІТЕКТУРА ТА ЖИВОПИС КИЇВСЬКОЇ РУСІ ПІСЛЯ ЇЇ ХРЕЩЕННЯ

Разом із християнством на Русь прийшла монументальна культова архітектура. Величні православні храми вражали уяву сучасників досконалістю архітектурних форм і пишнотою внутрішнього оздоблення. Найславетнішою з них була Софія Київська. Свідок її будівництва митрополит Іларіон писав: "Церкви дивна й славна всемь округньмъ странамъ", яко же ино не обрящется въ всемь полунощи земньмъ от вьстока до запада". В цьому храмі втілилися досягнення візантійської культури, вживлені у свідомість давньоруської людини й одухотворені її гуманістичним світосприйняттям. Софіївський собор був взірцем для будівництва однойменних храмів у Новгороді та Полоцьку. В одному ряді з названими — храм св. Спаса в Чернігові, який продовжив архітектурні традиції київської Десятинної церкви. Архітектура Києва впливала на архітектуру інших давньоруських міст і пізніше. Тип Успенського храму Києво-Печерського монастиря (шестистовпний, хрестово-купольний) набув поширення на всій території Київської Русі. Згідно з "Києво-Печерським Патериком", Володимир Мономах "вземъ мъру божественньыя тоя церкви Печерской, всемь, подобиемъ, създа церкви въ граде Ростове" [1, с. 136].

За призначенням архітектура поділялась на житлову, культову та оборонну. Пам'яток житлової архітектури не збереглося, але археологічні знахідки свідчать про багатий архітектурний декор будинків заможних верств населення [2, с. 369]. Археологічні дослідження та літописи дають певні уявлення про особливості міської забудови. Споруди будували із дерев'яних зрубів. В основному, це були двокамерні будинки з житловими приміщеннями, що опалювалися глинобитними пічками, та з холодними сінями — перед входом. Більшість таких будинків мали нижній господарський поверх — підкліть, що трохи заглиблювався у землю. Перші давньоруські храми були дерев'яними, і тому жодної пам'ятки не збереглося. На зміну дерев'яному будівництву у кінці X ст. прийшло кам'яне монументальне зодчество. Цьому сприяли вихід Київської Русі на міжнародну арену, вплив візантійської культури і поширення християнства.

В культовому будівництві XII ст. переважали невеликі чотиристовпні храми, декоровані пілястрами з напівколонками, аркатурними поясами,

хрестами. Наприкінці XII – на початку XIII ст. монументальна архітектура Русі розвивалася шляхом ускладнення зовнішніх форм. Будівлі цього часу мають висотні композиції. Класичним зразком нового стилю стала П'ятницька церква Чернігова.

З архітектурою були тісно пов'язані й такі види мистецтва, як живопис і художня різьба. Всі собори Русі оздоблювалися мозаїчними панно та фресками, іконами, образами, мармуровими капітелями, шиферними різьбленими плитами. Особливо високого рівня розвитку досяг монументальний живопис, яскравим прикладом якого є ансамбль розписів київського Софійського собору [2, с. 445].

Провідними жанрами образотворчого мистецтва Київської Русі були мозаїка, фреска, іконопис та книжкова мініатюра [3, с. 98]. Жанри монументального живопису – фреска і мозаїка – склалися на основі візантійських шкіл. Фресками – розписами водяними фарбами по сирій штукатурці – вкривалися стіни православних храмів. Така техніка вимагала від художника високої майстерності, швидкого і точного нанесення малюнка і фарб. Відповідно всю композицію необхідно виконати протягом одного дня. Зате фарби добре вбираються, висихають разом з штукатуркою, завдяки чому не обсипаються і не вицвітають. Рецепти складання фарб трималися у суворому секреті, передавалися від майстра до учня. Завдяки чудовим властивостям цієї техніки давньоруські розписи витримали випробування часом. Значною складністю не тільки у художньому плані, але й технологічному відмічене мистецтво мозаїки. Мозаїчні зображення склалися зі смальти – кубиків спеціального кольорового скла, секрет виготовлення якого прийшов з Візантії і був втрачений під час монголо-татарського ярма. Колірна гама смальти нараховувала безліч відтінків (наприклад, зелена – понад 30, червона і синя – по 20 і т.інш.) При виготовленні золотої смальти тонку металеву пластину вміщували між шарами прозорого скла.

Поява мистецтва книжкової мініатюри збігається з появою найдавніших писемних пам'яток. Рукопис з кольоровими ілюстраціями називався «лицьовий». Зображенням трьох євангелістів – Іоанна, Луки і Марка – було прикрашене Остромирове Євангеліє. Четвертого євангеліста, Матфея, немає, але для малюнка був залишений чистий аркуш. «Лицьовим» є знаменитий «Ізборник» Святослава. Крім сюжетних ілюстрацій, книги багато орнаментувалися. Про мініатюри Київської Русі ми можемо скласти уявлення по так званому Радзивілівському літопису XV ст., який є списком з рукопису XIII ст. Його 617 мініатюр – своєрідна художня енциклопедія історії і культури того часу.

Мозаїчні композиції виконані зі смальти 177 кольорових відтінків на золотистому тлі. Фрески покривали всі стіни собору. Високохудожні мозаїки

та фрески прикрашали Михайлівський Золотоверхий собор у Києві. Твори станкового живопису, переважно ікони, дійшли до наших днів у поодиноких екземплярах. Це "Ярославська Оранта" (зберігається у Третьяковській галереї), "Дмитрій Солунський", "Свенська (або Печерська) Богоматір", "Борис і Гліб" та деякі інші. В Києві існувало кілька іконописних майстерень. Одна з них діяла у Печерському монастирі. Тут працював відомий маляр Аліпій, який пройшов школу царгородських майстрів.

Монгольська навала XIII ст. зруйнувала давньоруські міста і села, пам'ятки архітектурної мистецтва – палаци, монастирі, а також твори живопису і літератури. Від Києва — "матері руських міст" – через 6 років після Батиявого погрому залишилося усього 200 будинків. Ординці знищили такі шедеври архітектури, як Десятинна церква та церква Богородиці у Києві, міста-фортеці Колодяжненське й Райковецьке на Житомирщині та багато інших [4, с. 559]. Тисячі талановитих давньоруських майстрів – художників, архітекторів, ювелірів – були фізично знищені або забрані у полон. На півстоліття припинилося кам'яне будівництво через відсутність матеріальних засобів і майстрів-будівників.

Однак татаро-монгольське нашествя не змогло знищити всіх надбань духовної культури Київської Русі. Народ зберігав і поширював перлини фольклору, наукові знання, відбудовував зруйновані міста, села, храми, монастирі, відроджував найкращі традиції культури минулого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Культура і побут населення України [Т е к с т] / Під ред. В. І. Наулка. - К.: Либідь, 1991. – 288 с.
2. Історія української архітектури [Т е к с т] / Ред. В. І. Тимофієнко. - К.: «Техніка», 2003. – 472 с.
3. Українська культура: історія і сучасність [Т е к с т]: Навч. посібник. - Львів: Світ, 1994. – 179 с.
4. Історія української культури [Т е к с т]: У 5-ти т. / Історія культури давнього населення України. Т. 1. - К.: «Наукова думка», 2001. – 1136 с.

МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ГЕТЬМАНІВ

Меценатська діяльність в Україні має давню історію. На відміну від Росії, на наших землях була європейська традиція меценатства. Вона передбачає наступну мотивацію: меценатська діяльність здійснюється з наміром підтримати культурний процес, конкретного представника творчої інтелігенції, а не з міркувань милосердя, котрого представник "вільних професій" – художник, письменник, музикант – як правило, не потребував. Це робить запропоноване дослідження доволі актуальним.

Відродивши меценатські традиції Київської та Галицько-Волинської Русі, обірвані татаро-монгольською навалою, українська боярсько-князівська еліта XIV – початку XVII ст. передала їх разом з іншими традиціями козацтву, котре здобуло право бути провідною верствою. Передача традиції меценатства у переломну епоху від української шляхти до козацтва, у лави якого широким потоком влились представники родової аристократії, була ключовим моментом в історії його розвитку. Військо Запорізьке активно виступало в ролі покровителя Української Православної Церкви (УПЦ) і ця політика стала особливо виразною після Берестейської унії, про що свідчить роль П. Сагайдачного у відродженні вищої ієрархії УПЦ у 1620 – 1621 рр. Тільки Православну Церкву керівники Війська Запорізького розглядали як дійсно Христову Церкву, вбачали в УПЦ важливу опору й легітимацію своєї влади, тому надавали їй всіляку підтримку.

Вагомий внесок в духовно-культурну спадщину вніс гетьман І. Мазепа. У своїй меценатській діяльності значну увагу приділив Києво-Могилянській академії. У грамотах він підкреслював значення київської школи для навчання в ній дітей малоросійських. Своїми універсалами І. Мазепа підтвердив усі надбання Братського монастиря й подарував від себе 17 дворів на Подолі та села Більмачівку (1692 р.), Виповзів і Лутаву (1693 р.). Крім того, він щороку давав на стипендії студентам 1000 золотих, «всякому з малоросійських дітей хотят чому вчитись», поповнював бібліотеку «різними манускриптами». І. Мазепа усвідомлював необхідність підготовки освічених, культурних діячів, свідомої національної інтелігенції, піклувався про освіту й культуру в Україні, підтримував найтісніші зв'язки з Київською академією. Він також дбав і про розбудову Академії, яка за його гетьманування досягла високого піднесення й здобула визнання в міжнародному культурному світі. Саме за його правління Київський колегіум одержав високий статус академії

(1701 р.), чимало молодих людей вирушило у західноєвропейські університети.

У 1693 р. на кошти І. Мазепи постають кам'яні споруди Братського монастиря та Богоявленська церква із чудовим різьбленням, картинами й іконами. У 1703 – 1704 рр. будується новий навчальний корпус Академії з високими стінами, стрункою колонадою й галереєю. Це була одна із перших імпозантних палацових споруд у м. Києві, що отримала назву «Мазепина». Серед історичних скарбів Богоявленської церкви були срібний вівтарний хрест – дар митрополита П. Могили і срібна чаша – дар ігумені Магдалини, матері гетьмана І. Мазепи. Отож, гетьман І. Мазепа, розуміючи значення київської вищої школи для українства, усіляко сприяв її розвитку та процвітання, був щедрим меценатом Києво-Печерська лавра була визначним центром і православ'я, і добродіяв. Виконуючи духовні запити свого народу, вона опиралася на військову та економічну силу запорозького козацтва, яке з початку виходу на політичну арену взяло монастир під свій захист.

По закінченню відбудови Успенського собору Києво-Печерської лаври у 1729 р. почали розмальовувати стіни всередині церкви. Цю роботу виконувала Лаврська малярська майстерня. Поміж іншими сюжетами настінного малювання була галерея портретів добродійників цього собору – середньовічних київських князів, архимандритів Лаврського монастиря й гетьманів, включаючи Б. Хмельницького та І. Мазепу.

Однак, меценатство І. Мазепи має ті характерні особливості, що робить його класичним взірцем саме українського козацького меценатства. Гетьман витрачав величезні кошти на будівництво грандіозних соборів, а водночас не подбав про будівництво для себе палацу, який міг би позмагатися з розкішними палацами його сучасників – Петра І, О. Меншикова та інших, хоча мав для такого будівництва досить грошей. У добу І. Мазепи взагалі не велося палацового будівництва. Великий будівничий України жив у звичайній кам'яниці, що складалась з двох кімнат загального типу, 4 відокремлених одна від одної вузьким, як коридор, передпокоєм. Скромність гетьмана впливала з норм козацької етики: його уявленню про особистий комфорт. І. Мазепа вимірював свої досягнення тим, що зроблено для суспільства, а не вартістю особистого майна. Масштабність будівельної діяльності гетьмана призвели до появи окремого архітектурного стилю – «Мазепинського барокко».

УКРАЇНСЬКЕ АРХІТЕКТУРНЕ БАРОКО: СПІЛЬНЕ ТА ОСОБЛИВЕ

Бароко – це один із стилів європейського мистецтва. Зародився він приблизно наприкінці XVI ст. та був доволі популярним до кінця XVIII ст. Кульмінація його розвитку припала саме на XVII ст., коли явище бароко стало розповсюдженим у більшості країн Європи. Відтоді його ознаки почали виявлятися буквально у всіх сферах культурного життя, починаючи від музики й літератури та закінчуючи архітектурою і скульптурою. З приходом радянської влади в наукових виданнях зникли всі згадки про розвиток бароко в Україні: надто популярною була після 30-х років боротьба з «впливом Заходу». Усі напрацювання дослідників, зокрема М. Драгана, В. Залозецького, В. Щербатівського та інших було вилучено з бібліотек та видавництв. Тому тема бароко в українській архітектурі й на сьогодні є актуальною в контексті вивчення особливостей історії зодчества нашої держави. Для дослідження цього явища історики звертаються до архітектури дерев'яних храмів 16 – 18 століть, багато з яких збереглося до наших днів. Вважається, що саме в цих культових спорудах зароджувалося українське бароко.

Розглянемо українську архітектуру цього періоду. Бароковим спорудам притаманні нагромадження розкішних оздоб, підкреслена декоративність, грандіозність. Ці загальні риси бароко в українських землях втілювалися дуже своєрідно. Більшість церков, як і раніше, на території України будували з дерева. Проте тепер дерев'яне будівництво розвивалося в тісному взаємозв'язку з мурованим. І муровані, і дерев'яні храми зводили за тими самими традиціями, в основі яких лежала тридільна планувальна структура. Українську традицію хрещатих п'ятидільних храмів розпочинає Миколаївська соборна церква в Ніжині (1658). Собор був побудований козаками ніжинського полку на місці старого дерев'яного храму. Іконостас собору вважався одним із кращих по всій Лівобережній Україні. Він займав ширину всього храму. Орнамент іконостасу, густий і соковитий, нагадує іконостаси в Сорочинцях і Гамаліївці. Собор неодноразово горів (1754, 1773, 1798 рр.). Перебудовувався у 2-й половині 19 ст., внаслідок чого втратив цегляний декор й одержав нову форму верху. На захід від собору була збудована двох'ярусна дзвіниця, один із дзвонів якої вагою 400 пудів було відлито 1758 р. на ніжинському заводі братів Чернових, і каплиця, що не збереглася до наших часів. Будівля собору значно постраждала в роки

Великої Вітчизняної війни. Миколаївський храм відреставрували у 80-х роках минулого століття. Були відновлені барочні куполи за аналогами, що були взяті в Троїцькому Густинському соборі. У 1990 р. собор було передано громаді Української Православної Церкви. З того часу і до сьогодні храм є діючим.

Церква Святої Великомучениці Катерини була побудована в 1715 р. братами Семеном і Яковом Лизогубами на честь славної битви чернігівського козацького війська. Під командуванням гетьмана Якова Лизогуба в 1696 р. козаки штурмом взяли ворожу фортецю Азов. Тепер білосніжна п'ятибанна церква служить нагадуванням про великі подвиги й героїзм чернігівських воїнів. За своєю структурою вона подібна до традиційних дерев'яних храмів. За рахунок відсутності горизонтальних ліній на фасаді будівлі церква Святої Катерини здається вище. П'ять золотих куполів розташовані у вигляді хреста. Центральна глава знаходиться на місці перетину двох ліній, нібито проведених від бічних куполів. Усі вікна в церкві мають форму хрестів. Пізніше деякі з вікон були розширені. Катерининська церква має парадні проходи з трьох боків – східного, північного й південного. Церкву часто перебудовували, у результаті чого вона набула дещо асиметричної форми. Однак дефект храму добре приховується завдяки вдалій реконструкції 2004 – 2005 років.

Для архітектурних споруд, що постали за тих часів у Гетьманщині та Слобідській Україні, дослідники послуговуються терміном *козацьке бароко*. Найбільше українських барокових споруд збудовано за правління гетьмана І. Мазепи. Коштом гетьмана спорудили до десяти храмів. За І. Мазепи барокових рис набули споруджені ще за часів Київської Русі собори: Софійський та Михайлівський Золотоверхий, які було відновлено за сприяння гетьмана. Перебудовано в стилі бароко й Успенський собор та Троїцьку надбрамну церкву Печерської лаври. Власне, у такому бароковому вигляді ці храми й зберігаються нині.

Багато храмів збудовано на гроші гетьманів та козацької старшини. Коштом стародубського полковника Михайла Миклашевського було зведено кілька церков на шляху від Стародуба до Києва: у Новгороді-Сіверському, Глухові. Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях (1732) була збудована коштом гетьмана Д. Апостола. Церква відзначається багатством декоративного оформлення фасадів у стилі українського бароко. Центральна дільниця храму увінчана багатозаломною банею на 12-гранному світловому барабані. В інтер'єрі панує унікальний дерев'яний 5-ярусний різьблений іконостас, утворений трьома іконостасами. На стіні бабинця – герб гетьмана Данила Апостола.

Отже, необхідно відзначити великий вплив стилю бароко на українську архітектуру як культового, так і цивільного призначення. І не дивно, що саме

цей стиль уособлює козацьку добу. Усвідомлення власної державності, утворення власної політичної еліти й зникнення з історичного обрію верстви, яка все це створила, назавжди викарбувалося в кам'яних пам'ятках бароко.

УДК 930.85 (477.46)

Спудка І. М.¹, Щербина А. М.²

¹ канд. іст. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ІФ-118 ЗНТУ

«СОФІЙКА»: ІСТОРІЯ, ЗАКАРБОВАНА В ПРИРОДІ

Історія парку «Софіївка» є досить цікавою. Спробуємо розглянути основні етапи розвитку світової перлини садово-паркової архітектури. Перший етап пов'язаний зі створенням та належністю парку родині Потоцьких (1796-1831). Парк був заснований в 1796 р. графом Станіславом Феліксом Щенським Потоцьким на території його володінь в Правобережній Україні в м. Умань. Відкриття ж Софіївки відбулося лише в травні 1800 р., що було пов'язано з повинню 1799 р., і приурочене до іменин дружини графа – Софії Глявоне-Вітт-Потоцької, на честь якої й названо парк. Автором і первісним архітектором Софіївки був артилерійський офіцер Речі Посполитої Людвіг Метцель (1764 – 1848), який доводився Потоцькому племінником. Загальна вартість облаштування парку, разом з платнею кріпаків згідно генерального чиншу, склала 2 мільйони карбованців сріблом. Після смерті Станіслава Потоцького (14 березня 1805 р.) Софіївка переходить у спадок до його старшого сина від першого шлюбу з Юзефіною Амалиєю Мнішек Єжи (Юрію). Спадкоємець поступається володіннями своїй мачусі – Софії Вітт-Потоцькій, з якою у них був багаторічний любовний зв'язок, в обмін на погашення своїх боргів у розмірі 30 мільйонів польських злотих. У зв'язку з необхідністю погашення боргів пасинка і чоловіка (7,5 мільйона польських злотих), Софія в 1808 р. намагається продати російському царському уряду повітове місто Умань разом з Софіївкою, але угода так і не була укладена. До 1813 р. парк підтримувався в чудовому стані завдяки старанням її творця Л. Метцеля, але після його від'їзду до Варшави на посаду начальника управління сухопутних і військових шляхів сполучення Польського королівства, Софіївка не отримує належного догляду.

Другий етап пов'язаний зі створенням Царициного саду (1831 – 1859). Незважаючи на реквізування, Софіївка перебувала спочатку в управлінні Олександра Потоцького до 13 березня 1832 р., пізніше в тому ж році – в дар Олександрі Федорівні (1798-1860) чоловіком. З 1836 по 1859 рр. парк Софіївка знаходиться у веденні Управління військових поселень, а головним

садівником в той час був Карл Ферре. Завдяки прокладці в 1838 р. вулиці Садової, а в 1853 р. переобладнання вулиці в шосе, парк стає більш доступним для відвідувачів, що дає новий поштовх до його подальшого розвитку.

Третій етап (1859 – 1929). У 1859 р. Софіївка була перейменована в «Уманський сад Головного училища садівництва» після передачі її у відання Головного училища садівництва Росії. У 1870 р. Софіївку знову спіткала повінь – була розмита дамба Червоного ставка і потік пройшовся по центральній частині парку. 1889-1890 рр. за проектом В. В. Пашкевича (1856 – 1939) в парку на площі 2 га закладається дендрарій (Англійський парк). Проте основна робота в цей період була спрямована на підтримку парку у первісному стані. Загальна площа парку в 1897 р. становила 152 га, а кількість примірників декоративних і плодкових рослин досягла 382 тисяч.

Після революції 1917 р. Софіївка була націоналізована і перейменована в 1919 р. в «Парк імені III Інтернаціоналу».

Четвертий етап: 1929 – 1955. Постановою Раднаркому УРСР за N26/630 від 18 травня 1929 р. Софіївка була оголошена державним заповідником і визнана самостійною організацією в підпорядкування різних відомств. При цьому частина території парку залишилися в підпорядкуванні аграрного університету. У 1945 р. парк отримав назву «Уманський державний заповідник «Софіївка»». А в 1946 р. були виділені кошти на реставрацію парку в розмірі одного мільйона рублів, за рахунок якого були відновлені архітектурні елементи парку, статуї і алейна система парку. На площі в 20 га на території парку створюється декоративний розсадник, призначений для збагачення флори Софіївки.

П'ятий етап: розташування Академія наук УРСР у Софіївці (1955 – 1980). З 26 вересня 1955 р. Софіївка переводиться в підпорядкування Центрального ботанічного саду АН УРСР. У цей період відбувається збільшення площі парку, не припиняються роботи з благоустрою: проведено ремонт Рожевого павільйону, поліпшується дорожньо-алейна система, замінюється на металеву огорожа центрального входу. У 1956 р. всі скульптури в парку замінені на копії з органічного скла або гіпсу, а оригінали були передані в сховище. Головна алея в 1974 р. доповнюється джерелом Срібні струмки, створеним за проектом Є. Лопушинської.

Останній етап розпочинається з 1980 і триває по сьогоднішній день. 23 січня 1991 р. Софіївка отримує статус самостійної наукової-дослідної установи Національної академії наук України. Згідно розпорядження Президента України від 1993 р. проводилася підготовка до святкування 200-річчя дендрологічного парку «Софіївка», в рамках якої були створені архітектором Ю. Калашником передпарковий ансамбль (Малий сад з джерелом Залізна рура), відновлені ставки Грекової балки (ліщинові став, Нагорний став,

Лісове озеро), реставровано архітектурні елементи парку (підземна річка Ахеротон, Чортів міст, партерний амфітеатр, грот Діани, Амстердамський шлюз, Павільйон Флори, Китайська альтанка, Фазаник, Рожевий павільйон), відновлена бронзова скульптура Орел на обеліску і грот Аполлона.

28 лютого 2004 р. Указом Президента України парк отримав статус національної установи і ім'я «Національний дендрологічний парк «Софіївка».

Отже, «Софіївка» названа одним із Семи чудес України і вважається справжнім шедевром світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII — першої половини XIX ст. На честь цього творіння природи свого часу навіть було названо планету – «Софіївка».

УДК 75.3 Р. МАГРІТТ

Сигида Г. А.¹, Пахмутова Г. О.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. БАД-517 ЗНТУ

СИМВОЛІЗМ У ТВОРЧОСТІ РЕНЕ МАГРІТТА

Рене Магрітт (1898 – 1967) – один із найцікавіших художників XX ст., чії роботи стали зразковими в межах сюрреалізму й залишаються актуальними навіть через півстоліття. Про Магрітта написано стільки, що сказати щось нове майже неможливо, але при цьому значна частина його життя залишається таємницею. Бельгійський художник відомий як автор робіт, в яких закладена багатозначність, загадковість. У кожній своїй картині Магрітт створює парадокс. Кожна картина – це комбінація образу, способу його зображення й навіть назви картини. Назвам картин Магрітт приділяв особливе значення – вони ніби "спрямовують" глядача до роздумів. Ця ситуація змушує глядача занурюватися в розумові процеси, висновки з яких можуть здивувати самого глядача. Глядач мимоволі стає філософом. Сучасні художники дуже зацікавилися ідеєю однаковості, безликовості і стали підставляти в рівняння Магрітта свої змінні. Можна сказати, що це й підтверджує нашу гіпотезу, згідно з якою людина в котелку – максимально узагальнений образ, що відкриває широкий простір для інтерпретацій. Яка деталь у картинах Рене Магрітта особливо виділяється, переміщаючись з одного полотна до іншого? Це – капелюх-котелок. Великий сюрреаліст не просто так вибрав цю деталь – котелок уособлює цікаве переплетення історичного часу з уявою бельгійського художника. За своє життя Магрітт намалював близько 2000 картин, у 50-ти з яких з'являється капелюх. Художник малював його в проміжку між 1926 і 1966 роками, і він став відмітною рисою творчості Рене. Ранні картини пов'язані з поп-культурою,

яка тоді асоціювалася з капелюхом-котелком. Магрітт, який був пристрасним любителем кримінальної літератури, працював над картиною «Вбивця в небезпеці», де два детективи в котелках готуються ввійти до кімнати, де було скоєно вбивство. Капелюхи знову з'явилися на полотні в п'ятдесяті – шістдесяті роки, ставши важливою частиною пізньої кар'єри Рене. На той час асоціації з людиною в капелюсі кардинально змінилися: від чіткого відсилання до професії (до детективів, в основному), до символу середнього класу. Існує теорія, що капелюх функціонував як «анонімайзер» для самого Рене. Цілком можливо, що галантні пани з картин – це автопортрети. Це проілюстровано в картині під назвою «Син людський», яка є автопортретом художника. Рене малює собі капелюх-котелок і велике яблуко, яке плаває перед його обличчям, затьмарює його справжню особистість. У 50-ті роки вулиці перестали буяти капелюхами-котелками, аксесуар став старомодним, і тоді капелюхи Магрітта, намальовані в реалістичному стилі (у розпал абстрактного експресіонізму), стали символом анонімності. У картинах Рене вони виступили на перший план, замість того, щоб зникнути в безликому натовпі. По суті, капелюхи-котелки стали іконографічним підписом Магрітта. У цьому виявилась забавна іронія: художник вибрав деталь, яка забезпечить невпізнанність, але все спрацювало навпаки. Тепер капелюх-котелок – один з головних об'єктів творчості легендарного Рене Магрітта. Як правило, людину в котелку ніколи не можна уважно роздивитись, цьому завжди заважають якісь предмети, що дивним чином виникають перед її обличчям: то висить у повітрі яблуко, то пролітають повз птах, то люлька. Часто цей пан стоїть спиною до глядача, в оточенні своїх двійників або просто виявляється безтілесним силуетом. Ця «людина натовпу» завжди має однаковий вигляд – чоловік у строгому костюмі й котелку. Усе в цьому персонажі, від одягу до зовнішності, здається апогеєм посередності, безособовості, невиразності. Неважко помітити, що в такому випадку персонаж просто позбавлений особистості, тобто того, що дозволило б відрізнити його від інших. Це персонаж – схема, в яку можна вписати будь-яку людину, адже костюм і котелок підійде кожному незалежно від якостей його особистості.

Як ніхто інший, Рене Магрітт користувався й певною мірою "спекулював" принципом – світом керують символи. Він не випадково починав свою кар'єру на фабриці паперової продукції в Брюсселі як художник плакатів і реклами. Публіці завжди потрібні прості й зрозумілі символи. Їх на картинах майстра достатньо, але справжня суть набагато глибша: вона знаходиться там, куди зіпсований рекламою погляд обивателя проникнути не може. Отже, сучасна людина розучилася діяти, сприймаючи себе як носія свободи, а також нести відповідальність за свої вчинки. Позбавлена самодостатності, вона стає продуктом панівної ідеології. Саме тому символ людини в котелку не втратив актуальності й у наш час.

М ХРИСТИНА АЛЧЕВСЬКА – УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ ПРОСВІТИТЕЛЬ І МЕЦЕНАТ

На сьогодні в українському соціумі явно простежуються тенденції щодо розвитку благодійницької діяльності. У зв'язку з цим в українській науковій думці зосереджена велика увага на вивченні передумов розвитку вітчизняного меценатства, його здобутків, досвіду відомих меценатів минулого. Зокрема, дослідження Ю. Белікова, Ю. Гузенко, В. Корнієнко, Т. Курінної, С. Поляруш, І. Суровцевої та ін., спрямовані на вивчення становлення й розвитку органів державної опіки, громадських благодійних об'єднань, розкриття значення благочинної діяльності в Україні переважно на регіональному рівні (Лівобережна Україна, Південь України, Середнє Придніпров'я, Харківська губернія) у ХІХ - на початку ХХ ст. Вагома частка в з'ясуванні ролі української національної еліти та внеску відомих меценатів у розбудову освіти, культури належить персоністичним дослідженням. У цьому контексті привертають увагу праці вчених, присвячені діяльності цілих династій, – Симиренків, Тарновських, Терещенків, Ханенків, Харитоненків або окремих відомих доброчинців, – Г. Галагана, Г. Маразлі, О. Поля та ін.

Мета нашої роботи – вивчення творчої біографії відомої просвітительки, меценатки – Христини Данилівни Алчевської, а також розкриття її внеску в розвиток освіти, науки, культури ХІХ – початку ХХ ст. задля актуалізації досвіду і його можливого використання в сучасних умовах розвитку українського меценатства.

Благодійність – це діяльність, завдяки якій громадські та приватні ресурси добровільно спрямовуються їхніми власниками для допомоги окремим соціально незахищеним групам людей, вирішення суспільних проблем, а також поліпшення умов громадського життя. Специфічними формами благодійництва є спонсорство і меценатство. Під спонсорством розуміється „...добровільна безприбуткова участь фізичних та юридичних осіб у матеріальній підтримці благодійної діяльності з метою популяризації винятково свого імені (назви), торгової марки...” [2]. Меценатство розглядається як „...добровільна безкорислива діяльність фізичних осіб у матеріальній, фінансовій та іншій підтримці набувачів благодійної допомоги” [2], а також уточнюється, що ця діяльність спрямовується на

розвиток культури, мистецтва, науки, освіти, охорону та популяризацію культурної спадщини.

З цього погляду цікавим для нашого дослідження видається постать прогресивної діячки кінця XIX – початку XX ст. – Христини Данилівни Алчевської (1841 – 1920).

Народилася вона у квітні 1841 року в повітовому містечку Борзни Чернігівської губернії в сім'ї поміщиків. Батько – Д. Л. Журавльов викладач повітового училища, мати – донька героя війни 1812 року генерала Вуїча. Зі спогадів Христини Алчевської про дитинство: „...Я обожнювала свою матір... люблячу, палку, із світлим розумом і даром „привертати серця людей”. Батька я не любила – це був бездушний егоїст, який часом несправедливо ображав мою бідну матір, що страшенно обурювало проти нього моє дитяче серце” [1, с. 23-24]. Дуже часто маленька Христя ставала свідком жаклих сцен побоїв, коли батько знущався над кріпаками; обурювала також його заборона вчитися. Це все вплинуло у подальшому на світогляд майбутньої української прогресивної діячки, яка була відома своєю просвітницькою і педагогічною діяльністю не лише в Росії, а й далеко за її межами.

У 1862 році Христина Данилівна одружується з вихідцем із дрібної купецької сім'ї Олексієм Кириловичем Алчевським, у майбутньому відомим українським промисловцем і банкіром, засновником низки металургійних підприємств Донбасу. Майже усе своє життя Христина Данилівна відчувала підтримку чоловіка, який допомагав їй реалізовувати ідеї народолюбства.

Найбільш творчо і яскраво виявила свої сили Христина Алчевська у створенні й поширенні недільних шкіл для трудящих. Вона вважала, що „...недільні школи, безсумнівно, могли б стати могутньою рушійною силою народної грамотності, народної освіти, однак лише за тієї умови, коли б шкіл цих було тисячі, десятки тисяч” [3, с. 234-235]. Саме на це Христина Данилівна жертвувала чималу частину свого майна.

У червні 1862 року в Харкові нею була заснована приватна нелегальна жіноча недільна школа (50 учениць), яка через 8 років набула статусу офіційної. При школі працювала велика бібліотека, створення якої фінансувала також Христина Данилівна. Очоливши цей заклад, вона виявила себе талановитим педагогом, методистом, організатором народної освіти. У майбутньому Харківська жіноча недільна школа стає зразком освітніх установ такого типу. У 1879 році Христина Данилівна засновує й утримує на власні кошти однокласну земську школу в с. Олексіївка Катеринославської губернії (тепер – Луганська обл.) і фактично стає її попечителькою. В 1887-1893 роках у цій школі учителював Б. Д. Грінченко.

Свої педагогічні погляди й досвід практичної роботи Христина Алчевська висвітлювала у власних творах: „Передумане і пережите”, „Півроку

із життя недільної школи”, „Історія відкриття школи в селі Олексіївка”, а також відомих працях „Що читати народові”, „Книга для дорослих”. Померла Христина Данилівна у Харкові в серпні 1920 року.

Отже, доброчинна діяльність відомої української просвітительки й меценатки Христини Данилівни Алчевської назавжди залишила слід у розбудові вітчизняної освіти, науки, культури. Цінним є те, що її благодійна діяльність мала перспективний характер і спрямовувалась на досягнення суспільно значущої мети (недільна школа для трудящих, жіноча недільна школа, земська школа). Її щира любов до Батьківщини, палке бажання допомогти нужденним, висока громадянська позиція, милосердність, волелюбність, рішучість може бути прикладом для наслідування нашим сучасникам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алчевская, Х. Д. Передуманное и пережитое: дневники, письма, воспоминания [Т е к с т] / Х. Д. Алчевская. – М.: Тип. Сытина, Б. г. – 466 с.
2. Про благодійність та благодійні організації. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
3. Ильченко, Е. Хроника воскресных школ [Т е к с т] / Е. Ильченко // Российская школа. 1897. - №2. - С. 234-238.

УДК 746.684.7

Сигида Г. А.¹, Рижов Д. В.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. ФЕУ-318 ЗНТУ

ВІД ЛУГАНСЬКА ДО ЛЬВОВА – ОСОБЛИВОСТІ ВИШИВАНОК КОЖНОГО РЕГІОНУ

Для українця вишиванка – не просто одяг. Це щось дуже особливе: особисте, рідне, святе. Вишивка – як символ, який зберігає його коріння, ідентичність, розуміння себе. Це наша історія: міфологія, релігія, давнє мистецтво наших предків, душа нашого народу. Та більше того, у вишивці зашифровано наш генетичний код. Проаналізувавши старовинні та сучасні зразки вишивок, можна умовно скласти своєрідний атлас регіонів України за типовими для них візерунками, орнаментами і символами, техніками і кольорами. І хоча чітких меж використання певної техніки вишивки ніколи не було (бо люди, спілкуючись, передавали, навчали одне-одного особливостям ремесла свого краю) та все ж спробуємо виокремити ті головні

рис, які відрізняли кожен регіон від іншого. Для прикладів візьмемо по одній східній, західній, центральній області та наш рідний край.

Луганська область. Відомо, що вишиванки східного регіону мають переважно рослинні орнаменти. Особливістю луганських вишивок є поліхромні візерунки, виконані хрестиком, грубою ниткою, завдяки чому створюється враження рельєфності. Традиційним є поєднання різних за фактурою ниток, що також додає рельєфності візерунку. Тут здавна вишивали хрестом і гладдю. Вміння вишивати на Луганщині передавалось із покоління в покоління. Цікаво, що народному ремеслу навчали дівчаток вже дошкільного віку. Бо, за традицією, на день сватання у юнки мало бути не менше 12-ти вишитих рушників.

Запорізька область. Відомою на всю Україну була чоловіча так звана чумацька сорочка – з широкими рукавами, де вишивкою оздоблювався лише комір. (Цікаво, що такий рукав служив своєрідним прапором для подачі сигналу при переправі через дніпровські пороги). Чумацькі сорочки завжди добірно вишивалися. Комір здебільшого — лиштвою, пазуха — вирізуванням, а рукава вирізуванням з лиштвою. У Запорізькій області використовували всі основні геометричні фігури та їхні поєднання: кола (символи сонця) в середині яких розміщуються розетки, складені з ромбів; ромби можуть бути однією фігурою та поділені на частини, також з крапками посередині.

Полтавська область. Для Полтавської вишивки характерна ніжна кольорова гама, пастельні тони. Найчастіше це вишиття білим по білому геометричних орнаментів (у народі асоціювалось із морозними візерунками), а також поєднання їх з рослинними. Щоб підсилити ефект – додавали нитки попелястих кольорів. Кажуть, саме полтавська вишивка є найскладнішою із усіх українських. «Рідною» для полтавчанок здавна була техніка лічильної гладі (лиштва). Наприклад, жіночу полтавську вишиванку можна впізнати за дуже багатим, складним, та водночас ніжним за кольорами, «тонким» оздобленням рукавів.

Хмельницька область. В орнаментах подільських вишивок переважає один колір — чорний з великим або меншим украленням червоного, синього, жовтого або зеленого. Найпоширеніші одноколірні (червоні і чорні) вишиванки, рідше — дво — і триколірні. Для Хмельниччини характерною була техніка вирізування. Геометричний орнамент із простих прямих, скісних, ламаних, зубчатих ліній. Строго геометрична низь.

Чернівецька область. Найдавніші зразки вишивок, знайдені у цьому краї, були виконані одним кольором. Зооморфні мотиви вишивали білою гладдю чи дрібним хрестом, штаповкою, крученим швом. Використовували навіть срібні та золоті нитки, бісер, шовк, вовна, металеві блискітки. Характерна вишивка Заставнівського району – це поперечні смуги (2-7)

дрібних геометричних елементів. Поширені жовті та світло-зелені кольори. У Кіцманському районі вишивали досить великі рослинні візерунки, зокрема букети руж; зустрічалися також птахи.

Отже, життя народу в певному середовищі, його побут, звичаї, навколишня природа, навики праці, критерії розуміння краси, вплив сусідніх прикордонних культур спричинили відмінності у вишиванні в окремих осередках, районах, селах. Вишивка — еталонна ознака у визначенні етнографічних зон. Народ наш прожив складне історичне життя повне боротьби і неспокою. Все це не сприяло збереженню чисто національних прикмет по всій території України. Найбільше відмінностей у прикордонних районах — вплив сусідів, а найменше у центральних місцевостях, де національних прикмет збереглося найбільше. Таким чином: Київщина, Полтавщина, Чернігівщина є частиною України, яка найменше відчула на собі зовнішні впливи. Ця частина української землі впродовж історичного життя мала найдовший період самостійного культурного розвитку. На цій території всі види національного мистецтва розвивалися найкраще та з найменшим впливом чужих культур. Всі ж прикордонні території – Полісся, Волинь, Лемківщина, Бойківщина, Гуцульщина, Буковина – мають свій народний одяг місцевий або регіональний. Більше ніж сто років тому червоний колір поєднували з темно-синім, чорний майже не використовувався. Перша причина: специфіка домашнього фарбування ниток ягодами або листям. Друга причина: вірування наших предків. Адже поєднання червоного і синього отожднювали зі стихіями води та вогню – боротьба та єдність різних начал. Зелений колір співвідносять з рослинністю та молодістю, весняним відродженням природи. Білий колір є основою та першопочатком, адже з його дисперсії утворюються сім кольорів веселки. Тому і вишиття білим по білому символізує духовну та фізичну чистоту, а також енергію творіння. Квіткові мотиви у червоно-чорній гаммі – ця вишивка прийшла на територію України відносно пізно – в кінці 19 століття, але через яскравість кольорів і легкість виконання швидко замінила собою старовинні техніки та орнаменти. Кожний регіон України має неповторні особливості народної вишивки, що відображаються не лише у техніці вишивання, а й у символіці. Орнаментика грала роль не тільки художнього оздоблення, а й несла в собі сакральне значення. Серед усього розмаїття орнаментів найпоширенішими є: геометричний, рослинний, зооморфний та антропоморфний.

Вишиванка – символ, який єднає українців незалежно від мови, якою вони спілкуються, віросповідання чи політичних поглядів. Святкування Дня вишиванки (3-й четвер травня) – захід, основною метою якого є демонстрація єдності українців. Вишиванка – національна святиня, бо символізує собою і несе у собі духовне багатство та високу мудрість.

УДК 791(477)(092)''19''

Дєдков М. В.¹, Сизова Є. О.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. БАД-538 ЗНТУ

ВИДАТНІ КІНЕМАТОГРАФІСТИ УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ.

Мистецтво кінематографа є важливою складовою в сучасній українській культурі. Протягом своєї історії воно не лише відігравало важливу роль у становленні національної свідомості нашого народу, але й продовжувало кращі традиції українського мистецтва, як професійного, так і народного. Українські кінематографісти відкрили нову сторінку в літописі світового кіномистецтва, утвердивши в ньому самобутню неповторність вітчизняної культури. Нині творчість наших талановитих співвітчизників — режисерів, композиторів, акторів — є цінним надбанням світового кінематографа [1].

1. Олександр Довженко (1894-1956) є класиком та родоначальником українського кінематографу. Він є митцем світового масштабу, його творчість вплинула на розвиток світового кіномистецтва, а на його картинах вчаться митці в Американській та інших провідних кіноакадеміях світу. 1934 року на Міжнародному кінофестивалі у Венеції режисер отримав приз за свій фільм «Іван» [2].

У стрічках Довженко, особливо ранніх, незмінно поєднувалися ліризм і експресія, гуманізм і революційна патетика, філософська споглядальність і політична злободенність, національний епос і сучасність.

Картини його «революційної трилогії», в яку входять «Звенигора», «Арсенал», «Земля» і сьогодні включаються в списки найкращих фільмів усіх часів. А відсилання до творчості Довженка можна знайти у таких майстрів як Стенлі Кубрик, Бернардо Бертолуччі, Терренс Малік і Вуді Аллен [3].

2. Іван Кавалерідзе (1887-1978) Скульптор, художник і режисер, ще в 30-і роки заробив статус дисидента. Його славетні пам'ятники: княгині Ользі в Києві, Тарасу Шевченку в Полтаві та Ромнах, Богдану Хмельницькому в Чернігові, Артему у Святогорську є визнаними шедеврами монументального мистецтва.

Проте мало хто знає, що величезний доробок його художніх фільмів складає близько 20 кінострічок, у створенні яких він брав безпосередню участь.

Його картини «Злива», «Коліїщина», «Прометей» стали експериментами, в яких пошук нових засобів кіномови здійснювався на предмет глобальних питань історії. Не дивно, що роботи ці або викликали

різку критику, або і зовсім заборонялися. «Наталка Полтавка» Кавалерідзе стала першим досвідом в специфічному театралізованому жанрі фільму-опери, який набув поширення і у вітчизняному, і в зарубіжному кіно в другій половині ХХ століття [3].

3. Сергій Параджанов (1924-1990) - радянський кінорежисер і сценарист. Втім, Параджанова навряд чи можна назвати радянським режисером. За свою кар'єру він не створив жодного зразка соціалістичного реалізму, залишаючись до кінця вірним експресії і почуттям. У той же час він вніс великий внесок у поетику українського, грузинського та вірменського кіно. У 1964 році за мотивами творів М. М. Коцюбинського Сергій Параджанов поставив фільм "Тіні забутих предків" про життя гуцула Івана. Ця картина вражає напруженням народних пристрастей і образотворчої виразністю. Фільм удостоївся 39 міжнародних нагород та 28 призів на кінофестивалях (із них — 24 гран-прі) у 21 країні світу.

Параджанов - один з найцікавіших режисерів ХХ століття, унікальний майстер, створив свою неповторну кінематографічну мову, і в житті був людиною настільки незвичайною, що його примхи часто сприймалися оточуючими чи не як безумство. Непередбачуваний, епатажний, з іскрометною фантазією і пристрастю до різного роду містифікацій, він п'ять років провів у таборах суворого режиму, за якими пішли п'ятнадцять років творчого простою. І все ж ця людина знайшла в собі сили повернутися до улюбленої професії і завоювати світове визнання. Його фільми отримали більше тридцяти призів на міжнародних кінофестивалях, ним захоплювались Фелліні, Антоніоні, Годар, Вайда, Мастроянні, Ів Сен-Лоран, Висоцький, його друзями були Андрій Тарковський, Тоніно Гуерра, Михайло Вартанов [4].

4. Іван Миколайчук (1941-1987) – кінозірка 60-70-х років, тоді майже жоден фільм не обходився без його участі. 34 ролі в кіно, 9 сценаріїв та 2 режисерські роботи. Він був особливий, народний, справжній, найкращий. «Я не знаю більш національного народного генія... До нього це був Довженко» -- казав про Миколайчука великий Параджанов. В його особі українська нація має світового немирущого позитивного героя, який пробуджував національний дух українців».

Вже у фільмі «Пропала грамота» (1972), який знімався на Полтавщині, Миколайчук був не лише виконавцем ролі козака Василя, а й співрежисером. А у 1979-му, незважаючи на утиски, Івану Миколайчуку вдалося втілити давню мрію - зняти свій фільм. «Вавілон ХХ» прозвучав як вибух в українському кінематографі. Яскравий, наповнений фантастичними і водночас реальними образами фільм увібрав в себе все найкраще, що міг їй дати Миколайчук-сценарист, Миколайчук-режисер і нарешті Миколайчук-актор. Хтось із кінокритиків назвав «Вавілон ХХ» трагіфарсом, хтось

кваліфікував його стилістику як народне бароко. У 1980 р. картина завойовує приз «За кращу режисуру» на Всесоюзному кінофестивалі у Душанбе. Подальшу долю митця затьмарили адміністративні утиски поетичного кіно, що сприймалося як «націоналістичний ухил» у культурі. Миколайчук більше не давали знімати. Хоч у нього й були спроби продовжити себе в режисурі. У 1983-му були написані «Небилиці про Івана», а у 1984-му режисер готувався до роботи над фільмом за цим сценарієм, та постановку «Небилиць...» було дозволено тільки восени 1986 року. На жаль, через важку хворобу, розпочати зйомки фільму він так і не зміг. У житті цього видатного актора, режисера та сценариста було все, щоб стати міфом не лише національного, але й світового кінематографу - якби жив він не в закритому суспільстві [5].

Отже, українцям неодмінно є чим пишатися. Свого часу українські фільми мали всесвітнє визнання, а українські режисери та актори отримували престижні міжнародні нагороди. Незважаючи на перешкоди вони творили, надихали та вселяли в людей надію. Зараз ми можемо тільки з гордістю оцінити внесок та цінність їх творчості, переглядаючи їх кінострічки, наповнені національним духом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Література та мистецтво, Кіномистецтво України ХХ ст., 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iskustvo-i-lit.ucoz.ru/news/kinomistectvo_ukrajini_khkh_st/2015-04-05-492
2. Кращі українські фільми усіх часів й народів, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/blog/pberest/read/33433/Krashhi_ukrajinski_filmy_vsih_chasiv
3. Великі режисери та Україна, Павло Орлов, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу –: <https://tvkinoradio.ru/article/article530-velikie-rezhisleri-i-ukraina>
4. День українського кіно: режисери і актори, які стали легендами, Марина Настевич, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/kino/article/94085-den-ukrainskogo-kino-rezhiseri-i-aktori-yaki-stali-legendami.htm>
5. Іван Миколайчук: життєвий та творчий шлях, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/culture/00205868_0.html

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПОЛІТИЧНУ СВІДОМІСТЬ УКРАЇНЦІВ

Актуальність теми зумовлена необхідністю реформування українського суспільства та піднесення національної свідомості громадян для побудови сильної та незалежної держави.

Розуміючи існування зв'язку між розвитком українського суспільства та безпосередньо розвитком держави, необхідно вивчити умови формування менталітету та політичної свідомості українців.

Ментальність – це своєрідна пам'ять народу про минуле, психологічна детермінанта поведінки мільйонів людей, вірних своєму історичному «коду» у будь-яких обставинах. Менталітет також визначають як продукт конкретно-історичного місцезнаходження людини в складноструктурованій суспільній реальності, його джерело при цьому варто шукати у соціокультурному бутті особистості.

Соціальний менталітет несе в собі відбиток логічно неосмислених історичних традицій, успадкованих від попередніх поколінь стилів та типів поведінки, особливостей мислення, рис національного характеру, світогляду, релігії тощо.

Глибинні пласти українського менталітету, безумовно, закладені землеробством. Саме зв'язок з землею визначив особливості світобачення наших предків, їхні культурні орієнтири та соціальну організацію. Цей зв'язок зумовив народження таких рис в українців як працьовитість, терплячість, консервативність, відсутність агресії, м'який гумор, відчуття господаря та певний індивідуалізм, схильність до створення маленьких груп на базі взаємної приязності, сердечності. Проте, ці позитивні риси дещо деформувалися під впливом зовнішніх факторів - нападів татар, турків та поляків. З ними в українців з'явилася сором'язливість, прагнення уникнути особистої відповідальності за стан громадських справ, нездатність до рішучих дій.

Соціопсихологічний аспект української нації і зараз виявляє її переважно селянську структуру. Українській ментальності також притаманне гостроемоційне переживання сьогоденності, життєлюбство, поетичне сприйняття природного і соціального оточення, пріоритет «серця» над «головою». Українець більше цінує широкий жест, ніж глибокий зміст, більше розмах і кількість, ніж внутрішню якість, більше образи, форми

прояву змісту, ніж самий зміст, одним словом – цінує більше «здаватися» ніж «бути». З цього випливають такі риси української душі як надмірна чутливість, швидкі запальність й охолодження, дратівливість на дріб'язки та байдужість до дійсно важливих речей.

Д. Чижевський виділив такі характерні риси менталітету українського народу: «По-перше, безумовною рисою психологічного складу українця є – емоціоналізм та ліризм; найяскравіше виявляються ці риси в естетизмі українського народного життя і обрядовості...; одним із боків емоціоналізму є і своєрідний український гумор, що є одним із найбільш глибоких виявів «артистизму» української вдачі. Поряд із цими рисами стоїть індивідуалізм та стремління до свободи в різних розуміннях цього слова... Поряд з цими двома основними рисами стоїть третя – неспокій і рухливість, більш психічні, ніж зовнішні неспокій і рухливість».

Особливість історії України полягає в тому, що незалежне її життя обмежувалося невеликими проміжками часу. Безперервні навали різних держав і народів спричиняли постійні втрати територій. Постійні загрози духовно-культурного придушення, знищення найсвідоміших, найактивніших представників українського народу, а також зради власного народу українською елітою, людьми, які виступали його керманичами, характеризують життя нації. Це спричинило прагнення українців до самозбереження, зневіру у владу. Тому українців вирізняють замкненість на малому гурті – родині, внутрішнє неприйняття влади при зовнішньому підпорядкуванню їй, комплекс меншовартості, другорядності, зайвості.

Політична свідомість сучасного українця знаходиться на етапі активної трансформації. Молоде покоління намагається внутрішній неспокій суспільства втілити у реальні дії, відходячи від консервативності українського народу. Непередбачуваність політичних процесів сприяють пізнанню власної країни українцями та втрати байдужості до громадських справ. Сьогодні все більше українців в умовах тотального розчарування і відчаю готові до рішучих дій і радикальних змін.

УДК 323(477.62)

Дедков М. В.¹, Саппа В. С.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. БАД-518 ЗНТУ

ДОНБАС ЯК УКРАЇНСЬКЕ МІСТО

Мета цього дослідження – спроба виявити причини й зміст подій, що переживає нині один з індустриальних регіонів України – Донбас. Цей край

має свої особливості, адже він є віддавна українською територією, що тепер переживає агресивну політику з боку Росії.

Донбас – порівняно молодий індустріальний регіон Європи.

Щоб глибше зрозуміти нинішні події в Донбасі ще раз відкриємо сторінки літописів краю. Наприклад, візьмемо питання заселення колишнього Дикого Поля, що масово розпочалося у кінці XVIII століття після виходу Росії до Чорного та Азовського морів. Про росіян, греків, сербів говориться багато, а от про першопоселенців краю — запорозьких козаків, йдеться між іншим. А саме запорожці ще до російсько-турецьких воєн впровадили фермерські господарства (зимівники) у життя краю, заснували перші поселення, організували оборону краю від татарських набігів [1, с. 5-11, 49-66]. Тим більше що історично так склалося: заселяли Донбас вихідці з усіх усяд, причому вихідці, здебільшого не обтяжені ані надмірною освітою та кваліфікацією, ані надмірним культурним рівнем. Типовий переселенський регіон, такі собі “українські США” – от чим історично був Донбас і є дотепер. Тому й соціальні процеси, що відбувалися й відбуваються в Донбасі, є до дуже великої міри типовими для всіх переселенських регіонів світу, “плавильний котел” діяв і тут. Тільки тут вони були ускладнені радянськими ідеологічними насадуваннями.

Інтенсивне заселення регіону розпочалося 1920-х–1930-х років. Бурхливий економічний розвиток – теж [2]. Після Другої світової війни Донбас почав здавати позиції регіону-лідера радянської індустрії. Донбас втратив свій пріоритетний статус провідного радянського індустріального краю. Не став часом відродження для Донбасу й 23-річний період життя у незалежній Україні.

Так, оптимістично про Донбас нині говорити немає підстав. Регіон давно став депресивним, відсталим у будь-якому відношенні з-поміж областей України (безробіття, низький технологічний рівень виробництва, міжнаціональне напруження тощо). Навряд чи хтось міг уявити собі ситуацію, в якій опинився нині Донбас, а разом з ним – і вся Україна [3, с. 7]. Очевидно, що тут у тугий клубок сплелися безліч факторів: геополітичні інтереси й амбіції конкуруючих провідних гравців на світовій арені, несамостійність і непрофесіоналізм “постмайданної” київської влади, “драма нерозуміння”, спричинена несумісністю цінностей у регіональному вимірі. Саме тепер, коли збройне протистояння на Сході України виявило безліч факторів нестабільності, пов'язаних із регіональною строкатістю і невірними діями еліт, з'явилася можливість проаналізувати історичні витоки ризиків і загроз, простежити вплив політики й культурно-історичного середовища на самопочуття людей і поведінкові реакції.

Проаналізувавши глибинні причини конфлікту на Сході України, можна зробити висновок, що тут ані етнічні, ані культурні відмінності, хоч і є в

наявності, підстав для воєнних дій у собі не містили. Значно більше важили незначені дії політиків, насамперед російських, штучно підігріті почуття, сфабриковані диверсії, цілеспрямовані пропагандистські акції.

Таким чином, дане дослідження, яке ми провели, підтверджує той факт, що Донецький край – суто український. Для підтвердження факту ми заглиблювались в історію цього регіону, використовуючи історичні джерела, вивчали історичні процеси на Донбасі, що призвели до часткової асиміляції українців та до бойових дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абліцов, В. Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля? [Т е к с т] / В. Абліцов. - Київ: Інститут історії України НАНУ, 2014. – 97 с.
2. Борис Бахтєєв. Громадсько-політичне видання "Свобода" [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://gs.sloboda.net/ukraine/1102-vtrachenij-donbas.html>
3. Верменич, Я. В. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір [Т е к с т] / Я. В. Верменич. - Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 69 с.

СЕКЦІЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ»

УДК 808.5:94(38)

Онуфрієнко Г. С.¹, Коваленко Є. В.²

¹ PhD (Philology), доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-217 ЗНТУ

МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ЧАСІВ ДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ У ДЗЕРКАЛІ РІЗНОМАНІТТЯ ДІАЛЕКТІВ, РИТОРИЧНИХ ІДЕАЛІВ І ПУБЛІЧНОГО КОНТЕКСТУ

У різних країнах світу дев'ятого лютого відзначають Всесвітній день грецької мови. «Круглі столи», конференції, лекції, семінари – це далеко не весь перелік заходів, які відбуваються в різних містах Греції, Італії, Болгарії, Румунії, Австралії, на Кіпрі та в Україні. Наукова проблематика цих заходів зосереджена в рамках історично значущої теми – грецька спадщина в сучасному світі, шляхи рецепції античного спадку сучасними культурами. Отож тема нашого дослідження є цілком на часі: історія грецької мови є цікавою, її роль у міжкультурній комунікації є дивовижною, українська мова активно використовує грецизми в галузевих термінологіях.

Результативність мовної комунікації залежить від цілого комплексу чинників, у т.ч. від того, чи має комунікатор ораторську культуру, чи є в нього необхідні особистісні якості, чи готовий він як професіонал до публічного формату обміну інформацією. Ще за часів Давньої Греції було закладено підвалини риторики як лінгвокультурологічної науки про ефективне й переконливе спілкування. Функціонування мов, якими відбувалося спілкування тоді, досліджували українські мовознавці Білецький А. А., Горпинич В. О., Звонська-Денисюк Л. Л., Клименко Н. Ф., Нікітіна Ф. О. та інші. Мовна комунікація і риторична культура часів Давньої Греції – актуальний об'єкт сучасних студіювань українських філологів, зокрема Колотілової Н. А., Мацько Л. І., Онуфрієнко Г. С., Сагач Г. М. Мета цього дослідження – обґрунтувати вплив різних діалектів на мовну комунікацію в її публічному форматі у часи Давньої Греції.

Усна традиція спілкування в давньогрецькому світі розвивалася вельми активно. Центром громадського життя була площа, де обговорювалися важливі питання міського, політичного та релігійного змісту. Площа була і місцем захисту прав, обміну новинами, враженнями і думками, ареною словесних суперечок та навіть поширення чуток. На площі глашатаї оповіщали громадян про важливі події. Вищою формою презентації інформації в Стародавній Греції було ораторське мистецтво: найбільш активно розвивалися політичне, судове та епідейктичне красномовство. Найбільшим авторитетом з епідейктичного красномовства був Ісократ ,

анатомію судових промов віртуозно здійснив Арістотель, вершин у політичному красномовстві досяг Демосфен [1, с. 47-67]. За багатьма показниками саме грецький поліс науковці вмотивовано називають *суспільством комунікації*, яке і сьогодні є надійним джерелом риторичних знань та комунікативного досвіду. Комунікація часів Давньої Греції відбувалася в умовах різноманіття існуючих тоді діалектів. Історію грецької мови як незалежної гілки найбільшої у світі індоєвропейської мовної сім'ї структуровано в науковій літературі трьома основними періодами: давньогрецьким (від XIV ст. до н.е до IV ст. н.е.); середньогрецьким (V – XV ст.) і новогрецьким (від XV ст.). Еволюцію давньогрецької мови підтверджують чотири етапи її розвитку: архаїчний (XIV – VIII ст. до н.е.); класичний (VIII – IV ст. до н.е.); еллінський (IV – I ст. до н.е.); пізньогрецький (I – IV ст.). Саме еллінський етап науковці вважають часом формування єдиної, спільної для всіх греків мови – койне. Хоча койне розвинулось як засіб комунікації, проте взірцем для письменників залишався аттичний діалект «золотого віку». З пізньоеллінського койне утворилася середньогрецька мова (розмовна мова візантійської епохи), яка використовувалася до XV століття, втім і дотепер є мовою грецької православної церкви. Із середньогрецької мови розвинулися протоновогрецькі діалекти (IX і X ст.), що дали початок сучасним грецьким діалектам. Від 1976 року державною мовою в Греції є новогрецька (новоеллінська) мова. Оскільки в Греції існувало декілька культурних центрів, то кожен із них вніс свої особливості в алфавіт. Серед цих місцевих варіантів найбільше значення мали мілетський алфавіт, який Кирило і Мефодій взяли за основу слов'янського, і халкідський алфавіт, який сприйняли римляни та який є прабатьком латинського алфавіту і донині використовується на всій території Західної Європи. У сучасній комунікації традиції публічного мовлення Давньої Греції та її мова відіграють важливу роль: поняттєвий апарат усіх галузей сформований у тому числі термінами, що мають грецьке походження, до того ж у міжкультурній комунікації інтернаціональні слова, що є переважно грецького походження, полегшують обмін інформацією, сприяють його ефективності.

Отже, на стан грецької мови та її подальший розвиток як засобу спілкування значною мірою вплинула зміна співвідношення між письмовою та усною її формами: в усному мовленні в еллінський період утворюються чисельні місцеві варіанти, змішуються форми різних діалектів, водночас створюється загальна (спільна) мова, в писемному мовленні відбувається свідомо консервація його класичної норми V – VI ст. до н.е. Традиції сучасної риторичної культури ґрунтуються на досягненнях часів Давньої Греції, за яких було розроблено теорію «істинного красномовства» та описано обов'язкові умови успіху оратора: якісна освіта, абсолютна

відповідальність за все сказане, культура аналітичного мислення, інформаційна чесність, природний ораторський хист.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Риторика: навч. посібник для ВНЗ [Текст] / Г. С. Онуфрієнко. – К.: ЦУЛ, 2016. – 624 с.

УДК 81'272

Онуфрієнко Г. С.¹, Сафарова Г. Т.²

¹ PhD(Philology), доц. ЗНТУ

² студ. гр. ЮФ-217 ЗНТУ

ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Останні десятиліття означилися в суспільстві активізацією політичної проблематики у різних жанрах, форматах та масштабах мас-медійного простору: політичні огляди, коментарі, теледебати, «круглі столи», експертні висновки політологів, інтерв'ю, опитування респондентів, електронні конференції тощо. У зв'язку з цим набула актуальності така різноаспектна й практично значуща проблема, як мовна комунікація в політичній сфері. Науковці зосереджують увагу на специфіці мови політиків, нових політичних термінах, засобах вербального переконування електорату тощо. Проблеми комунікації політичної проблематики системно вивчають такі українські науковці, як Ф. Бацевич, Л. Ваннек, В. Долгіх, Т. Купрій, Л. Нагорна, Г. Онуфрієнко, В. Петренко, Г. Почепцов, О. Турчак, Г. Яворівська та інші. Серед зарубіжних дослідників мови політики – А. Баранов, Р. Водак, В. Горюнов, В. Мантль, М. Мухарямов, П. Серіо, А. Чудінов, О. Шейгал та інші. Мета нашого дослідження – визначити сучасний спектр і специфіку функцій мовної комунікації у цій сфері.

Структура політичного дискурсу в широкому розумінні – це і комуніканти, і обставини, і контекст, і час, і вчинки, і наміри. Якщо розглядати політичний дискурс як спеціальний спосіб мовної комунікації, то під ним треба розуміти пришвидшений обмін політичними ідеями, поглядами, знаннями, досвідом, інформацією, прогнозами. До широкого наукового вжитку, зокрема й у сфері політології, термін *дискурс* потрапив з лінгвістики наприкінці 50-х – на початку 60-х років XX століття за безпосередньої участі європейських науковців: Мішеля Фуко, Ролана Барта, Герберта Маркузе. Відтак, за сферою сучасної політики закріпилася назва *політичний дискурс*, провідна функція якого – демократичне публічне

обговорення та вербальне обґрунтовування значущих для громадян політичних тем і проблем.

Мова в сучасному політичному дискурсі здійснює цілу низку важливих функцій: є засобом трансляції та актуалізації інформації політичного змісту, засобом інтерпретаційно-оцінювального впливу, переконувannya, агітації, пропаганди, контролю. Використання виражальних можливостей мови, підбір мовних знаків, наділення термінів відповідними поняттєвими значеннями – все це в політичній сфері спрямовується на здійснення впливу як на індивідуальну, так і на масову політичну свідомість. Проте за допомогою мови можливі й маніпуляції, жонглювання фактами і цифрами, приховане управління свідомістю і поведінкою людей. Одним із традиційних прийомів політичної риторики є перебільшення, тобто гіперболізація, коли одиничний правдивий факт інтерпретується як системний тренд (наприклад, заяву про початок масштабної конфіскації житла в українців підкріпити лише одним листом від виборця). Зрозуміти, що щось у соціумі набуло чи втратило ознак масштабності, неможливо без звернення до статистики. Однак і посилання на точні цифри не лише не є панацеєю від маніпуляцій, а й може значно підсилювати їх задля спланованого впливу на слухачську аудиторію. Також маніпулятивність комунікації проявляється у використанні таких технологічних прийомів демагогії, як наведення некоректних (недостовірних або в іншому контексті) статистичних даних, використання неповної (а відтак недостовірної) інформації, свідоме дезінформування, спростовування очевидного, приховування чітких досягнень, успіхів та власних недоліків, перекичування важливих даних (фактів, цифр, висловлювань, результатів, висновків тощо).

Отже, ідейний та функційний спектри сучасних політичних промов є вельми строкаті. Мовна комунікація у політичному дискурсі реалізується у таких основних формах, як монолог (жанри доповіді, виступу, повідомлення, огляду) та діалог/полілог (жанри бесіди, полеміки, дискусії, «круглого столу», теледебатів). За сферою функціонування сучасні політичні промови диференціюються на парламентські, партійні, мітингові, агітаційні, пропагандистські. В активні передвиборчі періоди політична риторика набуває особливого соціального значення за допомогою масштабного тиражування мас-медійними засобами. До прогресивних тенденцій багатофункційної мовної комунікації у просторі сучасного політичного дискурсу відносимо прагнення до лаконічного викладу проблеми з коректним застосуванням політичної та юридичної термінології, цивілізовані методи переконувannya та спростовування (фундаментальний, суперечностей, порівняння, причиново-наслідковий, «шматків»), дотримання стандарту конструктивного спору за допомогою стратегії співробітництва [1]. Проблема ефективної комунікації в соціумі трансформується нині у проблему

адекватного порозуміння. Успіх політичного оратора залежить від його фахової компетентності, ерудованості, об'єктивності, ораторської широти (чесності), мовної/мовленнєвої, термінологічної та комунікативної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Риторична компетентність як важливий інструмент забезпечення ефективності публічного управління XXI століття [Текст] /Г. С. Онуфрієнко // Публічне управління XXI ст.: світові практики та національні перспективи: зб. наук. праць – Х.: ХРІДУ НАДУ «Магістр», 2018. – С. 324-327.

УДК 81'373: [81:39]

Онуфрієнко Г. С.¹, Сизова Є. О.²

¹ PhD(Philology), доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФБАД-538 ЗНТУ

ФУНКЦІЇ НОМІНАЦІЙ КОЛЬОРУ В МОВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ РІЗНИХ НАРОДІВ СВІТУ

Сучасний світ різнобарвний, і людина спроможна розрізняти очима мільйони кольорів та їх відтінків, розуміючи колірну специфіку в рідній мові. Життєво важливим, у тому числі в професійній сфері, є знати лексику на позначення кольорів й усвідомлювати її функції в комунікації, під якою розуміємо швидкий обмін новими знаннями, тобто інформацією. Опановування іноземних мов у відповідь на запити сучасності скеровує людину збагнути і порівняти символіку кольорів у різних культурах, щоб коректно спілкуватися й адекватно сприймати інформацію в сучасному полікультурному просторі. Цю проблему в різних мовах та аспектах (сучасні тенденції у позначенні кольору, архаїчні назви кольорів, мова кольору в мистецтві) досліджують у наукових працях українські мовознавці (І. Базан, Л. Бичкова, М. Волосюк, І. Голубовська, С. Єрмоленко, Г. Онуфрієнко, М. Нелюб, В. Сич, З. Тканко, М. Чікало, А. Ярошенко та ін.) і зарубіжні дослідники (Л. Айсен, Н. Охрицька, С. Тер-Мінасова, А. Стармер, Р. Фрумкіна, Veronique Henderson, Pat Henshaw, Deborah Swallow, Jesús Maroto, Mario De Bortoli, Michael Robinson і Rosalind Ormiston). Мета цього дослідження – порівняти сучасні смисли кольорів у різних світових культурах, визначивши їх функції у соціумі і в комунікації.

Ще в античні часи філософи вивчали функції кольору в житті, професіях і в спілкуванні, які враховують і нині. Відомо, що Арістотель був першим в історії думки, хто розпочав досліджувати теорію взаємодії

кольорів. Пізніше німецький письменник і мислитель Й. Гете виробив концепцію кольору, спираючись на психологічні установки людини: всі темні кольори заспокоюють, а світлі – збуджують. Згодом за теорією Йоганнеса Іттена було стандартизовано три основні кольори: *червоний, жовтий і синій*.

В українській мові колір переважно позначають прикметниками. Коло назв кольору активно поповнюється за рахунок не стільки лексичних невідмінюваних запозичень (типу *бордо, електрик, фрез, хакі*), як завдяки прикметникам, що асоціюються з тими предметами, рослинами тощо, котрі від природи мають цей колір (наприклад, *буриштиновий, кипарисовий, коньячний, морквяний, м'ятний, смарагдовий, спаржевий* тощо) [1]. Колір впливає на комунікацію і взаємозв'язок зі світом навіть на підсвідомому рівні. Однак не всі кольори виражені словами в деяких мовах. Цей мовний бар'єр впливає і на переклад, і на якість комунікації.

Колір може мати неоднакові смисли в різних культурах. Наприклад, хоча в усіх мовах є позначення *білого* та *чорного* кольорів, проте їх смислове навантаження різне: в європейській культурі *чорний* колір пов'язують із трауром, жалобою, а *білий* асоціюється з життям, чистотою, чесністю, шляхетністю, радістю, шлюбом тощо; у східних культурах, навпаки, кольором оплакування і трауру визнано *білий*, а не *чорний*. У деяких районах Мексики кольором трауру є *жовтий* або *червоний*, тоді як у країнах Європи, у США *червоний* колір символізує витонченість, офіційність, складність і надзвичайність ситуації; в Японії – це колір веселощів, у Китаї він асоціюється із поняттям чесність. В Англії, Шотландії, Уельсі та Ірландії *білий* колір асоціюють з дозвіллям, спортом, миром, в Італії *білому* кольору притаманне значення чеснот, цнотливості. У світовому комунікаційному просторі саме *білий голуб* вважається міжнародним символом миру, проте *білий прапор* – міжнародним знаком капітуляції. Науці відома і взаємодія кольору та історичного періоду. Так, кожен епоху асоціюють із певним кольором: наприклад, *сірий* – пуританство і повоєнна Велика Британія; Стародавній Рим – *пурпур* як символ влади; занадто велика різноманітність кольорів – розквіт нації. Спостереження свідчать, що населення кожної країни часто-густо віддає перевагу кольорам державного прапора. За розфарбуванням одягу також можливо визначити, звідки походить і на якій території живе людина. У професійній сфері колір уніформи теж відіграє важливу комунікативну роль: так, кольором влади і сили вважається *чорний*, а *блакитний* або *сірий* кольори костюмів нівелюють індивідуальність клерків і підсилюють індивідуальність клієнтів. Новачкам у сфері ораторства рекомендується віддавати перевагу *бірюзовому* кольору, поєднання *блакитного* і *зеленого* кольорів допомагає не лише підтримувати спілкування, а й забезпечує гармонійні взаємини комунікаторів.

Отже, в комунікації колір є одним із найвиразніших способів висловити себе, свою емоцію, настрій, показати особливості характеру, інтелекту, професійну і навіть національну приналежність, допомагає передати традиції та унаочнити соціальний статус. Як паралінгвістичний засіб спілкування мову кольорів всі народи постійно використовують у професійній сфері, зокрема в діаграмах, схемах, мапах, малюнках, панно, скульптурах. Крім емоційно-декоративної ролі в соціумі, колір може передати й певну інформацію, як допомогти, так і зашкодити спілкуванню та навіть дезінформувати. Колір використовувати треба вмотивовано, обережно, відповідно до закріпленого за ним смыслом у міжкультурній комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Номінація кольору в термінології сфери сучасного дизайну [Текст] / Г. С. Онуфрієнко, А. І. Пшенична // Тиждень науки. Тези доп. щоріч. наук.-практ. конф., ЗНТУ, 18–12 квітня 2016 р. / Запоріжжя : ЗНТУ, 2016. – Т.3. – С. 167-169.

УДК 821.161.2:82-311.6

Біленко Т. Г.¹, Видиш С. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. УФКС-118 ЗНТУ

МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ СОЦМЕРЕЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ (НА ОСНОВІ ІНТЕРНЕТ-ЖАНРІВ)

Останні двадцять років Інтернет став невід'ємною частиною життя сучасної людини. Його поширення вплинуло на всі сфери, у тому числі сприяло виникненню нової площини комунікації. Дослідження інтернет-комунікацій цілою низкою сучасних науковців (Н. Ахренова, О. Горошко, С. Єлісеєва, О. Землякова, Л. Іванов, Т. Колольцева, Д. Крістал, М. Макаров, І. Олексенко, С. Херрінг, С. Чемеркін) сприяло розвитку нового напрямку – інтернет-лінгвістики. Інтернет-лінгвістика – "напрямок інтерактивного типу", об'єктом вивчення якого є "електронна комунікація", предметом – лінгвістично релевантні особливості комунікації на різних мовних рівнях" і ставить за мету: опис і пояснення особливостей функціонування мови в інтернеті. Це напрям зараз активно розвивається, і в ньому з'являються нові теорії, зокрема в аспекті теоретичного осмислення основних понять і категорій. Одна з них – «теорія віртуального жанрознавства», яку активно розробляють О. Горошко, Л. Компанцева, О. Лутовинова, Л. Щипіцина. Ця теорія з'явилася власне в інтернет-дискурсі і має на меті опис наявних

інтернет-жанрів та способів їх класифікації. Мета роботи – проаналізувати лінгвістичну специфіку інтернет-жанрів (пост, коментар, особисті повідомлення), що реалізуються в популярних зараз соціальних мережах (Facebook, Instagram, Twitter).

На позначення жанрів інтернет-дискурсу використовують кілька паралельних назв: віртуальний жанр, електронний жанр, інтернет-жанр, цифровий жанр, дигітальний/діджітальний (від англ. «digital») жанр, мережевий жанр, гіпержанр, жанровий формат віртуального дискурсу, комунікативний сервіс Інтернету. Серед англomовних позначень – cyber-genre (кібер-жанр), web-genre (веб-жанр), digital-genre (діджітал-жанр). Терміни «віртуальний жанр» (за аналогією до «віртуальне жанрознавство» у О. Горошко, Л. Компанцевої, О. Лотовинова) та «інтернет-жанр» (відповідно до «інтернет-комунікація», «інтернет-лінгвістика» (у О. Горошко, О. Жигаліна) є синонімічними поняттями. Однією з площин реалізації інтернет-комунікації є соціальні мережі (соцмережі) – особлива форма організації спілкування в інтернет-просторі. На сьогодні немає єдиного визначення поняття «соціальна мережа». Соцмережі розглядають як «гіпержанр» (О. Горошко, О. Жигаліна), «гіпертекст» (Т. Рязанцева), «комунікативне середовище», «жанр» (В. Каптіурова), «комунікативний жанр» (Л. Щипіцина). Отже, вживання поняття соцмережа паралельно з гіпержанром, веб-сайтом, блогом та електронною бібліотекою. Серед інтернет-жанрів можна виокремити електронний лист, форум, чат, дошки оголошень, рекламні банери, віртуальну конференцію, пост і коментар.

Соцмережу варто розглядати як гіпержанр, що має чітко визначені риси формального характеру (один домен, конкретний набір функціональних можливостей, канали публічного та особистісного спілкування тощо). Чітка організованість і функціональна обмеженість наближає соцмережу до веб-сайту, доступність і легкість створення контенту споріднює з блогом. Головною особливістю соціальних мереж є орієнтація на спілкування, що реалізується в характерних для соціальних мереж жанрах: пост, коментар та особисті повідомлення.

Жанр особистих повідомлень – своєрідна інтернет-трансформація і поєднання традиційних епістолярних жанрів та усного побутового мовлення (зараз говорять про побутове електронне мовлення). Варто розмежовувати особисті повідомлення офіційного характеру (звернення до незнайомих людей, потенційних партнерів, старших колег, наставників) та побутового (спілкування друзів, однокласників, студентів тощо). Можна стверджувати, що більш поширеними є повідомлення побутового характеру, для яких властиві ті ж особливості, що й загалом для розмовного стилю інтернет-мовлення: використання знаків-символів, нехарактерних для писемної мови (смайли, емотикони, «стікери», «гіфки»); недокодіфіковане використання

певних мовних знаків (один графічний знак може мати різне значення залежно від комунікативної ситуації); відсутність лінійності в спілкуванні (часто діалог між двома людьми може вестися паралельно на кілька тем); недотримання орфографічних та інших літературних норм (що здебільшого пояснюється технічними умовами); створення ефекту звукової мови (написання слів так, як вони вимовляються); використання певних словесних форм (звуконаслідування); специфічна синтаксична будова (тяжіння до телеграфного стилю); використання некодифікованих скорочень (які зрозумілі інтернет-користувачам); невідворотність у часі (втрата ознак ситуативності, що характерна для усного спілкування); редуплікація (використання великої кількості знаків для відтворення почуттів).

Отже, проаналізовані особливості інтернет-жанрів, характерні для сучасних соцмереж: особисті повідомлення, коментар, пост. Вони поєднують у собі риси традиційних і нових жанрів. Поширення інтернет-комунікації та її динамічний розвиток є перспективним у подальших дослідженнях. Особливо актуальним вважаємо вивчення жанрових особливостей інтернет-комунікації, оскільки в ній виявлений синкретизм, динамізм та популярність соцмереж в цілому.

УДК 821.161.2:82-311.6

Біленко Т. Г.¹, Шишкова А. С.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. УФКС-218 ЗНТУ

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ЖАРГОНІЗМІВ У ВИЗНАЧЕННІ МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Професійні жаргонізми є невід'ємною частиною професійного спілкування. Вони сприяють зображенню соціальної ідентичності особистості шляхом застосування професійної лексики: професійної термінології та професійного жаргону. Спеціалізована професійна мова, що використовується фахівцями у формальному спілкуванні, і професійний жаргон, який застосовують представники соціальних груп для вираження професійної ідентичності або для подальшої комунікації та ідентифікації своїх конкурентів, як різновиди соціолектів, є засобами професійної ідентичності. Мова відіграє роль одного із чинників формування різних видів ідентичності. З. Фрейд увів поняття ідентичності до наукового дискурсу на початку ХХ століття. Розуміння цього поняття було поглиблено науковцями П. Бурдьє, С. Холлом, З. Бауманом; зокрема основні підходи до пізнання мовної ідентичності розглядали Б. Андерсон, К. Гірц, Е. Сміт. Поняття

ідентичності з позиції психології розглядали Л. Шнейдер, Ч. Рідлі, Е. Кейс, Е. Еріксон, з позиції соціолінгвістики – Н. Вахтін, Ею Головко, Р. Ванн, К. Річардсон, Р. Месріє, з позицій культурології – С. Кеслінг, К. Бейкер, Е. Сміт, Н. Герман, Н. Мадей та інші науковці.

Існує безпосередній зв'язок між мовою й ідентифікацією. Мова вживається внаслідок ідентифікації культурного смислу, з її допомогою відбувається самоідентифікація людини в культурі. У результаті цього процесу виникають конкретні різновиди ідентичностей. Так, українські соціологи розрізняють особистісну та соціальні ідентичності. Остання розглядається як сукупність уявлень про себе, які дають можливість відчувати власну унікальність та автентичність. Особливість мови серед таких ознак полягає в тому, що вона є найпростішим способом вираження ідентичності через окремий її різновид. Метою роботи є висвітлення ролі, яку професійні жаргонізми як різновид мови відіграють у визначенні мовної ідентичності.

Професійна діяльність особистості пов'язана з її професійною ідентифікацією, яка є об'єктивною та суб'єктивною єдністю з професійною групою, справою, окремою людиною, що зумовлює успадкування професійних характеристик (норм, ролей, статусів) особистості. Науковці виділяють чотири рівні в розвитку професійної ідентичності, де професійна ідентифікація людини виражена в модульностях: хочу→ знаю→ можу→ роблю. У процесі професійного спілкування застосовується професійне мовлення, в якому розкривається професійна ідентичність. Професійне мовлення розвивається пропорційно до інтенсивності зростання професійного досвіду $=0 \neq 0 \rightarrow \text{const} \rightarrow \infty$.

Рівень сформованості професійної ідентичності розкривається в професійному мовленні особистості. На відміну від стандартної мови, професійному жаргону притаманний специфічний словниковий склад та фразеологічні одиниці, а також вищий рівень експресивності. Ним послуговуються переважно в неформальному спілкуванні фахівці для обговорення професійних тем. Спеціалізована професійна мова використовується фахівцями у формальному спілкуванні як в усній, так і в письмовій формі. Специфічні риси професійного жаргону виявляються на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях.

Професійний жаргон – це спеціалізована лексика, представлена в характерних для певної галузі мікросистемах із професійно обмеженим словниковим складом, яка застосовується різними соціо-професійними групами для професійної комунікації. Л. Андерсон і П. Траджил зазначають, що для сторонньої людини жаргон – це «технічна мова, що застосовується в межах певної групи».

Прикладом використання професійного жаргону є бізнес-дискурс, що реалізується в організаційній, корпоративній та управлінській комунікації. Визначають такі спеціальні галузі ділового мовлення, як: професійне мовлення секторів бізнесу (а саме – банківські справи, торгівлі, бухгалтерії, виробництва, адміністрації тощо); мова PR, реклами й маркетингу; спеціальні мовні прийоми, які використовуються для продажу та маркетингу; документація – така як ділова кореспонденція або укладання контрактів; навчальна та наукова мова бізнесу, економіки та менеджменту, що представлена в підручниках чи наукових матеріалах, публікаціях, лекціях, тренінгах, консультаціях та семінарах на теми бізнесу; лексикографія ділового мовлення; мова медіабізнесу; міжкультурна ділова комунікація (включаючи навчання ділової іноземної мови, мови для роботи в транснаціональних корпораціях та оцінювання рівня володіння мовою).

Отже, професійне мовлення особистості відображає ступінь формування професійної ідентичності. Оволодіння професійними навичками та мовленням нерозривно пов'язані у процесі формування професійної ідентичності особистості. Формування ідентичності не можливе без застосування мови. Це, в першу чергу, стосується соціальної ідентичності людини, яка відображає її належність до соціальної групи через специфічну притаманну цій групі мову ідентичності.

УДК 81'276.6:62:81'367.5

Біленко Т. Г.¹, Погосян О. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФКНТсп-518 ЗНТУ

АНГЛІЙСКОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Серед проблем, пов'язаних з дослідженням термінологічної лексики, останнім часом спостерігаємо зростання уваги до питання взаємодії національних та інтернаціональних компонентів у процесі становлення та функціонування галузевих терміносистем. Дослідники української термінології розглядають запозичення як об'єктивний і неминучий чинник її еволюції, які є доцільними тільки тоді, коли відповідають життєвим потребам і засвоюються, не порушуючи національної специфіки терміносистеми. Також треба сказати про те, що використання іншомовних термінів виправдане за дотримання таких обов'язкових умов: терміни оптимально й правильно позначають відповідні поняття; досить міцно увійшли до

міжнародного лексикону. Мета роботи – з'ясувати доцільність використання англійськомовних запозичень в українській термінології.

Вплив англійської мови помітний у всіх сферах мовної комунікації. Значне поповнення англійськими запозиченнями спостерігаємо в публіцистиці, мові реклами, у корпоративній лексиці, технічній термінології тощо. Англіцизми застосовуються не тільки для позначення нових реалій, але й замінюють, витісняють питомі слова. Такий активний вплив англійської лінгвосистеми на мовну свідомість носіїв української мови зумовлює відповідні наукові дискурси та стимулює пильний інтерес мовознавців до проблеми запозичення.

Полеміку про доцільність уживання іншомовних лексичних запозичень, їхній статус, специфіку лексичних значень і функцій учені ведуть упродовж багатьох років. Деякі з науковців вважають запозичення природним процесом збагачення мови, інші, виступаючи за чистоту мови, здебільшого класифікують їх як потік слів, що порушує стабільність та самобутність української мови. Проблема запозичення присвятили чимало праць вітчизняні та іноземні дослідники (О. Ахманова, В. Виноградов, Ю. Жлуктенко, О. Муромцева, І. Огієнко, О. Пономарів, В. Самійленко, С. Семчинський, Д. Шмельов, L. Blumfield, U. Weinreich). В україністиці розроблялися питання теорії запозичення, проблеми запозичення чужомовних слів в українську мову взагалі або ж стосовно різних періодів її розвитку (В. Коломієць, Т. Линник, О. Муромцева). Вивчення запозичення англіцизмів активізувалося в українському мовознавстві лише останніми десятиріччями і переважно в окремих аспектах (Ю. Безрукава, Л. Кислюк, А. Наумовець, Н. Попова, С. Руденко).

Наслідком активізації запозичень є українсько-англійські мовні контакти, результатом яких стала значна кількість запозичень у різних сферах діяльності: в економіці (фандрейзинг, баєр); у суспільно-політичній сфері (аплікант, омбудсмен, спічрайтер); у засобах зв'язку, ЕОМ (роумінг, баннер, лептон); в науці, культурі, освіті (едиція, перфоманс, уфологія, фентезі), зокрема у молодіжній субкультурі (ді-джей, рейв-культура, чил-аут), у масовій культурі (трилер, блокбастер, хепі-енд); у спорті (стритбол, скейтинг, ферплеї); у побуті (фліпси, хот-дог, сигнет, степлер); у ЗМІ (копірайтер, програма у стилі "лайф", інтерв'юер); у рекламі (слоган, біг-борд, паблісіті, шоуінг); у дизайні (стайлінг).

Це зумовлено розмаїттям позамовних чинників, об'єктивних і суб'єктивних: розвитком економічних зв'язків, впливом стилю американського життя, модою на іноземні слова, досягненнями англійської мови в окремих сферах діяльності, поживленням культурних зв'язків, двомовністю, умовами функціонування української мови, зрушеннями комунікативно-прагматичного характеру, престижем англійської мови,

стереотипи сприйняття США та Великої Британії пересічним громадянином, вживанням англіцизмів для демонстрації освіченості або неординарності та внутрішньомовними потребами (необхідністю назв для нових предметів, процесів, понять (пейджер, хакер), прагненням мовної економії (копірайт – авторське право, лейбл – товарна етикетка з фірмовим знаком, дартс – метання дротиків), потребою поповнити експресивні засоби (бакси, о'кей), уточнити, деталізувати поняття (хайтек-компанія, медіа-ринок), поділ сфери семантичного впливу (бейдж – посвідчення особи на конференціях, з'їздах, рентинг – короткотермінова оренда машин, постер – плакат у періодичному виданні, ріелтер – агент, торговий посередник з продажу нерухомого майна).

Більшість запозичень – це найчастіше данина моді. Так, запозичені терміни дистриб'ютор і дилер мають відповідники на позначення тих самих понять в українській мові – це слова продавець (або посередник). Зайвими є також слова ексклюзивний (винятковий), превентивний (попереджувальний, запобіжний), калькуляція (обчислення), опція (вибір). Незважаючи на те, що іношомовні слова в текстах офіційних документів повинні вживатися в разі потреби (коли їх не можна замінити українськими словами з тим самим значенням), офіційні видання залишаються перенасиченими запозиченою лексикою.

Отже, процес запозичення іношомовних слів неоднозначно впливає на розвиток української мови. З одного боку, відбувається її збагачення, з іншого – витісняються власні елементи, що замінюються на слова з подібним значенням.

УДК 81'276.1:81'367.5

Біленко Т. Г.¹, Караульна К. Ю.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ЕФ-518 ЗНТУ

ТЕРМІНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ В МОВІ СУЧАСНИХ ЗМІ

Нестабільність процесів світової економіки, складність і неодноразовість економічної ситуації в Україні зумовили зростання інтересу до цієї сфери з боку спеціалістів. Науково-технічний процес сприяє не лише бурхливому розвитку науки й техніки, а й вносить істотні зміни в лінгвістичну модель світу появою як окремих термінів, так і цілих терміносистем. Незаперечним є твердження, що зацікавлення соціально-економічною тематикою стало однією з ознак сучасної дійсності. Соціально-економічна лексика – це мовні одиниці, в семантичну структуру яких входять

експліцитно чи імпліцитно представлені семи "соціальний" і "економічний" (пов'язаний з економікою, який має відношення до економіки). Повсякденна увага ЗМІ, значною мірою спрямована на питання економіки, фінансів, банківської справи, бізнесу, безперечно, істотно сприяє популяризації аналізованої тематичної групи лексики та активному засвоєнню її громадянами держави. Метою цієї роботи – аналіз стабілізованих мовних інновацій та тих, що виявляються наразі лише в мові ЗМІ і не знайшли своєї фіксації в словниках новітнього періоду.

У публіцистиці нової доби поширеними є назви дій, економічних процесів, заходів, які мають місце сьогодні в нашій державі: реструктуризація – "згода, в результаті якої борг з коротким терміном погашення замінюється боргом з пізнішим терміном погашення", верифікація – перевірка достовірності сертифікатів про походження товару з України, що здійснюється митними органами. У новітній період у мові сучасних ЗМІ значно зросла кількість лексем на позначення реалій, пов'язаних з особливостями господарської, економічної, фінансової діяльності країн Заходу, які стають характерними для України: Краудфандинг або краудлендинг (народне фінансування); рефармінг – взаємний обмін і впорядкування частотних частотних ресурсів між усіма операторами. Варто відзначити як позитивне явище те, що останнім часом спостерігаємо не лише процес інтенсивного засвоєння українською мовою іншомовних економічних термінів, а й активне продукування власне національних, утворених за українськими дериваційними моделями і словотвірними типами: Приблизно з цієї ж категорії і повідомлення про затримання групи правоохоронців, які займалися розбоєм або рекетом стосовно бурштинників, покриваючи їхню діяльність. Це також полегшить життя «єдиноподатникам», які зможуть перераховувати на свої облікові рахунки регульовані ними самими суми. У зв'язку з розгортанням нових і актуалізацією в суспільному житті певних уже наявних раніше видів діяльності й дозвілля та зі спрямуванням суспільної уваги до певних сфер життя, особливо в сучасних обставинах економічної, культурної, мовної глобалізації (із запозиченням масивів лексики англійської мови), відбулася активізація творення (запозичування) і вживання гнізд складних слів з однаковими компонентами, напр.: бінес-клас, бізнес-план, бізнес-структура, бізнес-центр, бізнес-партнер).

Досить активно функціонують у мові сучасних мас-медіа нові слова на позначення таких зарубіжних, спільних та українських концернів, підприємств, компаній, асоціацій, спілок тощо: У стартовому відбірковому етапі тендера Міноборони з постачання нафтопродуктів перемогли невідомі й маловідомі компанії зі статутними фондами в кілька тисяч гривень: «ТрейдКоммодіті», «Нафтова компанія Петролеум Груп», «Міраж Трейд», «Оккоїл», а також ФОП Автенюк В.В., компанія «Вог АероДжет». Останнім

часом стали популярними й загальновідомі назви осіб за родом їхньої більш чи менш постійної або просто характерної діяльності заняття, поведінки: айтішник, ІТ-фахівець, офшорник, мінори-тарій. У досліджених джерелах виявлено інноваційні лексеми, які називають державні й недержавні організації та структури, покликані сприяти розвитку економіки та контролю в цій галузі: Уже майже півроку як створено єдиний контролюючий орган у сфері продовольства – Держпродспожив – службу замість кількох корумпованих. Так, у лютому Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ) домовилися про проведення наукового дослідження радіочастотного ресурсу для впровадження LTE. Як бачимо, у межах обстежуваного періоду помітно активізувалося творення слів шляхом ініціальної аббревіації – як мовна реакція в основному на зміни в політичному й економічному житті та державній організації країни, а також на розширення її міжнародних контактів. У нову добу в спеціалізованих, а зрідка й у науково-популярних виданнях, у мас-медіа, рекламі часто трапляється чимало слів, засвоєних безпосередньо з англійської мови без їх транслітерації: Brexit – вихід Британії із Євросоюзу.

Отже, активна дія взаємозумовлених екстра- та інтралінгвальних чинників сприяє розширенню частини відомих компонентів лексичного складу. Обстежені джерела доби незалежності відбивають істотні зміни в словниковому складі сучасної мови, що зумовлено новітніми історичними процесами державотворення, формування сучасного мислення, пошуками адекватних засобів мовного вираження.

УДК 811.

Катиш Т. В.¹, Сташук Д. А.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФКНТ-228 ЗНТУ

НАЦІОНАЛЬНО-МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІВ-ЗВЕРТАНЬ У ЄВРОПЕЙСЬКИХ НАРОДІВ

Уміння володіти звертанням на міжнародному рівні є вкрай важливим, оскільки перші слова в процесі комунікації починаються із форми звертань, які можуть визначити хід подальшої розмови. Саме тому знання національного мовленнєвого етикету, вміння користуватися ним у комунікативних актах є ознакою як мовної, так і загальної культури людини. У цьому й полягає актуальність репрезентованої теми.

Метою нашої роботи є характеристика відмінностей вживання слів-звертань у формальному та частково неформальному мовленні європейських народів на прикладі Італії, Польщі, Румунії та Хорватії. У сучасному мовознавстві слова-звертання вивчали такі вчені: С. Богдан, Л. Сахарчук, М. Стельмахович, Н. Формановська, Є. Чак та інші.

У Хорватії до людей звертаються відповідно до їх кваліфікації або посади. Такими словами є бакалавр («*prvostupnik*»), магістр («*magistar struke*»), доктор наук або доктор мистецтв («*dr. sc.*» або «*dr. art.*»), доктор медицини («*doktor medicine*»). Якщо ви не впевнені в званнях чи посадах, які обіймають ваші співрозмовники, то тоді використовують звертання «пан» («*Gospodja*») і «пані» («*Gospodična*»).

Італійці також дотримуються деякої формальності при звертаннях. Дуже поширеним є використання професійних титулів. Звертання «доктор» («*Dottore*», «*Dottoressa*») є загальним для всіх людей з вищою освітою. Конкретні назви використовуються також і для адвокатів («*Avvocato*»), інженерів («*Ingegnere*») та архітекторів («*Architetto*»). У всіх інших випадках вживають слова: «пан» («*signor*»), «пані» («*signora*»).

Цікавим фактом є те, що в Румунії під час звертання після слів «пан/пані» («*domnule/doamna/domnisoara*») прийнято вживати не тільки прізвище, а й назву посади (наприклад: «пане лікарю», «пані професор», «пане директоре»). Навіть студенти, звертаючись до викладача, частіше вживають його професійний титул, такий як «професор», а не «пан Попеску».

У Польщі прийнято звертатися до чоловіків «пан» («*Pan*»), а до жінок – «пані» («*Pani*»). Як і в Україні, закінчення прізвища змінюється залежно від статі, тому, наприклад, дружину пана Брушинські (*Bruszyński*) називають пані Брушинська (*Bruszyńska*).

Таким чином, слова-звертання різних народів Європи мають певні специфічні ознаки, притаманні їхньому мовленнєвому етикету.

УДК 811.

Катиш Т. В.¹, Лактіонов В. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФКНТ-228 ЗНТУ

ОПТИЧНІ ТА ЗВУКОВІ ЗАСОБИ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (МОВА ПРАПОРІВ, МОВА СВИСТУ, МОВА МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ)

Людське мовлення супроводжують невербальні (несловесні) системи знаків. Саме невербальні знаки зумовлюють найбільшою мірою відмінність

між усним і писемним мовленням. Вивчення процесів вербального передавання інформації завжди повинне спиратися як на мовні, так і на немовні фактори.

Метою нашої роботи є дослідження оптичних та звукових засобів невербальної комунікації на прикладі мови прапорів, мови свисту та мови музичних інструментів. Невербальні засоби комунікації досліджували такі вчені: Ф. Бацевич, Ю. Косенко, Л. Мацько, А. Піз, Я. Радевич-Винницький та інші. Поки не були винайдені технічні засоби зв'язку, людина успішно користувалася й більш простими засобами трансляції повідомлень на відстані. Деякі з них збереглися й досі. Візьмемо хоча б сигналізацію прапорцевим семафором, що досі використовується у флоті. Тут кожне положення рук сигнальника відповідає одній букві або, якщо дивитися глибше, – одній фонемі мови. Таким чином, можна транслювати мовне висловлювання за допомогою елементарних візуальних сигналів. Перед нами повний аналог фонетичного письма. Мова свисту, на відміну від звичайної мови, достатньо ефективна лише в таких контекстах, суть яких цілком очевидна для обох співрозмовників і де загальні культурні навички й традиції народу значною мірою визначають зміст висловлювань. Тому й сфера застосування свистової мови, як правило, обмежується порівняно небагатьма, достатньо специфічними ситуаціями.

Принципи перекодування мовних висловлювань у звуки іншої природи можуть бути, як виявилось, ще простішими. У народів Центральної Африки основним засобом передавання повідомлень на відстань служать різноманітні гонги. Такий гонг має дуже мало спільного з барабаном. На відміну від барабана, що дає звуки однакової висоти, гонг улаштований таким чином, що з нього можна легко отримати звуки двох або більше тонів.

Отже, система невербальних засобів комунікації є найпростішою системою, що усуває зайві формальні засоби та дозволяє досягти однозначності комунікації за умов узагальненого та полісемантичного характеру власне мовних засобів.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ТА УКРАЇНСЬКИЙ МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ

Мовлення людини – це своєрідна візитна картка, свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців – показник культури суспільства. Культура мовлення – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній). Досліджувана проблема є безперечно актуальною, тому що висока культура мовлення є життєвою необхідністю кожної людини. Мета роботи – дослідження культури мовних стосунків українського народу та мовленнєвого етикету. Проблему мовленнєвого етикету та культури мовлення досліджували С. Богдан, С. Єрмоленко, М. Стельмахович, С. Шевчук та інші.

Культура мовлення суспільства – це чи не найяскравіший показник стану його духовності, моральності, культури взагалі. Словесний бруд, що охопив наше мовлення, мовленнєвий примітивізм, вульгаризми – тривожні симптоми мовлення нашої молоді. Мовна культура кожної людини й студентів зокрема має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Обов'язковою ознакою високої мовної культури є володіння лексичним багатством рідної мови, уникання лайливих слів.

Український мовленнєвий етикет – це національний кодекс словесної доброрипростойності, правила ввічливості. Він передається від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності й честі, української шляхетності. Дотримуючись правил мовленнєвого етикету, українці засвідчують свою вихованість, шану й повагу до співрозмовника, привітність, приязнь, прихильність, доброзичливість, делікатність, тобто ті риси, які віддавна притаманні нашому народові. Українське виховання застерігає дітей і молодь від уживання грубих, лайливих, образливих слів.

Таким чином, культура мовних стосунків українського народу відображає його духовні та моральні якості. Український мовленнєвий етикет відзначається неординарністю, бо постав на власному національному ґрунті.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ФОРМАМИ ТА ЗАСОБАМИ ВИРАЖЕННЯ ЕТИКЕТУ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Національна мовна картина світу якнайглибше розкривається через форми і засоби вираження етикету. Щоб усвідомити роль етикету, слід ознайомитися з культурою, побутом, носіїв мови, дослідити національну специфіку мови й практичні потреби комунікації.

Мета цієї роботи – проаналізувати формування національної мовної картини світу українців та англійців засобами вираження етикету. У сучасному мовознавстві етикетні формули ввічливості вивчали такі вчені: С. Богдан, Л. Сахарчук, М. Стельмахович, Н. Формановська, Є. Чак та інші.

Мовний етикет передбачає спілкування, в основі якого лежить обмін інформацією та новими знаннями. У кожному суспільстві існують правила й норми поведінки та спілкування. Це система стійких словесних формул, завдяки яким налагоджується контакт і підтримується доброзичлива тональність спілкування. Порівняймо: Добрий день – Good afternoon. Щиро дякую – Thank you very much. Вибачте, будь ласка – Excuse me.

Специфіка національно-мовної картини світу у виявленні етикету бере початок з народних пісень, казок, прислів'їв та приказок: Що маєш казати, то наперед обміркуй. Краще недоговорити, ніж переговорити. Дав слово – виконай його. Слухай тисячу разів, а говори один раз. В основі національно-мовної картини світу українців лежить увічливість, чемність, уважність і стриманість. Етикет українців бере свій початок з релігії, в основі якої лежить шанобливе ставлення до землі, до родичів, друзів.

Доброзичливість по-англійськи часто асоціюється з виразом «голлівудська посмішка», а так само з умінням свої проблеми тримати при собі, бути делікатним і навіть трохи відстороненим. Для англо-американської культури характерне заохочення індивідуалізму, незалежності, прагматизму, рівності та взаємоповаги, що вербально закріплено в таких прислів'ях: Honesty is the best policy. Say what you mean, mean what you say. First think, then speak. So many men, so many minds.

Таким чином, національна мовна картина світу українців та англійців формується засобами вираження етикету. У цілому, незважаючи на різну акцентуацію життєвих цінностей в українській та англійській культурах у сфері етикетних формул, у кожній з досліджуваних мов спостерігається

домінування позитивних тем, що пояснюється спрямованістю мовців на успішну комунікацію.

УДК 811.161.2:808.5

Катиш Т. В.¹, Терлецький С. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФКНТ-138 ЗНТУ

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ УКРАЇНЦІВ У ПАМ'ЯТКАХ ІСТОРІЇ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Спілкування як процес життєдіяльності людей має багате минуле, а як результат наукових досліджень – коротку історію. Багато цінного й цікавого про етику та етикет, культуру спілкування та поведінки знаходимо в пам'ятках історії й літератури, зокрема в українських джерелах.

Мета цієї роботи – дослідження культури спілкування українців у пам'ятках історії та літератури. Спілкування як науково-практичну проблему досліджували такі вчені: Г. С. Костюк, В. С. Лозниця, Г. С. Онуфрієнко, В. А. Роменець, Г. Л. Чайка, Т. К. Чмут та інші.

Одним із перших описав спілкування на території нинішньої України ще у V ст. до н.е. Геродот. Дещо пізніше, коли на території Київської Русі відкрилися перші бібліотеки, школи, набуло розвитку мистецтво, тобто закладалася культура слов'янських народів, з'являються пам'ятки, у яких розкриваються християнські правила, норми поведінки й спілкування. Такими найвідомішими пам'ятками є твори першого митрополита Київської Русі Іларіона та оратора й мислителя Кирила Туровського. Мудрі настанови щодо етики та етикету, спілкування й поведінки дав своєму та прийдешнім поколінням Володимир Мономах.

У ті часи чи не найбільший вплив на людину, на її взаємини з іншими, на формування етики та культури спілкування мали центри духовної культури. У XVII ст. в Україні з'являються перші центри освіти та культури (наприклад, Львівська братська школа та Острозька греко-слов'яно-латинська школа). Справжнім центром формування культурної, філософської та психологічної думки й утвердження етики та етикету, культури спілкування в Україні стала Києво-Могилянська академія. Викладачі академії наставляли своїх учнів, що поведінка та культура спілкування кожної людини мають відповідати загальноприйнятим нормам і правилам.

Отже, культура спілкування українців відображена в пам'ятках історії та літератури, у яких зафіксовані правила, норми поведінки спілкування наших предків. Суспільство загалом і кожний його член зокрема мають

прагнути не тільки зберегти, а й примножити історичну та культурну спадщину.

УДК 316.454.52: 808.51

Воронюк І. О.¹, Щербина А. М.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ІФ-118 ЗНТУ

ЕФЕКТИВНІ ПРИЙОМИ ВСТАНОВЛЕННЯ КОНТАКТУ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Комунікація у діловій сфері відіграє провідну роль, адже за її допомогою ми отримуємо і передаємо інформацію, об'єднуємося з партнерами для спільної діяльності, демонструємо власний потенціал, регламентуємо поведінку, розвиваємо навички культури ділового спілкування тощо. Тому вивчення і застосування на практиці прийомів ефективного встановлення контактів під час професійної комунікації є актуальним. Метою цього дослідження є з'ясувати найбільш ефективні прийоми ефективного встановлення контактів у діловій комунікації. До питань сутності комунікативної діяльності, особливостей її прояву зверталися Ф. Бацевич, Л. Карамушка, Ю. Косенко, Л. Орбан-Лембрик Г. Сагач, О. Селіванова, О. Цимбалюк, О. Яшенкова та ін. У цій роботі йдеться як про міжособистісні індивідуальні форми спілкування, так і про публічні. Комунікативний контакт – це величина змінна. Він може бути повним (з усією аудиторією) і неповним, стійким і нестійким у різні моменти комунікації. Тому людина, яка передає інформацію під час ділового спілкування, яка хоче бути почутою, яка прагне в чомусь переконати співбесідника, має володіти певними прийомами встановлення контактів і підтримування уваги слухача.

Перше. Тема і предмет обговорення мають бути цікаві обом комунікаторам, інакше увага слухача зникає. Скажімо, під час публічного виступу прийом несподіваного короткого відхилення від теми події досить сильно, хоча ним не можна користуватись багаторазово.

Друге. Найбільша концентрація уваги відбувається протягом перших і останніх 30 секунд комунікації, тому доцільно використовувати прийом “інформаційної рамки”, коли основна думка чітко та стисло формулюється на початку та наприкінці розмови, а середина робиться більш емоційною.

Третє. Кожна думка має випливати з попередньої або нарощуватися і посилюватися від початку до кінця, що досягається розташуванням матеріалу за збільшенням значущості.

Четверте. Необхідно також мати на увазі, що існують своєрідні періоди уваги, які тривають приблизно 10-15 хвилин. Після закінчення такого періоду увага людей падає, потім відновлюється ще на такий же проміжок часу, потім знову падає, а після третього 15-хвилинного періоду увага падає максимально. Отже, увага слухачів падає до 15-ї, 30-ї, 45-ї хвилин. Однак її потрібно не тільки захопити – її потрібно підтримувати. Слухачів можуть відволікати сторонні звуки, люди, що входять чи виходять, довгий або монотонний виступ, нецікаві факти тощо. Одна австралійська фірма, що організовує великі наради, конференції, симпозіуми, спеціально досліджувала поведінку слухачів на великих заходах. Її фахівці дійшли висновків: лише 10 % аудиторії слухає пленарну доповідь. Було встановлено також, що комфорт для учасників конференції обернено пропорційний їхній увазі до виступів: чим зручніші крісла, тим менш продуктивно проводять час присутні. Тож увагу аудиторії легше забезпечити, якщо аудиторія невелика й не дуже комфортна.

П'яте. Важливим аспектом є інтонація мовця. Комунікатор має її змінювати. Прийом уповільнення з одночасним зниженням сили голосу забезпечує увагу до відповідних місць важливої інформації (прийом “тихий голос”). Наближення до співбесідника чи слухачів під час публічного виступу також є дієвим прийомом, однак не слід заходити занадто глибоко в зал, тому що це виглядатиме як контроль. Демонстрація предмета теж активізує сприйняття слухачів.

Шосте. У діалозі зі співрозмовником дуже важливим є вміння чути один одного. Цьому сприяють різні види запитань. Для налагодження позитивної атмосфери у діловій комунікації слід розвинути вміння ставити запитання. Скажімо, запитання типу “Ви знаєте економічно-математичні методи планування?” є закритим і ставить відповідача перед вимушеним вибором, становище того, хто ставить запитання, є домінантним. А запитання типу “Яким методам планування Ви надаєте перевагу?”, навпаки, сприяє створенню партнерських відносин. Або формулювання типу “Але Ви щойно сказали, що...” порушує клімат розмови і показує недовіру до співрозмовника. І навпаки, запитання “Якщо я Вас правильно зрозумів, то Ви вважаєте, що...?” покращує атмосферу і створює довірливе ставлення.

Отже, успіх у встановленні позитивних контактів під час офіційної комунікації залежить від багатьох чинників, а саме: актуальності порушуваних питань, психологічного настрою учасників, ерудиції комунікаторів, їхнього іміджу, досвіду керувати розмовою, місця і часу проведення. Важливо знати та використовувати правильні методи ведення бесід, суперечки, публічних промов, уважно слухати та намагатися зрозуміти позицію співрозмовника. Не варто забувати, що чи не найбільше від мовних

засобів вираження власної позиції, від мовної компетентності залежить успіх професійної комунікації.

УДК 316.454.52:808.53

Воронюк І. О.¹, Заботіна Ю. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФМТУ-218 ЗНТУ

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ І СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Однією з необхідних умов високого рівня керівництва організацією є забезпечення ефективного міжособистісного спілкування всередині організації – її підрозділах, групах, командах. Тому актуальним є вивчення способів ефективної міжособистісної взаємодії членів організації, зокрема комунікативних бар'єрів і способів їх подолання. Ці питання вивчали такі вчені, як К. Глубоченко, Н. Дніпренко, Л. Карамушка, М. Козирев, Л. Орбан-Лембрик та ін.

Щодня керівник і підлеглі, а також колеги між собою обов'язково взаємодіють, встановлюють контакт один з одним, обмінюються визначеною інформацією для того, щоб будувати спільну діяльність. Проте у багатьох випадках вони стикаються з тим, що їхні слова, думки, бажання неправильно сприймаються співрозмовником, інколи навіть свідомо будуються перешкоди. Співрозмовник, декодуючи отримане повідомлення, використовує свій стиль мислення, пропускає інформацію через матрицю своїх понять і суджень. Так виникають комунікативні перешкоди (бар'єри) – це перешкоди на шляху адекватного передання інформації між партнерами зі спілкування.

В управлінському спілкуванні як по вертикалі, так і по горизонталі виникають різні комунікативні перешкоди. Так, фонетичний бар'єр становить перешкоду, створену особливостями мови того, хто говорить (різні мови і діалекти, дефекти мови та дикції, порушення норм літературної мови). Особливість семантичного бар'єру виявляється у тому, що партнери користуються однаковими знаками і словами для позначення різних речей внаслідок відмінностей у знаннях, життєвому досвіді тощо. Семантичні перешкоди зумовлені також варіативністю слів, що інколи призводить до неправильного розуміння інформації. Наприклад, повідомлення керівника “Напиши листа, коли в тебе з'явиться вільна хвилинка” можна трактувати так: “Напишу листа одразу ж після закінчення цієї роботи” або “Справа не горить, напишу наступного тижня”. Отже, при комунікаціях слід розгортати думку, пояснювати своє рішення і переконатися, що вас зрозуміли. Стилiстичний

бар'єр виникає через невідповідність стилю мови комунікатора та ситуації спілкування або актуального психологічного стану реципієнта. В його основі може бути: панібратська манера спілкування, занадто складний стиль, неправильна організація повідомлення тощо. Із цією перешкодою пов'язані інші бар'єри – емоційний що виявляється різним емоційним станом комунікаторів, ієрархічний (ролі “керівник” – “підлеглий”) та поведінковий (наприклад, авторитарна управлінська поведінка керівника). Соціокультурні відмінності відправника та одержувача повідомлення виявляються при спілкуванні людей різних соціальних прошарків, націй і віросповідань. Плануючи комунікації, необхідно враховувати, що від знання цього великою мірою залежить успіх ділової розмови, перемовин тощо. Бар'єр вибіркового сприйняття зумовлений тим, що з усього потоку інформації люди відбирають лише те, що привертає їхню увагу. Тому ефективними вважають те спілкування, у якому не менше 30 % інформації вже відомо отримувачам, перебуває у сфері їх компетенції і сформувало у них певні стереотипи сприйняття. Менеджер мусить пам'ятати, що невідповідність кодування і розпізнавання інформації залежить від досвіду. Це означає, що інформація, яка існує поза досвідом отримувача, буде сприйматися повільніше, або деформуватися чи зовсім не сприйматися. Тому відправник інформації мусить ввести мотиваційні елементи у своє повідомлення, які б привернули увагу адресата, зацікавили його і змусили зосередитись: “Мені здається, що лише Ви здатні мене зрозуміти”, “Це дуже важливо для Вашої роботи”, “Я покладаюся на те, що ця розмова залишиться між нами” та ін. Вибірковість сприйняття значною мірою залежить від соціального статусу співрозмовників (начальник чи підлеглий). Інтелектуальний (або логічний) бар'єр передбачає неадекватне розуміння інформації, породжене особливостями мислення партнерів зі спілкування. Його причинами є свідоме чи несвідоме порушення законів логіки. Неправильне розуміння інформації можуть спричиняти різні обставини. Тому обов'язково слід встановити зворотний зв'язок. Доцільно ставити допоміжні запитання: “Із чого, на Вашу думку, слід починати, щоб справа пішла успішно?”. Відповідь співрозмовника засвідчить його розуміння отриманої інформації.

Отже, усунути комунікативні бар'єри можливо шляхом удосконалення спілкування. Для цього необхідно: пояснювати власні ідеї до початку їх презентації; висловлюватися конкретно й однозначно; контролювати власні жести, інтонації; враховувати психологічний стан, потреби, інтереси і рівень підготовленості людей; правильно вибирати методи і засоби комунікації; встановлювати якісний зворотний зв'язок. Комунікація, як важливий складник технологій управління персоналом, має бути ефективною, а комунікативні перешкоди – мінімальними.

УДК 316.454.52: 808.53

Воронюк І. О.¹, Горбик Д. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФМТУ-148 ЗНТУ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Питання формування професійної компетентності розглядали на різних рівнях і під різними кутами зору різні науковці: С. Александрова, М. Кухта, І. Писаревський, В. Федорченко, І. Чейпеш та ін. Беззаперечним є той факт, що сучасному фахівцеві будь-якого рівня для того, щоб бути конкурентоздатним на ринку праці, вже недостатньо мати тільки вузькопрофесійне знання. Роль комунікативної компетентності у професійній діяльності працівника зростає, зокрема вона особливо актуальна у сфері туризму. Модель туристської освіти передбачає, по-перше, здобуття конкретних спеціалізованих знань з особливостей туристичної діяльності щодо формування, просування та реалізації туристичного продукту; по-друге, знань з історії, географії, культури, іноземних мов; по-третє, здобуття знань про психологію людини і набуття навичок міжособистісних стосунків. Четвертим складником, що репрезентує окрему ланку туристської освіти і ніби пронизує всі вище названі, є вивчення основ комунікативної діяльності. Без цього складника всі інші вміння і навички у сфері сервісу лишаються безрезультатними. Всі основні види професійної діяльності менеджера з туризму здійснюються, зрештою, через організацію спілкування з клієнтами та іншими учасниками цього процесу. У середньому тільки 9 % клієнтів змінюють агентство через ціни, 14 % – через якість надаваних турпродуктів і 67 % клієнтів причиною зміни фірми називають манеру поведінки співробітників.

Найважливішими елементами комунікативної компетентності лінгвісти вважають: мовний (будувати комунікаційну мережу для обміну інформацією та зворотного зв'язку, вести кореспонденцію, документально оформляти управлінське рішення, вміти спілкуватися рідною та іноземною мовою); дискурсивний (володіти термінологією свого фаху, поповнювати лексику власної мови); соціолінгвістичний (дотримуватися загальноприйнятих норм поведінки та моралі в міжособистісних відносинах, адаптуватися до нових ситуацій); ілокутивний (вміти втілювати у повідомленні конкретні комунікативні інтенції, мету адресанта, знати комунікативні технології телефонних розмов, ділових бесід, листування); стратегічний (добирати ефективні стратегії і тактики спілкування); соціокультурний (розуміти

традиції та звичаї інших культур, уміти виявляти толерантне ставлення, виконувати конституційні обов'язки, дотримуватися норм законодавства).

Серед технік, що забезпечують сприятливий психологічний клімат, найефективнішими є такі. 1. Скорочення фізичної та соціальної дистанції: привітати співрозмовника усмішкою, доброзичливим поглядом, міцним рукоштовпанням, підвестись йому назустріч, звертатися до нього на ім'я. 2. Демонстрування бажання зрозуміти позицію співрозмовника: викласти свої пропозиції з позиції його інтересів, розкрити їхню користь саме для нього. 3. Емоційна підтримка розмови: активне й уважне слухання, легкі кивки головою, ведення бесіди з тією ж швидкістю, доречні компліменти, керування власними емоціями, толерантність у висловленнях, уміння запобігати конфліктам та ефективно урегульовувати їх у разі виникнення. Недотримання та порушення фахівцем із туристичного обслуговування норм комунікативної діяльності може стати причиною непорозуміння, викликати заперечну реакцію у співрозмовника, негативно позначитися на його подальшій кар'єрі і, зрештою, на економічній ефективності підприємства. Комунікативна компетентність працівника стає результативною, коли клієнт має бажання працювати саме з цим, а не іншим фахівцем.

Отже, комунікативна компетентність є засобом самореалізації та координації у професійній діяльності, рівень її сформованості допоможе реалізувати себе як висококваліфікованого та конкурентоспроможного спеціаліста на ринку праці.

УДК 81'373 421

Красницька А. В.¹, Когут Є. О.²

¹ канд. юр. наук, доц. НАВС

² курс. гр. 102 НАВС

ВИКОРИСТАННЯ СИНОНІМІВ У ТЕКСТАХ ПРАВОВОЇ СФЕРИ

Явище синонімії притаманне усім природним мовам світу. Синонімія є здатністю різних мовних форм позначати одну і ту ж саму реалію, а терміни-синоніми співвідносяться з одним і тим самим поняттям чи об'єктом. Доречно зазначено, що для будь-якого автора закономірним є бажання урізноманітнити засоби викладу своїх думок, уникнути повторів. Синоніми допомагають не лише найточніше висловити думку, але й знайти найдоречніший спосіб висловлення.

Причинами появи синонімів у термінології є: а) вживання запозиченого терміна й автохтонного, кількох запозичених термінів, декількох автохтонних номінацій; б) існування повного варіанта терміна й аббревіатури

чи короткого варіанта; в) використання прізвищевих термінів і термінів, створених на основі класифікаційної ознаки; г) наявність словесного і символічного позначення понять; ґ) уживання словотвірних варіантів, що мають ідентичні значення, що мають ідентичні та неідентичні значення; д) використання застарілих і сучасних термінів.

Синонімія у термінології – це вияв загальномовної закономірності. В українській юридичній термінології синонімія є досить поширеним явищем, що зумовлено прагненням дати точніше визначення кожному поняттю, неузгодженістю термінології, наявністю застарілих термінів і назв, перекладом з іноземної мови на українську.

Застосування синонімів є поширеним недоліком правової термінології. Загальноновизнаним є те, що вживання синонімів у юридичних документах є порушенням єдності правничої термінології. Їх використання має бути мінімальним. Надлишкове ж використання синонімів у юридичних документах може призвести до порушення законності, породжує плутанину, труднощі при тлумаченні юридичних норм [1, с. 179]. Точність і виразність змісту юридичного тексту часто залежить від того, наскільки правильно і доречно підібрані слова. Вимога юридичної техніки стосовно того, що термін не повинен мати синонімів, впливає з вимоги точності, чіткості й ясності змісту юридичного документа. Велика кількість синонімів у правовому тексті знижує ефект його розуміння. Проте термінологічні синоніми існують навіть у межах одного правового тексту, наприклад: крайня необхідність – крайня потреба; завдавати шкоду, заподіювати шкоду – спричиняти шкоду; скоєння злочину – вчинення злочину – учинення правопорушення.

Наявність синонімів у текстах нормативно-правових актів призводить до непорозуміння, до необхідності давати додаткові роз'яснення. Для забезпечення єдності юридичної термінології необхідно, щоб при позначенні у тексті певного поняття послідовно вживався один і той же термін [2, с. 58].

Використовуючи синоніми, потрібно зважати на основні вимоги щодо їх уживання в текстах документів: а) не допускати неправильного і неточного використання синонімів; б) уживати з багатьох близьких за значенням слів те єдине, яке в одному конкретному контексті стане найбільш виправданим; в) не допускати безсистемного і надмірного вживання синонімів; г) не допускати вживання синонімів на позначення одного й того самого поняття; д) в юридичному документі назва предмета повинна залишатися незмінною, а не замінюватися синонімами.

Таким чином, наявність синонімів у текстах правової сфери призводить до непорозуміння та необхідності надавати додаткові роз'яснення. У правовому тексті важливо забезпечити однозначне використання юридичних термінів, цілком неприпустимо вживати різноманітні слова для позначення одного й того самого поняття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Красницька, А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування [Текст] / А. В. Красницька // Посібник. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Парламент. вид-во, 2006. – 528 с.

2. Красницька, А. В. Лінгвістична та змістова інформаційна надмірність у текстах нормативно-правових актів (на прикладі Кримінального, Кримінального процесуального, Цивільного кодексів України) [Текст] / А. В. Красницька // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 30 листоп. 2016 р.). – К.: НАВС, 2016. – Ч. 1. – 248 с.

УДК 81'373 421

Пасічна О. В.¹, Скринніков І. В.²

¹ канд. філол. наук, доц. КНУ

² студ. гр. ПЗ-18-1 КНУ

НОРМАТИВНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІМЕННИКІВ-НАЗВ ОСІБ У ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

Офіційно-діловий стиль, як і будь-який функціональний різновид сучасної української літературної мови, має свої норми слововживання, формовживання й побудови синтаксичних конструкцій. Проте ділові тексти подекуди мають мовні огріхи, спричинені незнанням лексико-граматичної будови мови. Предметом нашого аналізу обрано нормативні аспекти використання іменників-назв осіб у сучасних текстах офіційно-ділового стилю. Окремі аспекти зазначеної проблеми порушували у своїх працях А. Корж, Л. Кравець, М. Мацюк, Л. Мацько, В. Михайлюк, С. Шевчук та ін. Так, З. Мацюк і Н. Станкевич вважають, що назви осіб за професією з нейтралізованою родовою віднесеністю на рівні окремих лексем є типовими граматичними омонімами і виділяють родостатеву кореляцію. Науковці зазначають, що не можна стверджувати, що в літературній мові взагалі відсутні нормативні співвідносні форми чоловічого – жіночого роду, наприклад: студент → студентка, аспірант → аспірантка, товариш → товаришка, робітник → робітниця. Процес творення похідних іменників жіночого роду не є простим. Треба уважно стежити за тим, щоб не порушити семантичної та формальної співвіднесеності, напр.: друкар і друкарка, секретар і секретарка. Варто зважати на контекст уживання таких назв професій, напр.: Зарахувати на посаду друкаря офсетного друку Кравець Л. П. і Зарахувати на посаду друкарки-референта Кравець Л. П.

Для виділення родостатевих протиставлень іноді послуговуються назвами типу жінка-міністр, жінка-банк'єр, жінка-економіст. Уживаючи такі складні найменування в мовленні, слід пам'ятати, що граматичну форму роду програмує основне слово, щодо якого прикладка є означенням, напр.: У парламенті виступала жінка-міністр. З-поміж усього багатства суфіксальних словотвірних морфем зі значенням жіночого роду треба вміти здійснити правильний вибір. Наприклад, співвідносні назви осіб жіночого роду за територіальною чи національною ознакою часто утворюються за допомогою суфікса -к(а), який приєднується до усічених основ іменників чоловічого роду, напр.: українець → українка, львів'янин → львів'янка, американець → американка, але поляк → полячка і полька, німець → німка і німкеня. Дослідники зазначають, що від багатьох назв населених пунктів, територій неможливо утворити однослівних назв осіб за ознакою місця проживання, а послуговуються розчленованим найменуванням, напр.: Кривий Ріг → мешканець (мешканка) Кривого Рогу.

Сучасною тенденцією родової категоризації іменників є збільшення кількості іменників жіночого роду, які утворюються від іменників-назв осіб чоловічого роду і поглиблюють їх розрізнення за ознакою статі. Показниками роду таких іменників здебільшого є словотвірні суфікси. За допомогою суфіксів утворюються співвідносні іменники жіночого роду від іменників чоловічого роду на позначення осіб за фахом, суспільною діяльністю, національністю, територіальною належністю тощо, напр.: економіст → економістка, прем'єр → прем'єрка, депутат → депутатка, завідувач → завідувачка. Особливо широко функціонують вони в розмовному мовленні, часто їх не фіксують словники. Аналогічної думки дотримуються Л. Мацько та Л. Кравець, зазначаючи, що «усе частіше в засобах масової інформації можна натрапити на слова професорка, директорка, поетка та ін. Від активного вживання такі слова поступово втрачають колорит розмовності, але все ж залишаються в групі стилістично обмеженої лексики, у діловій мові вони не допустимі» [2, с. 102].

М. Зубков розкриває особливості використання іменників у ділових паперах, насамперед описує правила їх поєднання із залежними словами. Іменники на означення статусу, професії, посади, звання здебільшого вживаються у чоловічому роді: викладач хімії, касир заводу, лаборант відділу, бригадир цеху, працівник фірми. Слова (прикметник, дієслово), залежні від працівник фірми, учитель школи, узгоджуються із цим найменуванням лише в чоловічому роді (бухгалтер фірми виявив, старший інспектор комісії записав, висококваліфікований кухар ресторану переміг).

Форм жіночого роду набувають лише залежні займенники та дієслова, узгоджуючись із прізвищем, посадою, фахом тощо, наприклад: завідувач кафедри української мови доцент Креч Тетяна Василівна зазначила, що...

Окрім того, сукупні поняття професійної діяльності, назви осіб за фахом і місцем роботи, проживання та національною приналежністю треба передавати за допомогою додаткових слів, що пояснюють узагальнення: працівники пошти, працівники заводу [1, с. 186-188]. Уживання кличного відмінка в усному й писемному діловому мовленні є нормативним: Шановний голово державної екзаменаційної комісії! Вельмишановні панове! Колего Іване Юрійовичу! Пане ректоре!

Отже, створення офіційно-ділових текстів потребує дотримання норм уживання іменників-назв осіб за професією, посадою, званням тощо, що дозволяє досягти правильності усного й писемного ділового мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зубков, М. Г. Сучасна українська ділова мова: навч. посібник [Текст] / М. Г. Зубков. – Х.: Торсінг, 2003. – 448 с.
2. Мацько, Л. І. Культура української фахової мови: навч. посібник [Текст] / Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: Академія, 2007. – 360 с.

УДК 81'27:81'373.46: 796

Ласкава Ю. В.¹, Субботіна О. О.²

¹ канд. філол. наук, старш. викл. ЗНУ

² студ. гр. 6.0178-3 Ф ЗНУ

НОВІ ТЕРМІНИ У СПОРТИВНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Спеціальною термінологією користуються в усіх галузях науки, освіти та виробництва з метою короткого і точного визначення предметів, явищ, понять, процесів. У фізичному вихованні термінологія відіграє важливу роль, адже є основою взаєморозуміння фахівця з учнями в процесі спеціально організованої навчальної діяльності. Термінологія фізичного виховання має певні особливості, бо її база – це низка споріднених галузей науки про людину (анатомія, фізіологія, гігієна, біомеханіка, спортивна медицина, спортивна метрологія, біохімія, теорія і методика фізичного виховання, педагогіка, психологія та різні види спорту). Проблему спортивної термінології досліджують у своїх наукових публікаціях такі українські мовознавці, як О. Боровська, Г. Онуфрієнко, М. Паночко, О. Стишов, Ю. Струганець, І. Янкова та ін. Мета цієї розвідки – проаналізувати етапи неологізації в українському спортивному дискурсі.

Сучасна термінологія спорту бурхливо розвивається від часу організаційного оформлення окремих видів спорту, коли відбулося заснування спортивних федерацій, затвердження єдиних правил змагань,

зародження теорії спортивного тренування як науки. Водночас із поширенням спорту з країн Західної Європи в Україну прийшла і переважна більшість тоді вживаних спортивних термінів (*баскетбол, волейбол, голкіпер, пінг-понг, старт*). У першій половині XX століття ця українська галузева термінологія поповнювалася словами й словосполученнями з німецької, польської, угорської, російської мов наприклад, (*гірськолижник, гонщик, рекордсмен, фізкультура, фізрук, хокей* тощо). У період 20 - 30-х років XX століття в українській мові спостерігалось активне піднесення спортивного термінотворення. Основними напрямками цього процесу було прагнення подолати розрив між науковою термінологією і термінолексикою практики спорту, збільшити частку питомих термінів, виробити єдині підходи до словотворення. З'явилися, за даними дослідників, такі колоритні терміни та словосполучення, як *безбол, веслування двопарне зі стерначем, гоніві судна, зарахувальні змагання, ковзанева спілка, корегувальна гімнастика, лижвяні станції, перебіг (забіг), пішоходець, плигун, серцевожилсна система, скраклі (городки), травяний гокей* тощо. У сучасній українській термінології фізичної культури і спорту чимало термінів біології, фізіології, анатомії, валеології, медицини. Серед них – *здоров'язберігаючі технології, загальнорозвивальні вправи, відновлювальні вправи, спортивно-оздоровчий комплекс, частота серцевих скорочень, опорно-руховий апарат, спазмовані м'язи, аеробно-анаеробна система, швидкість осідання еритроцитів* тощо. Вивчення психологічного аспекту осіб у спорті та фізичній культурі сформувалося в окремий фізкультурний напрям – психологію спорту. Внаслідок адаптації термінів психології до фізичного виховання і спорту утворилися, зокрема, такі: *стиль та манера спілкування тренера-спортсмена, індивідуальні особливості спортсмена, психоемоційний стан гравця, налаштування спортсмена на перемогу* та ін.

Зароджуються і здобувають широке визнання нові види спорту: *армрестлінг, бодібілдінг, боулінг, віндсерфінг, картінг, кьорлінг, снобордінг, стретчінг, сьорфінг, таеквондо, фрістайл, шорт трек*, що вносять додаткові поняття у спілкування спортсменів [1-2]. Наприклад, *бодібілдинг* використовує поняття *ізолюючі вправи, стретчінг* – такі терміни, які позначають назву вправ, наприклад, *жабка, метелик, поза кішки*, котрі допомагають образно зрозуміти, як виконувати вправи.

Отже, фізична культура, як і будь-яка специфічна галузь діяльності, має свою історію терміновикористання, свою усталену нині систему термінів, якими позначаються ті чи інші фахові поняття та явища. Однак незнання комунікаторами чітких границь і змісту основних термінологічних понять може викликати труднощі при сприйманні як теоретичного матеріалу, так і в спілкуванні у практичній діяльності. Ось чому фундаментальне засвоєння матеріалу лекцій зі спеціальних університетських дисциплін (теорія і

методика фізичного виховання, теорія і методика обраного виду спорту тощо) потребує опанування поняттєвого змісту нових фахових термінів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Онуфрієнко, Г. С. Лексичні інновації англійського походження у спортивному дискурсі [Текст] / Г. С. Онуфрієнко, І. В. Крашевська // Лексико-граматичні інновації в сучасних східнослов'янських мовах: матеріали VIII Міжн. наук. конф., Дніпро, 6-9 квітня 2017. – Дніпро: ДНУ, 2017. – С. 110-112.

2. Онуфрієнко, Г. С. Особливості неологізмів англійського походження в лексико-семантичній групі "ігрові види спорту" [Текст] / Г. С. Онуфрієнко, І. В. Крашевська // Молодий науковець XXI століття: матеріали міжн. наук.-практ. конф., Кривий Ріг, 16 листопада 2017. – Кривий Ріг: КНУ, 2017. – С. 124-127.

УДК 811.162.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Новотарський М. Є.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФСН-118 ЗНТУ

ВИКОРИСТАННЯ ПАРАЛЕЛЬНИХ МОРФОЛОГІЧНИХ ФОРМ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ

Загальновідомо, що українська мова є однією з найрозвиненіших у світі за лексичним багатством, стрункістю граматичної системи, фонетичною досконалістю тощо. Як живий організм, вона постійно розвивається, наповнюється новими лексичними одиницями, збагачується граматичними формами, в тому числі завдяки їх варіантності. Саме варіантність є однією з характерних ознак мови, її фундаментальною властивістю. Серед науковців немає одностайності у трактуванні поняття варіант, або паралельна форма. Найбільш всебічно, на наш погляд, їх класифікацію здійснив О. Тараненко. Він виділяє такі варіанти: фонетичні (розрізняються звуковим складом: *учитель* – *вчитель*); акцентуаційні (*алфавіт* і *алфавіт*); орфоепічні (*сося(чн)ий* – *сося(ин)ий*); орфографічні (*вітер* – *Вітер*); морфологічні (*зал* – *зала*, *жодний* – *жоден*, *більше норми* – *понад норму*); словотвірні (*двох'ярусний* – *двоповерховий*); варіанти, що розрізняються порядком компонентів (*тишком-нишком* і *нишком-тишком*); комбінаторні (*дієвий* – *дійовий*). Мета нашого дослідження – визначити паралельні форми, тобто морфологічні варіанти, що розрізняються парадигмою відмінювання, а також синтаксичного зв'язку.

Найбільш частотними є паралельні форми іменника в різних відмінках. Зокрема, іменники чоловічого роду другої відміни залежно від їх лексичного значення мають закінчення *-а (-я), -у(-ю)*. Але в низці іменників існують паралельні закінчення залежно від лексичного значення слова: *акта* (документ) – *акту* (дія); *апарата* (прилад) – *апарату* (склад працівників); *блока* (частина споруди, машини) – *блоку* (об'єднання держав); *пояса* (предмет) – *поясу* (просторове поняття); *терміна* (слово) – *терміну* (строк) тощо. Ці самі іменники мають паралельні закінчення й у формі давального відмінка однини (*-ові, -еві, -єві; -у, -ю*), що притаманне переважно іменникам-назвам живих істот, причому при вживанні кількох іменників паралельні закінчення мають уживатися по чергово: *Клименку Сергієві Васильовичу, панові Андрію, ректорові Андрієнку Антонові Івановичу*. При звертанні теж слід враховувати наявність паралельних закінчень у формі кличного відмінка. Якщо при поєднанні загальної назви та імені (*колего Василю*), загальної назви з прізвищем (*полковнику Іваненко*), імені та по батькові (*Юрію Петровичу, Надіє Василівно*) паралельних форм не існує, то при поєднанні двох іменників-загальних назв у кличному відмінку вживається перше слово, а друге слово – у формі як називного, так і кличного відмінка (*пане ректоре і пане ректор*). Паралельні форми властиві використанню числівників на позначення часу. Зокрема, при визначенні точного часу слід користуватися порядковими числівниками: *о п'ятій, об одинадцятій годині*. Якщо треба лише приблизно назвати період між двома годинами, перед порядковим числівником уживають прийменник *на*: *я буду на п'яту годину, прийду на десяту*. Відповідь на запитання «*котра година?*» передається відповідним дробом із прийменниками *на, по* до половини години (*чверть на п'яту, чверть по четвертій; десять хвилин на восьму, десять хвилин по сьомій*); з прийменником *на* або *до* – коли половина години: *пів на третю, пів до третьої*; з прийменниками *до* або *за*, коли вже перейшло за половину години: *за чверть п'ята* або *чверть до п'ятої*. Коли йдеться про кількість часу, витрачену на виконання певної роботи, слід користуватися кількісними числівниками (*на виконання роботи витратили три години*). У діловому й науковому мовленні орудний відмінок уживають рідко, хоч у публіцистиці, художній літературі, побутовому мовленні можна вживати обидві форми: *останнім часом, цими днями*, але не є нормативними форми *в останній час, на цих днях*. Правильно вживати: *заняття відбуваються в середу, п'ятницю* або *щосереди, щоп'ятниці*, а не *по середах, по п'ятницях*. В “Українському правописі” як паралельні форми кількісних числівників у знахідному відмінку зазначаються “як родовий або називний”, хоч насправді вони не є цілком взаємозамінюваними. Форми знахідного й називного відмінків збігаються тільки при поєднанні числівників з іменниками-назвами неістот: *висадили двісті тридцять два дерева, написали чотири листи*. Але при

поєднанні числівників з іменниками-назвами істот збігаються форми знахідного відмінка та родового, причому з закінченням *-ох*: *зустріли двадцятьох п'ятьох запрошених; запрошено тридцятьох сімох делегатів*. Варто звернути увагу на паралельні форми типу: *більше сорока семи років, але понад сорок сім років*. Уживання ж словосполук *близько сімдесяти років та менше/більше сімдесяти років є цілком тотожними*.

Отже, в українській мові найбільш уживані паралельні морфологічні форми, що розрізняються парадигмою відмінювання, а також синтаксичного зв'язку. Це стосується перш за все іменників чоловічого роду другої відміни у формі родового, давального та кличного відмінків, що важливо враховувати у професійному спілкуванні. Необхідно правильно використовувати кількісні та дробові числівники на позначення часу, зважаючи на особливості синтаксичного зв'язку в поєднанні їх з іменниками. До вибору певних паралельних форм слід підходити виважено, враховуючи специфіку української мови, чинні норми правопису.

УДК 811.1.62.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Соловйова Д. О.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФСН-118 ЗНТУ

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Велику роль у громадському житті країни відіграють засоби масової інформації, які активно реагують на суспільно-політичні процеси й віддзеркалюють їх. Здатність швидко й майже тотально охоплювати найширші аудиторії дає їм змогу формувати суспільну думку, визначати духовні цінності, впливати на громадську свідомість. Мова сучасних українських засобів масової інформації привертає до себе увагу багатьох лінгвістів і є багатим джерелом для дослідження новітніх тенденцій у розвитку сучасної літературної мови, зокрема функціонування неологізмів у мас-медіа, що є важливою й актуальною проблемою. Мета цього дослідження – визначити відповідність чинним нормам українського правопису основних лексико-семантичних груп неологічної лексики, що функціонують у медійному просторі.

Проблеми використання неологізмів тісно пов'язані з питаннями культури мовлення. З-поміж них виокремлюємо кілька груп, що є найбільш частотними в ЗМІ, які сприяють їх перетворенню в одиниці загальнонавживаного словника. Досить численну частину становлять слова на

позначення нових понять, явищ чи предметів, пов'язаних із різними галузями суспільного життя: *прайс-лист* (список цін на всі товари та послуги, що надаються певною організацією); *консюмеризм/консьюмеризм* (боротьба споживачів за якість товарів і послуг); *полтергейст* (містичні явища та процеси, які неможливо пояснити). Серед неологізмів мають місце синоніми, що по-новому передають ставлення мовця до вже відомих понять, явищ, предметів, виділяючи в них своєрідну, досі не відому чи не помічену особливість, рису, грань. До них можна віднести такі слова, як *бутік* (невелика крамниця з модними дорогими товарами); *людомор* (штучно створений голод; голодомор); *поморівок* (голод) тощо. На наш погляд, слова *людомор*, *поморівок* досить вдалі, з яскраво вираженою семантикою та суб'єктивною оцінкою цього явища. Але слово *бутік* порушує словотвірні норми української мови, адже суфікс *-ік* не характерний для неї.

Серед нових слів, що активно поповнюють лексико-семантичну підсистему будь-якої мови, помітне місце посідають словотвірні неологізми, для творення яких залучені іншомовні та українські складники: *політбомонд*, *працетеранія*, *снідоносний*, *спікерство*, *червонохрестівець* (співробітник Товариства Червоного Хреста). Ці неологізми видаються цілком вдалими, не порушують норми українського словотвору. Доволі активно використовуються в ЗМІ індивідуально-авторські неологізми, або okazіоналізми: *елітовихований*, *серцеокий*, *святотворення*, що несуть у собі як позитивну оцінку, так і негативно марковані новотвори: *інтербезбатченко*, *манкуртопарламентар*, *нац'євних* тощо. У друкованих та усних ЗМІ широко функціює неологічна запозичена лексика зі сфери електронних засобів зв'язку, на базі якої утворюються похідні лексеми: *боти*, *порохоботи*; *лайки*, *лайкнути*; *хітпарад*, *хітова пісня*, *хітова програма*, *хітова дівчина*; *фейк*, *фейкові новини*. Слід зазначити, що невинувато продукуються неологізми-жаргонізми: *засвітитися* (проявити себе); *загнути* (зазнати поразки); *зависнути на чомусь* (звернути увагу); *наварювати* (одержувати прибутки); *прикид* (одяг); *бабки* (гроші); *прикол* (щось особливе) та ін.

Отже, мова сучасних українських засобів масової інформації є живим організмом, вона еволюціонує, наповнюється новими лексемами, серед яких можна виокремити як позитивний доробок, так і ті новотвори, що не завжди відповідають чинним нормам українського правопису, інколи засмічують українську мову, заповнюючи медійний простір просторічною, жаргонною, часто неетичною лексикою. Завдання, на наш погляд, журналістів – дбати про чистоту української мови, оберігати її від не завжди доречних неологізмів.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА АЗІЇ (НА ПРИКЛАДІ ФРАНЦІЇ, ІТАЛІЇ, НІМЕЧЧИНИ, УКРАЇНИ ТА КИТАЮ)

Успіх зовнішньоекономічної діяльності країни залежить від професіоналізму не лише дипломатів, а й учасників ділових перемовин, зокрема дотримання ними культури їх ведення. Тому існує потреба вивчення особливостей ділового спілкування кожної країни. Обізнаність у цьому питанні продемонструє повагу до іноземного партнера, його віри, традицій, а також покращить як ділову репутацію особи, так і країни, представником якої вона є. Актуальність теми зумовлена тим, що країни Європи та Азії є одними з найважливіших партнерів України. Міжнародний діловий етикет досліджували як українські науковці (І. Б. Осечинська, В. Ф. Степаненко, Г. Л. Чайка, Т. К. Чмут), так і зарубіжні (Л. Г. Грінберг, В. Є. Гольдіна, В. В. Селіванов, О. І. Титаренко). Мета нашого дослідження – порівняти особливості ділового спілкування у європейських, азійських країнах та в Україні.

У процесі аналізу особливостей культур різних народів виявлено спільні закономірності, властиві спілкуванню людей між собою: дружні вітання, звертання, рукоштовпання, жести тощо. Розглянемо це на прикладі таких країн, як Франція, Італія, Німеччина, Китай та Україна. Напр., німецькі бізнесмени приділяють багато уваги офіційному протоколу ведення перемовин, використанню при звертанні до офіційних осіб їх титулів. До доктора наук, наприклад, потрібно звертатися *пане докторе* (далі – *прізвище*) або *гер доктор*, до жінки – *фрау доктор*; у Франції не прийнято звертатися до співрозмовників на ім'я, зазвичай уживають *мсьє* стосовно чоловіків і *«мадам»* – щодо жінок; в Італії не дозволяється ігнорувати звання та титули учасників перемовин. Китайські імена зазвичай складаються з трьох слів: перше – прізвище, а наступні означають ім'я: до чоловіка Лі Ер Пенг потрібно звертатися *містер Лі*, до жінки – *місіс Лі*. В Україні найпоширенішими є звертання на кшталт: *шановний Петре Івановичу*; *шановний пане Василю*; *пані Ніно*; *пане/пані доценте* чи *ректоре*.

При знайомстві у всіх країнах необхідно надати свою візитівку, але, на відміну від інших, у Франції її вручають особі, що посідає більш високе становище, адже там переважають статусні стосунки. У діловому житті Франції велику роль відіграють зв'язки і знайомства, тому зазвичай нові

контакти встановлюються через посередників, які пов'язані дружніми відносинами з потрібною людині особою. Це дуже схоже на манеру поведінки в українському бізнес-середовищі. Німецькій діловій культурі притаманні прагнення до дисципліни, пунктуальність, ощадливість, педантичність, офіційність, негативне ставлення до раптових пропозицій і змін. Німці часто ведуть телефонні ділові перемовини, всі зустрічі вони планують заздалегідь, високо цінують професіоналізм, під час перемовин ретельно обговорюють кожне питання, оперують цифрами, схемами, діаграмами. Стиль ведення перемовин з китайськими партнерами відрізняється тривалістю – від декількох днів до декількох місяців. Це пояснюється тим, що китайці ніколи не приймають рішень без досконалого вивчення всіх аспектів. Успіх перемовин уже на першому етапі залежить від того, наскільки вдасться переконати партнера в реальних перевагах співпраці. Вимоги до зовнішнього вигляду ділової людини у всіх країнах однакові, хоч є певні особливості: у Франції одяг повинен бути високої якості з натурального матеріалу; італійські бізнесмени і бізнес-леді вирізняються своїм нестандартним підходом до офіційного вигляду, одягаючись стильно й елегантно; німці ж дотримуються консервативного стилю, особливо німецькі бізнес-леді; у Китаї одягаються дуже просто, здебільшого в національний костюм; українці дотримуються європейського дрес-коду.

Отже, виходячи з особливостей ділового спілкування в різних країнах Європи та Азії, а також в Україні, можна зробити висновок, що існують спільні закономірності, властиві спілкуванню людей між собою, зокрема у формах звертання, обміну візитівками, формах ведення перемовин, ухвалення рішень тощо. Виходячи з особливостей ділового спілкування, кожен бізнесмен повинен опанувати навички коректної поведінки під час перемовин з іноземними партнерами, дотримуватися правил відрекомендування й знайомства, налагодження ділових контактів, вимог до зовнішнього вигляду, манер, ділового одягу тощо.

УДК 811.162.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Тиха А. Д.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФЕУ-618 ЗНТУ

НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ В ПІВДЕННІЙ КОРЕЇ ТА ЯПОНІЇ

Глобальні проблеми сучасності актуалізують фактори, що упорядковують, організовують і дисциплінують поведінку людей і їх

спілкування, особливо між представниками різних країн. Тому актуальним є дослідження особливостей ділового спілкування в різних країнах, зокрема Південної Кореї та Японії, адже роль цих країн на світовій арені неухильно зростає. Саме тому знання традицій, звичаїв, а також етикету є обов'язковим атрибутом у веденні бізнес-перемовин, що дозволить досягти порозуміння та успішно укласти вигідні контракти. Культуру, етикет та особливості ділового спілкування Японії та Кореї досліджували українські (М. П. Лукашевич, В. А. Малахова, І. Б. Осечинська, В. Ф. Степаненко, Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка) та зарубіжні науковці (В. І. Бакштановський, Л. Б. Волченко, Л. П. Воронкова, О. І. Даниленко, Л. Г. Грінберг, В. В. Селіванов, О. І. Титаренко). Мета цієї роботи – порівняти особливості ділового спілкування та визначити його видову різноманітність на прикладі двох постіндустріальних країн – Південної Кореї та Японії.

Діловий етикет японських та корейських бізнесменів дещо відрізняється від норм і правил ведення справ представниками західного світу при встановленні ділових контактів. Адже вони надають великого значення безпосередньому особистісному спілкуванню. Під час першої зустрічі слід обов'язково вручити візитівку: її відсутність в іноземного партнера корейці та японці сприймають як неповагу. У ній їх будуть цікавити не прізвище та ім'я, а посада і рівень фірми, яку представляє учасник зустрічі. За етикетом тут прийнято звертатися за посадою або на прізвище. Вітання з японцем передбачає потиск руки з неодмінним кивком головою. Офіційною формою звертання в Японії є промовляння прізвища з додаванням слова *сан* (відповідає звертанням на ім'я та по батькові в українській мові); у Південній Кореї – *аджоссі* та *аджумма* (шанобливе звертання до чоловіка і жінки), *сонбе* (звертання до старшого колеги). Важливою частиною етикету є поклони, причому їх глибина і тривалість можуть бути різними, на що впливає ступінь поваги й соціальний статус того, кому вони адресовані.

Оскільки при вирішенні проблем у царині ділових зв'язків у Південній Кореї вагому роль відіграють неформальні зв'язки, треба брати до уваги міцні регіональні, приятельські й родинні зв'язки у вищих ешелонах влади, соціальний статус перемовників. У японській бізнес-культурі основу становить принцип жорсткої субординації. Статус людини в цих країнах визначається віком, рангом і статтю. Європейкам важко налагодити партнерські стосунки з японськими та корейськими бізнесменами, які негативно ставляться до жінок у бізнесі, адже в їхніх країнах жінки дуже рідко посідають високі посади і традиційно належать до низькостатусних соціальних груп. Слід також враховувати прийнятне в цих країнах місце розміщення партнерів: найпочесніше в Японії – найбільш віддалене від дверей. У Кореї під час ділового спілкування варто дотримуватися відстані між співрозмовниками, рівну відстані витягнутої руки: ближчий контакт

може бути сприйнятий як вторгнення в особистий простір. Точність у всьому – одна з найважливіших рис перемовин у цих країнах, на чому ґрунтується практика спілкування представників цих країн. Слід зважати і на японський та корейський стиль одягу, який передбачає консервативний діловий костюм чорного чи сірого кольору з білою сорочкою та краваткою неясного кольору. Японські підприємці прагнуть реалізації продукції й одержання прибутку, але намагається наповнити ділові відносини духом гармонії, уникають конфліктних ситуацій, намагаючись знаходити розумний компроміс. Японці цінують, коли партнери оперують фактами й точними доказами. Корейці під час перемовин дотримуються іншої позиції: наполегливість і агресивність – основні риси їх ділового спілкування. Це дуже конкретні люди, зосереджені на результаті, а не на атмосфері зустрічі, тому частіше за все, обов'язково провівши протокольну частину, вони відразу намагаються приступити до головних питань бізнесу, намагаючись не відволікатися на другорядні моменти.

Отже, підприємці Японії та Південної Кореї – жорсткі партнери. Вони надають великого значення безпосередньому особистісному спілкуванню, посадам та соціальному статусу партнерів і рівню фірми, яку вони представляють. Вони не сприймають неточностей і двозначностей, адже їх цікавлять результати перемовин. Надається велика увага дотриманню дрес-коду, етикетних форм привітання та звертання, національних гендерних традицій тощо.

УДК 811.162.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Мельник О. М.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФЕУ-618 ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО ЕТИКЕТУ В ІСПАНІЇ ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

На сучасному етапі розвитку людства важливим є спілкування людей у різних сферах життєдіяльності держав, адже тільки через обмін ідеями та інформацією суспільство здатне розвиватися. Ефективна комунікація має важливе значення для навчання, встановлення відносин та їх підтримування. Комунікативні технології у світі збільшуються не тільки за кількістю, але й за швидкістю, точністю та ясністю. Важливу роль у подальшому успіху держави в цілому відіграє ділове спілкування, зокрема ведення перемовин, для чого необхідні знання норм і правил ділового етикету країни, в якій планується ведення бізнесу. Міжнародний діловий етикет вивчали як

українські науковці, так і зарубіжні. Зокрема, Г. Л. Чайка, Т. К. Чмут дослідили моральні передумови ділового спілкування, вербальні та невербальні засоби, етикет у діловому спілкуванні з іноземцями; Л. Д. Столяренко сформулювала психологічні основи ділового спілкування, взаємодії та управління людьми з урахуванням їх темпераменту та характеру; В. І. Шеломенцев досліджував виникнення і сутність етикету в країнах Європи та Азії загалом і християнського етикету зокрема. Д. Ертель та Р. Фішер вивчали перемовини з соціально-психологічного боку, а Дж. Честара створив у прямому сенсі настільну книгу бізнесмена, де виклав основні засади ділової етики. Мета нашого дослідження – порівняти особливості ділового етикету в Іспанії та Україні, описати взаємовплив менталітету та культури спілкування іспанців та українців.

Ментально іспанці емоційні, говорять дуже швидко й голосно, активно супроводжуючи свою мову невербальними засобами комунікації. Їх майстерний і одночасно химерний стиль спілкування точніше за все відображає цінності та норми іспанської культури. Стиль спілкування українців теж залежить від менталітету, тому вони здебільшого розмовляють повільно та виважено й не так активно супроводжують свою мову жестами. Як іспанські бізнесмени, так і українські надають перевагу особистісному контакту з людиною порівняно з писемним чи телефонним зв'язком. В Іспанії вважається прийнятним, якщо кілька людей розмовляють одночасно; в Україні перебивання вважається образою та неповагою до співрозмовника. Якщо українці поважають пунктуальність та ніколи не запізнюються на ділову зустріч, то іспанці мають за звичку спізнюватися на 15 хвилин, що стало для них буденною нормою. Приходити на ділову зустріч в Іспанії прийнято в класичному костюмі, білій сорочці та начищеному взутті. Українці також дотримуються дрес-коду: чоловіки до 20 год. повинні носити діловий костюм темного кольору з краваткою, після 20 год. – чорного кольору. Знайомство, згідно з діловим етикетом Іспанії та України, здійснюється за загальноприйнятими нормами і правилами: партнери тиснуть одне одному руки та обмінюються візитівками. В Іспанії ті, хто стоїть нижче в бізнес-ієрархії, представляються зазвичай першими, використовуючи звертання *сеньйор / сеньйора* або *дон / донья*, додаючи ім'я. В Україні ж завжди вітаються першими ті, хто посідає вищі посади у сфері бізнесу, звертаючися на ім'я та по батькові, вжитими у кличному відмінку (*Юрію Петровичу, Надіє Іванівно*). Останнім часом найчастіше використовують пошанівні форми *пане / пані*. В Іспанії всі звертаються один до одного на *ти* вже при першій зустрічі, незважаючи на різницю у віці, що вважається нормою навіть при спілкуванні між учнями та викладачами. Згідно з українським етикетом, при першій, а частіше й при подальших зустрічах партнери звертаються один до одного на *ви*, вважаючи це висловленням своєї

поваги до співрозмовника. Особливістю іспанської комунікації є те, що рішення приймаються тільки керівниками компанії, причому вони ніколи не ухвалюються одразу на зустрічах, які зазвичай призначені для обговорення та обміну ідеями. Так само можна сказати й про українські перемовини.

Таким чином у Іспанії та Україні існує багато спільного та відмінного в діловому етикеті. Ділові партнери обох країн považають особистісний контакт, надають особливого значення як вербальним, так і невербальним засобам спілкування. Вони надають перевагу співпраці з партнерами, з якими вже налагоджено ділові контакти. Але в питаннях вербальних засобів комунікації, пунктуальності, винесення рішень тощо ділове спілкування країн різняться між собою. Отже, потрібно вивчати діловий етикет різних країн з метою розширення знань про їх особливості для того, щоб під час ведення ділових перемовин заручитися повагою та підтримкою іноземних партнерів.

УДК 811.162.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Селіверстова А. В.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФЕУ-618 ЗНТУ

БІЗНЕС-ЕТИКЕТ У ЧЕХІЇ ТА УКРАЇНІ: СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ

Сучасний діловий етикет – це глибоке знання меж пристойності, уміння тримати себе в колективі так, щоб заслужити загальну повагу і не образити при цьому своєю поведінкою іншого. Знання правил ділового етикету різних країн допомагає уникати промахів або згладити їх доступними, загальноприйнятими способами. Тому основну функцію або сенс етикету ділової людини можна визначити як формування таких правил поведінки в суспільстві, які сприяють взаєморозумінню людей у процесі спілкування. Формування культури ділового спілкування досліджували українські вчені, зокрема А. Суржик, яка вивчала формування культури ділового спілкування засобами інформаційно-комунікативних технологій; Л. Столяренко досліджував психологічні основи ділового спілкування; Н. Лесовець обґрунтувала необхідність формування професійної культури спілкування та дотримання ділового етикету фахівців-документознавців. Мета нашого дослідження – порівняти особливості бізнес-етикету в Чехії та Україні, визначити спільне й відмінне в дотриманні усталених у цих країнах правил поведіння.

У Чехії існує традиція проводити перші бізнес-зустрічі в підкреслено офіційній обстановці; українці ж, навпаки, звикли вести бізнес зі знайомими

людьми, тому ділові зустрічі часто можуть переходити в менш офіційні, а розмови матимуть більш невимушений характер. Будь-які зустрічі потрібно погоджувати заздалегідь, адже пунктуальність – одна зі спільних складових чеської та української ділової культури. При зустрічі використовують короткі рукоштовнання, візуальний контакт і візитівки, якість паперу або друку яких навряд чи зацікавить чеха та українця, але посаді буде приділено особливу увагу. Чехи при зустрічі використовують прямий контакт очей, звертаються один до одного на прізвище, використовуючи титули (наприклад, *доктор Свобода*, *інженер Конош*); українці ж використовують пошанівні форми звертання *пан* чи *пані*, додаючи до них назви посад, наукових звань тощо. Чехи високо цінують ієрархію в компаніях, статус чи посаду партнера, який очолює делегацію; в Україні ж посаді приділяють меншу увагу. Великого значення чехи надають мові жестів, контакту поглядів, хорошій поставі партнера. Щоб уникнути прямого висловлювання негативної думки, вони можуть відводити погляд або робити словесні паузи. Чехам взагалі не властиві різкі висловлювання, їх кредо – систематичне нав'язування та відстоювання своїх інтересів, повільність і послідовність, чіткість і конкретність. Українці більш відкриті, порівняно з чехами, люди, допитливі, кмітливі та винахідливі, однак у вирішенні ділових проблем вони часто інертні й нерішучі, адже неясні привабливі перспективи поступаються перед досяжними і зрозумілими реаліями. У чехів, як і в українців, гарне почуття гумору, вони люблять жартувати й іронізувати, спілкуватися на цікаві обом сторонам теми культури, сімейних цінностей, спорту, історії, мистецтва тощо.

Отже, проаналізувавши особливості бізнес-етикету під час ведення ділових перемовин, можна стверджувати, що існує багато спільного та відмінного в Чехії та Україні у формах етикетних норм поведінки щодо знайомства, привітання, звертання, сформованих національною ментальністю. Зокрема, це і ставлення до статусу учасників перемовин, їх посади, вербальних і невербальних засобів спілкування. Знання етикетних норм спілкування сприятиме успішній співпраці в різних сферах життєдіяльності обох держав.

ЖЕСТИ ЯК ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Звукова мова – це не єдиний засіб спілкування, існують також невербальні засоби, серед яких – мова жестів, і вона є не менш багатою. Вивчення мови жестів є актуальною проблемою, тому що жести в різних країнах трактуються по-різному, що необхідно враховувати під час перебування в інших державах, зокрема під час ділових зустрічей. Згідно з гіпотезою американського дослідника історії походження мови Говарда Х'юза, звуковій мові людей передувала мова жестів, яка почала спонтанно виникати 3 млн. років до н. е. Дослідження американського науковця Вільяма Стокоу стосувалося схожості жестів та мовлення, тобто він зосередився на пошуку в американській жестовій мові елементів, аналогічних фонемам в усному мовленні. Мета нашого дослідження – схарактеризувати найбільш частотні у використанні жести, розкрити спільне та відмінне в їх трактуванні в різних країнах світу.

Кожна людина у своєму житті достатньо широко користується жестикуляцією, що є невід'ємною частиною спілкування. Будь-які слова завжди супроводжуються мімікою та рухами рук, пальців, голови. Різні жести в різних країнах, як і розмовна мова, унікальні й трактуються багатогранно. Один лише знак або тілорух, зроблений без будь-якого злого умислу, здатні миттєво зруйнувати тонку грань розуміння й довіри. Найбільш активно мовою жестів оволоділи французи та італійці, які практично кожне слово супроводжують мімікою та жестами. Найпоширенішим у спілкуванні є тактильний контакт. Значення жестів у різних країнах кардинально відрізняється. Напр., в Україні та країнах Європи *стверджувальний кивок головою* означає *так*, а в Болгарії, Греції, Індії – *заперечення*, і навпаки, *повороти голови з боку в бік* у цих країнах тлумачаться як *згода*. Відомий у всьому світі знак, утворений вказівним і великим пальцями у *формі цифри нуль*, існує вже більше 2500 років. Жест *о'кей* у різних країнах відрізняється за своїм словесним розшифруванням і має безліч значень: *усе відмінно* – у США і низці інших країн, *порожнеча, нуль* – у Німеччині та Франції; *гроші* – в Японії. Різні тлумачення в різних країнах позначає *всесвітньо відомий V-подібний знак*, який отримав популярність під час Другої світової війни з легкого подання Вінстона Черчілля. На витягнутій руці, повернутій до мовця *тильною стороною*, він позначає *перемога*. Якщо рука розміщується інакше

– жест має образливий характер і означає *замовкни*. Різноманітні трактування має жест, коли *підносять до губ з'єднані кінчики трьох пальців* і, високо піднявши підборіддя, шлють повітряний поцілунок. У француза, мексиканця, італійця, іспанця він означає *захоплення*, у англійця – *непристойність*. Єдиним універсальним інструментом, що дозволяє схилити до спілкування співрозмовника, є щира і відкрита усмішка, яка супроводжується прикладеною до серця рукою.

Отже, жести є невід'ємним компонентом усного спілкування. Різні жести в різних країнах, так само як і розмовна мова, унікальні й трактуються по-різному. Це стосується жестових знаків ствердження чи заперечення, згоди чи незгоди. Деякі жести в одних країнах викликають позитивні конотації, а в інших мають образливий характер. Ведучи ділові перемовини, слід бути обережними й пам'ятати, що жести мають багатогранний зміст і розуміння значення певного жесту, адекватне їх використання сприятиме порозумінню між партнерами й успішній співпраці.

УДК 811.162.3'37'276.6:33

Бондарчук К. С.¹, Веремій Г. Є.²

¹ доц. ЗНТУ

² студ. гр. ФБАД-118 ЗНТУ

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основу міжнародних, міжнаціональних відносин становлять отримані в спадок традиції спілкування народів між собою. Але існують загальні закономірності, які виявляються у спілкуванні людей різних національностей. На цій основі формуються не тільки культурні відносини, але й економічні, торговельні, наукові обміни досвідом, технологіями, відкриттями. Інтерес до проблем міжкультурної комунікації як предмету міждисциплінарних досліджень у сучасному світі пов'язаний з процесами глобалізації, що виражаються в бізнес-інтеграції, розширенні інформаційного простору, розвитку нових інформаційних технологій, зміцненні ділових та особистісних контактів. В умовах трансформації сучасного українського суспільства, що прагне створити ефективну систему соціальної організації, потреба в дослідженні проблем міжкультурної комунікації теж є доволі актуальною. На сьогодні особливо важливими є наукові праці в галузі культурології, соціології, філософії, етнології, етнографії, лінгвістики таких учених, як В. Антонов, М. Арутюнова, Ю. Бромлей, А. Вежбіцька, Г. Гачев, Т. Дейк, О. Пеліпенко, Л. Уайт, Б. Успенський, І. Яковенко та інші.

Дослідження цих авторів сприяють розумінню цілісності й комплексності проблем міжкультурної комунікації і взаємозв'язку мовних і соціокультурних явищ.

Мета нашої роботи – схарактеризувати основні напрями міждисциплінарних досліджень міжкультурної комунікації та визначити сфери їх практичного застосування.

Початком дослідження міжнародної комунікації як академічної дисципліни вважається 1954 рік, коли була видана книга американських учених Е. Холла та Д. Трагера "Culture as Communication" ("Культура як комунікація"), в якій автори вперше запропонували для широкого вжитку термін "міжнародна комунікація", що, на їх думку, відображав особливу сферу людських відносин. Операційні параметри для описання впливів культури на людську діяльність і розвиток суспільства були сформульовані в роботах антропологів Ф. Клухона і Ф. Шродбека, лінгвіста й антрополога Е. Холла, соціолога та психолога Г. Хофстеде. Велике значення для осмислення проблеми міжкультурної комунікації мають дослідження в галузі психології і соціології. Згідно з основними теоретичними підходами, в центрі міжкультурної комунікації стоїть конкретна людина, для якої пізнання досягнень інших народів і цивілізацій є найважливішим соціально-психологічним фактором. Однією з найбільш важливих проблем міжкультурної комунікації можна назвати етнічні особливості й культурні відмінності, адже саме ці питання виникають у процесі взаємодії культур. Проблеми міжкультурної комунікації приваблюють увагу також археологів, зайнятих вивченням етногенезу. Соціологів цікавлять взаємозв'язки етнічних та соціально-економічних явищ; мистецтвознавців – етнічна своєрідність окремих компонентів художньої культури; лінгвістів – етнолінгвістичні процеси; психологів – етнічні особливості психіки. Є етнічні аспекти також у економічних та демографічних дослідженнях, а також вивчають етнічну проблематику і представники низки природничих наук: фізичної географії, ботаніки тощо. На стику цих наук і етнографії останнім часом виникли своєрідні дисципліни: етнічна антропологія, етногеографія, етноботаніка. Міжкультурна комунікація має яскраво виражену практичну орієнтацію. Це не лише наука, але й набір навичок, якими можна й потрібно володіти. У першу чергу ці навички необхідні тим, чия професійна діяльність пов'язана зі взаємодією між культурами, щоб уникнути помилок і комунікативних невдач, які можуть призвести до інших провалів у перемовинах, сприятимуть ефективній роботі колективу, соціальному порозумінню в країні.

Отже, міжкультурна комунікація є предметом досліджень у різних науках. Зокрема, великого значення мають наукові розробки в галузі психології, соціології, антропології, археології, лінгвістики, а також природничих наук. Вивчення міжкультурної комунікації мають яскраво

виражену практичну орієнтацію. Більшість учених дотримуються думки, що основними цілями досліджень у галузі міжкультурної комунікації є такі: розвиток культурної сприйнятливості, здатності до правильної інтерпретації конкретних проявів комунікативної поведінки в різних культурах; формування практичних навичок і умінь у спілкуванні з представниками інших культур.

УДК 821.161.2'56

Миرونюк Л. В.¹, Сидоренко А. С.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. ТФ-318 ЗНТУ

ЧИСТОТА МОВЛЕННЯ ЯК ОДНА З ОЗНАК КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Питання мовної культури в професійній комунікації є актуальним. Адже мова є візитною карткою людини й свідчить про її культурно-освітній рівень. Проблему витіснення суржиком української мови вивчали такі лінгвісти: Л. Біланюк, С. Караванський, К. Климова, А. Коваль, Т. Кознарський, Л. Мацько, В. Радчук, О. Сербенська, В. Труба, М. Флаєр, О. Шарварка та інші. Мета цієї роботи – дослідити проблему порушення чистоти мовлення в професійній комунікації фахівців.

Чистота мовлення – одна з ознак культури професійної комунікації. Масове, безсистемне проникнення елементів російської мови є наслідком тривалого нерівноправного контактування двох мов, що призвело до появи такого явища як суржик. Це збіднена мова, позбавлена національного колориту, краси й виразності.

Сучасна освічена людина в межах компетенції своєї професії, працюючи над розширенням власної комунікативної культури, повинна: вміти формулювати мету службового й неформального спілкування; намагатися організовувати процес спілкування та управляти ним, застосовуючи різні комунікативні прийоми; вміти ставити питання та конкретно відповідати на них; правильно вести ділову розмову, дискусію, діалог, наради, ділові переговори тощо.

Однак людина, перебуваючи у двомовному російсько-українському середовищі, зазнає взаємовпливу обох мов і тому потребує більш уважного ставлення до свого мовлення. Бацевич Ф. зазначає, що через недостатню мовну компетентність комунікантів виникають різноманітні помилки, обмовки, описки, які пов'язані зі специфікою лексичної та граматичної семантики мови, якою відбувається спілкування. Неточності спотворюють

зміст висловлювання, утворюють мовні комбінації, що порушують комунікативні ознаки правильності та чистоти мовлення, перетворюючи його на суржик, що недопустиме в професійному спілкуванні. Слушно зауважує Антоненко-Давидович Б.: «... суржик не є й не може бути ознакою будь-якої культури, навпаки, він завжди відбиває некультурність частини людей». Високий рівень професійного мовлення передбачає досконале володіння нормами літературної мови, фаховою термінологією та вмінням добирати мовно-виражальні засоби відповідно до мети й обставин спілкування.

У контексті мовлення українською трапляються відхилення від норм літературної мови. Зокрема, допускаються помилки в наголошуванні слів. Акцентуаційні росіянізми спотворюють звучання мови, зокрема, не слід вимовляти *злегка*, *феномен*, *квартал разом*, *посередині*, (правильно: *злегка*, *феномен*, *квартал*, *разом*, *посередині*). У професійному спілкуванні часто трапляються помилки на рівні вимови (порушення орфоепічних норм), зокрема: м'якість шиплячих звуків: [шч'о], [ч'истий]; неправильна артикуляція звуків [дж], [дз]: [хожу], [позвони], замість [ходжу], [подзвони]; оглушення дзвінких приголосних в кінці слів та в кінці складу: [казка] – [каска], [міг] – [міх] (вимова змінює значення слів); [загадка], а не [загатка]; [книжка], а не [книшка]; [безпека], а не [беспека]; словотвірні (порушення норми вживання морфем): купувати (а не купляти), зізнатися (а не признатися), зіставляти (а не співставляти), постачальник (а не поставщик); лексичні (порушення норми розрізнення значень і семантичних відтінків, закономірності лексичної сполучуваності): на протязі звітного періоду (протягом (упродовж) звітного періоду), однак на протязі можна застудитися; зустрічаються помилки (трапляються помилки), але зустрічатися можна з колегами; рахую можливим (вважаю можливим); прийшов на рахунок роботи (з приводу роботи) тощо; морфологічні (порушення граматичних форм, нечітке розрізнення граматичного значення слів): неправильне вживання категорії роду: головна біль (правильно: головний біль); вживання у звертаннях форм називного відмінка (потрібно кличний відмінок): Василю Пилиповичу, Ганно Володимирівно; неправильно утворюють ступені порівняння прикметників: найбільш толерантніший (правильно: найбільш толерантний), менш вдаліший (правильно: менш вдалий) тощо.

Уникнення суржику з лексиконі фахівців – це прагнення до чистоти мовлення. Мотивацією до цього може стати регулярне й наполегливе демонстрування та коментування прикладів недолугого користування професійною мовою.

Отже, однією з ознак культури професійної комунікації є чистота мовлення. Фахівець будь-якої галузі має послуговуватися літературною мовою. Суржик – це явище, що виникає в разі порушення акцентуаційних, орфоепічних, лексичних, граматичних тощо мовних норм. І як результат –

спотворення інформації, оскільки порушується точність її передавання, та суттєве уповільнення сприймання в процесі професійного спілкування. Це також свідчить про низький рівень мовної освіти комуніканта.

УДК 395.6:316.3

Миронюк Л. В.¹, Калмиков Т. А.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. ТФ-318 ЗНТУ

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО ЕТИКЕТУ

Мова є основою етнокультури будь-якого народу, адже вона зберігає його іманентні риси. Розширення сфер міжнародного, міжнаціонального спілкування спонукають до подальшого розвитку людства в умовах діалогу представників різних національно-культурних співтовариств. У зв'язку з цим актуальними є дослідження, які орієнтовані на вивчення особливостей мовної культури народів. Це питання у різних аспектах досліджували Г. В. Колшанський, О. С. Кубрякова, Ю. А. Сорокін, Ю. С. Степанов, В. М. Теля, В. В. Жайворонок, І. В. Кононенко, М. П. Кочерган, В. М. Манакін, О. А. Семенюк, Ж. П. Соколовська, Г. М. Яворська, А. Вежбицька та ін. Мета нашої роботи – визначити та описати особливості лексики, що притаманна мовному етикету українського народу.

Лексика будь-якої мови містить інформацію про соціальні, культурні, історичні реалії формування етносу. Її вивчення допомагає зрозуміти специфічні риси менталітету певного народу. Відтак, визначальними особливостями українців є передусім доброта, сердечність, простота, щирість і ніжність, що виразно простежується на прикладі лексики мовленнєвого етикету. Зокрема, на мовному рівні це виявляється в тому, що: 1) стрижневим словом багатьох висловів українського мовленнєвого етикету є лексика з коренем добр- здоров-: *добрідень, добривечір, добрий ранок, добридосвіток, на все добре, добродію; здоров був, здорові були, доброго здоров'я, дай Боже здоров'я, здрастуй (-те) тощо*; 2) наявна велика кількість слів- звертань із пестливими суфіксами: *голубонько, соколику, матінко, матусю, таточку, дідусю, бабусю, бабуню, бабцю, сестричко, братику тощо*; у багатьох етикетних висловах виступає слово із коренем ласк-: *будь ласка (будьте ласкаві), ласкаво прошу, з ласки вашої тощо*; 3) існує багато висловів, які первинною своєю семантикою виражають доброзичливість: *будьте щасливі, Боже помози, дай Боже щастя тощо*; 4) відсутні інвективи (непристойні, грубі лайки).

Отже, у лексиці, що побутує в щоденному мовному етикеті українців, закодovanі сформовані впродовж віків специфічні риси самобутнього етносу: доброта, сердечність, простота, щирість тощо. Вони відображені у вітаннях, зокрема вживання слів з коренем добр- здоров-, велика кількість слів із пестливим значенням, відсутні інвективи.

УДК 821.161.2

Миرونюк Л. В.¹, Іващенко Н. А.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. ФКНТ-518 ЗНТУ

СПЕЦИФІКА ЖЕСТІВ У МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ НАРОДІВ АЗІЇ)

Невербальні засоби, серед яких жести та міміка, є важливими компонентами процесу спілкування. Про їх роль в міжкультурній комунікації написано як у працях вітчизняних науковців (І. Ковалинської, О. Корніяка, Л. Корнєєвої, М. Кочергана, Ю. Пелеха, Г. Почепцова, С. Семчинського та інших), так і зарубіжних (Ван Дейка, А. Вежбицької, С. Григорєва, М. Красавського, Г. Крейдліна, В. Маслової та інших). Мета нашої роботи – порівняти жест рукостискання в комунікації народів Азії.

Жест рукостискання є полісемічним, якщо розглядати його як той, який використовується для привітання при зустрічі / прощанні, при вітаннях з певної нагоди (свято, ювілей, укладення певної угоди тощо). Його мета – демонстрація доброї волі. Проте, розглядаючи його особливості в контексті різних культур, спостерігаємо його моносемічність. Наприклад, в Японії, прийнято вважати, що рука відображає душу особи. Відтак, рукостискання двома руками означає нещирість почуттів. У корейській, китайській та тибетській культурах при рукостисканні потрібно використовувати дві руки, або, у крайньому випадку, подається права рука, а ліва підтримує праву в районі ліктя з боку плеча (знизу). Використання однієї руки, особливо лівої – у цих культурах знак неповаги. У мусульманській традиції не допускається рукостискання між особами чоловічої і жіночої статі, що є цілком прийнятним у Західних культурах, особливо під час ділових зустрічей. Різним народам притаманна різна частота, інтенсивність жестикуляції. Спостерігаючи за спілкуванням людей під час кругосвітньої подорожі, англійський учений М. Аргайл встановив, що в середньому впродовж годинної розмови фін вдається до жестикуляції один раз, італієць – 80, француз – 120, а мексиканець – 180.

Отже, володіння невербальними засобами комунікації, зокрема жестами, та знання їх специфіки в різних культурах сприяє розвитку міжкультурної компетентності індивіда в сучасному глобалізованому світі. Так, жест рукостискання в невербальному етикеті є полісемічним і виражає демонстрацією доброї волі. Але в контексті певних культур, наприклад народів Азії, він набуває виразних індивідуальних ознак, відтак: в японській культурній традиції – рукостискання двома руками означає нещирість почуттів, а в корейській, китайській та тибетській – знак поваги.

УДК 821.161.2

Миرونюк Л. В.¹, Шульга І. В.²

¹ старш. викл. ЗНТУ

² студ. гр. ЮФ-218 ЗНТУ

КОМУНІКАТИВНІ ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ ЯК ОBOB'ЯЗKОВІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТА- ПОЛІТОЛОГА

У новій освітній філософії акцентується особлива увага на формуванні навичок професійної комунікації в усіх сферах суспільного життя. Ці питання в різних аспектах були висвітлені, такими науковцями як Л. Барановська, Н. Бабиш, Л. Головата, В. Михайлюк, М. Пентилук, Л. Паламар, С. Шевчук, Л. Погиба, І. Клименко та ін. Мета цієї роботи – описати структуру комунікативної компетентності, яка визначає формування професійно-комунікативних умінь і навичок студента-політолога.

Науковці визначають комунікативні вміння як здатність людини, що заснована на ґрунтовних теоретичних знаннях і дає змогу творчо використовувати їх для передачі та обміну інформацією з урахуванням сфери, ситуації, мети, адресата процесу комунікації. Знати – це вміти чимось користуватися, щось застосовувати, тобто знання розглядаємо як засіб розвитку комунікативних умінь і навичок. Основним критерієм сформованості вмінь і навичок є їх творча реалізація під час професійної діяльності, адже навчання у вищій школі передбачає засвоєння знань, умінь і навичок та їх застосування на практиці. Відтак, зважаючи на окреслену структуру комунікативної компетенції, можемо виокремити основні комунікативні вміння й навички студентів-політологів: 1) самостійно знаходити, обробляти (аналізувати й синтезувати) та накопичувати інформацію (предметні компетентності); 2) ефективно сприймати та продукувати професійний текст із дотриманням норм літературної мови (мовна й мовленнєва компетентність), що передбачає: уміння адекватно

сприймати усне і писемне мовлення, користуючись різними видами слухання й читання; уміння створювати та відтворювати зв'язні тексти в усній та писемній формах, послуговуючись фаховою термінологією, відповідно до мети, основної думки, типу, стилю, жанру висловлювання; 3) використовувати стратегію і тактику спілкування для конструювання й інтерпретації зв'язних текстів (прагматична або стратегічна компетентність), що передбачає: уміння швидко, правильно орієнтуватися в умовах і ситуації спілкування та особливостях партнера у спілкуванні; уміння вибирати ефективний стиль спілкування; уміння контролювати процес протікання комунікативного акту; уміння забезпечувати зворотний зв'язок; 4) правильно використовувати мову в різноманітних соціально детермінованих ситуаціях із урахуванням культури поведінки, мовленнєвого етикету, соціальних норм, стереотипів (соціокультурні компетентності).

Отже, структура комунікативної компетентності визначає формування професійно-комунікативних умінь і навичок студентів-політологів, які відповідають сучасним вимогам щодо практичної спрямованості підготовки висококваліфікованого фахівця. До них можемо віднести, зокрема, такі компетентності: предметна, мовна й мовленнєва, прагматична або стратегічна компетентність і соціокультурна.

СЕКЦІЯ «КРАЇНОЗНАВСТВО»

УДК 323(44):327(470+571)

Дєдков М. В.¹, Щербанюк А. К.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФз-216 ЗНТУ

РУХ ЖОВТИХ ЖИЛЕТІВ У ФРАНЦІЇ: СПОНТАННИЙ ПРОТЕСТНИЙ РУХ ЧИ СПЕЦПРОЕКТ РОСІЙСЬКОГО ФСБ?

17 листопада 2018 року на території Франції виник опозиційний рух жовтих жилетів. Назва цього руху походить від кольору уніформи виконаної з світловідбиваючої тканини, яку зазвичай вдягають робочі. Початкові причини протестів полягали у тому, що влада повідомила про підвищення ціни на паливо та запровадила екологічний податок. Основними вимогами учасників руху є відставка Макрона, збільшення зарплат і пенсій, зменшення цін на паливо та встановлення прогресивного податку на багатство.

Починаючи з 17 листопада 2018 року протестувальники виходять на площі по всій території Франції. Відомо, що перші сутички учасників руху з поліцією почалися після того, як демонстранти відхилилися від узгодженого маршруту. У ході свого протесту вони спалили декілька автомобілів, а поліція застосувала водомети та світлові гранати у відповідь.

Трохи згодом мітингарі атакували офіс речника французького уряду Бенджамена Гриво. Його та півдесятка колег евакуювали після того, як центральні двері будівлі були частково зруйновані активістами.

Найбільше протистояння між поліцією та протестантами відбулося 16 березня 2019 року коли біля Єлісейського палацу було спалено десятки машин, більшість історичних пам'яток спотворено жовтою фарбою та радикальними гаслами, було розграбовано магазини та будинки в центральній частині Парижу. За повідомленням видання franceinfo, під час зіткнень постраждали 42 демонстранти, 17 працівників правоохоронних органів, а також один пожежник.

Інші хвилі протесту несли у собі менш радикальний, проте більш масовий характер. За даними міністра внутрішніх справ країни, 24-го березня 2019 року у мітингу взяли участь більше 40 тис. чоловік.

Станом на 30 березня 2019 року протестний рух чисельно скоротився до 34 тисяч учасників. Епіцентром паризького маршу стала площа Трокадеро. Вона замінила у ролі пункту збору Єлісейські поля. На площі зібралося кілька тисяч осіб, більшість з яких після закінчення маніфестації дисципліновано покинули нове місце зустрічі. Поліції довелося витіснити лише найбільш наполегливих маніфестантів, які намагалися ігнорувати її вимоги.

У пошуках винуватців, що спричинили нестабільну ситуацію влада Франції розслідує можливе втручання Росії у внутрішні справи країни. Британські ЗМІ повідомили, що на початку грудня у соціальних мережах була помічена підозріла активність Twitter-акаунтів, що підпорядковуються Росії, у підбурюванні до початку протестів «жовтих жилетів», поширенні дезінформації та розповсюдженні фальшивих фото протесту. Сайт Альянсу для забезпечення демократії надає доступ до огляду діяльності більш ніж 600 подібних акаунтів, вказуючи на постійні хештеги та теми пов'язані з конфліктом невдоволених громадян та уряду Франції.

Також на причетність Росії вказує наявність громадян з радикальними проросійськими поглядами серед французьких маніфестантів. 8 грудня у Парижі під час демонстрації "жовтих жилетів" двоє чоловіків розгорнули "прапор ДНР". Голова Служби безпеки України повідомив, що цих осіб вдалося ідентифікувати, як Сорліна Фабріса – член міжнародного аналітичного центру "Катехон", який діє під егідою засновника російського телеканалу "Царьград" Костянтина Малофєєва та очолюваного ним Фонду Святителя Василя Первозванного.

За даними СБУ, до наглядової ради "Катехону" входять "ідеологи російського євразійства" – радник президента Росії Сергій Глазєв та лідер "Міжнародного євразійського руху" Олександр Дугін.

А другим чоловіком з прапором ДНР став Ксав'єр Моро, який був спостерігачем на так званих виборах на окупованих територіях Донбасу. Згідно з інформацією СБУ, чоловік 17 років мешкає в Росії та з 2013 року має громадянство цієї країни.

Також серед мітингарів були помічені Сергій Мюньє, що у 2014 році воював на стороні Росії у складі батальйону «Восток», та Віктор Лента, котрий є засновником організації «Континентальна єдність», що наразі займається вербуванням французів та відправкою їх до гарячих точок.

На даному етапі ніхто не може стверджувати напевне, що ФСБ Росії безпосередньо готувало мітинг у Франції як спецпроект. Проте, дані незалежних ЗМІ говорять про великий відсоток росіян, що підозріло бурхливо реагують на події у Франції та старанно поширюють протестантські настрої серед усіх громадян ЄС.

Існує думка, що Франція сама винна у втручанні російських бойовиків. Її м'яке відношення до конфлікту на Донбасі частково призвело до збільшення кількості найманих солдат, що тепер являють собою численні терористичні угруповання.

Гібридна війна на Донбасі стала першим і далеко не останнім показовим явищем свавілля та вседозволеності російських військових. Російські служби безперечно вплинули на радикалізацію руху жовтих жилетів. На початку конфлікту до руху входили лише водії, які протестували проти підвищення

цін на пальне. Зараз це куди ширший рух проти "несправедливої політики уряду", через яку населення бідніє. Франція вже побачила і сутички з поліцією, і сльозогінний газ, і БТРи на вулицях, і барикади, і палаючі шини, і тисячі затриманих. Сценарії розвитку революційних подій у Франції та Україні мають багато спільного, тому уряду Франції слід забезпечити повне невтручання Росії у свої державні справи до того як вона спричинить ще більший розбрат серед населення.

УДК 323(81) БОЛСОНАРУ

Дєдков М. В.¹, Корчєбний Р. С.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-215 ЗНТУ

38-й ПРЕЗИДЕНТ БРАЗИЛІЇ ЖАЇР МЕССІАС БОЛСОНАРУ

У жовтні 2018 року, в найбільшій країні Латинської Америки, Бразилії пройшли загальні вибори, на яких було обрано президента, Національний конгрес, а також губернаторів і законодавчі органи штатів. Результатом цих виборів стала шокуюча для багатьох перемога кандидата від Соціал-ліберальної партії Жаїра Болсонару.

Жаїр Болсонару народився в 1955 році у місті Гліцеріо, штат Сан-Паулу, в родині італійських емігрантів. Обравши для себе кар'єру військового, Болсонару дослужився до звання капітана, а у 1988 пішов у відставку, і розпочав свій політичний шлях обравшись в міську раду Ріо-де-Жанейро. В 1991 році обраний депутатом в палату депутатів Бразилії. З цього періоду і до виборів у 2018 році часто змінював партійну приналежність. При цьому найчастіше увагу до себе він привертав не через законодавчі ініціативи, або конструктивні виступи, а скандальними висловами, і вербальними атаками. Після висування своєї кандидатури на вибори президента, швидко став лідером серед виборців з консервативними поглядами, і головним опонентом для кандидата від лівої Робітничої партії яка була при владі 13 років. У своїх виступах Болсонару активно звинувачував правлячу партію, в жалюгідному стані економіки, високому рівні корупції і злочинності, і обіцяв прийшовши до влади виправити положення в країні. У першому турі виборів отримав 46 % голосів, а у другому 57 %. Це показало що не зважаючи на популістські лозунги, рівень підтримки кандидата досить великий.

Така перемога показує що на фоні складних економічних реалій і високого рівня злочинності, серед звичайних людей домінують радикальні погляди, утіленням яких і є сам Болсонару. Він є представником усіх

праворадикальних партій, серед яких раніше не існувало єдності. Своїми позитивними висловками про диктатуру 1964 – 1985 років, і критикою захисників прав жінок і сексуальних меншин, зміг привернути до себе велику кількість виборців, на яких не зверталась увага з часів падіння режиму військової диктатури. Також такі радикальні зміни у суспільстві можливі через кризу довіри до Робітничої партії і до партій, які були налаштовані опозиційно під час правління останньої. А виникла ця криза через корупційні скандали в яких були замішані як правляча партія, так і її тодішні опоненти. Через це люди були змушені шукати виходу, в кандидатах від інших партій. І багато хто побачив таке рішення в кандидаті від маловідомої Соціал-ліберальної партії. Незважаючи на популістську риторику, яка орієнтована на нижчий клас, підтримка Болсонару у південних штатах Бразилії, які традиційно вважаються більш багатими і розвинутими, під час виборів показала в середньому 65 %. Це може говорити тільки про те, що більшість людей готова знехтувати передісторією і позицією такої людини, заради доволі туманної надії на повернення тих темпів розвитку, що ми могли бачити в Бразилії в 90-ті та 2000-ті роки, і які були зведені нанівець під час 13-річного правління Робітничої партії, яка загрузла в корупційних скандалах.

УДК 327(73)ТРАМП

Дедков М. В.¹, Коржова Л. С.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-218 ЗНТУ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА США Д.ТРАМПА: КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Важливий вплив на формування і реалізацію зовнішньої політики США поряд із поглядами самого очільника Білого Дому відіграють керівники низки ключових відомств – перш за все очільники Міністерства оборони і Державного департаменту, особа Радника із національної безпеки. На кінець грудня 2016 року особи майбутніх ключових гравців у питаннях зовнішньої політики і національної безпеки не давали ясності щодо того, якою буде стратегія США на міжнародній арені під час правління адміністрації Дональда Трампа. Лише майбутній Міністр оборони, колишній генерал Корпусу морської піхоти, Джеймс Меттіс мав класичні погляди щодо ролі і місця США в світовій політиці. В той самий час обраний на посаду Державного секретаря, CEO Exxon Mobile, Рекс Тіллерсон був новачком у питаннях зовнішньої політики і стратегії, та, як наслідок, не мав особливого

уявлення і поглядів на ключові проблеми і виклики. Майбутній радник із національної безпеки колишній генерал Майкл Флінн викликав чи не найбільше занепокоєнь. Особливо це стосувалося ідеї щодо необхідності спільно із РФ діяти проти Ісламської держави. На відміну від інших Флінн працював із Дональдом Трампом під час виборчої кампанії і перехідного періоду, а тому, як вважалося, мав найбільше впливу. Як наслідок ситуація в стратегічному трикутнику «Міністр оборони-Державний секретар-Радник із національної безпеки» не сприяла визначеності щодо майбутньої зовнішньої політики адміністрації Дональда Трампа. Навпаки був наявний потенціал для конкуренції і боротьби різних бачень зовнішньополітичної стратегії США.

Проте протягом 2017 року ситуація в середовищі ключових гравців, які впливають на зовнішню політику США, пройшла декілька важливих змін. Перш за все на фоні скандалу і відставки Майкла Флінна посаду Радника із національної безпеки зайняв Герберт Макмастер. Цей генерал сухопутних сил із 2012 року займався вивченням концептуальних питань майбутніх загроз, із якими прийдеться мати справу сухопутних силам. А тому він поряд із Джеймсом Меттісом на час призначення в лютому 2017 року мав чітко сформоване бачення щодо викликів і проблем зовнішньої політики США. Поряд із цим Рекс Тіллерсон почав активно входити в курс справ і більше схилявся до спадковості зовнішньополітичного курсу на ключових напрямках, якщо проаналізувати його наступні риторику і заяви. Слід відзначити також важливу роль, яку грала і продовжує грати постійна представниця США при ООН Ніккі Хейлі. Особливо її значення як одного із рупорів нинішньої адміністрації було великим на початковому етапі, коли нова адміністрація займалася призначеннями на ключові посади в Міністерстві оборони і Державному департаменті і не мала відповідного кадрового потенціалу. Проте і на сьогодні, як продемонструвала проблематика американської політики щодо Ірану, Ніккі Хейлі продовжує мати значний вплив у питаннях зовнішньої політики. Показово, що поряд із очільником ЦРУ Майком Помпео, саме постійна представниця при ООН розглядається як найбільш вірогідний наступник Рекса Тіллерсона.

Із іншого боку протягом року зменшувалася роль на формування і реалізацію зовнішньої політики США осіб, які оточували Дональда Трампа під час передвиборчої кампанії. Перш за все це стосується радника Стівена Баннона, який був поряд із президентом прихильником альтернативного курсу «America First». Головний архітектор перемоги Дональда Трампа на виборах залишив адміністрацію в серпні 2017 року. Хоча вже на той час його значення і вплив були значно меншими порівняно із січнем 2017 року. Роль Джаредда Кушнера також значно зменшилася порівняно із початком правління 45 президента США. Саме зять Дональда Трампа був архітектором нормалізації відносин із КНР в лютому 2017 року і саміту із Си Цзинь Піном

в Мар-а-Лаго в квітні 2017 року. Проте далі вплив Джареда Кушнера на цьому напрямку почав зменшуватися. Однак не можна говорити, що значення цього радника президента повністю зійшло нанівець. Елітами Близького Сходу зять 45 президента і далі розглядається як людина, через яку можна активно формувати політику США відповідно до власного бачення. Це фіксують турне Кушнера в регіон і його численні контакти із представниками місцевих держав.

Однак не можна за результатами 2017 року сказати про те, що ключовим гравцем в питаннях зовнішньої політики США вдалося повністю модифікувати бачення самого президента на те, якою вона має бути. Має місце складний симбіоз, де, залежно від ситуації, Дональду Трампу або його радникам вдається нав'язати власне бачення. Ситуація із десертифікацією в жовтні 2017 року Ірану щодо виконання угоди 2015 року по ядерній програмі, яка стала наслідком бажання самого президента США, чітко показує всю неоднозначність із формуванням і реалізацією американської зовнішньої політики під впливом ключових радників.

УДК 327(73) ТРАМП

Дедков М. В.¹, Некрасов Ю. В.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-216 ЗНТУ

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ПРЕЗИДЕНТА США Д. ТРАМПА

У процесі виборчої кампанії і під час перехідного періоду Дональд Трамп виступив із своїм баченням того якою має бути успішна і ефективна зовнішня політика США. Загалом ці погляди стали відомими під загальною назвою America First. Дана доктрина є фактично прямою протилежністю зовнішньополітичному консенсусу, який склався в США із 1945 року. Проте єдиною чіткою чітко артикульованою ціллю в міжнародних відносинах, із якою адміністрація Дональда Трампа прийшла до влади, була протидія «ісламському екстремізму» і перш за все знищення Ісламської держави. Про це було чітко сказано в декларації щодо політики America First на міжнародній арені після інавгурації. Однак політика США протягом 2017 року чітко показала, що Дональду Трампу не вдалося здійснити задекларовані зміни.

Не зважаючи на те, що Дональд Трамп постійно наголошує, що керується принципом America First в зовнішній політиці однак 2017 рік може в тому числі ввійти в історію як час North Korea first в зовнішній політиці США. Саме політиці на цьому напрямку нова президентська команда

виділяла найбільше часу і уваги. Із іншого боку можна стверджувати, що актуалізація північнокорейської проблематики сприяла тому, що адміністрація Дональда Трампа почала проводити принципово іншу політику щодо КНР, чим цього можна було очікувати на початку 2017 року. Так, перш за все очільник Білого Дому в лютому підтвердив дотримання політики «одного Китаю», без чого Пекін відмовлявся мати активні відносини із США. Адміністрацією 45-го американського президента КНР розглядається як ключова країна, яка допоможе вирішити проблеми, які пов'язані із КНДР. Заради отримання допомоги від Пекіну по цьому питанню адміністрація Дональда Трампа заявила про готовність відкласти реалізацію жорстких економічних заходів, анонсованих до цього. Проте такий підхід хоча і дав відповідні плоди у формі резолюцій РБ ООН і згоди КНР на їх імплементацію, однак китайське керівництво врешті-решт не вірить в можливість повного ядерного роззброєння КНДР і виступає виключно за мирне вирішення протиріч на основі діалогу між Пхеньяном і Вашингтоном.

Найбільш знаковою подією в політиці США щодо Близького Сходу стало нанесення удару крилатими ракетами по авіабазі ВПС Сирії в квітні 2017 року після начебто застосування Дамаском хімічної зброї. Хоча в кінці кінців цей удар практично не змінив ситуацію в процесі громадянської війни, де фактично перемогу здобули сили Дамаску, який підтримує РФ і Іран. Протягом цього року представники адміністрації Дональда Трампа не переставали надавати суперечливі сигнали щодо майбутнього самого Башара Асада у врегулюванні сирійського конфлікту

Врешті-решт 2017 рік на Близькому Сході в контексті американської зовнішньої політики відзначився відходом від спроб адміністрації Барака Обами проводити більш збалансовану політику щодо Тегерану і Ер-Ріяду. Іран фактично був проголошений в якості головного ворога США в регіоні. Як наслідок, Вашингтон запровадив санкції щодо балістичної програми цієї країни, а також в рамках відвідин Дональдом Трампом Саудівської Аравії було підписано військових контрактів на 115 млрд. доларів. В кінці кінців в жовтні 2017 року Дональд Трамп відмовився сертифікувати те, що Іран дотримується умов угоди 2015 року щодо ядерної програми. І, таким чином, глава Білого Дому передав долю угоди на розгляд Конгресу.

Однак ніде ситуація із передвиборчою риторикою 2016 і реальною політикою в 2017 році не виявилася настільки різною, як у трикутнику США-Україна-РФ. Перш за все нинішня адміністрація продовжила політику збереження санкцій щодо РФ поки та не виконає повністю Мінських угод. Крім того, і нинішня президентська адміністрація підтримала принцип «спочатку безпека, а тоді політика» в питаннях імплементації відповідних угод. Призначення спеціальним представником США із питань України Курта Волкера мало наслідком активізацію врегулювання конфлікту на

основі спроби реалізувати на практиці ідею щодо розміщення миротворців ООН. Паралельно із цим відновилося дискусія щодо можливого надання Україні летального оборонного озброєння і шанси на це значно зросли порівняно із адміністрацією Барака Обами. Врешті-решт значною мірою саме завдяки появі непередбачуваної адміністрації було кодифіковано нинішні санкції щодо РФ на рівні законодавства, чого важко було б уявити за гіпотетичної адміністрації Гіллари Клінтон.

Таким чином, усупереч прогнозам зовнішня політика США за президентства Д. Трампа виявилася більш проукраїнською. Україна вже отримала навіть летальну зброю, навколо якої тривалий час йшли перемовини. Також надзвичайно важлива підтримка щодо Криму: пока Росія не піде з Криму, у США не будуть розглядати питання зняття економічних санкцій, введених проти РФ.

УДК 327(73)

Дедков М. В.¹, Ліпара В. Р.²

¹ канд. іст. наук, проф. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-218 ЗНТУ

«ШАТДАУН» – 2019 В США: ЧИ ПОТРІБНО СПОРУДЖУВАТИ СТІНУ НА КОРДОНІ З МЕКСИКОЮ?

Якщо детальніше розглянути це питання, то можна виділити, що спорудження стіни має як позитивні, так і негативні наслідки.

Якщо починати з позитивних, то слід виділити, що по-перше, це знизить рівень незаконного ввезення наркотичних речовин. Також, варто зауважити, що Президент США Дональд Трамп доклав, що «будівництво стіни на кордоні з Мексикою може виглядати аморально, проте він нагадав, що деякі мігранти здійснюють жорстокі злочини по відношенню до американців». Тобто стіна повинна також змінити рівень злочинності в США, а саме злочини, що скоюють незаконно перетинаючи кордон США громадяни Мексики.

Також Трамп виділив ще один позитивний на його погляд наслідок: на даний момент, ситуація в США катастрофічна. Згідно з прогнозами, до середини 21 століття білі англо-саксонські протестанти, ті, хто є традиційним кістяком Америки, стануть меншістю. Мексиканці не змішуються, плавильний котел не працює. Тобто якщо ця стіна буде споруджена, Трамп вважає, що кількість мексиканців порівняно із кількістю «традиційного кістяка Америки» стане значно меншою.

Однак, незважаючи на усі плюси зведення цього масштабного проекту, стіна має за собою багато мінусів для США, як економічного характеру, так й політичного.

Уряд США не може між собою домовитися, адже демократи відмовляються затвердити фінансування спорудження стіни на кордоні, бо Трамп обіцяв зробити це в ході виборчої кампанії, - а республіканці без затвердження фінансування стіни відмовляються підписувати документ про виділення грошей уряду.

В американському конгресі не можуть дійти згоди і затвердити фінансування низки урядових установ. Це призвело до часткової зупинки роботи урядових структур - так званому шатдауну. В результаті "шатдауну" 9 з 15 федеральних міністерств американського уряду частково згортають свою роботу. Серед них - міністерства транспорту, сільського господарства і внутрішньої безпеки. Також стіна має дуже велику вартість через свої масштаби, а саме понад 70 млрд дол. США, що також буде ударом по економіці США.

За своєю конструкцією стіна також визиває дуже багато питань, наприклад деякі ділянки будуть обладнані дуже сильно, як найбільш сильно укріплена ділянка на в'їзді в прикордонне місто Сан-Дієго в штаті Каліфорнія, де висота стіна сягає 4.5 метрів, верхня частина забору зігнута в бік території Мексики і обплутана колючим дротом, присутній додатковий паркан з металевих листів, щоб запобігти будь-якої було контакт по обидва боки кордону, а на деяких ділянках, пов'язаних з меншим ризиком контрабанди наркотиків або переходів збройних банд, загородження може взагалі бути відсутнім, що викликає критику щодо ефективності всієї системи.

Також слід не забувати про моральну точку зору на усю цю ситуацію, адже Техас був частиною Мексики, яку США анексували у 1845, а зараз Президент Трамп, заявляє, що мексиканців забагато в США, та потрібно відроджувати «Традиційний кістяк Америки - білих англо-саксонських протестантів», що є дуже аморальним по відношенню до свого народу. Також, слід зазначити, що штучні бар'єри не завжди можуть виконати свою роль. Прикладом може слугувати Берлінський мур, що мав дуже багато озброєної охорони, спостерігачів, а висота була 3,6 метрів із колючим дротом зверху, та незважаючи на сувору заборону, та, на перший погляд, неможливий перетин цього штучного кордону, протягом 17 років існування муру, в західну частину втекло 175287 осіб.

Отже, роблячи висновок з усього цього, можна сказати, що Стіна на кордоні з Мексикою має більше мінусів, ніж плюсів для політичної та економічної ситуації в США та вона матиме лише невеликий позитивний вплив в порівнянні з дуже значними збитками. Судячи по мітингам та

протестам громадян США, можна вважати, що цей проект, імовірно, лише особисті амбіції Президента Трампа, а не, як прийнято в США, волевиявлення народу.

СЕКЦІЯ «ФІЛОСОФІЯ»

УДК 378:37.03

Бондаренко О. В.¹

¹ д-р.філос.наук, проф. ЗНТУ

«ВІДКРИТА ОСВІТА» В УКРАЇНІ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Сьогодення розвинених країн світу є таким, що характеризується постійним процесом реформування національної освіти – заради гарантування перспектив ефективного розвитку власної країни та забезпечення можливостей для якнайширшої самореалізації особистості національного суб'єкта.

Україна так само зацікалена у побудові модерного суспільства, яке відповідає цивілізаційним вимогам III тисячоліття, – отже, має створити у країні сучасну національну систему освіти, сприяти організації модерного національного освітнього простору. Зокрема, цим визначається актуальність для українського суспільства так званої «відкритої освіти» та зумовлюється необхідність впровадження відкритої освіти й її складових у вітчизняну освітню систему.

Відкрита освіта – це складна соціальна система, здатна до швидкого реагування у зв'язку із мінливими соціально-економічними ситуаціями, індивідуальними та груповими освітніми потребами і запитами. Вона базується на світоглядних і методологічних засадах відкритості та безперервності процесу пізнання.

Ідея відкритої освіти передбачає застосування інших методологічних підходів до самої розробки змісту навчання і виховання. В ідеалі основою освітнього процесу за умов відкритої освіти постає цілеспрямована, контрольована, інтенсивна самостійна робота тих хто навчається – можливість навчатися у зручному місці, у зручний час, у зручному темпі, за індивідуальним розкладом, при наявності спеціального комплексу засобів навчання, за умов регламентованої процедури контакту з викладачем і студентів між собою, й інших методик та інструментів, аж до віртуального навчального середовища у віртуальному університеті, можливість яких надається умовами інформаційного та телекомунікаційного суспільства.

Зважаючи на особливості сучасного етапу соціально-економічного розвитку України та її освітньої системи, посеред перспективних напрямів впровадження відкритої освіти й її елементів і складових для України можна назвати такі:

- широке використання елементів відкритої освіти у дистанційній освіті та освіти протягом життя, – з огляду на потреби українського суспільства, на проблеми соціального і демографічного характеру; за цих умов до навчання будуть залучатися дедалі більше людей середнього віку; при цьому сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології спроможні принести суттєві позитивні результати вже у короткотерміновій перспективі, вони надають можливість не тільки розповісти, а й показати, змоделювати конкретну ситуацію, проблему тощо;

- позитивні результати у короткотерміновій перспективі, зокрема, й у подоланні браку якісних навчальних матеріалів, можливо отримати також за допомогою технологій створення й поширення електронних публікацій; це – різноманітні підручники і навчальні посібники, навчально-методичні матеріали для студентів і викладачів у цифрових форматах; такі електронні публікації роблять навчально-методичні матеріали набагато дешевшими і доступнішими, а роботу з ними зручною та ефективною; більш того, технології електронної публікації надають можливість обміну досвідом та цифровим контентом між викладачами й колективною роботою, що покликане значно поліпшити якість викладання; зважаючи на те, що Україні притаманне значне академічне навантаження на викладача, актуальність такої роботи безсумнівна;

- впровадження відкритої освіти передбачає та супроводжується низкою заходів, що випливають із самої концепції відкритої освіти, й які вимагають новітніх технологій освітнього менеджменту, а саме – використання спеціалізованих технологій і засобів навчання (застосування комп'ютерів, мережових засобів, мультимедійних технологій, спеціального програмного забезпечення), тестовий контроль якості знань (використання тестових систем на базі інформаційних технологій), поліпшення співвідношення досягнутого результату до витрат часу, грошей й інших ресурсів на його досягнення (у порівнянні з традиційними формами навчання), можливість навчання при поєднанні з основною професійною діяльністю і таке інше;

- за умов відкритої освіти (завдяки таким елементам як контроль за тим, що і як викладається і вивчається, якими є навчальні досягнення студентів і якою є якість роботи викладачів тощо), система освіти може стати прозорішою для суспільства, а також, з іншого боку, може бути забезпечено краще керування нею.

Важливим компонентом впровадження відкритої освіти та її складових на теренах сучасної України має стати нова роль тих, хто навчається – підвищення вимог до самоорганізації, вмотивованості, набуття навичок самостійної роботи та працовитості.

МЕТОДИ РОЗУМІННЯ ЖИТТЯ, ЗА В. ДІЛЬТЕЄМ

Згідно В. Дільтея, розуміння, виходячи із нього самого, - основна мета філософії та інших «наук про дух», предметом дослідження яких є соціальна дійсність у всій повноті своїх форм и проявів. Тому головна задача гуманітарного пізнання – розуміння цілісності й розвитку індивідуальних проявів життя, їх ціннісної обумовленості.

В. Дільтей виділяє два аспекти поняття «життя»: взаємодія живих істот - це стосовно до природи; взаємодія, що існує між особистостями в певних зовнішніх умовах, що досягається незалежно від змін місця і часу - це стосовно до людського світу. Розуміння життя (в єдності двох зазначених аспектів) лежить в основі поділу наук на два основні класи. Одні з них вивчають життя природи («науки про природу»), інші («науки про дух») - життя людей. Дільтей доводив самостійність предмета і методу гуманітарних наук по відношенню до природних. Згідно Дільтею, досягнення життя, виходячи з нього самого, - основна мета філософії та інших «наук про дух», предметом дослідження яких є соціальна дійсність у всій повноті своїх форм і проявів. Тому головне завдання гуманітарного пізнання - досягнення цілісності і розвитку індивідуальних проявів життя, їх ціннісної обумовленості. При цьому Дільтей підкреслює: неможливо абстрагуватися від того, що людина суть свідомо істота, а це значить, що при аналізі людської діяльності не можна виходити з тих же методологічних принципів, з яких виходить астроном, спостерігаючи зірки.

З яких же принципів і методів повинно виходити розуміння життя, на думку В. Дільтея? Він вважає, що це, передусім, метод досягнення деякої духовної цілісності. Це розуміння достовірне, але ірраціональне, інтуїтивне. Це проникнення у духовний світ автора змістовного тексту, нерозривно пов'язане із реконструкцією культурного контексту створення останнього. Герменевтику В. Дільтей розглядає як методологічну основу всякого гуманітарного знання. Філософ виділяє два види розуміння: розуміння власного внутрішнього світу, розуміння, що досягається інтроспекцією (самоспостереженням); розуміння чужого світу шляхом вживання, співпереживання, відчуття (емпатії). Дільтей розглядав здатність до емпатії як умову можливості розуміння як культурно-історичної реальності, так і людини, окремо взятої.

В. Дільтей вважає, що процес життя непідвладний змертвляючій діяльності розуму з його аналізом і розчленуванням. Розум за своєю

природою безнадійно відірваний від життя. У такій філософії життя панує антисцієнтизм, а раціональне пізнання оголошується тут орієнтованим на задоволення чисто практичних інтересів, чинним з міркувань утилітарної доцільності. Науковому пізнанню і його прийомам протиставляються позарозумові, інтуїтивні, образно-символічні способи осягнення (ірраціональні в своїй основі) життєвої реальності - інтуїція, розуміння та ін. Найбільш адекватним способом вираження життя оголошуються твори мистецтва, поезія, музика, відчуття, вживання і інші позарациональні способи освоєння світу. Найбільш «сильна форма» осягнення життя, на його думку, — це поезія, тому що вона якимось чином пов'язана з пережитою подією. Один із способів осягнення - інтуїція.

Із роздумів про життя, на його погляд виникає «життєвий досвід». Окремі, породжені зіткненнями наших інстинктів і почуттів в нас з навколишнім і долею поза нами, узагальнюються в цьому досвіді в знання. Як людська природа залишається завжди однією і тією ж, так і основні риси життєвого досвіду представляють собою щось загальне всім. При цьому Дільтей зазначає, що, якщо наукове мислення може перевірити свої міркування і точно формулювати і обґрунтовувати свої положення, то наше знання життя не може бути перевірено та його положення не можуть бути обґрунтовані, і точні формули тут неможливі.

Отже, методи осягнення життя, за В. Дільтеєм, такі:

- розуміння на основі сприйняття наших власних станів;
- осягнення цілісності прояву життя;
- інтуїтивне розуміння життя;
- ірраціональне розуміння життя;
- осягнення життя у всій повноті його форм і проявів;
- проникнення у духовний світ автора, що створює розуміння життя;
- реконструкція контексту того, що розуміється у житті.

В. Дільтей виділяє 2 види розуміння життя:

- 1) самоспостереження того, хто осягає життя (аналітична інтроспекція);
- 2) емпатія (вживання, співпереживання, со-життя, - як здатність і як розвиток цієї здатності);

Розуміти життя, за В. Дільтеєм, - це прагнути представити повний протиріч досвід самого життя (життєвість і закономірність, розум і абсурдність, ясність і загадковість).

ЕГОЦЕНТРИЗМ, ЕГОЇЗМ, НАРЦИСИЗМ: РОЗРІЗНЯННЯ РІЗНИЦЬ

Перехідний стан українського суспільства оформлює певні феномени як на індивідуальному, так і соціальному, рівнях. В науковій літературі вони визначаються як «атомізація соціального буття», відсутність щільності соціального простору, його перервчастість і корелюють до таких індивідних характеристик як марнославство, погорда, нарцисизм, егоцентризм, егоїзм. Хоча перші дві з них відносяться до якостей характеру, але всі доволі часто використовуються у якості синонімів, посиляються одна на одну й зводяться до себелюбства.

Розрізняючи егоцентризм і егоїзм зазначимо, що перший термін тяжіє до світоглядної установки. На це вказує сама будова слова, йдеться про центрування (світу) навколо «єго». Суфікс «їзм» частіше зустрічається в іменниках, що мають узагальнюючі значення, чи артикулюють певний принцип (наприклад, комунізм, лібералізм, націоналізм, тощо.) Якщо егоцентризм є світоглядною установкою, то егоїзм, що виявляється у вчинках людини, демонструє спрямованість ієрархічно підлеглих (щодо світоглядних орієнтирів) її цінностей. Фактично, егоїзм – це ціннісна установка, яка опредмечується в діяннях людини, що стають свідченням і доказом її мотивів й ціннісних орієнтацій. Нарцисизм часто визначають як самомилування, самозакоханість. З. Фрейд, Е. Фромм характеризували нарцисизм як психічний стан, в якому людина практично всю свою увагу, а відповідно і всі свої емоції, спрямовує на себе, при тому залишаючись байдужою до інших людей, навіть до найближчих. Фундатори психології розрізняли первинний і вторинний нарцисизм. І якщо первинний є цілковито об'єктивним етапом розвитку особистості дитини, то нарцисизм дорослої людини є патологією. Нарцисизм точніше визначати як психічний стан, чи особливість психіки, що його обумовлює. На нашу думку, спільною основою егоїзму і нарцисизму є самозахоплення - концентрація на собі, що відбиває як спрямованість так і якісну характеристику самої дії. Дефініція «самозахоплення» визначає концентрацію уваги на відчуттях власного стану (тілесного, психічного, душевного, духовного). Стрижнем стану самозахоплення є емоції стосовно себе. Тому помилковим є поширене визначення егоїзму, егоцентризму, нарцисизму як себелюбства. По-перше, нівелюється різниця між світоглядною (єгоцентризм) і ціннісною (егоїзм) установками. По-друге, формується помилкове уявлення про суттєву здатність людини – здатність

любити. Себелюбство вказує на переважну «любов» до себе. Та хіба любов може бути переважною?

УДК 378.041

Дівочкіна Н. М.¹

¹канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ САМООСВІТИ СУЧАСНИХ СТУДЕНТІВ

Соціальні, політичні та економічні процеси, що відбуваються у світі, зміни запитів ринку праці та оновлення освітніх стандартів призводять до безперервного створення нових умов та вимог для підготовки конкурентоздатного спеціаліста. Традиційна шкільна освіта, що отримується на початку життя, не встигає за потоком знань, що стрімко зростає та постійно оновлюється, знання стають застарілими та нерелевантними. Вищі навчальні заклади беруть на себе відповідальність готувати студентів, що здатні гідно продемонструвати свої здібності на ринку праці, але в наш час все більше студентів залишають стіни вишів без можливості знайти роботу за спеціальністю. Саме тому одним з найважливіших умінь для учня вищого навчального закладу є здатність до самоосвіти та неперервної освіти.

Що ж мається на увазі під самоосвітою? Самоосвіта – здатність людини отримати необхідні знання на робочому місці або поза ним за допомогою ресурсів, доступних у вільному доступі та без допомоги інших людей. Цими ресурсами можуть бути бібліотеки, але в сучасному світі найчастіше використовується інтернет, оскільки можна знайти майже будь-яку інформацію. Під неперервною освітою мають на увазі процес постійного навчання, основою якого є ті базові навички, що вже здобуті людиною в минулому. Неперервна освіта допомагає не лише не втратити колишні знання, а і закріпити їх, розширити шляхом вивчення більш глибоких тем. Неперервна освіта не може існувати без самоосвіти.

На сучасному етапі розвитку суспільства головними характеристиками випускника будь-якого навчального закладу є його компетентність та мобільність. Під мобільністю розуміють здатність людини пристосовуватися до сучасних вимог та особливостей у суспільстві.

Самоосвіта та мобільність надзвичайно потрібні навіть там, де вас мають вчити вашій спеціальності – у вищих навчальних закладах. Не завжди знання, що даються у вишах релевантні. Ніколи не можна обмежуватися знаннями, що даються у вишах. Для того, аби бути конкурентоздатним, людина має вміти виконувати свою роботу краще за інших, привертати увагу

роботодавців. Лише неперервна робота над своєю освітою допоможе надалі залишатися компетентним.

Питання мотивації залишається для кожної людини відкритим. Більшість людей відчують потребу в навчальних закладах через те, що не здатні організувати власну освітню програму. Ті ж самі люди після завершення вишу кладуть відповідальність за отримані знання саме на виш, звинувачуючи кого завгодно в тому, що вони не стали спеціалістами, а не себе. Саме тому виникає потреба в створенні єдиної мотивації для дуже великої групи людей, що в сучасному світі майже неможливо через різноманіття світоглядів та характерів. Отже, мотивацію треба виховувати з дитинства або окремо в родині, або в навчальних закладах. В реальності ж існування мотивації обумовлюється умовами, в яких зростає людина.

Способів здобуття самоосвіти в сучасний час майже необмежена кількість, починаючи з онлайн курсів та безкоштовних освітніх програм для університетів, закінчуючи обміном досвіду зі спеціалістами з тієї самої предметної області.

Здається, що для мотивованої людини зовсім не обов'язково йти до вишу, адже можна навчатися й дома. Але самоосвіта це не лише процес, що характеризується високим ступенем автономності та потребує мотивації. Для того, аби зробити самоосвіту ефективнішою, спеціаліст повинен активно спілкуватися зі своїми колегами та однодумцями для обміну інформацією та досвідом.

Отже, можна виділити дві основні причини, за якими неперервна освіта займає найважливіше місце в житті особистості та розвитку освіти:

По-перше, сучасне суспільство побудоване на знаннях, а це означає, що саме знання та інформація, а також мотивація до їх постійного оновлення і навички, що необхідні для цього, стають вирішальним фактором розвитку, конкурентоздатності спеціаліста та ефективності ринку праці.

По-друге, сучасне суспільство вимагає надзвичайної мобільності, а саме здатності пристосовуватися до сучасних суспільних процесів, адаптуватися в соціально-політичному середовищі та до культурного різноманіття. Для цього потрібно розвивати лояльність, терпимість та толерантність.

Таким чином, самоосвіта та неперервна освіта - основні компетенції сучасного студента за будь-якою спеціальністю. Це дозволить завжди залишатися на плаву та йти у ногу із часом.

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО БАЧЕННЯ ДИТИНСТВА В КОНЦЕПЦІЯХ Н. ПОСТМАНА

Для того, що проаналізувати нинішній стан та статус субкультури дитинства в контексті сучасної масової культури спочатку треба звернутись до виникнення та наступних трансформацій дитинства як соціального феномену.

В першу чергу варто звернутись до питання: чи існувало дитинство як необхідний соціальний феномен споконвіків, чи ми можемо поділити історію людства на два етапи: до виокремлення дитинства і після? Для того, щоб відповісти на це питання, необхідно визначитись з тим, за якими критеріями варто визначати дитинство як особливий стан.

Наприкінці ХІХ століття З. Фройд та Дж. Дьюї підсумували складний комплекс уявлень про дитинство, який сформувався у царині філософії, педагогіки та психології на той час. Випустивши з уваги хоч і важливі, проте вузько специфічні подробиці та відмінності, зауважимо на загальні риси образу дитини, що став домінуючим для ХХ століття. По-перше, визнається принципова відмінність дітей від дорослих. По-друге, стверджується що, щоб стати дорослим, дитина має докласти зусиль. По-третє, відповідальність за вирощування та виховання дітей категорично покладається на дорослих. І як резюме, по-четверте, у відомому сенсі, людина проявляє себе найбільш повно саме вирощуючи дітей, адже дорослий формуючи майбутній образ дитини, по суті, розкриває все про себе. Так, парадигма дитинства з початку її концептуалізації формулюється як додаткова по відношенню до парадигми дорослого віку.

Ці сформульовані положення дозволяють осмислити становлення феномену дитинства в контексті розвитку людства. Так, як зазначає Н. Портман, часи Античності не знали дитинства в тому вигляді, в якому воно знайоме нам сьогодні, тобто як особливої вікової соціальної та психологічної категорії.

Дитинство як специфічне явище повертається у суспільство тоді, коли повертається читання. Так, винайдення друкарського станка в середині ХV століття суттєво трансформує всю символіку європейської культури та закладає начала концепції дорослого життя, і, відповідно, дитинства.

Яких же трансформацій зазнає цей феномен сьогодні. Згадаємо, що середина ХХ століття – період остаточного повстання масової культури. Так, першим у 30-х роках ХХ століття Х. Ортега-і-Гассет висловлює найбільш

критичну позицію стосовно культури тогочасного суспільства. Він відзначає, що суспільство нині – це динамічне поєднання меншості та мас. Якщо меншість складається з осіб, для яких характерні певні особливості, то маса – це сукупність індивідів, що нічим не відособлюються. «Масову людину» на його думку сформували урбанізація та вузька професійна спеціалізація, що зменшило культурний потенціал та підірвало духовну міць цивілізації. На думку Х. Ортеги-і-Гассета все це призводить до нестійкості та краху культури в цілому.

Але, уникаючи оціночних суджень, крах однієї культури має означати початок іншої, без порівняння «краще-гірше». Розвиток засобів інформації та комунікації, індустріально-комерційний тип виробництва, розподіл стандартизованих духовних благ, сумнівна демократизація культури, підвищення рівня освіти мас на тлі парадоксального зниження духовного розвитку та духовних потреб – яку ж культуру це все знаменує?

УДК. 316.77

Коваль В. М.¹

¹ старш. викл. ЗНТУ

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РЕСУРСАМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА – МАЙБУТЬОГО ІНЖЕНЕРА

Сучасна вища школа покликана забезпечити студента не тільки міцними, оперативними знаннями, а також навчити його вчитися самостійно. Реформування навчального процесу вищої школи передбачає гуманізацію відносин у системі «викладач – студент», удосконалення загальної та комунікативної культури майбутньої технічної еліти.

Процес комунікації трактується як багатоплановий процес встановлення контактів між людьми, що містить в собі обмін інформацією та розуміння співрозмовниками один одного. Існує чимало досліджень, присвячених різним аспектам комунікації. На необхідності створення різноманітних ситуацій комунікації в практиці навчання наголошують автори: Василева М.М., Зимня І.О., Леонтьєв О.О., Пасов Ю.І., Скалкін В.Л. та інші. Названі автори наголошують на створенні комунікативних ситуацій в навчальному процесі з метою ефективного вивчення гуманітарних дисциплін.

Активізація рольових комунікативних позицій студента – інженера забезпечується також завдяки сформованим комунікативним вмінням, які допомагають правильно орієнтуватися в різних ситуаціях спілкування. Така орієнтація означає сформованість вмінь студента формулювати

комунікативні завдання, точно виражати свою думку, критично аналізувати аргументи, використовувати власну ерудицію, застосовувати логічні засоби.

Самостійна робота студента в вищому навчальному закладі – це тривалий і багатоплановий процес. Вона має великий потенціал для розвитку комунікативних здібностей і рис. Дуже важливо враховувати системність, регулярність і продуманість самостійної роботи, тому що студенти не дуже вміють використовувати сучасні технічні засоби, доцільно.

Викладач повинен не просто керувати самостійною роботою студента, а постійно стимулювати їх до пізнавальної діяльності. Викладач може організовувати самостійну роботу студентів як в позааудиторній, так і в аудиторній роботі. Дуже важливим є індивідуальний підхід, тому що у роботі беруть участь різні за характером і підготовкою студенти. Перед тим як дати завдання викладач повинен чітко його сформулювати. Це може бути складання плану прочитаного, добирання правильних тверджень, стисле усне викладання тексту.

На нашу думку, найкраще навчальний процес вивчення гуманітарних дисциплін, буде організований, якщо в самостійній роботі студентів будуть використані сучасні засоби навчання, включаючи традиційні дидактичні й засоби програмованого навчання. До них можна віднести програмовані або частково програмовані навчальні посібники в комплексі з навчальними й перевіряючими комп'ютерними програмами, створені з урахуванням специфіки студентів технічних вишів.

Підвищення комунікативної культури студента, успішність формування професійного обліку майбутнього інженера залежить не тільки від застосування якісно нових засобів і підходів, а й від суттєвої перебудови вже наявних способів організації навчально – виховного процесу вищої технічної школи.

При формуванні комунікативної компетентності важливо урізноманітнити подачу навчального матеріалу за допомогою різних методів та прийомів. Сучасні комп'ютерні телекомунікації можуть забезпечити передачу знань і доступ до різної навчальної інформації нарівні, а іноді й набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання. Інтернет розвиває соціальні та психологічні якості студентів – майбутніх фахівців інженерних галузей діяльності: їх упевненість у собі та здатність працювати в колективі; створює сприятливу для навчання атмосферу, постаючи засобом інтерактивного підходу до опанування професією. Інтерактивність не просто створює реальні ситуації з ділового життя, а й змушує тих, хто навчається, адекватно реагувати на складні робочі ситуації. Головні вміння – спонтанно, гармонійно реагувати на висловлювання інших, виражаючи свої почуття та емоції, підлаштовуючись і перебудовуючись на ходу. Отже, ми розглядаємо

інтерактивність як спосіб саморозвитку професійних якостей майбутніх фахівців інженерних спеціальностей через Інтернет.

Отже, можна констатувати, що в практиці роботи вищих технічних закладів мають місце очевидні суперечності між потенціалом самостійної роботи і його практичною реалізацією, між постійно зростаючим інтересом майбутніх інженерів до процесу формування комунікативних рис особистості й шаблонними, застарілими формами самостійної роботи, змісту та різноманітності її форм, переорієнтації з предметної на особистісну зорієнтовану, модернізації методичного забезпечення щодо формування комунікативної культури студентів.

УДК 1:364:338.48

Повзло О. М.¹

¹ канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В РАМКАХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Туризм - це шляхетний вияв людської присутності у світі. Історія людства - це літопис прокладання та освоєння караванних шляхів, паломництва до святих місць, мореплавств, відкриття нових земель. Особлива сторінка в цьому літопису належить філософам, які здійснювали тривалі подорожі заради пізнання світу, пошуку істини. Виникнувши як організовані поїздки переважно з культурно-оздоровчими цілями, туризму, за роки свого існування не тільки перетворився на масове явище, але й набув різноманітних форм. Згідно з прогнозами об'єми міжнародного туризму в найближчі двадцять років збільшаться у тричі.

Соціальний туризм - це подорожі, що субсидуються із джерел позабюджетного фінансування і за рахунок коштів, виділених державою на соціальні потреби. Сутність соціального туризму іноді визначають відповідно до соціального статусу основного контингенту його учасників: туризм для незаможних та діяльність, яка спрямована на відновлення людини за рахунок надання мінімального набору оздоровчих туристських послуг.

У розумінні туризму, як "людського підприємництва", важливу роль відіграє здатність туризмologa виокремити екзистенційний вимір буття мандрівника, насамперед у його єдності з природою, середовищем. Туризм допомагає долати обмеження повсякденності, позбавлятися щоденного поспіху. Соціальний туризм доцільно розглядати в контексті завдань і цілей соціальної політики, яка не зводиться лише до "соціального благодійництва". Соціальний туризм, що користується фінансовою підтримкою держави,

виконує також заохочувальну функцію, оскільки стимулює суспільно-корисну активність людей. Однак запровадження ринкових відносин, як правило, супроводжується намаганням скоротити витрати на соціальні програми, у т. ч. соціальний туризм. Тому, сучасний погляд на туризм та його виконавців полягає в тому, що туристський бізнес повинен бути людиноцентрованим і морально-культурним. І не випадково справжні професіонали туристської справи вважають, що туризм має плануватися і практикуватися як привілейований засіб індивідуального і колективного вдосконалення. Соціально та морально визначеною є і туристська діяльність, яка спрямована на соціальну адаптацію його учасників до культурно-освітніх можливостей суспільства, що особливо важливо для підростаючого покоління. Культурно-моральна орієнтація притаманна діловому, бізнесовому або лікувально-оздоровчому туризму. Відіграючи взаємозалежні ролі в туристському спілкуванні, його учасники зміцнюють суспільну корпоративну свідомість - "чуття єдиної родини".

Для деяких людей моральна культура може бути суто функціональною, демонстративною. Нечемне поводження з відвідувачами загрожує успішному бізнесу. Туризм має плануватися і здійснюватися як привілейований засіб індивідуального і колективного вдосконалення. Тобто, сучасний туристичний бізнес як форма суспільної діяльності повинен цілком відповідати "людським вимірам", бути гуманно центрованим за суттю і за напрямком, мусити бути в зв'язку з екотуризмом та з охороною навколишнього середовища, тобто природи. Привабливість екологічного туризму обумовлюється його роллю у взаємозбагаченні духовного світу його учасників, коли городяни отримують змогу наочно оцінити сутність сільського способу життя, його привабливі сторони а сільські жителі - сприйняти позитивні сторони міської культури. Наприклад, для сільських жителів і для мешканців малих міст та селищ екотуризм корисний тим, з точки зору розвитку ринкових відносин, що активно сприяє створенню робочих місць, розв'язанню проблеми зайнятості населення, вкрай актуальної для України.

СЕКЦІЯ «СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОГО ТА СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ»

УДК 378

Левченко А. М.¹, Бондаренко О. В.²

¹ студ. гр. Е-114м ЗНТУ

² д-р філос. наук, проф. ЗНТУ

«ЯК СТАТИ ДРУГОМ ДЛЯ ВСІХ»: ЕЛЕМЕНТАРНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПРАВИЛА МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

Часто можна зустріти людей, з якими нелегко знайти спільну мову. Не зважаючи на відмінність поглядів, звичок, способу життя, – чи можна перетворити напружений діалог з ними на дружнє спілкування, їх неприязний погляд на добру посмішку?

Такий, на перший погляд, незвичний контекст. Чому саме собака, але не кінь чи корова, які більш продуктивні у господарстві, є «другом» людини? Як він отримав таке звання? Багато хто може навести не один приклад, як врятоване від небезпеки цуценя й через 5-10 років по тому не забуває свого рятівника, показуючи радість й відданість. Не будучи фахівцем з людської натури, собака проявляє любов до навколишніх, відразу стає другом для кожного.

Люди, як правило, не цікавляться ніким іншим. Вранці, опівдні і після обіду вони зайняті тільки собою. Та й чому вони повинні виявляти цікавість до вас? Якщо хтось хоче справити враження на людей і змусити їх цікавитися собою, він не буде чере це мати багато щирих друзів. Друзі, справжні друзі, не з'являються таким шляхом. Знаменитий психолог Альфред Адлер стверджував: «Індивідуум, який не проявляє інтересу до своїх побратимів-людей, переживає найбільші труднощі в житті і заподіює найбільші несправедливості іншим. Саме такі особистості часто стають невдахами і банкрутами». Отже, «якщо хочете бути успішним в плані спілкування, то проявляйте щире зацікавлення до співбесідника». Коли вам хтось телефонує, говоріть «ало» тоном, що виражає радість з приводу того, що вам подзвонили.

Кожній людині, чи то лікар, кухар або король на троні, подобаються люди, які захоплюються ними. Якщо ми хочемо завести друзів, давайте будемо робити для цього щось, що вимагає від нас нашого часу, енергії, безкорисливих почуттів й уважності до інших. Можна залучити до ефективної і комфортної співпраці найрізноманітніших людей, якщо тільки проявити до них непідробну цікавість.

Важливе місце у міжособистісному спілкуванні посідає посмішка. Не викликає сумнівів, що приємніше спілкуватись із людиною, яка посміхається, а не з тією, в якій «залізобетонне» обличчя. Нешира посмішка? Ні. Механіка лицемірства відома здавна і вона, як правило, обурює. Щира усмішка високо цінується посеред людських почуттів.

У калейдоскопі історій Internet є така (вона про експеримент американських психологів): «Я одружений понад 18 років, протягом яких зовсім мало посміхався своїй дружині. Коли мене залучили до експерименту з посмішками, я вирішив спробувати на протязі тижня. За сніданком наступного дня я привітав дружину та посміхнувся до неї. Вона не просто здивувалась, вона була ошелешена, приголомшена. І от я посміхаюсь вже два місяці. Ця зміна принесла у моє життя за два місяці більше радості, ніж весь минулий рік. Тепер посмішкою я вітаю боя у дверцят ліфту і швейцара у під'їзда, касира у магазині, людей на фондовій біржі. Невдовзі я побачив, що інші стали посміхатися мені у відповідь, що будь-які конфлікти стало залагоджувати значно легше».

Посмішка спричинила майже нову філософію людських відносин. Обличчя людини, завдяки ній, набуває нових та більш «людських» виразів. Посмішка нічого не коштує, але створює багато. Вона збагачує тих, хто її отримує й не збіднює тих, хто її дає. Вона триває мить, проте пам'ять про себе зберігає іноді назавжди. Вона створює радість у будинку, атмосферу доброзичливості у справах та служить паролем для друзів.

Дотримання елементарних психологічних правил міжособистісного спілкування виробляє майже революцію у житті людини. І, найперше, людина постає багатою на дружбу і радість, тобто багатою речами, які мають кінець-кінцем неминущу цінність.

УДК 338

Скомська А. С.¹, Бондаренко О. В.²

¹ студ. гр. Е-214м ЗНТУ

² д-р філос. наук, проф. ЗНТУ

ФІЛОСОФІЯ МАРКЕТИНГУ

Маркетинг – організаційна функція та сукупність процесів створення, просування і надання продукту або послуги споживачам та управління взаємовідносинами з ними із зиском для організації; вид людської діяльності, спрямований на задоволення потреб за допомогою обміну.

У широкому сенсі призначення маркетингу полягає у «визначенні та задоволенні людських і суспільних потреб». Справедливо стверджувати, що

всі людські потреби вже давно виявлені та задовольняються якимось товаром або послугою. Невиявлених потреб – немає. І сутність маркетингу – змагання конкуруючих компаній за споживача.

Життя є бажанням, а бажання – майже тортури. Як тільки людина народжується, вона починає хотіти! І за ходом її дорослішання її бажання зростають. І доки бажання не здійснене, людина завжди відчуває дискомфорт від незадоволення. Але як тільки одне бажання виконується, свідомість людини народжує нове, яке є ще важчим для здійснення. І дискомфорт триває. Саме помірність бажань позбавляє людину від постійного незадоволення. Як відомо, хотіти легше, ніж не хотіти. Хотіти не потрібно себе примушувати, а не хотіти, навпаки, потрібно.

Можна стверджувати, що маркетинг – стихійна філософія, яка пронизала сьогодні всі структури суспільства, всі його сфери життя. Свідомо чи несвідомо, але сьогодні всі ми, все людство, не дивлячись на попередження найвидатніших мислителів, основоположників провідних світових релігій зокрема, стали жертвами й носіями цієї філософії, яка, поза всякими сумнівами, буде значною мірою визначати майбутнє людства у найближчі тисячі років.

Отже, центральна категорія філософії маркетингу – це людське бажання. Не споживач, не товар, не обмін, угода або ринок лежать у самому серці маркетингу – все це помилки. Людське бажання, потреба – ось справжня основа маркетингу, його наріжний філософський камінь.

Філософія маркетингу на сьогодні переросла рівень виявлення і задоволення бажань і досягла рівня їх створення! Людина у своїх бажаннях більш не належить собі. Кожен день кожна людина занурюється у багатий ґрунт з вирощування власних бажань.

На сьогодні існує думка, що жодна філософська концепція не несла у собі більшої загрози людству, аніж філософія маркетингу. Під її впливом відбувається свого роду духовна дееволюція людства. Вона пропагує спрощені й навіть примітивні цінності, які легко отримати за гроші. Людина стає не в змозі пізнавати себе, реалізовувати себе як творчу особистість, що, за думкою філософів попередніх епох, є головною характеристикою Людини. Основна суть творчої діяльності в Товаристві споживання – створення потреб. На початку маркетинг створює те, що потім задовольняє. При цьому гроші завжди йдуть в одному напрямку: бажання – задоволення.

Сучасну світову економічну кризу, яка сколихнув все людство – можна назвати тільки першою кризою Товариства споживання, породженого філософією маркетингу. Бо філософія маркетингу спрямована не на задоволення людських потреб, а, перш за все, на їх створення.

Можна не надавати значення філософії маркетингу. Навіть заперечувати її як філософську концепцію. Просто не вірити своїм очам. Проте чи це на користь людству та кожній людині?

УДК 316

Шерстобітова А. І.¹, Бондаренко О. В.²

¹ студ. гр. РТ-914м ЗНТУ

² д-р филос. наук, проф. ЗНТУ

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Концепція інформаційного суспільства пропонує новий соціально-філософський погляд на розвиток суспільного буття. Він відображає певну історичну стадію (етап) в економічному, політичному, культурно-естетичному та морально-етичному розвитку людства.

Це нове явище розкриває об'єктивну тенденцію в еволюційному розвитку людства, пов'язану з формуванням нових потреб, іншого способу життя людей. Інформатизація суспільства спрямована на створення оптимальних умов для задоволення інформаційних потреб і реалізації прав громадян, органів державної влади, громадських організацій на основі формування і використання інформаційних ресурсів.

Вчені і філософи осмислюють роль і значення загальних інформаційних потоків, в які включається людина, як частина природи й як найважливіший елемент космосу. Тільки в інформаційному суспільстві визначальним фактором успішного саморозвитку стають отримання і компетентне використання всіх форм і видів інформації. У цьому плані абсолютно справедливий висновок про те, що «культура та освіта, туризм і охорона здоров'я, транспорт і торгівля – всі інфраструктурні галузі будуть у своєму розвитку спиратися на досягнення інформаційної революції та використовувати інфокомунікаційні кошти і послуги в сферах своєї діяльності».

Філософськи оцінюючи інформаційну концепцію сучасного суспільного розвитку, її численні прихильники, такі як З. Бжезинський, А. Турен, О. Тоффлер та інші, пов'язують якісні соціально-духовні зміни з виникненням нового (інформаційного) сектора в економіці, науці, культурі, медицині, політиці. При цьому всі вчені впевнені, що у новому суспільстві на зміну праці та капіталу придуть інформаційні технології та фундаментальні знання. Остання обставина рано чи пізно призведе до «розчинення класів» і зародження соціально недиференційованих громадських груп, або «інформаційних співтовариств». Це станеться, коли інформаційна сфера

стане сферою масового споживання з усіма властивими їй законами становлення і розвитку попиту на принципово новий товар – інформаційний. Основою даних процесів є винахід мікропроцесорної технології і масове використання в науці і в побуті персональних комп'ютерів, комп'ютерних мереж, а також програмно-керованих пристроїв. Саме вони уможливили інформаційну революцію у сучасному суспільстві, яка, у свою чергу, внесла і продовжує вносити величезний внесок у розвиток цивілізації.

Інформаційне суспільство вкрай суперечливе по відношенню до людини: з одного боку, воно дозволяє отримати більше відомостей, знань про будь-які речі і процеси, а з іншого – надлишок інформації може стати небезпечним для свідомості. Це призводить до того, що в інформаційному суспільстві більш інтенсивно, ніж в індустріальному, відбувається розпад суспільства на класи інформаційних багатіїв, що мають повний доступ до баз даних, й інформаційних бідняків, що мають надлишок непотрібної інформації, яка трансформується у «білий шум», тобто виникає проблема «цифрової нерівності».

Розширення і поглиблення інформаційно-комунікативних технологій радикально змінює структуру суспільства. Але справа не стільки у самих змінах, скільки у тому, що утворення нових громадських структур може мати різні за соціальним значенням наслідки. Це або звільнення мільйонів людей від важкої, виснажливої праці і виникнення можливості продуктивно використовувати вільний час, або глобальні економічні кризи, що можуть збільшити рівень безробіття і призвести до потужних соціальних потрясінь.

Внутрішній (духовний і інтелектуальний) світ людини в інформаційному суспільстві серйозно деформується. Під пресингом інформації індивід поступово втрачає здатність до поглибленого критичного судження і тим більше до заперечення. А це у кінцевому підсумку веде до кризи культури, яка посилюється соціально-економічним хаосом сучасного життя.

Отже, філософія дозволяє зрозуміти концептуальну природу інформаційного суспільства, як одного з проявів соціальної дійсності, осмислити основні форми впливу на масову особисту свідомість людей, а також можливі наслідки впливу інформаційно-комунікативних та мережевих технологій на суспільні відносини й життя у цілому.

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ПРО ТЕНДЕНЦІЮ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Розвиток знання, зокрема й гуманітарного, гуманітарних наук, відбувається у руслі традиційних світоглядних уявлень людини про себе та про світ, які є прерогативою, перше за все, філософії. Філософія завжди виступала тією спонукальною силою, що сприяла консолідації навколо себе всього комплексу гуманітарних і соціальних наук. За ситуації сучасного світу цей процес має низку особливостей, які можна показати у вигляді певних тенденцій.

Зміст предметної області філософії такий, що соціальні та гуманітарні науки розвиваються тут у суміжних, прикордонних областях. Звідси – поява й формулювання проблем комплексного, багатопланового характеру, розв’язання яких можливо за прикладання зусиль багатьох різнопрофільних фахівців. Кінцева причина такої ситуації полягає у самій людині: будучи універсальною істотою, з універсальним підходом до аналізу оточуючого світу, людина користується комплексно знаннями про світ, без попереднього розподілу їх на окремі самостійні частини.

Сучасною філософією науки називаються два способи інтерпретації знань (або дві традиції): логіко-методологічна та екзистенційно-антропологічна. Соціально-гуманітарні науки, згідно з таким підходом, можуть бути представлені як специфічні типи знання й пізнавальної діяльності. Особливість соціально-гуманітарного пізнання як раз у тому, що у ньому надається перевага екзистенційно-антропологічному підходу при освоєнні знань. Разом з тим, не зникає проблема взаємовпливу гуманітарного пізнання і прикладних досліджень.

Філософія науки допомагає розвиватися й такому боку гуманітарного пізнання, як концептуалізація цінностей. Яким чином тут застосовується філософський дискурс? Перш за все, слід використовувати можливості таких розділів філософії, як етика і релігієзнавство. Зростає вплив на розвиток гуманітарних досліджень герменевтики і філософії історії. Прикладом таких філософських розвідок можна вважати праці німецького культуролога Дітріха фон Гільдебранда і французького філософа Еммануеля Левінаса.

Великого значення участь філософії набуває у такому напрямку гуманітарних наук, як соціальна екологія і антропологія, який покликаний сприяти розвитку світоглядних уявлень сучасної людини про засадничі

умови у справі збереження життя на Землі. Розвиток і становлення глобалістики як однієї із найбільш загальних дисциплін, що мають комплексний характер, також вимагають активної участі в обґрунтуванні та вирішенні її проблем філософського підходу.

Характер взаємодії між філософськими і соціально-гуманітарними дисциплінами є різним у різних наукових школах, що діють сьогодні у різних регіонах світу. Проте основний їх напрямок збігається. Це стверджує, наприклад, фінський науковець Яаакко Хінтікка: «у наші дні переважаюча парадигма філософської діяльності – не наукове дослідження, а скоріше екзегезис, тобто прояснення, чи тлумачення, текстів або, можливо, їх творча інтерпретація; це називають екзегетичним поворотом». Навіть в області вивчення історії філософії сучасними дослідниками переважає саме варіант «прочитання» ними праць мислителів інших епох задля залучення такої інтерпретації до сучасного розуміння людини та світу.

УДК 37.012

Федорченко Н. О.¹, Бондаренко О. В.²

¹ студ. гр. Е-114м ЗНТУ

² д-р філос. наук, проф. ЗНТУ

БАТЬКИ І ДІТИ – СПІВРОБІТНИЦТВО ЧИ ВІЙНА

Проблема «батьків та дітей» є відомою проблемою психологічної науки. Виникла вона з давніх давен та є неподоланою й до сьогодні. Відсутність належного спілкування вносить неабиякий дисбаланс у відносини батьків та дітей. У той час, як батьки майже весь день на роботі, а діти у школі, їх спілкування є неможливим, його, як правило, замінюють засоби масової інформації, телевізор, комп'ютер, друзі. У даному середовищі цілком відсутня гармонія взаємовідносин батьків та дитини, більш того – вона знищується. Здебільшого не є таємницею, що погляди дітей на їх взаємовідносини із батьками протилежно відрізняються від таких же батьківських.

Якими можна назвати основні причини такої ситуації?

Проблеми батьківсько-дитячої «війни» криються у тому, що батьки не завжди обдумують свої слова та вчинки по відношенню до дітей. У більшості випадків прояв батьківських дій – це спонтанний вияв емоційності. Інша справа із правильним будуванням батьківських відносин. Принцип рівності (на противагу цілковитій батьківській зверхності) та дружби означає, що батьки не диктують егоїстично свою волю, не силують робити лише те, що їм до вподоби, не ставлять своїх дітей на сто сходинок нижче від себе, а навпаки

– дають доцільну, врівноважену, а найголовніше засвідчену своїм власним життям пораду. В якійсь мірі, про такі стосунки можна сказати як про дружні, толерантні, невимушені.

Проте – це крайність. Між батьками та дітьми неможлива дружба у повному значенні цього слова. Вона є лише своєрідним допоміжним елементом виховного процесу, поряд з іншими. Дітям слід пам'ятати, що саме батьки привели їх у світ, дали їм життя, вони перші, хто трапляється їм у житті. Друзі приходять згодом. Ніхто на світі не замінить батьків. Батькам же слід пам'ятати, що перш за все – діти, а вже після них все інше. На превеликий жаль, не все є так, як би це мало бути. Тому й існують проблеми. Батьки хочуть бачити в дітях себе, а діти – себе в батьках.

Визначимо деякі причини неправильного спілкування між батьками та їх дітьми.

Найперше привертає на себе увагу таке собі «військове капеланство» – накази на кшталт «негайно перестань», «щоб таке більше не повторювалось, бо...», «замовкни» й т.ін. Тут абсолютно виключена форма спілкування. Чому? Оскільки дитина негативно сприймає моральне знущення зі сторони, тим більше батьківської. У даному випадку вона не бачить розуміння з боку батьків, не бачить бажання батьків увійти в її ситуацію. Тому діти й перечать у відповідь, ображаються та проявляють свою впертість. Хіба важко сказати «будь ласка, не роби цього», «перестань кричати, у мене болить голова» й щось подібне – ефект буде набагато більший.

Ще одним хибним шаблоном у «закритій» формі спілкування батьків і дітей виступають погрози та загрозливі попередження на кшталт «якщо ти не перестанеш клеїти дурня, будеш покараний», «ще раз таке трапиться, і я зачиню тебе самого у хаті» тощо. Погрози ще ніколи не призводили до нормального виховання. Вони лише заганняють дитину, як ту тваринку, у кут, з якого їй немає куди подітись. Діти через погрози ніколи не дійдуть до правильного розуміння своїх невдалих "добрих" вчинків. Критика, звинувачення, «прискіпливість» – засоби, що пригнічують дитину і призводять до найнижчого рівня світосприйняття та заниження самооцінки. Критичні фрази у батьківському виховному процесі мають бути відсунуті на далекий-далекий план, якщо взагалі не стерті. Вони провокують у дітей або відкритий опір, або плач і смуток, у гіршому випадку розчарування у стосунках з батьками. До того ж, психологи стверджують, що низька самооцінка дитини створює нові, ще складніші проблеми.

Ще одним негативом у батьківському ставленні до дітей є висміювання або називання образливими словами. Для дитини найбільшчим є, коли її недоліки висміюють найдорожчі особи – батьки: «ти лінтюх, нероба, плаксій, ...». «Мораль» і «нотації» мають нести в собі виправний, люблячий і довірливий характер, а не строгу зверхність. Поради досягнуть бажаного,

коли відображатимуть собою співпереживання проблеми, а не висміювання чи насмішку.

Таких негативів, що спричиняють проблемність у спілкуванні батьків та дітей, на жаль, можна назвати ще чимало. Треба усвідомлювати, що батьківство – не забавка для дорослих. Це максимальна відповідальність, максимальна відданість, це, навіть, певна філософія. Їй належне розуміння батьківства та невикривленне розуміння дитини – є підґрунтям її дієвості, ефективності, життєстверджуючої сили.

УДК 374.08

Пісоцький Я. В.¹, Бондаренко О. В.²

¹ студ. гр. Е-314м ЗНТУ

² д-р филос. наук, проф. ЗНТУ

САМООСВІТА ЯК СУСПІЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ІНДИВІДУАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Сучасний світ вимагає від людини так званої «освіти протягом життя», неперервного зростання рівня їх знань, вмінь й навичок, як у професійному, так й у загально-культурному аспектах, тому навчання починаючи вже із загальноосвітньої школи осмислюється сьогодні з позиції підготовки молодого покоління до майбутньої безперервної самоосвіти. Сучасний вчитель має не тільки давати учню знання, але й виховувати у нього зацікаленість в їх вдосконаленні, формувати бажання й вміння займатися самоосвітою. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що актуальність проблеми формування готовності кожної людини до діяльності із самоосвіти сьогодні дійсно значна. Дослідниками виокремлюється низка суттєвих ознак такої діяльності щодо самоосвіти: високий рівень активності в аспекті самостійного пізнання; діяльність із самоосвіти постає добровільною; вона відрізняється цілеспрямованістю, систематичністю і планомірним характером; інтереси із самоосвіти великою мірою відображають спрямованість на творче пізнання.

Вивчення поглядів сучасних дослідників на трактування поняття самоосвіти, за основу можна взяти визначення Г. Коджаспирової: під самоосвітою слід розуміти спеціально організовану, самостійну, систематичну пізнавальну діяльність, спрямовану на досягнення певних особистісно та (або) суспільно значимих освітніх цілей: задоволення пізнавальних інтересів, загально-культурних і професійних запитів, гарантування певного соціального статусу.

Слід зазначити, що «освіта протягом життя» є наслідком не тільки й не стільки індивідуально-психологічних пріоритетів конкретної людини, скільки вимогою сучасного суспільства щодо соціальної якості людини, пов'язана із визначенням та самовизначенням людини як активного члена суспільства. Вставання на шлях безперервної самоосвіти не є спонтанним чи випадковим для людини, зворотню стороною воно має усвідомлену соціально-спрямовану діяльність в аспекті постановки цілей, вибору засобів для реалізації цих цілей, систематичного оволодіння знаннями й навичками заради досягнення таких цілей.

Визначивши сутність самоосвітньої діяльності «протягом життя» як вагомого суспільного явища сучасного світу, стосовно структури поняття «самоосвіта» слід виокремити такі основні компоненти:

- мотиваційно-цільова (мотиви діяльності із самоосвіти) – це, перш за все, мотиви, пов'язані із спонукальними силами пізнавального інтересу та мотиви, обумовлені прагненням до особистісного самовдосконалення (розвиток здібностей, виховання характеру тощо);
- змістовна – знання про те, чим є самоосвітня діяльність, засад самоосвітньої діяльності;
- операційна – вміння ставити цілі та прагнути їх досягнення, вміння працювати із первинною інформацією (книгою, текстом), виділяти головну тезу (сенс), організовувати свій робочий час та відпочинок тощо;
- особистісно-вольова – активність, відповідальність, організованість, самостійність, наполегливість тощо.

Стосовно явища самоосвіти у сучасному світі йдеться ще й про такий аспект, як «культура самоосвіти» – при цьому мається на увазі певний високий рівень індивідуальної і соціальної самосвідомості сучасної людини, що формується у неї завдяки усвідомленню та відповідному реагуванню на запити щодо цілісної пізнавально створюючої діяльності.

УДК 316.6

Маслов Д. П.¹ Бондаревич І. М.²

¹ студент гр. Е-417а

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ВІЙНИ

Зміни у глобальній світовій економічній та політичній сфері призвели до зміни технологій світового протистояння і ведення війн. Все частіше використовуються інформаційно-психологічні технології впливу на супротивника. Вони базуються на комунікативних процесах з використанням

досягнень сучасних досліджень. Сучасні війни є гібридними, а інформаційно-психологічний вплив є змістовною їх складовою.

З незапам'ятних часів людству відомі різноманітні прийоми, засоби задля відстоювання особистих інтересів, збереження власних або здобуття додаткових ресурсів у протистоянні з протилежною стороною. Психологічний тиск експлуатувався у показових страхах, підбавляючих закликах і войовничих вигуках перед битвою, тощо. Сьогодні психологічна війна реалізується на рівні навчання, підготовки військовослужбовців у всіх країнах. Наприклад в Югославії, у Перській затоці. Такі підрозділи є в складі збройних сил усіх країн світу, зокрема й України.

Вплив на масову свідомість є досить інтенсивним за своїм характером. Його призначення - мотивувати новий тип поведінки, за рахунок наявних у свідомості стереотипів. Фактично використовується ресурсний потенціал того, на кого спрямовується вплив. В американських стандартах існує термін «точки уразливості», саме через ці «точки» відбувається вплив на людину. Комунікація спрямовується туди, де можливо досягти максимального результату.

Від випадкових подій спрямовану інформаційно-психологічну кампанію відрізняє ряд чинників. По-перше, це активне тримання уваги масової свідомості на одній події. При цьому на другий план відійдуть і не виплати зарплат і пенсій, і злидарське положення вчених, вчителів і медиків, і підвищення цін на енергоносії. Все це швидко зникає. Вся інформація що надходить подається тільки з одного погляду.

По-друге, це боротьба з іншими джерелами інформації, з іншою інтерпретацією. За допомогою провідних за впливовістю ЗМІ можливе посилення своєї точки зору, «окупаційне» просування її до «адресату».

По-третє, це чітке визначення цільової аудиторії, що першою підлягатиме впливу, а через неї інформація та вплив поширюється далі.

По-четверте, це гра на контрході. Вона є одним з варіантів спецтехнологій. У виборних технологіях є такі варіанти роботи, коли опонент спонукають до активної дії, що потім використовується на свою користь: супротивник розкриває твої негативні сторони. Фактична активація чужого ресурсу на свою користь.

По-п'яте, це створення напруження, якого можна позбутися лише після виконання умов нав'язаних ініціаторами кампанії. Експлуатація страху без укажівки на шлях, яким його можна уникнути є неефективним варіантом впливу, оскільки немає реалізації нового типу поведінки. Безперечно спрямована інформаційно-психологічна кампанія повинна бути багатоканальною. Зокрема діяльність провідних ЗМІ, наявність листівок, написів на огорожах, демонстрацій, тощо. Усі ці події покликані різко розширити залучення оточуючих: перейти від вузького «ядра», задіяного в

цих процесах до всього населення. Активних людей завжди меншість, тому лише певним обсягом додаткових зусиль можливо емоції однієї групи поширити на інших.

Сьогодні, майже як і завжди, Україна знаходиться в центрі світових політичних подій. Оцінюючи зміст задіяних мотивів, помітимо, що вони не збігаються. Для населення вони одні, а для правлячої верхівки – зовсім інші. Елементарно проста річ у вигляді заробітної платні, що дуже значима для населення і абсолютно не першозначна для верхівки, що живе користуючись іншими фінансовими потоками. Саме тому так важко знайти спільну мову, між тими хто, рахує кожную копійку і тими, для когоденна норма витрат це чиясь місячна заробітна платня. На сьогоднішній день усе це створює дивне сполучення задіяних мотивів і засобів. Є пріоритети західного суспільства, є пріоритети українського істеблішменту, і є пріоритети українського населення. Ці «набори нагальних проблем» абсолютно не збігаються, оскільки їх власники живуть в різних реальностях.

Україна потрапила в ситуацію коли активні потоки негативної інформації йдуть і ззовні і з середини. Розгортання подібної інформаційної кампанії не може йти само собою. У військових є такий термін «спеціальні інформаційні війська», під яким розуміють інформаційні дії, наслідки яких є значущими для проблем національної безпеки країни. Мета психологічної війни – зміна свідомості людей, зміна мислення, і виходячи з цього - зміна поведінки. За такими діями ми, власне, маємо можливість спостерігати і сьогодні.

УДК 177.1

Соловійов М.П¹ Бондаревич І.М²

¹студ. гр. Е-117

²канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФСЬКИЙ СЕНС ВИХОВАННЯ

Виховання є сьогодні затребуваною якістю, коли ми говоримо про поведінку інших людей. Взагалі, як проблема, виховання цікавить більшість науковців дослідників соціальних наук, для пересічних громадян відправною точкою розуміння його сенсу є їх власні родинні відносини, почасти практика стосунків з оточуючими.

Розповсюдженою є думка про те, що виховання передбачає поведінку щодо інших людей, яка характеризується стриманістю, охайністю, ввічливістю, повагою, прийняттям, пізнанням, розумінням. Але це половина правди. Такі самі вимоги вихована людина має виставляти і стосовно себе

самої. Більше того, вона має починати з самопізнання, самоповаги, саморозуміння і самоприйняття. Паралельно з тим, як вчити гуманно відноситись до інших, дитину треба вчити бути гуманною до себе. Не бути чутливим до першої ліпшої власної забаганки, а знати свої можливості, вдосконалювати їх, поважати себе за те, що може, а не цькувати за те, що не може.

Важливу роль у справі вихованої людини має Я -образ. Коли він чіткий, оточуючі помічають, що ця людина знає себе, має свої цілі, і рухається до їх досягнення. Справді вихована людина є активною. Інакше в чому тоді сенс: розуміти свої можливості, знати свої бажання і не реалізовуватись у житті. Але не кожна активна людина буде вихованою. Розштовхати активно ліктями, аби отримати своє – це, меншою мірою, нахабство, а більшою – хамство. Різниця між цими мірами полягає в тому, що в першому випадку йдеться про надмірну активність в досягненні власних цілей, безвідносно до цілей і бажань оточуючих. В другому випадку йдеться про нанесення образи, приниження іншої людини.

Практика самопізнання виграє вирішальну роль у вихованні. Якщо ці дії є навичкою, то й пізнання інших людей, розуміння їх вчинків також буде. Ще одним необхідним інструментом для виховання є саморефлексія.

Якщо вимагати від людини бути вихованою щодо інших і не навчити її бути такою до себе, то ми нарікаємо її на страждання. Не знаючи себе, не розуміючи свою природу, не поважаючи, не люблячи себе не можливо знати, розуміти і поважати іншого.

Всім відома біблійська заповідь – «люби ближнього, як самого себе». Традиційно вона сприймається як керівництво у поведінці з іншими. Але очевидно, що починати любити ближнього треба із любові до себе. Якщо так, то таку людину неможливо принизити – вона знає собі ціну, не можливо примусити – вона знає свою мету, неможливо залякати – вона знає свою природу.

Вихована людина – це та, яка знайшла шлях до себе, і по ньому рухається в напрямку іншого. Виховання – це процес незавершений, він триває все життя.

ПРОЛЕГОМЕНИ ДО ФІЛОСОФІЇ ІЛЮСТРАЦІЇ

Обґрунтування ілюстрації як універсального методу інтерпретації є базисним питанням філософії ілюстрації, разом з такими питаннями як загальні закони візуального пояснення тексту, принципи розкриття літератури за допомогою зображення. Всі вони ще чекають на дослідження книжкового мистецтва. Ілюстрація збирає в єдине живопис та мовлення, що дає концептуальну основу для розкриття візуального та вербального простору світового розвитку культури. Ілюстрація зв'язує декілька смислових центрів, та забезпечує інтерпретацію тексту, найбільш оптимальну для розширення смислового навантаження, створює новий погляд на цілісність предметів, явищ, слів, та являється одним із методів феноменологічної редукції, що зводить на мінімум моральні нагромадження, тобто відводить від передчасних суджень про світ, залишаючи потенційний текст, без конкретного змісту, але зі сформованим образом. Теоретичне обґрунтування ілюстрації як універсальної методології вивчення текстової та візуальної культури, будучи важливим як для дизайнера, художника, так і для людини, що сприймає цей вид мистецтва, Тож претендує на особливе місце у філософії.

В сучасному світі, завдяки соціальним мережам, мовлення і текст максимально наближені. Будь яка зміна в одному з аспектів веде до майже одночасної зміни текстової культури. Цей ефект посилюється плінністю інтернет мережі. Дана ситуація призводить до деякої невловимості та рухливості культурно-історичного контексту. Тож будь які ілюстрації комікси, коллажі, арт малюнки, демотиватори та ін., сприяють фіксації індивідуального, семантичного поля сучасною культурою, притому зберігаючи естетику, яка може протистояти стереотипам масової культури. Хоча зображення є розтиражованим, але в той же час являється образом мовного висловлювання, буде та утримує цілісне розуміння мови та тексту з одного боку, та фіксує дискурс з іншого.

Існують загальні закони візуального пояснення тексту, універсальні принципи образного та смислового розкриття літератури за допомогою зображення. Наявність ілюстрації зводить на нівець уявлення постмодерністів про неможливість зв'язку читача й автора, їх незалежність один від одного. Художник стане повноцінним ілюстратором якщо буде дотримуватися важливої герменевтичної умови : предрозуміння тексту,

зв'язку «Я» та підсвідомості завдяки загальному сенсу. Ілюстрація являє собою частину артефакту, тобто матеріальну складову, символ, що гарантує стабільність, доступність сприйняття та естетичність витвору мистецтва. Вона призвана висунути на передній план естетичну ціль, і донести її до читача, тим самим активізуючи фантазію, відкрити різні вектори сфери піднесеного. Естетичне, за Ф. Ніцше, вільне від морального, тож вільне від претензії на узагальнене розуміння, думка про яке вводить в хибну, ресентиментну позицію. В силу того, що художник вносить власний відбиток у своєму творінні, вивчення ілюстрації передбачає використання біографічного методу, згідно якого ідеї та цінності не можуть бути цілісно сприйняті без генези та аналізу життя конкретної людини. Таким чином, простір образотворчого, художнього, культурного дискурсів зв'язано зі сферою художньо-суб'єктивного досвіду пізнання буття. Тож, ілюстрація є актом художнього розуміння, тим що виникає на стику словесного та образотворчого трактування сенсу з одної сторони, та суб'єктивності творця - з іншої.

Дослідження ілюстрації у взаємозв'язку слова і зображення дозволяє виявити генезис, закономірність розвитку мистецтва як образотворчого, так і літературного, прослідкувати основні вектори, та рушійні моменти. Це дає розвиток для подальшого дослідження, та використання ілюстрації як базису для філософських, філологічних та мистецьких напрямків, та створює основу для подальшого розвитку саме філософії ілюстрації.

УДК:291.1/215

Смьордова В. В.¹ Бондаревич І. М.²

¹студ.гр.ФЕУ-417

²канд.філос.наук.,доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ЖОРСТОКОСТІ

Сучасна людина, дбаючи передусім про себе і власний добробут, намагається досягти бажаного часто вдаючись до жорстокості, виявляючи агресію чи насилля. Почасти ця проблема стосується не тільки окремих осіб, а цілих народів. Зазвичай пересічна людина як синоніми використовує слова жорстокість, злість, агресивність. Жорстокість - це різко негативно властивість характеру особи, що виявляється у схильності до заподіяння іншій особі, чи живій істоті, фізичних чи моральних страждань. Вона завжди відбиває незадоволення собою, проявами свого життя, виміщуючи його на оточуючих, замість того, щоб змінюватися самому.

Злість - це почуття пов'язане із недоброзичливістю, роздратуванням, гнівом, досадою. Це почуття виражає потужну емоцію, яка спрямовується на певний об'єкт. З'являється злість, наприклад, в наслідок заборони виражати свої почуття, примусу.

Агресивність - риса характеру, що виявляється у ворожому ставленні до людей, тварин, до навколишнього світу. Це такі дії та відношення людини, при якому не має підстав для того, щоб бути ворожим, та не має виправдання в таких діях, окрім необхідності самооборони або захисту інших людей.

Злість, жорстокість і агресія транлюють негатив. Злість і агресія закладені в нас від природи як реакція на захист своїх інтересів заради виживання. Агресія в розвинутому соціумі завжди знаходиться під контролем (опір агресії).

Жорстокість - це якість особи, найчастіше це усвідомлене та навмисне заподіяння болю та шкоди людині. Жорстокий індивід не жалкує про спричинене. А ось при агресії, після того як особа заспокоюється, вона може відчувати провину.

Однією з причин проявів жорстокості є байдужість, мінімальний рівень емпатії, нездатність співпереживати. Межа, де байдужість переходить в жорстокість дуже тонка. Жорстокою може виявитися людина, яка спокійна ззовні, але часто пригнічує свої емоції. Якщо негативні ситуації, незадоволення, заздрість, образи, бажання помсти накопичуються в особі, то з часом вони проявляться як жорстокість. Культивуванню жорстокості сприяють засоби масової інформації: транлюється багато фільмів, серіалів, програм з проявом жорстокості, програмуючи людину на схожу поведінку.

Злість і агресивність фундується в інстинкті виживання. Жорстокість обумовлюється певним життєвим досвідом, відсутністю виховання. У будь-якому разі, вони обумовлюють кут зору, під яким людина дивиться на навколишній світ.

Змінити атмосферу навколо нас ми не можемо, але навчитися гармонійно все сприймати й раціонально реагувати на збудники ми можемо. Вибір за нами.

УДК: 159.947.5

Голуб В. О.¹ Бондаревич І. М.²

¹студ. гр. ФЕУ-417

²канд. філос. наук., доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЇ У ПІДЛІТКІВ

Проблема мотивації є однією з центральних проблем в психології і залишається актуальною в даний час. В сучасному українському суспільстві певна кількість людей знаходиться у стані внутрішньої кризи, скутому страхом щось робити. Наприклад, люди йдуть на роботу не тому що вона їх задовольняє, а тому що з жахом уявляють що станеться, якщо вони припинять там працювати. Зазначене є пусковим механізмом для декількох соціальних проблем.

Мотиви до досягнення успіху і уникнення невдач, що підтримують і направляють поведінку індивіда, впливають на успішність його діяльності важливі у будь-якому віці.

Для підлітка особистісне зростання є процесом самоусвідомлення та ціннісного ставлення до власного Я, фактично пов'язано із відкриттям у самого себе моральних якостей і моральних почуттів, відповідальності. Мотиваційні тенденції підлітків у певному соціальному просторі несуть відбиток набутого ними досвіду.

Науковці погоджуються, що індивіди, у яких переважає мотивація до успіху, обирають середній, або низький рівень ризику. При сильній мотивації до успіху, надії на успіх менші, ніж при слабкій мотивації до успіху. Однак такі індивіди багато працюють для досягнення мети, прагнуть її. Індивіди з низьким рівнем мотивації до успіху виявляють невпевненість в собі, обтяжені роботою, що виконують, відчувають дискомфорт. Таким чином, проблема є доволі поширеною.

Успіх неможливий без ризику і промахів. Визнаючи, що реалізувати свій потенціал можна тільки через невдалі спроби, людина перестає ніяковіти перед ризиками і проблемами. Вчиться дивитися на невдачу як можливість вчитися і вдосконалюватись. Адже розуміючи свою ціль, заради якої треба працювати, людина може подолати усі страхи, розвиваючи свої здібності та усвідомлюючи свої особливості, що можуть стати факторами успіху.

Необхідно працювати над своїми мотивами. Рационально управляти власним ставленням до диспозицій інтересів, стимулів, зовнішніх факторів, що знаходяться в основі становлення цих мотивів. Потрібно культивувати впевненість в собі, твердо приймати рішення, крокуючи шляхом творення сміливо використовуючи свої здібності і можливості.

КОРУПЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Корупція в Україні є однією з найважливіших проблем, більш того, головною загрозою нормального розвитку суспільства. Негативні наслідки, що породжені цим явищем, перешкоджають розвитку суспільства. Визначення поняття корупції залишається дискусійним. Найчастіше в науковій літературі воно використовується в сенсі кримінальної діяльності в економічній, політичній, військовій та інших сферах суспільства, яка полягає у використанні офіційними особами своїх владних повноважень та службового положення з метою особистого збагачення. Найбільш розповсюдженими проявами корупції є хабарництво за надання благ і різного роду переваг, підкуп чиновників і громадсько-політичних діячів. Загальновизнаною характеристикою політичної корупції є те, що це явище притаманне всім державам світу і є невід'ємним атрибутом публічної влади. Винагорода може застосовуватись не з метою особистого збагачення, а у владно-політичних цілях, таких як підтримка керівництва під час політичних криз або на виборах. Сутність корупції полягає у тому, що вона має соціальну обумовленість, впливає на всі сфери суспільного життя, відзначається транснаціональним характером, економічними, політичними, правовими, психологічними та моральними аспектами та здатністю до постійної мімікрії. В цілому можна виокремити наступні причини корупції: криміналізація владних відносин (залежність влади від приватного капіталу), низький рівень заробітної плати та соціальних гарантій державних службовців, відсутність громадського контролю за діяльністю органів державної влади, недосконалість законодавства, що регулює відносини влади та капіталу. Сукупність цих та інших причин призводить до значного розповсюдження корупції.

Питання подолання корупції набувають досить широкого оприлюднення за допомогою засобів масової інформації. Рівень корупції прямо залежить від ставлення громадян до цього явища. Чим більше людей вважають корупційну діяльність нормою, тим вищий рівень корупції буде спостерігатися. Тому корупція – це соціальне явище, а для її подолання потрібно змінити думку громадян.

УДК: 37.018.2

Довженко Д. В.¹ Бондаревич І. М.²

¹студ. гр. СН-517

²канд. філос. наук., доц. ЗНТУ

СТАТЄВЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Статеве виховання – процес цілеспрямованого впливу на особу з метою формування її культури статево-ролевої взаємодії, здорового ставлення до статі і сексуальності, вміння переживати й усвідомлювати свої фізіологічні і психологічні особливості відповідно до усталених в суспільстві норм і правил.

Проблема сексуальної соціалізації молоді у нашій країні набула особливої актуальності ще й через відсутність освітніх програм і спеціалістів, що сприяють формуванню статевої поведінки і сексуальної культури. Для прикладу, в США існують програми спрямовані на утримання молоді від дошлюбних стосунків, а також програми з розповсюдження інформації про засоби і методи контрацепції. В Західноєвропейських країнах програми такого гатунку є складовими програм особистісного розвитку для молоді.

В Україні сьогодні не до кінця сформований понятійний апарат, не визначено зміст проблеми статевого виховання і сексуальної освіти. Ці проблеми фахівці – педагоги, сімейні лікарі, гінекологи, дерматовенерологи, соціологи, психологи – вирішують у межах виключно своєї професійної діяльності. Виховання навичок поведінки і самоконтролю у взаємодії з іншою статтю все частіше стає предметом психологічних, соціологічних, антропологічних, медичних та філософських досліджень.

Статеве виховання є проблемою в сучасному світі. Багато підлітків через недостатній багаж знань про статеві відносини припускаються безлічі помилок, які мають негативні наслідки: небажана вагітність у підлітковому віці, статеві захворювання, підлітки більше схильні до венеричних захворювань і не знаходять в своїх партнерах ні емоційного ні фізичного задоволення, необдуманий статевий акт може призвести до психологічної травми, чоловіче та жіноче безпліддя, нереалізовані плани та, зрештою, зруйноване життя.

Адекватна і своєчасна реакція батьків, вчителів, дорослих на ті чи інші особливості поведінки дітей, їх взаємини з однолітками протилежної статі, емоційна оцінка цих особливостей; правильна реакція на ті чи інші прояви сексуального розвитку потребує твердого усвідомлення основ здорового образу життя і прийняття своєї природи. В українському суспільстві саме цей шлях статевого виховання молоді залишається найнеефективнішим.

УДК 17.023.34

Костецька А. С.¹, Арсентьєва Г.О.²

¹ студ. гр. ФЕУ-516 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

СИМВОЛ ЗМІЯ У ФІЛОСОФІЇ Г. СКОВОРОДИ

Біблія посідає головне місце в системі символічного світогляду Г. Сковороди. Для Г. Сковороди, з одного боку, Біблія - це «брехня», а з іншого - «Святе Письмо - райський харч та ліки моїх думок». В Біблії символами колеса та кола є усі круглі предмети - ланцюг, куля (фігура, яка складена з багатьох коліс), монета, навіть хліб та яблуко.

Коловий рух, колообіг був основним символом життя «світової душі» для Платона. У творчості Г. Сковороди, колообіг посідає ледь не центральне місце. Коловий рух духу є для філософа методичним принципом. З таким рухом пов'язаний весь розвиток людства, його історії. Г. Сковорода наголошує, що дійсне життя тому символізується кулею та круглими предметами, що це є найбільш закінченою, замкненою формою. Коло є не лише просторовим, а й часовим. В часі коло повертається у своєму кінці до свого початку. Коло – форма викінчена, замкнута та досконала, все рушиться через протилежності у колі; в колі все повертається до самого себе, до свого початку (так, людина йде через смерть до життя, через вмирання до воскресіння). Усе в світі «повертає до себе». Душа повертається до вихідної точки - «до Бога», сформована в світі матерія повертається до «безобразового бруду». Життя, яке асоціюється з колом, є дійсним та абсолютним буттям, що не потребує нічого іншого та виступає єдиною можливою основою, а також метою своїх стремлінь.

Символом колообігу, як би це не видавалося дивним, постає змій. Метафоричним уособленням самопізнання є образ змія, що звивається у кільце і має гострий погляд. Величезну увагу філософ приділяє образу Уробороса – змія, що поглинає власного хвоста. Цей змій поєднує хтонічне начало з небесним, відіграє роль охоронця скарбів (не лише матеріальних), якого слід подолати, символізує початок і кінець Великого Діяння, смерть і воскресіння, поєднання протилежностей. Це повернення людини, що вивчає Всесвіт, до самої себе із зовнішнього світу до суті свого існування. Це найтісніший зв'язок буттєвого начала Всесвіту і людини. Біблія теж є таким змієм.

У Сковороди змій – «зображення вічності й таємничих згорток божественної науки», «фальшивий, але й істинний. Юродивий, але й премудрий. Злий, та він же й добрий». Іншим для Сковороди символом є

змій, розіп'ятий на хресті або повішений на дереві – образ вдосконалення природи через випробування та підйом над власною матеріальністю. «Повішений на цьому ... дереві ... із отруйного робиться рятівним, із мертвого – живим...». Духовна «трансмутація» людини – подолання «змія» в собі, звільнення «внутрішньої Людини», пізнання Бога та Всесвіту через пізнання самого себе – здійснюється безпосередньо у мікрокосмі власної душі, й тоді медіатор, філософський камінь, виявляється непотрібним. Символ змій відігравав важливу роль в релігійних уявленнях давнини. Змій - це образ морського чудовиська, він є символом Космічних вод. З перемогою божества над змієм розпочинався процес утворення Всесвіту.

З іншого боку, змій є символом діяльності розуму, що є захопленим емпіричним пізнанням конкретних емпіричних предметів, пізнання, що прив'язане до конкретного та матеріального.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що філософський стиль Г. Сковороди - це своєрідний поворот філософського думання від форми мислення в поняттях до первісної форми мислення - мислення в образах та через образи. Символізм Григорія Сковороди має внутрішню спорідненість з містичними переживаннями. Сковорода висвітлює наново роль та місце символіки у зв'язку з античною та святоотцівською традицією. Внутрішньою мовою будь-якої думки є символ. Саме в ньому не спотворено жива цілісність та багатозначність живого досвіду.

Шкідливим та ганебним Г. Сковорода вважає літературне розуміння Біблії. Зовнішнє розуміння слова Біблії, а не її Духа призводить до ересей, фанатизму, утворюванню сект.

Григорій Сковорода зазначає, що в Святому Письмі приховано розум Божий, він є там замкненим, недоступним та «запечатаним». Читаючи Біблію, людина все ж таки має змогу проникнути до таємниць Божого Розуму: «Біблія є людина домовита, що приготувала насіння в засіках своїх. Це насіння не пусте, а приховує в собі Божу силу».

Символи, образи у Біблії вони є чудесами, знаменнями, можуть бути твариною, або рослиною. «Сама мова її про фігури дихає мороком ворожби, і найкоротша казочка містить у вузлі своєму монумент найсолідшої вічності». На думку Сковороди, коли за допомогою фігур (символів) у Біблії пізнається прихований зміст, для людини відкривається таємниця начала, вічності. Символи є насправді вкритими мороком. Це своєрідний захист істини від шкідливого втручання.

ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ П. ЮРКЕВИЧА

Фундаментом філософського світогляду Памфіла Юркевича постає феномен людської душі. А центром будь-якого духовного життя є серце, яке постає глибинною основою людської природи і морально-духовним джерелом діяльності душі. У переживаннях, відчуттях, реакціях, що складають життя людини і її серця, відбивається індивідуальна особистість, де розум тільки вершина, а не корінь духовного життя людини. Із серця починає і зароджується рішучість людини на ті чи інші поступки, в ньому виникає багатоманітність намірів і бажань; воно є сідалом волі і бажань (хотінь).

У філософських побудовах П. Юркевича серце набуває філософського концепту. П. Юркевич усебічно обґрунтовує значення серця в людському житті, говорить про серце як про онтологічний корінь буття людини і передумову пізнання. Вчення П. Юркевича про роль серця у пізнанні може бути виражене у наступних тезах: 1) серце виражає і розуміє такі духовні стани, які в силу своєї духовності і життєвості недоступні для відстороненого знання розуму, тобто переживання світу багатше від знання про нього.

П. Юркевич прагне довести, що серце є сукупністю усієї діяльності людини. Такі доводи він відшукує, цитуючи вислови про серце із Біблії та розділяє їх за наступною тематикою:

1. Серце - вмістилище і носій усіх тілесних сил людини.
2. Серце - центр душевного та духовного життя людини.
3. Серце - вмістилище різноманітних душевних почуттів, переживань і пристрастей.
4. Серце - центр моральності людини.
5. Серце - начало усього доброго та злого у словах, думках і діях людини.
6. Серце і голова.

Отже, серце Памфіл Юркевич бачить основою усього людського буття, тільки за допомогою серця людина здатна відчути цей світ, побачити усі його кольори та насолодитися життям. Сенса людського буття він вбачає у творінні добра, у служінні людям, у допомозі ближньому, у любові до усіх людей. Серце є джерелом рішучості людини в певних випадках, різноманітних намірів і бажань, воно - місце волі та бажань людини. Серце є центом моральності, духовності людини, у ньому породжується найкращі почуття

людини, воно повинно кликати людину на боротьбу із несправедливістю, із тим, що нав'язують інші, серце не повинно піддаватися волі розуму.

Серце, каже Памфіл Юркевич, є «вихідним пунктом усього доброго й злого в словах, думках і вчинках людини». Тож, на мою думку, вклад Юркевича та його концепція «філософії серця» є неоціненним здобутком української нації. І якщо люди почнуть притримуватись настанов філософа, то стануть щасливішими і їх душі наповняться добром.

«Філософія серця» Юркевича є здобутком вітчизняної філософії, його вихідні ідеї є підґрунтям для розвитку інших філософських думок, що можуть або підтримувати, або нехтувати здобутки Юркевича. Але на мою особисту думку, концепція Юркевича є дуже корисною і доцільною, тому що у повсякденному житті людині необхідно аналізувати навколишній світ не тільки за допомогою раціонального мислення, але й досягати цей світ за допомогою душі, за допомогою серця. Ми можемо пізнати іншу людину ззовні розумом, але відчувти її сутність ми можемо тільки за допомогою серця та якихось внутрішніх відчуттів.

УДК 130.31

Завальна Д. О.¹, Арсентьєва Г. О.²

¹ студ. гр. ФЕУ-116 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

СПІВЗВУЧНІСТЬ ПОГЛЯДІВ ПРО ЛЮДСЬКУ СУТНІСТЬ Н. АББАНЬЯНО І Л. ФЕЙЕРБАХА

Робота Л. Фейербаха «Основні положення філософії майбутнього» і робота Н. Аббаньяно «Позитивний екзистенціалізм» дуже співзвучні. Обидві присвячені особливостям зв'язку «Я – Ти», обидві підкреслюють, що справжнє буття людини, справжня людська сутність є наслідком саме цього зв'язку, бо окрема людина, як щось відокремлене, не укладає людської сутності в собі ні як в суті моральній, ні як в мислячій. Людська сутність проявляється тільки у єдності людини з людиною, в єдності, спирається лише на реальність відмінності між Я і Ти.

Італійський філософ приймає особливу для всіх екзистенціалістів установку, що завдання філософії полягає не в створенні деяких абстракцій, не в замиканні себе в «Вежі зі слонової кістки», а в аналізі проблем, що стоять перед людиною в повсякденному реальному житті. Філософія повинна прояснити, що таке людина і в чому її призначення. І в цьому питанні думка Н. Аббаньяно більш схожа не з екзистенціалістами, а більш збігається з поглядами Л. Фейербаха на сутність людського «Я». Так, як і більшість

екзистенціалістів, Н. Аббаньяно наполягав, що проблеми філософії стосуються, передусім, буття людини, але не людини взагалі, а конкретного неповторного індивіда, який повинен усвідомити свою ситуацію і взяти на себе відповідальність за свою долю і долі історії. І саме в цьому його схожість з Л. Фейєрбахом. В тому, що само здійснення людського «Я» відбувається краще за все у зв'язку «Я –Ти», бо людина ніколи не існує як ізольована і відокремлена істота, вона завжди знаходиться в відношенні зі світом і з іншими людьми. Тому екзистенційний аналіз повинен бути не аналізом індивідуальності, а аналізом відносин, які безпосередньо виходять за рамки окремо взятого індивіда. І головним серед всіх цих відносин є його ставлення з буттям. Людина в справжньому сенсі стає людиною, лише коли він ставить собі питання про буття. Власне людина - це і є те «істота, яке шукає буття». На відміну від речей, які завжди дорівнюють самим собі, людина екзистує, тобто має здатність виходити за свої початкові межі.

Зміст поняття буття в екзистенціалізмі трактується специфічно. Якщо в матеріалістичній традиції буття - це перш за все світ реально існуючих предметів, світ речей, в екзистенціалізмі дане поняття набуває зовсім інший зміст. Уже Хайдеггер поділяє терміни «буття» і «сущє». Сущє - це і є світ речей, світ реальних подій і сама людина як істота в світі. Буття ж відрізняє себе від усього сущого. Воно «не якась притаманна сущому риса»; але «інше, всього сущого є не-сущє» і, отже, «ніщо», яке і «перебуває як буття» Таким чином, Хайдеггер вважає, що ніщо - це і є «саме буття».

Хоча вчення про буття Хайдеггера наповнене таємничістю і містицизмом, все ж деякі його пункти чітко виокремлені:

- а) буття і сущє не одне і те ж;
- б) буття завжди розташовується над сущим і за його межами;
- в) людина може вступати в стосунки із сущим (світом і самим собою), лише оскільки він перебуває в зв'язку з буттям;
- г) буття - це по суті ніщо.

Як бачимо, Аббаньяно замінює хайдеггеровське «сущє» для позначення окремо взятої людини, терміном «індивід» або «істота». Аббаньяно прямо трактує буття як «належне, або цінність» Таким чином, в екзистенціалізмі Н. Аббаньяно категорії буття і ніщо втрачають своє суто онтологічне значення, як у М. Хайдеггера, і знаходять нове, аксіологічне значення. Як у Л. Фейєрбаха. За Н. Аббаньяно, екзистенція людини складається у віднесенні себе до буття, тобто до сфери цінностей, в русі від своєї фактичності (яку Аббаньяно, на відміну від Хайдеггера, стане позначати терміном «ніщо») до трансцендентності. Тоді виявляється, що людина як екзистенція завжди більше ніж ніщо, але менше ніж буття. Екзистенція - це завжди лише відношення з буттям, бо якби вона стала буттям, людина перетворилася б в Бога. Буття як світ цінностей знаходиться перед людиною не як щось дане і

гарантоване; воно постає перед нею як можливість, яку вона може прийняти або відкинути; тому людина і виявляється «відповідальною за буття». І теж, як і Л. Фейєрбах, Н. Аббаньяно, наголошує на тому, що все це стає можливим лише у сумісному співіснуванні людей у зв'язку «Я – Ти», коли Ти уможливилоє екзистенцію Я, а Я уможливилоє екзистенцію Ти. Отже, існування має сенс лише в ставленні до буття не лише свого, а й Іншого. Бути чи не бути вільним - людина вирішує в ході свого вільного вибору, який допомагає їй стати самою собою, але ж обов'язково не порушуючи при цьому свободу того, з ким у неї зв'язок «Я – Ти».

Як бачимо, у Л. Фейєрбаха і Н. Аббаньяно дійсно багато спільного у поглядах на людську сутність.

УДК 130.31

Крамаренко К. І.¹, Арсентьева Г. О.²

¹ студ. гр. ФЕУ-516 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

АНТРОПОЦЕНТРИЧНА ЕТИКО-ПРАВОВА СПРЯМОВАНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ П. ЮРКЕВИЧА

Філософія П. Юркевича антропоцентрична з етико-правовою спрямованістю, адже за його переконанням «філософія завжди визнає людину моральною особистістю».

Гідність людини мислитель виводить із природної унікальності людської істоти, бо вона одна з-поміж інших істот «достеменно володіє моральною вільністю. Гідність людини мислитель вважає невід'ємною моральною рисою особистості, оскільки за будь-яких обставин «людина мусить бути особою; певною особистістю, що не розчиняється у загальному, і при цьому вона повинна залишатися людиною – це означає виявляти у собі, у своїй індивідуальності загальнолюдську природу. Отже, особливою якістю, що відрізняє людину від тварини, є здатність до моральної свободи – тобто здатності діяти не завжди відповідно до обставин чи потягів свого ества, а, коли необхідно, і всупереч ним, йдучи за повелінням морального закону.

Піднесення людини до моральної особистості, на думку філософа, обумовлено її можливістю «пізнавати своє життя як частину одного вищого порядку. Тобто, П. Юркевич повертається до питання, яке ставила ще антична філософія щодо ролі і призначення людини, та визначальних принципів її діяльності. Зокрема, у праці «Філософія права» мислитель аналізує вирази «Neminem Leade» (нікому не зашкодь), «Suum cuique tribue» (кожному віддай належне), «Imo omnes giantum potes iuva» (допомагай усім,

скільки зможеш), які вказують, на думку філософа, зокрема, на необхідність для людини «піднятися вище від прихильності до себе настільки, щоб служити для гаразду інших. Виявом гідності і високого призначення людини, на якому наголошував П. Юркевич, є і те, що їй «суджено особисто нести відповідальність за все содіяне у світі.

П. Юркевич вважав саме право і закон невід'ємними складовими повноцінного буття людини, умовою її гідного існування, але наголошував на необхідності їхньої моральної виправданості. Філософ був переконаний у тому, що на моральних вимогах справедливості ґрунтується мир між людьми, адже саме моральне ставлення людей до собі подібних (на відміну від тварин) є у своїй основі мирне. Тільки морально-виправдане, ціннісно-орієнтоване (а, значить, і справедливе) право і відповідний йому закон, на його думку, можуть бути зрозумілими, визнаними і включеними в систему життєвих сенсів і морально-етичних орієнтирів людини. Роздумуючи над тим, що саме право мусить бути внутрішньою суттю людини, її вічним призначенням, П. Юркевич робить висновок, що «право людини залежить від її гідності, яке завдання вона покликана здійснити у світі, і яке місце вона повинна посісти у державі згідно зі своїми заслугами: це право об'єктивне на відміну від позитивного, право, яке впливає з ідеї справедливості – на відміну від права, узаконеного позитивним законом; перше має значення як справедливість від природи, друге є право сильного, того, що встановлює. Цікавим, на нашу думку, є порівняння мислителем держави з людиною у плані подібності внутрішніх зв'язків і складності організації всередині цих двох систем та встановленні зовнішнього підпорядкування між ними. Зазначаючи, що «держава є людиною великих розмірів, тому, визначивши суть людини, можна визначити і суть або думку держави», П. Юркевич обстоює думку про те, що досконалість держави знаходиться у прямо пропорційній залежності від умов досконалості людини.

УДК 130.31

Мєлай Д. О.¹, Арсєнтьєва Г. О.²

¹ студ. гр. ГФ-327 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ГУМАНІТАРНЕ ПІЗНАННЯ ЗА Г.-Г. ГАДАМЕРОМ

За Гадамером, герменевтика - це мистецтво проникнення одної свідомості в іншу, шляхом відтворення творчого процесу, за допомогою зовнішніх проявів.

Зовнішні прояви проникнення однієї свідомості в іншу:

1. Тексти складені зі слів, які є відображенням нейронних зв'язків автора, тобто його свідомості

2. Історії (з реального життя людей та їхнього досвіду).

3. Описи (чогось неземного та прекрасного).

Щоб досягнути людини, необхідно зрозуміти умови її життя та звичаї, думки й оприлюднювати отримані знання; необхідно відшукати індивідуальне в сенсовому полі матеріальних цінностей конкретної культури.

Людина живе у світі надлишку інформації, схем і концептуалізацій у зв'язку з цим різко зростає потреба у пошуку відповідної мови розуміння, достовірної інтерпретації контексту і підтексту висловлювань. Виникає бажання зрозуміти себе,- з цих і подібних питань зародилася герменевтика.

Існує Гадамерське тлумачення текстів - герменевтичне коло. Герменевтичне коло зводиться до важливого, на перший погляд, парадоксального усвідомлення: для того щоб, досягнути ціле, водночас потрібно збагнути окремі його частини і навпаки. Герменевтичне коло поширене в чотирьох різновидах: 1) взаємозумовлених співвідношеннями знання і пізнання; 2)знання і розуміння; 3).розуміння частин і цілого; 4) розуміння і пояснення. Коли в першому випадку мова йде про тлумачення, то в другому і в четвертому — передрозуміння, що містить у собі як герменевтичні, так і позагерменевтичні аспекти, і лише в третьому, «тотальному», відповідає прямому значенню герменевтичного кола.

Гадамер виділяє три основні типи «буття»: 1) естетичний, ; 2) історичний; 3) мовний.

Основні типи буття, за Г.-Г. Гадамером

1. «Естетичний» (Можна сказати, що ідеал в естетиці показує сутність людини,її в цілому ,але індивідуальну та неповторну ,її духовний світ та взаємодію з ним);

2. «Історичний» (Історизм XIX ст., навпаки, замінив «розуміння» історії її «вивченням», тобто звичкою розглядати явища тільки як продукт соціальних і культурних обставин, породження «історичної епохи», чужої нашій свідомості);

3. «Мовний» (мову Гадамер розуміє як особливу реальність, у якій здійснюється й «розуміння» людьми світу й один одного, і їхнє «дійсне буття»).

Гадамер запитує, перш за все, самого себе про «власну» істину гуманітарного пізнання. Розроблена ним герменевтика не є ні наукою про мистецтво розуміння, ні саморозкриттям людського існування в його бутті ,вона являє собою філософське прояснення розуму, з діяльністю якого ми маємо справу в гуманітарному пізнанні, та і взагалі в кожному конкретному акті розуміння. Це філософське прояснення розуму, в свою чергу, Гадамер тлумачить як рух і здійснення самої історичної традиції.

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Взаємодія в сфері вищої професійної освіти - це взаємодія викладачів і студентів, що виникає в ході реалізації їх особистих і суспільних інтересів. В процесі розвитку взаємодії створюється структура відносин викладачів і студентів, яка закріплюється на рівні їх міжособистісних контактів.

Вивчення взаємодії викладачів і студентів у вузі є однією з найактуальніших проблем. Даний феномен являє собою предметну область цілого ряду теорій міжособистісних відносин, розгляд яких виявляє особливості взаємодії, заданих природою освітніх послуг.

Вища освіта створюється процедурами взаємодії учасників освітнього процесу, кожен з яких одночасно виступає і як суб'єкт, який переслідує загальні цілі, і як об'єкт орієнтації для інших індивідів. Взаємодія спільнот студентів і викладачів - результат взаємоузгоджених одиничних дій, що включають індивіда (групи індивідів), цілі діяльності, соціальну ситуацію, представлену засобами навчання і атмосферою вузу, норми і цінності, за допомогою яких визначається якість освіти у вищому навчальному закладі.

При дослідженні взаємодії викладачів і студентів у сфері вищої освіти великого значення набуває об'єктивна обґрунтованість очікувань суб'єктів, які виступають в якості учасників взаємодії. Відмінності у взаємних очікуваннях викладачів і студентів охоплюють широке коло проблем - від ціннісних орієнтацій до якості отримуваних знань і ефективності їх засвоєння.

Важливу роль при аналізі взаємодії відіграє вивчення не тільки явних, але і латентних функцій, які виконуються інститутом вищої освіти. Непередбачені наслідки допомагають підтримувати безперервне відтворення практики взаємодії у вищій освіті, виконуючи латентну функцію посилення суспільної ідентифікації, наприклад, статусної приналежності. Навчаючи, викладач повинен виявити прихований мотив учня, на задоволення якого студент вузу орієнтований в першу чергу: престиж, розширення кругозору, придбання наукових знань і ін. Тому одним з основних вимог до організації освітнього процесу має стати готовність викладача задовольнити "невисловлені" побажання студента.

Підвищення ступеня задоволеності від процесу взаємодії включає в себе забезпечення ступеня комфортності в системі взаємних дій, адекватного

сприйняття себе і партнера по взаємодії. Очікуваний результат спільної діяльності визначено наявністю спільної мети, що відповідає інтересам всіх і сприяє реалізації потреб кожного, засобами і умовами її досягнення, рівнем кваліфікації професорсько-викладацького складу.

Центральна проблема у взаємодії викладачів і студентів - це проблема їхніх стосунків. Кожен з учасників освітнього процесу входить в соціальну ситуацію, володіючи певним накопиченим досвідом і з культурними передумовами. Спільні когнітивні і нормативні передумови є основою для взаємодії.

У сфері вищої освіти переважає установка однакового підходу до всіх студентів. Даний порядок закріплений інституціонально. Закріплення шанобливого ставлення до викладача - обов'язкове правило очікування ввічливого ставлення з боку студента. Аналогічної правила повинні дотримуватися також викладачі при взаємодії зі студентами. Взаємне переломлення соціальних норм і цінностей у свідомості учасників освітнього процесу, його осмислення і відображення в реальних діях викладачів і студентів визначає доміную особистісно - орієнтованого підходу в освітній діяльності.

Соціальний світ студентів формується в результаті соціальних взаємодій один з одним і з викладачами. При цьому вирішальний вплив на студентів надає символічне оточення, тому що воно сприяє формуванню їх свідомості і людського "Я". З позицій символічного інтеракціонізму, взаємодія між викладачем і студентом розглядається як безперервний діалог, в процесі якого вони спостерігають, осмислюють наміри один одного і реагують на них. Для створення стійкого і комфортного взаємодії і викладачам, і студентам доводиться докладати чимало зусиль.

Таким чином, розгляд проблеми соціальної взаємодії викладачів і студентів - це пошук відповідей на самі різні питання: які умови виникнення соціальної взаємодії, як воно розвивається, що необхідно зробити, щоб взаємодія була ефективним, які чинники роблять на нього вплив і т.п.

УДК 1:37.091.212:004

Осипович О. О.¹, Дєвочкіна Н. М.²

¹студ. гр. КНТ-227 ЗНТУ

²канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

РОЛЬ ГАДЖЕТІВ В ЖИТТІ СТУДЕНТІВ

Ми живемо в добу стрімкого розвитку технологій, які з кожним днем займають все більш значущу роль в нашому побуті. Зараз дуже важко знайти

людину, у якої б не було телефона, планшета або комп'ютера. Суспільство, здавалося б, давно звикло і пристосувалося до постійного використання інноваційних пристроїв. Але на жаль все ще існує досить вагома частина людей старшого покоління, які відносяться до сучасних гаджетів скептично і навіть називають молодь залежною від них.

Якщо серйозно замислитись над цим питанням, скептиків стає не так складно зрозуміти. Варто тільки озирнутись – обличчя перехожих постійно опущені в телефони і не звертають ніякої уваги на навколишній світ. Цікавим фактом є те, що за офіційною статистикою найбільш масово у наш час гаджетами користуються студенти, викликаючи при цьому обурення більшої частини викладачів. Спробуємо з'ясувати головні причини такої залежності саме серед студентів та оцінити вплив постійного користування смартфонами на загальний рівень навчання і підготовки.

По-перше, для багатьох людей користування телефоном є основним способом зв'язку з друзями та близькими людьми, а також можливістю показати себе світові та поділитись думками відносно різноманітних аспектів життя. Користування Інтернетом є основною цінністю для студентів, адже він відкриває багато можливостей для людей, які не мають достатньо вільного часу для вирішення своїх проблем особисто. Спілкування онлайн колись замислювалося як доповнення до реального. Однак зараз реальне спілкування стало активно витіснятися, адже для багатьох людей онлайн листування набагато зручніше і швидше. Вміле користування соціальними мережами забезпечує користувачів зручним та швидким обміном даними, дозволяючи студентам мати постійний зв'язок з викладачами та швидко отримувати необхідні для навчання файли й документи. Звичайно, у деяких випадках скептики праві, адже існують люди занадто залежні від соціальних мереж. Подібні залежності роблять їх інфантильними, вони постійно вимагають багато уваги, всюди шукають визнання для підтримки своєї самооцінки і, живучи в світі своїх фантазій виявляються абсолютно непристосованими до складнощів реального світу.

По-друге, телефон – це нескінченне джерело інформації. Ця інформація не завжди виявляється корисною для нас, однак займає багато вільного часу. Такий приклад особливо точно відображає студентські потреби, адже за допомогою Інтернету можна не тільки прочитати новини, а і завантажити необхідний підручник, методичку чи просто зауглити цікаву або необхідну в навчанні тему. Саме цей аспект користування смартфоном обурює багатьох викладачів, яким у часи їх молодості для отримання необхідної інформації треба було витрачати набагато більше часу і зусиль. Зараз же побачити студента у бібліотеці майже неможливо. Також важливо зазначити, що сучасна молодь завдяки постійному потоку різноманітної інформації в Інтернеті розвинула в собі радикально нові когнітивні здібності і стилі

навчання, тому інформація, яку подають їй в навчальних заходах дуже швидко засвоюється і запам'ятовується.

Врешті решт не треба забувати і про можливість саморозвитку через користування багатьма доступними програмами. Раніше студенти мусили витратити години для написання курсових проектів чи наукових робіт вручну. Одна помилка на сторінці і треба писати все заново. Зараз вся документація друкується і віднімає на своє створення набагато менше часу. Також існує багато програм для розробки креслень, складних математичних графіків, електронних схем. Все це було недоступно студентам і викладачам ще декілька десятків років тому.

Важливо зазначити, що завдяки постійному користуванню онлайн ресурсами студентам властива велика гнучкість мислення, амбітність і сміливість ідей. Існує думка про те, що користування телефонами знижує працездатність і концентрацію, однак доведено, що це залежить виключно від особистих здібностей студента до навчання.

Підводячи підсумки, можна сказати, що сучасні гаджети мають як позитивний, так і негативний вплив на студентів. Однак скептицизм і надмірна жорстокість по відношенню до користувачів телефонів є незаслуженими, адже ігнорувати зручність їх використання нелогічно. Всі люди мають пристосовуватись до сучасних реалій і йти у ногу з часом.

УДК 376

Козлов В. В.¹, Дєвочкіна Н. М.²

¹ студ. гр. КНТ-137 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У ВИШАХ

Сучасна система освіти в Україні переживає глобальні зміни, що виявляють себе у пошуку валідних механізмів, які дозволяють розширити доступ до вищої освіти всім категоріям громадян, включаючи людей з обмеженими фізичними можливостями.

Одним з процесів трансформації освіти, заснованим на розумінні, що люди з особливими потребами в сучасному суспільстві можуть і повинні бути залучені в соціум є інклюзивна освіта. Ідея такої освіти орієнтована на формування умов для процесу спільного навчання та розвитку осіб з обмеженими фізичними можливостями та учнів без обмежень.

Інклюзивна освіта розвивається на основі традиційної та спеціальної систем освіти і має на меті зміну освітніх умов, орієнтованість під потреби кожного студента.

Підвищення доступності якісної конкурентоспроможної освіти в Україні визнано одним з ключових напрямів державної освітньої політики в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки.

Незважаючи на те, що нормативно-правова база для реалізації інклюзивної освіти державними органами розроблена і врегульована, реалізувати інклюзію на практиці досить складно.

Так як в вищих навчальних закладах велика диференціація напрямків підготовки, умов, наукової і матеріальної бази, це створює ряд перешкод розвитку інклюзивної освіти.

В Україні доступ до вищої освіти має обмежене число осіб із захворюваннями опорно-рухового апарату, з порушеннями слуху, зору, захворюваннями нервової системи.

Якщо питання інклюзивної освіти в школі знаходиться під особливою увагою з боку профільного міністра і першою леді, то в вищих навчальних закладах проблемні питання найчастіше вирішуються в форматі адміністрації вищів, профспілкових організацій та органів місцевої влади. З боку держави передбачені лише виплати так званих «соціальних стипендій».

Що ж необхідно для успішної реалізації технології інклюзивного навчання та здобуття якісної вищої освіти молодим людям з обмеженими фізичними можливостями?

Для навчання студентів з особливими освітніми потребами вищим навчальним закладам необхідно перш за все мати відповідну матеріально-технічну базу.

Так як багато студентів з обмеженими фізичними можливостями не можуть освоювати навчальну програму ВНЗ у встановлені терміни і в необхідному обсязі, їм потрібна адаптована навчальна програма та індивідуальні навчальні плани, складені з урахуванням їх особливостей і можливостей.

Не варто забувати і про недосконалість системи оцінювання, оскільки в інклюзії учень оцінюється в порівнянні з самим собою, але вчорашнім.

Однією з важливих умов інклюзивної освіти є також наявність кваліфікованих фахівців з корекційного навчання, соціальної реабілітації, які орієнтовані у специфіці адаптованих програм та розуміють зв'язок нозології порушення з особливими освітніми потребами студента.

При навчанні у ВНЗ дуже важливим є процес адаптації, залучення студента з відхиленнями здоров'я до загального навчального середовища, усунення психологічних бар'єрів, що виникають при спільному навчанні.

Таким чином, досягти якісної інклюзивної освіти можна лише шляхом вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань:

- педагог буде готовий до появи в академічній групі «особливого» студента та надасть йому можливість показати себе;

- фахівець з реабілітації (асистент) професійно організує підтримку навчального процесу;
- студент буде бачити перспективи свого розвитку (тільки так він буде готовий довести, що може досягти рівня розвитку більшості своїх однолітків, і навіть, у чомусь випередити їх);
- будуть створені спеціалізовані навчальні програми, підкріплені відповідним наочним матеріалом;
- в навчальному процесі буде передбачено поєднання індивідуальних і колективних форм роботи;
- навчальні приміщення будуть пристосовані і обладнані для всіх нозологій інвалідності.

На мою думку, освіта стане дійсно інклюзивною лише тоді, коли Україна, подолає бар'єри як на інфраструктурному рівні так і на рівні свідомості своїх громадян. Інклюзія не обмежується тільки освітою. Особливу увагу потрібно приділяти не тільки інклюзивній освіті, а інклюзивному вихованню суспільства в цілому. Цей процес повинен відбуватися одночасно у всіх сферах життєдіяльності. Ми повинні навчитися проявляти повагу, терпимість і мудрість по відношенню один до одного. Всі люди - різні, але, незважаючи на індивідуальні відмінності, кожна людина цінна!

УДК 396.1

Джрагацпанян Н. В.¹, Дєвочкіна Н. М.²

¹студ. гр. КНТ-126 ЗНТУ

²канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

АНАЛІЗ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Ми живемо у двадцять першому столітті, у час бурхливого розвитку багатьох сфер діяльності. Але на жаль, цей прогрес лише трохи торкнувся проблеми місця жінок в суспільстві: права жінок страждали в минулому, страждають і зараз. Гендерна дискримінація породжується історією, традиціями та культурою народів. Глибока гендерна нерівність все ще існує в глобальному масштабі, незважаючи на суттєві національні та міжнародні заходи, спрямовані на забезпечення гендерної рівності. Через слабкий соціальний статус жінок дана тема є актуальною у наші дні.

Гендерна рівність досягається, коли жінки та чоловіки користуються однаковими правами та можливостями у всіх сферах суспільства, включаючи економічну участь та прийняття рішень, а також коли однакові цінності та сприяння відрізняються поведінкою, прагненнями та потребами жінок і

чоловіків, але таких випадків дуже мало. Тільки чотири з більш ніж 135 країн досягли гендерної рівності, включаючи Коста-Ріку, Кубу, Швецію та Норвегію. Загальний принцип цих країн полягає в тому, що кожен, незалежно від статі, має право працювати та підтримувати себе, збалансувати кар'єру та сімейне життя та жити без страху перед насильством чи неприємним відношенням. Приємно, що в даних країнах гендерна рівність передбачає не тільки рівний розподіл між чоловіками та жінками у всіх сферах суспільства. Це також стосується якісних аспектів, що забезпечують, щоб знання та досвід як чоловіків, так і жінок використовувались для просування прогресу у всіх аспектах суспільства. Незважаючи на цей невеликий успіх, в усіх інших країнах сьогодні існує багато тривожних проблем, пов'язаних із гендерною дискримінацією. Отже, загальне гендерна рівність повинна стати глобальним пріоритетом як фундаментальний крок як у розвитку людства, так і в економічному прогресі. Тим паче, хоча й у зазначених країнах дискримінація вписана в закон, від кримінальних законів до законів про шлюб, спадщину та доступ до майна, тобто там жінки отримали рівність за законом, дискримінація продовжується на практиці.

Жінки широко розглядаються як слабкіші та менш інтелектуальні істоти, ніж чоловіки. Цей гендерний дисбаланс спричинив багато проблем. В деяких країнах народження хлопчика вітається, тоді як дівчина розглядається як тягар.

Звісно, зараз існують багато організацій, які активно борються за права жінок. Одним із найефективніших методів для відстоювання прав жінок є феміністський рух. Представники цього руху роблять все можливе задля встановлення рівних прав та правового захисту жінок. Фемінізм включає в себе політичні та соціологічні теорії та філософії, що стосуються питань гендерної різниці, а також рух, який підтримує гендерну рівність для жінок та кампанії за права та інтереси жінок. Вони намагаються реалізувати співпрацю місцевих громад, установ, національних органів влади та міжнародних органів для впливу на зміни та підвищення цінності жінок. Безперечно, всі ці органи повинні діяти узгоджено з погляду комунікації, освіти, лідерства, культурних норм та традиційних цінностей, щоб змінити ставлення та настрої населення на користь гендерної рівності.

Отже, жіночий соціальний статус є серйозною проблемою. Якщо активно не докладати зусилля для перешкодження гендерній нерівності, сучасний стан приведе до шкоди жіночої психології, їх гідності. Ми вже добре розуміємо, як гендерна нерівність формує поточні соціальні відносини у всіх сферах, ми розуміємо, чому гендерну нерівність настільки важко подолати. Деякі вважають, що гендерну рівність неможливо досягти, але боротьба постійна і, безумовно, має підйоми і падіння. Цей аналіз показує, що боротьба за гендерну рівність повинна бути проведена на рівні того, як

люди думають, навіть коли закони відкривають нові двері. Щоб досягти рівності між чоловіками та жінками, треба провести кардинальні зміни в традиційних стереотипах в суспільній свідомості. Вже не перший рік жінки відстоюють свої права, але їм важко досягти своєї мети, бо більша частина суспільства досі користується стереотипами минулого. Те, що в останні роки помітною є гнучкість гендерних норм, цінностей, установок, особливо в поведінці та свідомості молодого покоління, мотивує продовжувати боротьбу жінок за краще життя, за місце у суспільних відносинах

УДК 1:004.42

Діденко А. Є.¹, Дєвочкіна Н. М.²

¹студ. гр. КНТ-127 ЗНТУ

²канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА ВИКОРИСТАННЯ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ

Кожного разу при написанні наукової роботи, диплому, дисертації і т.п. виникає потреба в інформаційних джерелах. Джерела необхідні не тільки для використання доцільної інформації, а також для надання роботі підтвердження того, що її висновки базуються на перевірених та підтвердженій інформації. На жаль, у багатьох роботах джерела інформації або виконують лише одну з цих функцій, або не виконують жодної з них. Тому постає логічне запитання: чи дійсно так необхідні інформаційні джерела? Якщо так, то як їх правильно використовувати?

Для початку, треба розібратися, що називати джерелом інформації. Джерело інформації – це канал (людина, предмет, місце), з якого об'єкт (у даному випадку - людина) отримує необхідні йому інформаційні ресурси. Тому перша характеристика, якою можна наділити джерело – це його достовірність. Декілька років тому, коли основним місцем пошуку необхідної інформації була бібліотека, значення проблеми достовірності джерела було мінімізоване. Це пов'язано з тим, що у бібліотеках (а особливо у наукових) майже всі книги, журнали, статті були перевірені та затверджені Міністерством освіти. Але це мало свою ціну: знайти необхідну інформацію (особливо коли шукана інформація стосується вузько направлених галузей) було доволі проблематично. Сьогодні, у час активного розвитку мережі Інтернет, проблема пошуку джерел прагне до нуля. Але це створює іншу, серйознішу проблему: тонни інформації залишаються не підтвердженими. Немає повної гарантії того, що джерело має під собою логічне підґрунтя, адже кожен може викласти в Інтернет те, що забажає. Це наводить на думку, що все отримане з Інтернету необхідно ретельно перевіряти. На жаль, не

кожен бажає витратити свій час на дослідження інформаційних джерел, вважаючи, що їх ніхто не буде переглядати. Це призводить до ефекту «сніжного кому»: наукові роботи з неправильною, нелогічною, а іноді навіть з абсурдною інформацією самі стають джерелами псевдонаукових фактів та висновків. Таким чином, не тільки у населення, а і в наукових спільнотах можуть сформуватися неправильні уявлення про світ, викорінення яких потребує значних зусиль. Прикладом використання неперевіраних джерел інформації можуть слугувати роботи середньовічних істориків, котрі стали основами для наступних поколінь історичних довідок. Тільки сьогодні у науковців є можливість знайти та виправити історичні помилки. Але вони виправлені зараз тільки «на папері», багато хто досі приймають їх за істину.

Як вже було сказано, єдиний спосіб уникнення логічних помилок у своїх роботах – ретельний аналіз та доцільне використання інформаційних джерел. Правильно підбирати джерела можна слідуючи наступним крокам:

1. Переглянути необхідне джерело та впевнитися, що інформація, яка в ньому викладена, відповідає темі наукової роботи.

2. Впевнитися, що автор є визнаним професіоналом у даній галузі науки.

3. Перевірити, чи підтверджена викладена інформація іншими визнаними науковцями або міністерствами.

4. Якщо джерело також має посилання ресурси, то треба перевірити і їх, використовуючи кроки 1-3.

Зрозуміло, якщо кроки 1-3 виконуються для всіх ресурсів, то дане основне джерело можна вважати достовірним. Але використання джерела на цьому не закінчується. Потрібно також розуміти, що навіть найінформативніший та найдостовірніший ресурс стає безкорисним, якщо використання його інформації псує її зміст. Тому необхідно уміти не тільки правильно обирати джерело, а й використовувати необхідні блоки інформації так, щоб не втрачати логічні зв'язки.

На перший погляд може здатися, що виділяти роботу з джерелами в окремий блок необхідних завдань при написанні наукової роботи – марна трата часу. В основному, так думає більшість студентів, роблячи свої праці неінформативними та безкорисними. Але необхідно розуміти, що саме новоутворена інформація (як би це очевидно не звучало) є основною метою написання наукових праць. І чим вона доцільніше, точніше, логічніше – тим вище цінується наукова робота.

УДК 165.1

Будій І. О.¹, Коваль В. М.²

¹студ. гр. УФКС-127 ЗНТУ

²старш.викл. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА АГРЕСІЇ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Проблема агресивної поведінки людини за своєю природою і за формами прояву досить багатогранна, її дослідження не можуть обмежуватися рамками лише психологічної науки (хоча психологія, безумовно, є «інтегруючим центром» таких досліджень). Тому варто говорити про агресіологічні дослідження, тобто дослідження в межах міждисциплінарного напрямку, в центрі якого перебуває феномен агресії

У сучасному житті ми дуже часто зіштовхуємось з проблемою прояву агресії. Агресія являє собою один із захисних механізмів, завдяки якому людина намагається якось скинути негативні емоції та пристосуватися до навколишніх умов.

Проблему агресії у сучасному суспільстві розглядали у своїх дослідженнях К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл, А. Бандура і Дж. Доллард, вніс свій внесок і Е. Фромм, також А. Басс, К. Лоренц, Р. Берон і інші. З вітчизняних вчених В.А. Семиченко, А.А. Реана, Т.Г. Румянцеву, Назаретяна А.П., Т.Н. Курбатову та інших.

Проте, ступінь розробленості питань філософії агресії у сучасному суспільстві показує, що, попри значну увагу вітчизняних і закордонних учених до цієї проблеми, багато її аспектів досі досліджені недостатньо та потребують подальших розробок.

Агресія – це фізична або словесна поведінка людини, спрямована на пошкодження або зруйнування. У психології під агресією (від лат. *aggredi* – нападати, нападаю) розуміють специфічну форму руйнівних дій людини, які передбачають застосування силових впливів і нанесення іншим людям, а також живим істотам або предметам, різного роду шкоди (сюди можна віднести як фізичну шкоду, так і психологічну).

Німецький вчений Еріх Фром вважає, що існують два види агресії - «доброякісна» і «злоякісна». Перша з'являється в момент небезпеки та має захисний характер. Як тільки небезпека зникає, загасає і дана форма агресії. «Злоякісна» агресія є деструктивна, жорстока; буває спонтанною і пов'язана зі структурою особистості.

Агресія буває спрямована на зовнішні об'єкти (людей або предмети) або на себе. Особливу небезпеку для суспільства представляє агресія, спрямована на інших людей.

Провідними ознаками агресивної поведінки можна вважати наступні прояви: виражене прагнення до домінування над людьми та використання їх у своїх цілях; тенденцію до руйнування; спрямованість на заподіяння шкоди навколишнім людям;

Існують різні теорії пояснення агресії, розглянемо деякі приклади.

Теорія відомого психолога Хоббса, наприклад, витікає з твердження, що всі люди по своїй природі егоїстичні, брутальні і жорстокі, тобто агресія закладена у підсвідомості як інстинкт, саме через «тваринну» сторону людської натури.

Зигмунд Фрейд розвинув “теорію двох інстинктів”. Вона полягає в тому, що в кожній людині існують так звані інстинкт життя та інстинкт смерті. Інстинкт життя забезпечує енергію для існування росту і розвитку, у той час як інстинкт смерті працює на самознищення індивіда. Інстинкт смерті часто спрямовується назовні, проти навколишнього світу у формі агресії. Енергія інстинкту смерті постійно акумулюється в людині. Якщо вона не реалізується в маленьких дозах, то в врешті-решт виллється в екстремальній формі. Спосіб очищення від негативної енергії – катарсис (емоції виражаються через плач, слова, символічні дії і т. д.).

Конрад Лоренц, після довготривалого вивчення поведінки тварин, розробив свою теорію, що агресія – це успадкована спонтанна готовність боротися за існування або захоплювати і захищати власність.

Існує ще теорія впливу на агресію генетичних факторів, яка була неодноразово доведена за допомогою експериментів з близнюками. Гени можуть впливати на поведінку через кодування, вироблення специфічних білків, які функціонують в мозку і нервовій системі і прямо впливають на поведінку людини.

На сьогодні, чим активніший спосіб життя веде людина, тим більшою мірою вона проявляє агресію. Внаслідок великої навантаженості різноманітними справами і нестачі часу для релаксації накопичується багато негативної енергії, яка, реагуючи на дію навіть незначного подразника (людина, що ненароком штовхнула вас в маршрутці; двері, які не захотіли відчинитися з першого разу), вихлопується назовні.

Останнім часом, великий вплив на психіку та поведінку дітей мають засоби масової інформації. Експериментально доведено, що діти, які часто дивляться передачі з елементами насильства, стають більш невірноваженими й агресивними.

На жаль, сучасний світ не тільки не сприяє тому, щоб людина відчувала себе максимально комфортно і безпечно, але і постійно провокує його на різні негативні реакції, такі як агресія і відкритий напад. Але знання причин допоможуть уникнути прояву агресії у суспільстві.

КАТЕГОРІЯ ЧАСУ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Майже кожна філософська система, різною мірою, приділяла увагу до феномену часу. Люди античної епохи розуміли зв'язок теперішнього, минулого і майбутнього. Стародавні грецькі мислителі були все більш зацікавлені проблемами фізичного і математичного характеру. Час, як стверджували більшість філософів, починаючи з Платона: «це незворотна течія, що проходить із минулого через сьогодні у майбутнє».

За Аристотелем, час був «числом рухів стосовно перш ніж і потім». Звідси назва ідеї лінійний час. Це показує, що час немислимий і не існує поза рухом, але він і не є самим рухом.

Антична філософія внесла значний вклад в формуванні нашого погляду на час, як на щось лінійне. Античні філософи раціонально пов'язали час з рухом.

Християнство значно розширило лінійне уявлення часу, що з'явилося в античності. У середньовіччі, час поділяється на дві головні епохи: до Христа і після нього. Якщо в античності ще домінувала орієнтація на минуле, то в християнських розуміннях поняття часу надає значення як минулому (де трагедія розп'яття і Воскресіння Христового) і майбутньому (де очікується друге пришествя Христа). Ці події стають опорними для придання лінійності часу. Час стає незворотним і остаточним. Світ рухається з акту божественного творіння до свого виконання (Страшного суду), тобто, до його неминучого завершення.

Великі наукові відкриття епохи Відродження заклали основи для наукового освоєння часу. Однак, філософія XVII-XVIII століть, розглядає поняття часу, не тільки з наукової точки зору, а також з метафізичної та духовної. Багато філософів епохи нового століття дотримувалися суб'єктивістським інтерпретаціям часу (Р. Декарт, Б. Спіноза, Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант, Г. Гегель і т. д.).

Панівні позиції в науці до кінця 19-го століття зміцнилися за допомогою концепції часу Ньютона. За його словами поняття часу об'єктивно, воно дійсно існує. Час рухається сам по собі, без впливу нічого зовнішньої – його природа тривалість. Воно є субстанційним і самодостатнім. Цій концепції часу протистояло таке поняття часу, як тривалість процесів і ступінь зміни тіл.

Однак, тільки в середині 19-го століття філософи підійшли до того, щоб зміст часу став послідовно історичним. З того часу Західна Європа, почала відчувати підвищений інтерес до культурно - історичних тлумачень часу. Поняття часу розглядається в різних філософських течіях, як форма індивідуального буття, що конструює внутрішній світ людини: (філософія життя, феноменологія, екзистенціалізм), це призвело до створення суб'єктивістських та ірраціоналістичних поглядів на суть часу та історичний процес загалом.

У філософії з'являються концепції А. Бергсона, де час – є творчі сили людини; Е. Гуссерля, для якого час розглядається крізь призму усвідомлення його людиною; М. Хайдеггера, який розглядав час в якості того, що відкриває суть присутності.

Час, звільнившись від категоральності та абстрактності класичної філософії, більше не може знайти свого адекватного виразу в цих концепціях, тому з'являється тенденція розуміти його, як інтуїцію, втілену, наприклад, в зображення. Такий підхід є характерною рисою таких філософів, як О. Шпенглера, Ж. Дельоза.

Філософія постмодернізму відкидає ідею лінійного прогресу, лінійної історії, лінійної розгортки темпоральності і усвідомлює себе, як пост сучасність, що розгортається, «після часу» в ситуації «пост історії».

В природничо-науковому розумінні часу початку 20 століття, сформульована Ейнштейном теорія відносності, замінює Ньютонівську модель часу. Теорія відносності показала нерозривний зв'язок між простором і часом і встановила час як форму існування матерії.

Таким чином, щоразу історична епоха інтерпретувала час по-різному. Певні відмінності мають також гуманітарні та природничі наукові поняття часу. Інтерес до цього питання часу, не тільки не слабшає, але й росте і поглиблюється.

УДК 291.1

Степанчук О. Л.¹, Коваль В. М.²

¹студ. гр. УФКС-317 ЗНТУ

²старш. викл. ЗНТУ

ІДЕАЛІСТИЧНІ ПОГЛЯДИ НА ГЕНЕЗИС СВІДОМОСТІ

Проблема свідомості – одна з найважливіших і загадкових. Вона як філософська категорія має складну і суперечливу історію, характеризується багатозначністю підходів і тлумачень. Це свідчить, водночас, про пильну

увагу філософів до проблеми свідомості, актуальність якої пояснюється тим, що:

- без з'ясування природи людської свідомості не можна визначити місце і роль людини у світі, особливості її взаємовідносин з навколишньою дійсністю;

- питання про сутність свідомості, про її зв'язок з буттям є одним із найважливіших світоглядних і методологічних аспектів кожного філософського напрямку;

- всі проблеми сучасної суспільної практики органічно пов'язані з дослідженнями свідомості. Це стосується гострих і актуальних проблем суспільного розвитку, взаємодії людини і техніки, відношення науково-технічного прогресу та природи, проблем виховання, спілкування людей тощо.

Принциповою засадою у тлумаченні свідомості стала концептуальна позиція філософії за принципом матеріалістичного та ідеалістичного світорозуміння. В обґрунтуванні природи свідомості матеріалістичний напрям характеризувався глибокими суперечностями механістичного й діалектичного матеріалізму, а ідеалістичний- суперечностями суб'єктивного й об'єктивного ідеалізму.

Ідеалістичні погляди на природу свідомості протягом століть набували різного змісту, але зводилися до такого: свідомість - первинна, матерія - вторинна. Так, об'єктивний ідеалізм наділяє свідомість, яка існує незалежно від світу, деś поза світом і поза людиною, надматеріальним, надприродним характером. Свідомість не має ніякого відношення до мозку, дух не народжується, не виникає і не постає: вона живе своїм власним життям, розвивається, породжує явища природи та історії. Таке твердження ідеалізму про існування свідомості безпосередньо стикається з теологією, яка стверджує, що свідомість людини є божим даром: створюючи людину, Бог «вдунув у неї дух живий», наділивши людину часткою божественного світла, таким чином, - це дар Божого розуму, який живе своїм власним життям і у своєму розвитку породжує явища природи і керує історією суспільства.

Об'єктивні ідеалісти (Платон, Г. Гегель та ін..) розглядали свідомість як духовну субстанцію, що існує поза і до матеріальних речей; зовнішній світ, на їх думку, визначається світом ідей, абсолютним духом, світовим розумом або волею, які утворюють внутрішню сутність предметів, що чуттєво сприймаються.

Об'єктивно-ідеалістичний підхід до свідомості, як звертає увагу Д.І.Дубровський, висловлює ряд істотних і багато в чому загадкових рис нашої суб'єктивної реальності, особливо процесів мислення:

- здатність сходити до висот духу, до ідей високого ступеня спільності й абстракції, оперувати ними як би незалежно від емпіричної реальності (в логіці, математиці, філософії);

- активність свідомості, необмежені «дії» думки у формі мрії та уяви (всупереч поточної дійсності).

Суб'єктивні ідеалісти (Д. Берклі, Е. Мах, Д. Юм, та ін.) виходили з абсолютної несумісності матерії і свідомості, але вважали справжньою реальністю лише відчуття людини; речі, на їх думку, становлять вторинне буття, похідне від відчуттів.

Суб'єктивний ідеалізм концентрує увагу на ряді гострих і важких питань проблеми свідомості, до яких відносяться:

- унікальність і відносна закритість суб'єктивного світу особистості;

- особливості пізнання власної суб'єктивної реальності;

- способи пізнання справжніх переживань, намірів.

Щодо сучасної світової філософії, то трактуванням свідомості займається така галузь філософії, як феноменологія. Вона виникла в Німеччині на початку XX ст. Існує в кількох варіантах: феноменологія Едмунда Гуссерля, Мартіна Хайдеггера, Макса Шелера, Жана Поля Сартра, Моріса Мерло-Понті, серед яких основним варіантом вважається феноменологія Гуссерля. У межах феноменології свідомість розглядається як специфічний регіон буття, який не можна зводити до жодних відносин: ні до предметних, ні до спеціальних, ні до без свідомої основи, самої свідомості. У Гуссерля йдеться про різноманітні феномени свідомості, у Хайдеггера - про феномен людського буття, у Сартра - про рефлексивне (буття - для себе), у Мерло-Понті - про одухотворене людське тіло.

Проблема свідомості посідає чільне місце і в інших закордонних філософських напрямках. Серед них герменевтика, екзистенціалізм, психоаналіз, лінгвістична філософія, структуралізм, філософія життя та ін.

УДК 1:796.5

Шукюров Р. С.¹, Повзло О. М.²

¹ студ. гр. МТУ-147 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФЬКА ІДЕЯ ТУРИЗМУ

Таке поняття як туризм, виникло дуже давно. Взагалі ідея туризму формувалася у людській думці ще тоді та у ті часи, коли люди були напівдикі і ходили на полювання у тому у чому мати народила. Ще з незапам'ятних часів люди подорожували у пошуках кращих земель, які можна обробляти,

більш привабливих територій, на яких живе більше тварин для полювання на них. За офіційною версією історії, першими вирушали у подорож люди, які ще мали перехідні риси у зовнішності мавпоподібних людей. Всім відомі подорожі кроманьйонця на територію, де жили неандертальці. Людина завжди тягнулася, тягнеться і буде тягнутися за невідомим, за тим, про що вона не знає, але уявляє собі. Людина, зі страхом у серці, сподівалася в цьому невідомому знайти рай на землі, якась вища сила, дивовижність невідомого, кликали його туди. І так зародився перший туризм.

Історико-філософське дослідження філософської ідеї туризму це з'ясування становлення філософського розуміння подорожей, мандрівок, відвідувань. Таке розуміння демонстрували насамперед мандрівні філософи, які знайомилися із способом господарювання, звичаями, традиціями різних народів і висвітлювали здобутий досвід спостережень у своїх по-філософськи насичених творах, щоденниках. Наприклад, філософи античності, які тривалий час подорожували заради пізнання світу, пошуків істини людського існування, здійснювали рефлексію над подорожами як явищем людського життя. Уся епоха античності пройшла у подорожах істориків, картографів, торговців, колонізаторів, цінителів пригод. Усе це можна назвати різними видами туристичної діяльності. У цьому сенсі великим гуманістичним потенціалом наділені соціальний, родинний, молодіжний, релігійний, "ностальгійний", "карнавальний" туризм. Одні філософи-мандрівники, відкривали нові до цього не знайомі землі, інші їх завойовували, треті виступали у ролі культурних та релігійних вчителів, хтось писав їхню історію, а деякі продавали різні товари у нових країнах і везли від туди нові товари до дому. Коли розпочалася епоха середньовіччя, такі подорожі звісно продовжувалися, наприклад, слов'янські племена які переселялися з європейської території до берегів Дніпра, де були засновані, за офіційними даними, перші слов'янські міста та князівства. Тому, на Україні було дуже багато історичних прикладів туризму. Наприклад, чумацький шлях є для когось міфом, а для когось історією. За легендою, чумаки їздили по сіль у Крим, але орієнтувалися лише по зірках. Це можна назвати свого роду торгово-діловим туризмом того часу. Інша справа це козаки які подорожували по Дніпру до чорного моря, а через нього – до Туреччини, де визволяли своїх полонених братів. Тобто, як ми бачимо з історії, то туризм був ще у стародавні часи. Він був не такий як зараз, але дуже схожий за змістом. Люди їхали через моря та океани, через ліси та пустелі через ворожі країни для того, щоб відкрити нову землю для своєї родини або країни, вчитися різним наукам. Тому, нічого не стоїть на місці, усе рухається та переплететься, час та історія, луна та сонце, наука і технологія, а також людина та простір. В зв'язку подорожуй та роби в цієї справі все, що ти робиш у насолоді з цією метою життя.

ТУРИЗМ ЯК СПОСІБ ФІЛОСОФСЬКОГО ПІЗНАННЯ СВІТУ

У філософії пізнання, гносеології туризму немало проблем, які аналізуються тільки філософськими засобами, поняттями: "суб'єкт", "об'єкт", "сенс", "сутність", "пізнання", "практика", "істина". Мандрівники існують з тих давніх пір, як людина почала досліджувати світ, розширювати його межі і змішуватися з іншими культурами. Люди люблять пізнавати, і коли людині стає тісно серед звичних речей - вона йде або їде до інших країн на пошуки чогось нового. Кожному з нас цікаво побачити, як живуть інші люди, і чим їх життя відрізняється від звичного нам.

В зв'язку з цим філософський підхід до туризму передбачає застосування основних методів пізнання і пояснення різноманітних ланок туристського процесу. Відповідно до цих методів у філософській теорії туризму формуються структурні розділи, сукупність яких забезпечує її системну гносеологічну цілісність. Ідеться про історико-філософську традицію. У її межах виникали і розвивалися філософсько-гносеологічні погляди мислителів різних епох і наукових шкіл на сутність подорожей, мандрівок.

У філософії і у подорожей спільне коріння - це перша філософська категорія пізнання - дивування. Глибинним джерелом мандрівництва є цікавість, бажання побачити нове, збагнути світ природи і світ людей. Розвинуте почуття дивування в усі часи спонукало людей до філософування, а подорожі завжди були засобом задоволення дивування, давали допитливій людині нові враження. Подорожі розширювали межі знайомого, збагачували життєвий, культурний досвід людини і людства плідним і перспективним знанням про нові можливості опанування світу. Давньогрецький історик Геродот доповнив науку про подорожі критерієм оцінювання істинності побаченого. Дивування, як джерело інтересу, потягу до мандрівок, завжди супроводжується різноманітними міфологемами, що надають подорожам особливого колориту, посилюють бажання відвідати окутані міфами пам'ятки культури та історії. Оцінюючи інформацію про об'єкти свого інтересу, Геродот зауважив: "Я зобов'язаний повідомити все, що мені говорять, але вірити усьому не зобов'язаний".

Серед фундаментальних ідей, які утворили концептуальну основу філософської рефлексії туризму, є ідея, за якою саме в подорожі реалізується така визначальна характеристика людини як тяжіння до свободи. Прагнення

вирватися з рутинного буття, зустрітися з незвичайним, цікавим - одна із сутнісних ознак філософського пізнання туризму.

Людина, яка пізнає, не лише слухає, читає і спостерігає, а й особисто інтелектуально розшифровує зміст пам'яток історії, шедеврів архітектури, витворів природи. Тим самим вона освоює їх, робить своїми. Пізнаючи світ іншого, людина водночас уявляє собі варіанти свого культурного середовища, визначає особливості свого буття, порівнює його з життям інших людей. Наприклад, феноменологія туризму своєрідно відображає проблеми значення, смислу, оцінки туристської практики, їх усвідомлення і допомагає фахівцю в сфері туризму розшифровувати смислові значення об'єктів туристського інтересу. Наприклад, справжній турист істотно відрізняється від номадного блукача. Ця відмінність зумовлюється свідомим бажанням одержати нові переживання, певну насолоду, а також наявністю у його мандрівних траєкторій постійної точки відліку, якою є його дім. Свідомі учасники туристських подій відчують себе причетними до творення суспільного простору цивілізованого людського єднання, в якому людина не чужинець, а законний житель, господар. На відміну від нього блукач позбавлений кінцевого пункту свого призначення: він усюди чужий і бездомний. Таким чином, наукові дефініції туризму, як своєрідний спосіб пізнання світу. Вони дають змогу відокремити справжнього мандрівника, який подорожує вільно і свідомо, від тих, хто переміщується світом стихійно, блукає безцільно або подорожує, керуючись меркантильними міркуваннями.

УДК 1:796.5

Подлесна Ю. А.¹, Повзло О. М.²

¹студ. гр. МТУ-117 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ ТУРИЗМУ

Філософський погляд на туризм полягає в тому, щоб визначити сутність його феномена у понятійний спосіб. Туризм водночас виступає як одна з найкрупніших і найдинамічніших індустрій світу, що надає робочі місця сотням мільйонів людей в системах різноманітних подорожей та екскурсій. Тобто, туризм для багатьох своєрідний спосіб життя і тобто, туризм - явище, яке породжене сучасною цивілізацією. І туризм, виникнувши у XIX ст. як система масових організованих поїздок, походів, відвідувань, набув глобального масштабу, оформився в різноманітні види туристської практики. Досягнення туризмом зрілих форм створило можливості для його теоретичної, філософської рефлексії. Філософське осмислення туризму

передбачає з'ясування його гносеологічних, соціальних, антропологічних, аксіологічних, духовно-культурних, етичних, інтеграційних, комунікативних, екологічних функцій. Філософсько-світоглядний підхід до дослідження туризму переконує, що він істотно сприяє об'єднанню людей, комунікації і соціалізації особистостей на основі їх ознайомлення з цінностями вітчизняної. XX століття - час інформаційної революції, - породило такий незвичайний різновид туризму як "віртуальна подорож". Серед екстремальних видів туризму: екологічний туризм, підводний, палеонтологічний, спелеологічний, фестивальний, військовий, навіть космічний. Але, з огляду на тенденції розвитку людства XXI ст. має стати часом гуманітарного повороту, переходу від деструктивного типу цивілізації, з її споживацьким ставленням до природи, до людиноорієнтованої моделі співжиття. Насичений філософським людиноцентристським змістом туризм справляє розвивальний вплив на особистість, тобто має антропологічне значення. Туризм є ефективним засобом реалізації людських цінностей, а саме: інтересу, вибору, самореалізації, самоідентифікації, бажанням, задоволенню. Аксіологічний аспект туристської діяльності дуже важливий, адже результатом навіть короткотермінових поїздок є поглиблення власних уявлень про цінності культури і суспільного життя. Туризм є ефективним засобом реалізації людських цінностей: свободи, гідності, дружелюбності, ширості, толерантності.

Важливою складовою філософії туризму є етика туризму. Про певні моральні норми і межі, в яких має розгортатися туристська діяльність, люди почали замислюватися задовго до появи самого феномена "туризму". В поведінці як звичайного туриста, так і фахівця туристської справи морально-психологічні якості посідають чільне місце. Кожна особистість при зустрічі з незнайомими людьми намагається справити приємне враження. Туризм як найдемократичніша форма людських взаємин сприяє моральному оздоровленню сучасного суспільства, яке потерпає від набутого соціального імунодефіциту - дефіциту ширості і теплоти людського спілкування. Туристські комунікації сприяють утворенню в суспільстві моральної атмосфери щирого спілкування, довіри як основи дружнього єднання, соціальної злагоди і цивілізованої взаємодії. Важливого філософсько-гуманістичного значення внаслідок ціннісного опанування світом набуває формування комунікативної культури особистості, виникнення в суспільстві міжіндивідуальної мережі спілкування, взаємоповаги, толерантності. Наприклад, культура спілкування, довірливі стосунки не виникають автоматично, вони потребують значних вольових зусиль, бажання і вміння домовлятися, психологічної налаштованості на доброзичливі контакти. Забезпечити таку культуру покликані всі суспільні інституції - економіка, політика, дипломатія, освіта, наука, мистецтво. Важливою ланкою, здатною

інтегрувати людство, долати тенденції сепаратизму, розколу, конфронтації, ворожнечі і взаємопідозри, є туризм. Своїми різноманітними можливостями він здатний розв'язувати багато взаємопов'язаних проблем важливого суспільного значення. Одна із них - забезпечення інтеграції сучасного "розірваного світу", сприяння посиленню тенденцій солідарності. Спілкування людей, які подорожують, - одна з універсальних форм міжособистісних контактів. Невипадково туризм вважають ефективним каналом "народної дипломатії". Важливою складовою філософії туризму є також екотуризм. Тому, що він здатен забезпечувати поступальний і сталий його розвиток з мінімізацією шкідливого наслідку та узгоджувати життєві потреби теперішніх і майбутніх поколінь.

Таким чином, філософія туризму є своєрідною соціально-філософською онтологією та феноменологією. Її об'єктом є суспільство як "життєвий світ", як безпосередній життєвий досвід мандрівника, джерело його культурного досвіду. Цій світ, є фундаментом будь-якого людського знання, якій людина набуває в результаті спілкування зі світом культури, іншим досвідом і досвідом інших. Онтологічна частина - вчення філософії туризму як різновид соціального буття - виявляє загальну логіку становлення, відтворення і оновлення різноманітних форм туристської практики, її проблемність, місце туристського процесу в соціальній динаміці. А джерелом феноменологічного знання є власний культурний досвід, який турист здобуває в результаті зустрічі з досвідом іншого та інших. Внаслідок цих зустрічей в свідомості формуються смислові значення філософського сенсу туризму.

УДК 18.167.7

Грачов М. Ю.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-817 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц.ЗНТУ

ГЕДОНІЗМ ЯК ЕТИЧНА ПОЗИЦІЯ: МИНУЛЕ І СУЧАСНІСТЬ

Гедонізм – один із способів обґрунтування сутності моралі, її природи та функцій. Всю сукупність моральних вимог прибічники гедонізма. зводять до однієї загальної цілі – одержання насолод та уникнення страждань. Причому ця ціль розглядається як основне рушійне начало в людині, закладене в ній природою. Протилежним поняттям є “аскетизм”.

Основоположником ідей гедонізму вважається Арістип, учень Сократа. Арістип розрізняв два стани душі людини: задоволення як м'яке, ніжне і біль як грубий, поривчастий рух душі. При цьому він не цікавився відмінностями між видами задоволення. Шлях до щастя, на думку Арістіпа, полягає в

досягненні максимального задоволення і уникненні болю. А сенс життя, за Арістіпом, полягає саме у фізичному задоволенні. За його словами, "... краща доля не в тому, щоб утримуватись від насолод, а в тому, щоб панувати над ними, не підкорятися їм.

Епікур говорив, що гедонізм у філософії – це повна задоволеність своїх бажань. Мета сама насолода, а свобода від нещастя. На його думку вища міра такого задоволення – атараксія, душевний спокій і помірність у вживанні будь-яких благ. Вчення отримало нове життя в епоху Відродження. Тоді його прихильниками стали Петрарка, Боккаччо і Раймонді.

У сучасному суспільстві практично будь-кого з селебріті можна назвати гедоністом. Навіть якщо деякі з них і займаються благодійністю, то сталося це лише після задоволення власної праги приємних вражень. Це відноситься не тільки до нашого століття, цінителі комфортного життя були завжди.

Філософську сторону цього вчення часто привінують до егоїзму, але це не цілком вірно. Принципи гедонізму не наказують зосередженості лише на собі, не забороняється дбати і про насолоду оточуючих. Існують дві форми: егоїстична і універсальна. Для першої характерна концентрація на власних відчуттях, навіть якщо їх не поділяють інші. Цінителям другої форми важливо, щоб задоволення поширювалося і на тих, хто поруч з ними.

Отже, гедонізм це добро, чи зло? Однозначної відповіді немає, все залежить від особистої трактування поняття. Для когось гедонізм – це гонитва за новими, все більш сильними враженнями, а хтось вважає себе прихильником вчення через любов до гарного одягу і прийняття ванн із запашною піною. Зрозуміло, що бажання зробити свою повсякденність трохи приємніше, нічим не загрожує. Якщо ж зробити отримання задоволень самоціллю, то можна в підсумку залишитися тільки з неприємностями.

УДК 140.8.130.1

Дейнега В. Р.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-817 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц.ЗНТУ

СВІТОГЛЯДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КАСТОВОГО СУСПІЛЬСТВА В ІНДІЇ

Найголовнішою формою соціальної стратифікації (диференціації суспільства на соціальні класи та верстви населення) індійського населення є система варн, яка почала формуватись ще в Доведійський період, але остаточно утвердилась із приходом у Північну Індію аріїв.

Жерцями арійських племен була створена збірка священних книг ведичної релігії "Рігведа", яка стала теоретичною основою формування оригінальної духовно-світоглядної системи брахманізму, а через нього згодом перейшла у спадщину й індуїзму. Наприкінці II – початку I тис. до н.е. склався брахманізм як своєрідний синтез вірувань індоаріїв (ведизму) та релігійних уявлень попереднього місцевого доарійського населення Північної Індії.

У "Рігведі" вперше теоретично обґрунтовані морально-правові мотиви поділу індійського суспільства на чотири основні стани. Поступово знатні роди, які постачали суспільству жерців-брахманів, царів-раджів та військову знать, перетворились на замкнені соціальні стани – варну брахманів та варну кшатріїв. Звідси назва ведійської міфології – брахманізм. Основний мотив ведійської літератури – панування духовного над матеріальним, брахманів над іншими кастами. Рядові общинники, переважно селяни та купці, стали варною вайшів. Пізніше з'явилась також варна шудрів, до якої входили здебільшого ремісники, наймити та раби. Також виникла ще одна категорія - «недоторканні», до неї відносилися всі, хто не увійшов до жодного з перерахованих станів. Згодом була вироблена ціла розгалужена система регламентації життя і поведінки людини залежно від суспільного стану, до якого вона належала. Згідно з нею, законним вважався шлюб лише в межах одного стану. Це стосувалося також вибору професії (заняття визначеним для кожного стану ремеслом), побутових стосунків (дозвіл їсти в присутності тільки представників свого стану) тощо. Результатом тривалого розвитку таких суспільних взаємин між людьми, поділеними за походженням, професією, звичаями та законами, став наступний розподіл станів на величезну кількість ще дрібніших каст. Формування каст – це підсумок тисячолітньої еволюції взаємодії різних расових та етнічних спільностей, прошарків населення та професійних груп у єдиній системі культури давньоіндійського суспільства, де утворилася надзвичайно складна соціальна структура.

В історичній літературі систему варн іноді називають кастовою. Проте варна і каста – це далеко не одне й те саме. До каст входять представники однієї професії, що стала спадковою. Варни ж – інститути соціальні. Вони відрізнялися між собою передусім своїм суспільно-правовим статусом, місцем у певній релігійній системі, кодексом моралі й поведінки.

Варни не були індійським феноменом, адже соціальна замкнутість окремих груп населення мала місце також в інших стародавніх суспільствах. Проте лише в Індії система варн стала основою основ суспільного життя. Поділ населення на варни вважався священним.

Варново-кастова система породила унікальні особливості соціально-економічного устрою середньовічної Індії, в межах якого

співіснували два автономних, майже не пов'язаних між собою уклади – сільський та міський.

УДК 340.12

Денека М. А.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-217 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

АНАЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: ВИНИКНЕННЯ, РОЗВИТОК ТА СУЧАСНІ НАПРЯМКИ

Аналітична філософія охоплює різноманітні філософські теорії, що склалися в ХХ ст. й дотримуються аналітичної традиції. Ця традиція утвердилася в Англії, США, Канаді, Австралії, потім набула поширення в Скандинавських країнах та Нідерландах. Зараз аналітична філософія енергійно розвивається в усьому світі, включаючи і Росію.

Різні концепції аналітичної філософії істотно відрізняються один від одного, але їм притаманні деякі загальні моменти. Це, насамперед, лінгвістичний поворот - переформулювання філософських проблем як мовних проблем та їх вирішення на основі аналізу мовних виразів; акцентування уваги на проблемі значення мовних виразів; використання різних методів аналізу з метою перетворення філософії в досить строго аргументоване знання.

Основоположниками аналітичної філософії є англійські філософи Джордж Мур (1873-1958) і Бертран Рассел (1872-1970), у яких можна знайти зачатки майже всіх форм аналізу, застосовуваних у цієї філософії.

За вихідні одиниці аналізу Рассел приймає висловлювання природної мови. Але він вважає, що форма цих висловлювань, їх двозначність і складність приховують їх справжнє значення.

Філософія, пише Рассел, протягом усієї своєї історії складалася з двох частин, що не гармоніювали між собою. З одного боку - теорія про природу світу, з іншого боку - етичні і політичні вчення. Нездатність чітко розділяти ці дві сторони була джерелом великої плутанини. Філософи, від Платона до сучасних, допускали, щоб на їх думки про будову Всесвіту впливало бажання повчати. Рассел засуджує таку упередженість як з моральних, так і з інтелектуальних міркувань. З точки зору моралі філософ, який використовує свої професійні здібності для чого-небудь, крім неупереджених пошуків істини, на думку Рассела, здійснює зраду. Звичка до ретельної правдивості, прищеплювана аналітичною філософією, може бути поширена на всі сфери людської діяльності.

Мур робить упор на можливості використання природної мови для цілей аргументації. Займаючись етикою, він приходить до висновку, що труднощі, з якими стикаються філософи, значною мірою є наслідком неохайного відносини до значень використовуваних понять, нечуйності до їх залежності від контексту, із спроб ставити питання без обґрунтування їх правомірності і т.п.

Вітгенштейн виходить з посилки про існування зв'язку (кореляції) між дійсністю і логічною структурою мови. Можливо, вважає Вітгенштейн, створення аналітичних засобів, що дозволяють відрізнити теоретично правомірні висловлювання від логічно абсурдних і безглузвих. Одне з таких засобів - схема ідеальної мови, що дає на основі виявлення справжньої логічної структури мови єдину формалізовану модель людського знання. Вітгенштейн апелює, таким чином, до коректування природної мови за допомогою штучного. На відміну від Рассела, що вірить у прогрес філософського знання, аналітичні прийоми націлені у Вітгенштейна не стільки на позитивне вирішення проблем, скільки на звільнення від "містичного", в число якого потрапляє більша частина проблематики традиційної філософії.

Пізніше Вітгенштейн відмовляється, однак, від своєї ідеї збігу структури мови зі структурою фактів. Тепер він розглядає мову як набір інструментів, що виконують комунікативні функції і обслуговуючих мінливі соціальні цілі.

Як і раніше, Вітгенштейн відкидає спекулятивну філософію, вже на іншій підставі - вона неправомірно переносить правила однієї мовної гри на іншу: наприклад, отождоює оцінки з описами або вираження почуттів з їх навіюванням. У філософії, вважає Вітгенштейн, тільки терапевтична, а не пізнавальна роль - відсіяти те, про що щось може бути сказано, від того, про що говорити не можна.

Іноді з цього приводу кажуть, що Вітгенштейн покінчив з традиційною філософією і показав, що такої речі як філософія, більше не існує, є тільки філософствування. Більшість основних філософських питань були результатом лінгвістичних помилок. Досить зрозуміти помилку - і питання просто зникає. А все решту питань просто не мають відповіді або, що було б більш правильним, не повинні були взагалі задаватися.

Слідом за Вітгенштейном багато представників аналітичної філософії виходять з ідеї, що всі знання про світ дають наука і здоровий глузд; філософія ж займається не встановленням істин, а проясняє терапевтичної діяльністю по очищенню мови від "систематично вводять в оману висловлювань" (Г. Райл).

Потреба в логічному моделюванні природної мови, що виникла з виробництвом комп'ютерних систем, стимулювала розробку необхідної для цього формальний техніки.

Сучасна аналітична філософія не може бути виділена але якого-небудь змістовному базисного принципом. Її пов'язує не прихильність якомусь одному "зразком знання", а стильове спорідненість. Головним предметом аналізу виступає не стільки мову, скільки філософське питання про те, як мова "зчіплюється" з мисленням і реальністю. Найчастіше під аналізом розуміється застосування сучасної техніки аргументації для визначення посилок, встановлення смисловий і логічної залежності між висловлюваннями і т.п. Аналітичні теорії в цілому слідують ідеалу філософії як раціонально-теоретичної діяльності, хоча і не ототожнюють філософію з наукою.

УДК 111.852

Ільїн І. П.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹ студ. гр. РТ-817 ЗНТУ

² канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ СОКРАТА ТА СУЧАСНЕ ЗНАЧЕННЯ ЙОГО ІДЕЙ

Найбільш цікавим і впливовим мислителем 5 століття до н.е. був Сократ. Сократ – яскравий представник ідеалістичного релігійно-морального світогляду, відкрито ворожого матеріалізму. Вперше саме Сократ свідомо поставив перед собою задачу обґрунтування ідеалізму і виступив проти античного матеріалістичного світосприйняття, природно-наукового знання і безбійжжя. Сократ – знаходиться біля джерел раціоналістичних і просвітницьких традицій європейської думки.

Він не написав жодного рядка праць. Відомості про його переконання вчені добувають у другорядних джерелах – творах Платона й Ксенофонта.

Сократові належить видатне місце в історії філософії, етики, логіки, діалектики, політичних і правових учень. Його вплив на прогрес людського пізнання відчувається й у наші дні. Він назавжди увійшов в духовну культуру людства.

Звертання до Сократа за всіх часів було спробою зрозуміти себе і свій час. І ми, при всій своєрідності нашої епохи та новизни задач, не виняток. Сумнів “я знаю, що нічого не знаю” повинен був, за вченням Сократа, призвести до самопізнання - “пізнай самого себе”, потім до розуміння справедливості, права, закону, зла, добра. Знову ж за Сократом, особливе

значення має пізнання сутності чесноти. Він порушив питання про діалектичний метод мислення та переконав, що істина – це моральність. А істинна моральність – це знання того, що є добро. І елітарність знання веде до чесноти.

Розробка ідеалістичної моралі складає головне ядро філософських інтересів і зайнять Сократа. Моральна людина повинна знати, що таке чеснота. Для того, щоб бути доброчесним, необхідно знати чесноту як таку, що служить основою всіх особистих чеснот.

Істина і моральність для Сократа – поняття, що збігаються. Між мудрістю і моральністю Сократ не робив розходження: він визнавав людину водночас і розумною і моральною, якщо людина, розуміючи, що є прекрасне і гарне, керується цим у своїх вчинках, і навпаки, знаючи, що є морально потворне, уникає його. Трьома головними чеснотами Сократ вважав:

1. Помірність (знання, як приборкувати пристрасті).
2. Хоробрість (знання, як перебороти небезпеку).
3. Справедливість (знання, як додержуватися законів божественних і людських).

Ми називаємо чеснотами гарні якості людини. Порок - це погані якості, прагнення до зла.

Поважаючи фізичну працю, Сократ визнавав, що воля й щастя укладаються в діяльному житті, а не в тім, щоб тільки «їсти й спати» і нічого не робити.

Головні педагогічні принципи Сократа: відмова від примусу і насилля, визнання найбільш дійовим виховним засобом переконання. Він запропонував свою схему учительської діяльності – евристичну бесіду, для якої характерні дві специфічні риси:

– ”сократова індукція“ – система навідних запитань, відповідаючи на котрі співбесідник поступово сам переконується у неправильності раніше висловлених ним суджень.

– ”сократова іронія“ – жартівливо спотворена позиція вчителя, яка підкреслює його удаване незнання обговорюваного питання на противагу хваленій самовпевненості учня.

Ось чому філософія Сократа - спільне шукання, серйозна розмова

Основу благополуччя держави й нормального функціонування його установ Сократ бачив у непорушності законів, у покорі громадян законам.

Принцип законності Сократ використовував, як базисний критерій при класифікації і характеристиці різних форм державного устрою і правління. Він першим в історії європейської політичної та правової думки сформулював концепцію договірних відносин між державою і її громадянами.

Сократ сам засудив себе на смерть, і, вже засуджений, твердо відмовився від реальної можливості втекти з в'язниці й бути вигнанцем. Власна смерть стала останнім і самим викривальним, самим геніальним філософським витвором Сократа, що викликав глибокий суспільний резонанс протягом багатьох сторіч людської історії.

Сократ був людиною, для якої власне життя поставало філософською проблемою, а найважливішою з проблем філософії було питання про сенс життя і смерті. Найважливіша заслуга Сократа в історії філософії полягає в тому, що в його критиці діалог став основним методом накопичення істини.

Сократ відіграв надзвичайно велику роль у формуванні та збереженні морально-етичних засад розвитку людської душі.

Сьогодні ми живемо під час загальної кризи, що охопила не лише світову економіку, а й морально-етичні фундаменти суспільства, коли змінюється розуміння понять про добро, зло, свободу, справедливість, навчання.

Тому філософські ідеї Сократа актуальні й для сьогодення.

УДК 130.2

Матола М. В.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-917 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

ПРОБЛЕМА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ ТА ТЕХНІКИ У ФІЛОСОФІЇ

Проблема науково-технічного прогресу постає на порядку денному уже багато років. Багато філософів привертають увагу до цих проблем. Починаючи з античності людина почала виробляти речі які спрощували б її буденне існування. Починаючи з примітивних знарядь праці сокири, орала, колеса. На сьогоднішній день ми можемо побачити ряд техніки якою людина може керувати дистанційно.

Ця проблема постає уже багато років у філософських дискусіях. Ідея науково-технічного прогресу як закономірного результату і розвитку науки, техніки і технологій, починаючи з епохи Відродження, вкорінювалася у свідомості людства. Саме в епоху Відродження, коли природознавство почало займати провідну позицію в системі наукового досягнення світу і стало ніби еталоном науковості для гуманітарного і технічного знання, а мета розвитку природознавства стала вбачатися здебільшого в розбудові техніки, яка надала б змогу “поліпшити життя” через «перетворення довкілля» та підвищення продуктивності праці, починає формуватися ідея прогресу,

зокрема науково-технічного: дії, спрямовані на зміну, поліпшення починають сприйматися суспільством як цінність.

Техніка здійснює великий вплив на навколишнє середовище. За Гайдеггером природа стає лише великою бензоколонкою, джерелом енергії для сучасної техніки і промисловості. Автор хоче сказати, що людина користуючись прогресом забуває про навколишнє середовище та про той вплив який вона завдає. Тут можна ще звернути увагу на одного представника В. Вернадського він у своїй праці «Биосфера и ноосфера» показує вплив людини на природу, про відповідальність за свої вчинки. Мислитель-натураліст хоче показати нам, що за розумовою діяльністю людини стоїть велике значення для природи. Тобто чим більше людина впливає на навколишнє середовище тим більше воно змінюється. Він привертає увагу людини задуматися про «завтрашній день», не використовувати всі блага природи одразу, а раціонально використовувати те, що дає нам природа. Тільки після усвідомлення людиною своїх дій вона зможе перейти з «біосфери» в «ноосферу».

Дуже важливою постає проблеми винаходів та науково-технічних відкриттів. Гайдеггер спростовує одним із першим думку, що техніка є нейтральною, він пише : що в найбільшому полоні техніки ми знаходимося тоді, коли бачимо в ній щось нейтральне; таке уявлення, особливо розповсюджене в наші часи, воно робить нас сліпими до її існування. Роблячи своє буденне існування простішим за допомогою техніки, людина поступово стала залежною від неї. На сьогоднішній день дуже важко уявити людини у якій б не було б смартфона; техніка дуже глибоко вкоренилась в життя людини. Нині людина не може уникнути технічної епохи, вона в ній знаходиться, і з цим нічого не поробиш.

Плюси у науково-технічному прогресі також є це можливість бачити світ не виходячи за межі приміщенні, головне, щоб був доступ до всесвітньої мережі. Користувач може знайти будь-яку інформацію задавши «пошук» в пошуковій системі за дуже короткий проміжок часу. Створення людиною літаків, поїздів, автомобілів дало можливість людні подорожувати витрачаючи мінімальні затрати. Те, що раніше за часів античності здавалося мрією і вигадкою фантастів у наш час постає реальністю і буденністю. «Пересадка органів» рятує багато життів і зараз розробляються технології щодо 3D моделювання органів. Спеціальний принтер роздруковує 3D модель потрібного органу і його можна буде пересадити пацієнтові, поки, що цей пристрій на стадії випробувань, але вже через декілька років ця проблема вирішиться.

Отже, людина своєю діяльністю спричинює негативний вплив на природу, адже спрощуючи своє життя вона забуває про навколишнє середовище. Та все ж таки існує багато плюсів і з цим можна не погодитися.

Варто задуматися зараз про «завтрашній день». Підсумовуючи техніка дає можливість для розвитку людини і реалізацію її волі, рішення ускладнюючих прагматичних задач.

УДК 100.7.8

Рюміна Є. В.¹, Смеляненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-917 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФІЯ ЯК ОСОБЛИВИЙ СПОСІБ СТАВЛЕННЯ ДО СВІТУ:ПОТРЕБИ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Одним з найважливіших напрямків філософських досліджень є визначення місця людини в сьогоднішньому світі. Чи є він «світоцем культури»? І взагалі, чи повинен він їм бути? Суперечливими і неоднозначними стають відповіді на подібного роду питання.

У сучасну епоху змінюється структура суспільства, нові акценти набувають такі поняття, як сім'я, будинок, нація, мораль, моральність та ін. Спостерігаються відсутність зацікавленості індивіда в перетворенні культури, деякий байдужість і відстороненість. Сучасне життя чревата інерційністю, рутиною, а тому навіть науці і політиці доводиться набувати рис «привабливості».

Помітним стає все більший розрив між технікою, яка постійно ускладнюється, і знанням про її вплив на людину і навколишнє середовище. Там, де панують стабільність, комфорт, сучасна наука разом з індустрією розваг винаходять все нові заміники гострих відчуттів у вигляді комп'ютерних ігор, атракційних технологій кінопоказу і т.д. Людина, образно кажучи, перетворюється в велику дитину, а навколишня його культура - в парк розваг.

Технічні досягнення (незважаючи на їх безперечно позитивне значення і використання) в чомусь обмежують і заземлюють людини. Надмірна комфортність призводить до втрати духовності та творчих потенцій. Зміна мотивацій людської діяльності і безперервний культ трансформацій призводять до кризи основних цінностей буття, провокують негативні зрушення.

І все ж кожна людина сама робить свій вибір: зануритися йому в «прекрасний світ споживання» (при цьому важливим стає споживання постійно нової інформації) або вибрати власні пріоритети. Сучасна людина, піднімаючи рівень індивідуалізації, вибираючи власні цінності і приймаючи

відповідно до них рішення, має можливість утвердити себе в якості творчого начала, здатного змінювати як себе, так і навколишній світ. В такому випадку світ усвідомлюється як реальність, яка є полем людської самореалізації, світ трансформований в конструкти його життєдіяльності.

Інформаційний тиск призвело до втрати людиною унікальності, до деструкції самоідентифікації, відбулася уніфікація психологічних характеристик членів соціуму, виникла небезпека втрати сутності людського. (Втім, існує думка, згідно з яким сучасне «стан інформатизації» виступає в якості початку духовної революції суспільства, маючи гуманістичне спрямування - на подолання основних криз сучасності).

Сучасний світ переважно - це світ прагматизму як світогляду, пов'язаного з індивідуальним успіхом, раціональною адаптацією. Зворотною стороною, на думку Р. Лаут, є розщеплене буття людини, що намагається зберегти цілісність, самодостатність самого себе. «Розщеплення буття», порушуючи особистісну цілісність, розриває існуючий взаємозв'язок «Я - Інший»

Сучасна ситуація є подальшим розвитком інтенцій індустріальної епохи, яка викликала відчуження людини, що виразилося в певних формах. Серед них слід назвати відчуження від історично набутих і прийнятих в культурі форм духовно-практичного освоєння природи, поширення феномена бездуховності, зведення людського буття до інтересів сьогодення, знищення природи, її комерціалізація, утилізація.

УДК 100.7.8

Шестопапов О. О.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-817 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

КОСМОС ЧИСЕЛ ТА ЧИСЛА КОСМОСУ У ФІЛОСОФІЇ ПІФАГОРЕЇЗМУ

Космос чисел та числа космосу Піфагорійці приділяли велику увагу числам, містикували їхнє значення. Це, в першу чергу було зумовлено тим, що вони жили на різних частинах тогдішньої Греції.

На світогляд та філософію Піфагора сильно вплинула традиційна віра в таємничий, містичний характер чисел. Особливу увагу приділяли саме числу 7. У часи Піфагора (570-497 рр до нашої ери) вийшов трактат про універсальне значення числа 7. Нажаль, автор цього трактату не відомий, а сам трактат дійшов лише уривками. Піфагор, як і його учні, вважали, що числа та їх числові відношення відповідають за сокровенну основу всього

Всесвіту і речей у ньому. А числу 7 приділяди найважливіше, верховне значення.

То чому саме 7 головним числом? Число 7, за піфагорійцями, числом вдачі, одкровення згори.

Німецький дослідник Вільгельм Рошер, вивчаючи праці піфагорійців, прийшов до висновку, що 7 для піфагорійців було числом, що треба шанувати, бо воно "космічне". Воно незалежним і не виходить з жодного іншого.

Крім своєї діяльності у містиці чисел, піфагорійці стали відомими ще й тим, що відкрили прямокутні трикутники, які ті називали "священими", та змогли дослідити їх властивості. На жаль, це всі їх здобутки у мвтематиці. Інший напрям їх діяльності французький вчений Бруншвіг назвав арифмологією. Через те, що математика з релігією були невід'ємними, піфагорійці не могли мати можливості правильно уявляти про природу числа. Воно було для них як знаряддя обчислення, так і засобом містифікації.

Піфагорці не займалися розвитком естетики. Вони замість терміну "краса", запропонували свій власний "гармонія". Це було пов'язано з тим, що вони вбачали в гармонії властивість космосу, й тому вони розглядали естетику, як науку, в рамках космології. Слово "гармонія" за етимологією означало те саме, що й ансамбль, з'єднання; піфагорійці у слово "гармонія" вклали дещо інший сенс. Вони мали на увазі співмірність, єдність складових частин. Філолай, один з піфагорійців, писав так: "Речам несхожим, неспорідненим, різнорідним необхідна гармонія, щоб вона підтримувала їх у згоді".

Піфагорійці називали Всесвіт космосом і вважали, що він гармонічним. Вони припустили, що всякий закономірний рух народжує гармонічний звук. Також вони говорили, що звучить весь Всесвіт, народжуючи "музику сфер", симфонію, яку ми не чуємо лише тому, що вона звучить постійно. Тогдішні грецькі поняття гармонії та її протиледності дисгармонії, спиралися на більш загальні поняття порядку та хаосу.

У підсумку варто зазначити, що Піфагор, його школа та вчення не отримали великого значення у наш час. Ми знаємо Піфагора здебільшого зі шкільного курсу математики, а саме вивчення трикутників. Далі ми дізнавались про його життя та філософські праці, які на жаль, не були покладені в основу популярних напрямків майбутнього.

УДК 100.7.8

Дорофєєв В. Є.¹, Ємельяненко Є. О.²

¹студ.гр. РТ-917 ЗНТУ

²канд.філос.наук, доц. ЗНТУ

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ КЛАСИЧНОЇ ТА КВАНТОВОЇ ФІЗИКИ

Історія механіки починається з Галілео Галілея (1564-1642) - основоположника сучасної фізики. Ним були відкриті закони рівномірного та рівноприскореного рухів, а, головне, йому належать формулювання найважливіших принципів динаміки. Ці вихідні положення механіки були наслідком нового типу мислення, а саме експериментально-теоретичного дослідження природи.

В протилежність Галілею його сучасник Рене Декарт (1596-1650) розробляв основи механіки виходячи із загальних натурфілософських положень. Він намагався отримати чіткі однозначні принципи, що мали б таку ступінь достовірності, як і очевидні дослідні дані. Достовірність як результат міркувань здорового глузду - ось вихідний пункт у Декарта.

Для Галілея фізика - це математичне описання сил, як реальних причин змін, які не можуть звести до загальних, універсальних властивостей матерії. Фізика повинна дати відповідь на запитання: "Як проходять ті чи інші явища природи?".

В цих двох діаметрально протилежних підходах до задач фізично-теоретичного дослідження природи не явним чином виразилось те, що фізика - наука не лише про закони природи, але й про відношення людини до природи.

В своїй книзі "Філософія фізики" Маріо Бунге, сучасний канадський дослідник, справедливо стверджує, що кожний фізик, який намагається зрозуміти зміст своєї власної роботи, обов'язково стикається з філософією і не завжди це розуміє. Межування з філософією дозволяє висувати нові ідеї, співставляти їх з дійсністю усвідомити, що фізика є членом великої сім'ї людських знань.

Насамперед слід звернути увагу на те, що центральним питанням квантової фізики, точніше питанням її філософської інтерпретації, є питання про природу і специфіку тієї реальності, яку вона досліджує.

Відкриття Гейзенберга (1927) показало, що багато питань, які ставились в новій теорії, зразу після її зародження не мали змісту: до квантової механіки не можна застосовувати деякі старі поняття і ставлення. На відміну від класичної фізики квантова фізика досліджує такі фрагменти реальності, які недоступні безпосередньому сприйманню, і відображення яких в теоретичній формі усереднено класичними представленнями і методами. Це

реальне усереднення приводить до думки, що ряд об'єктів квантово-фізичного дослідження проявляє залежність від умов і засобів пізнання, відносність до "системи відліку" практичної і теоретичної діяльності, зовнішньої по відношенню до об'єкту дослідження.

Як співвідносяться реальність квантової фізики і об'єктивна реальність, яке співвідношення між достовірністю, логічною необхідністю та гіпотетичністю квантово фізичного знання?

Наступним важливим питанням основ квантової фізики є питання про спосіб існування квантово-фізичної реальності і шляхи пояснення цього існування. Діалектичний матеріалізм стверджує, що матерія не просто рухається, але й знаходиться в безперервному розвитку і самовідновленні.

З точки зору конкретного обґрунтування філософського принципу розвитку матерії, можна ставити в заслугу квантовій фізиці те, що вона ввела в науку поняття випадковості, можливості, невизначеності в їх зв'язку поняттями необхідності, дійсності, визначеності.

Ще однією важливою темою філософського аналізу фізики, особливо для квантової фізики, являється тема логіки. Математичний аналіз логіки квантово фізичних висловлювань показав, що в сфері квантово фізичних висловлювань і міркувань важливо задовольнити ряд звичайних, класичних, логічних законів - таких, наприклад, як закони асоціативності і дистрибутивності. Засоби діалектики, які використовують при аналізі основ квантової фізики - це, насамперед, діалектичне співвідношення між об'єктом і суб'єктом пізнання, теорією і дослідом, сутністю і явищем, змістом і формою, дійсністю і можливістю, необхідністю і випадковістю.

В людському пізнанні світу беруть участь не тільки спеціально-наукові поняття фізики і математики, а й різні види матеріальної практики, представлення здорового глузду, філософські світоглядні твердження.

Тільки вся сукупність наук про людину і Всесвіт дозволяє зрозуміти феномен людини в усій його повноті.

УДК 342.5 (477)

Кириченко В. М.¹

¹канд. істор. наук, доц. ЗНТУ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ВІДКЛИКАННЯ НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ В УКРАЇНІ

Критерієм функціональної діяльності будь-якої політичної партії повинні бути досягнуті політичні, економічні, соціальні результати відповідно до цілей, які вона ставила, а також задоволення інтересів тих соціальних верств і груп населення, які вона представляє. Але на жаль, результати діяльності політичних партій в Україні свідчать про те, що більшість із них безвідповідально ставляться до визначення цілей та завдань партії і, особливо, шляхів їх досягнення з огляду на інтереси соціальних верств, прошарків, груп. Не поодинокі випадки, коли політичні партії та їх кандидати на виборах Президента України та народних депутатів України, після їх обрання не виконують своїх програмних цілей та завдань, а також інших обіцянок, які були надані ними виборцям. Тобто, зазначені суб'єкти за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ їм передав, та через відсутність відповідної нормативно-правової основи, залишаються без відповідного реагування.

У зв'язку з тим, що невід'ємною ознакою конституційного ладу є наявність у органів державної влади та їх посадових осіб юридичних обов'язків перед окремими громадянами і суспільством в цілому та відповідальність за їх виконання, ми вважаємо, що настав час застосувати проти осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України не лише політичну відповідальність у вигляді недовіри на наступних виборах (тим паче, що вона не має об'єктивних та універсальних підстав застосування, а також відсутність конкретної інстанції, через яку здійснюється притягнення до політичної відповідальності), а й пряму чи опосередковану (бланкетну) юридичну відповідальність шляхом дострокового припинення їх повноважень. І це є природно, тому що народ, який згідно ч. 2 ст. 5 Конституції України є «...єдиним джерелом влади в Україні...», і є тим самим основним суб'єктом, перед яким згадані особи мають нести юридичну відповідальність. Необхідно, щоб виборці пов'язуючи реалізацію своїх інтересів з певною політичною партією, мали законні підстави для того, щоб порушувати питання про юридичну відповідальність політичної партії та її членів, обраних на посаду Президента України,

народним депутатом України, в разі невиконання ними своїх функцій та обов'язків, використання депутатського мандату в особистих чи корисних цілях, систематичного порушення норм депутатської етики, як це відбувається в деяких країнах світу.

Незважаючи на те, що в демократичних державах інститут відкликання зазвичай відсутній, але на нашу думку, закріплення на законодавчому рівні цього інституту надасть можливість виборцям безпосередньо позбавляти некомпетентних, безвідповідальних, а іноді й нечесних осіб займаних виборних посад. Так, О. Ф. Фрицький пропонує притягати до юридичної відповідальності за бездіяльність, недосягнення поставлених цілей і завдань, які випливають з передвиборчої програми Президента України та народних депутатів України, на підставі проведення всеукраїнського референдуму. Тобто, будь-який обранець повинен бути відповідальним перед суспільством і перед своїми виборцями за виконання обов'язків, які випливають із його функцій, не лише політично, а й юридично.

Отже, існуючі в Україні реалії вимагають вирішення на законодавчому рівні питань не лише політичної, а й юридичної відповідальності осіб, які обрані на посаду Президента України чи народним депутатом України, за невідповідність їх практичної діяльності положенням політичних програм і передвиборних платформ, а також за неналежну реалізацію тих владних повноважень, які народ як єдине джерело влади їм передав.

УДК 342.7

Кириченко Ю. В.¹

¹ д-р. юрид. наук, доц. ЗНТУ

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ДЕРЖАВАХ КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Право інтелектуальної власності, яке закріплене в ч. 1, 2 ст. 54 Конституції України, займає особливе місце серед інших прав і свобод людини і громадянина і є невід'ємним, загально визнаним правом, що охоплює різні галузі культури, включаючи мистецтво, літературу, творчу діяльність у сфері науки і техніки та об'єкти авторського права. Зі змісту цієї статті випливає, що це право має три складові: право вільно займатися різними видами інтелектуальної, творчої діяльності; право на інтелектуальну власність; право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Право інтелектуальної власності, з одного боку, покликане застерегти державу щодо неприпустимості втручання в процес творчої діяльності громадян та їх об'єднань, а з іншого – покладає на державу обов'язок сприяти розвитку їх творчої ініціативи. При цьому слід враховувати, що творчість, як розумовий процес людини не підлягає регулюванню правовими нормами, а є її вільним виразом. Проте право покликане впливати на організацію літературної, художньої, наукової, технічної та інших видів творчої діяльності, визначення умов охорони її результатів. У цих аспектах і реалізуються конституційні гарантії свободи зазначених видів творчості.

Право інтелектуальної власності є об'єктом правового регулювання не лише Конституції України, а й міжнародного законодавства, зокрема, Загальної декларації прав людини 1948 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Всесвітньої декларації про інтелектуальну власність 2000 р. та інших міжнародно-правових актів. У зазначених документах норми щодо інтелектуальної власності побудовані з дотриманням певної логічної схеми: спочатку проголошується свобода інтелектуальної, творчої діяльності, а потім йдеться мова про право на її результати, захист інтересів авторів і завдання держави в цьому напрямку. Саме за такою схемою викладено більшість норм основних законів європейських країн, в яких закріплено право інтелектуальної власності.

Інтелектуальну, творчу та інші види свобод закріпили на конституційному рівні Австрія, Азербайджан, Албанія, Білорусь, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Італія, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Македонія, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Росія, Сан-Марино, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Чорногорія, Швейцарія, Швеція. В інших країнах це право регулюється галузевим законодавством.

Закріплення досліджуваного права в означених конституціях свідчить про те, що інтелектуальна власність набула пріоритетного значення і перетворилася на стратегічний ресурс багатьох європейських держав.

УДК 321.02:316.754

Резанова Н. О.¹

¹канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОЛІТИЧНУ КУЛЬТУРУ

Проблема політичної культури тривалий час є однією з найбільш досліджуваних та актуальних. Один з перших представників сучасної політичної науки Люсьєн Пай, зауважив, що «сам термін «політична

культура» здатний породжувати швидке інтуїтивне розуміння, так що людям доволі часто здається, ніби вони й без подальшого уточнення можуть проникнути в його зміст і користуватися ним».

Політична культура, за визначенням Л. Даймонда, - це властиві певному народові погляди, настанови, цінності, ідеали, оцінки політичної системи своєї країни та своєї ролі у цій системі. Л. Даймонд відмічав, що говорити про політичну культуру нації можна, якщо розуміти її як суміш чи рівновагу різних субкультур в межах однієї країни; різниця між основними культурними стереотипами часто більша в межах однієї нації, аніж між ними. Часто політичну культуру розглядають як сукупність політичних позицій, або ж розглядають політичну культуру через поведінку суб'єктів політики.

Суб'єкти політики - це індивіди і соціальні верстви й спільності, а також організації, об'єднання, безпосередньо більш-менш свідомі, що беруть участь у політичній діяльності. В залежності від усвідомленості та міри участі в політичній діяльності, американський політолог Габріель Алмонд виділяє три групи суб'єктів політики. По-перше, суб'єкти, учасники політики (партиципанти), які ясно усвідомлюють свою мету і шляхи її реалізації та інституціональні механізми, які вони використовують (політичні партії, політичні рухи тощо.). По-друге, суб'єкти політики, які спонукають до турботи про реалізацію своїх безпосередніх, місцевих, повсякденних інтересів і які не усвідомлюють політичних наслідків своєї участі, своєї політичної ролі (парохальні). По-третє, суб'єкти політики - піддані, які розуміють свою політичну роль і призначення, але не бачать спроможності виходу за межі, самостійного впливу на політичне життя.

Для сучасної України найактуальнішим є досвід цивілізованих народів з організації ефективної діяльності органів законодавчої, виконавчої та судової влади, їх взаємодії в межах демократичного режиму, стосунків центру та регіонів, традицій місцевого самоврядування, забезпечення прав і свобод громадян, їхньої відповідальності перед суспільством і державою. Особливо цінним для політичних суб'єктів України є іноземний досвід трансформації тоталітарних режимів у демократичні, переходу від заідеологізованого суспільства до плюралістичного, відродження національної культури і держави. За роки суверенного існування України сформувалася певна система запозичення світового досвіду. Це цільові відрядження за кордон урядових і парламентських груп, делегацій партійних і громадських організацій, стажування студентів, аспірантів, докторантів і викладачів у політологічних центрах Європи й світу, участь політиків і науковців у міжнародних конференціях, симпозіумах, виставках, перебування в ролі спостерігачів на виборах та інших політичних заходах.

Отже, демократичну політичну культуру можна сформувати шляхом перетворення суспільства на справді демократичне, яке надає можливість

кожному громадянину вільно брати участь у політичному житті, створює належні умови для розвитку культури та освіти, дбає про духовний і моральний стан населення.

Розв'язання завдань державотворення значною мірою залежить від типу домінуючої політичної культури та рівня її розвитку серед верств населення, суспільства загалом. За цих умов першорядного значення набуває формування політичної свідомості громадян, набуття ними досвіду й навичок політичної поведінки, прискорена політична соціалізація, поступове долаття існуючої фрагментарної політичної культури, елементів патріархальної та підданської політичної культури і становлення на цьому ґрунті громадянської, демократичної політичної культури.

У парадигмальному плані переважна більшість наукових досліджень щодо змін політичної культури знаходилася в межах веберівсько-парсонівської традиції аналізу соціальної дії. Автори особливу увагу надавали вивченню ролі ментальності, норм і цінностей конкретного суспільства з точки зору їх позитивного або негативного впливу на процеси модернізації. При цьому в якості найважливіших складових розвитку розглядалися політична участь і економічна активність населення. Останні є ядром цінностей сучасного (західного) суспільства. Подібно до того як демократичні інститути покуються на здоровому громадянському суспільстві, громадянське суспільство, у свою чергу, має попередників і передумови на рівні культури. Культуру можна визначити як раціональну етичну звичку, передану за традицією. Хоча вона й піддається впливу подій, що відбуваються на трьох верхніх рівнях, культура схильна лише до найповільніших змін. Слід нагадати, що і сьогодні деякі автори передусім підкреслюють, що усі країни, навіть найрозвиненіші, так або інакше знаходяться в процесі перманентних соціальних змін. На їх думку США знаходяться в транзиції від постіндустріального і посткапіталістичного суспільства до інформаційного, постмодерністського суспільства. Процесам соціально-культурної трансформації взагалі притаманний тривалий, різнобічний, суперечливий характер, а в сучасній Україні вони тим більше вирізняються складністю. Британський політолог Т. Кузьо свого часу охарактеризував ситуацію в Україні як «четвірний перехід», тобто перехід від тоталітаризму – до демократії, від планової економіки – до ринкової, від перебування у складі імперії – до національної незалежності, від недо-модернізованої етнічної спільноти – до модерної політичної нації.

Розв'язання завдань державотворення значною мірою залежить від типу домінуючої політичної культури та рівня її розвитку серед верств населення, суспільства загалом. За цих умов першорядного значення набуває формування політичної свідомості громадян, набуття ними досвіду й навичок політичної поведінки, прискорена політична соціалізація, поступове долаття

існуючої фрагментарної політичної культури, елементів патріархальної та підданської політичної культури і становлення на цьому ґрунті громадянської, демократичної політичної культури.

УДК 329 (477), УДК 342.5 (477)

Соколенко Ю. М.¹

¹асист. ЗНТУ

ФУНКЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Політичні партії в сучасному громадянському суспільстві виконують життєво необхідні функції, в яких відображається їх реальна роль у політичній системі суспільства та їх соціальне призначення. Тобто, функції політичних партій – це основні напрямки та види їх діяльності, що випливають із їхніх цілей та завдань, визначають сутність і соціальне призначення цього політичного інституту та реалізуються в закріплених чинним законодавством формах і методах.

Варто наголосити, що переважна більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників політичних партій визнають, що на сьогодні не існує досконалої конституційно-правової регламентації функцій політичних партій.

Тому, на підставі аналізу нормативно-правових актів і наукових праць, можна констатувати, що сучасні політичні партії виконують різноманітні функції, основними з яких є:

1) функція соціального представництва й узгодження суспільних інтересів, тобто політична партія виявляє, обґрунтовує та формулює інтереси конкретних соціальних груп і верств населення країни, яких вона представляє на державному рівні;

2) політична функція, тобто політична партія бере участь у боротьбі за владу в державі (що є головною метою будь-якої політичної партії) шляхом участі у виборах до представницьких структур з метою реалізації своїх партійних програм і передвиборних платформ;

3) функція розробки політичного курсу, тобто політична партія бере пряму або опосередковану участь у розробленні, формуванні та здійсненні внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу держави;

4) ідеологічна функція, тобто політична партія розробляє певну ідейно-політичну доктрину або ідейно-теоретичну концепцію та з метою збільшення числа своїх прихильників і створення в державі соціально-психологічної атмосфери, сприятливої для діяльності цієї партії, формування громадської думки та політичної свідомості громадян пропагує свій

соціальний світогляд і ціннісні орієнтації не тільки з поміж своїх членів, а й в суспільстві в цілому;

5) інтеграційна функція, тобто проведення політичною партією заходів щодо об'єднання всіх прогресивних сил у суспільстві для здійснення і захисту прав і свобод людини і громадянина та задоволення їх політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів;

6) функція рекрутування (поповнення) політичної партії новими членами, тобто партія здійснює заходи щодо залучення до свого складу нових членів і тим самим прагне створити могутню політичну силу;

7) комунікативна функція, тобто встановлення і підтримка ефективного постійного зворотнього зв'язку між керівництвом політичної партії і громадянським суспільством загалом для встановлення контролю за розвитком політичної ситуації в державі та своєчасного реагування на її зміни.

Підсумовуючи викладене варто зазначити, що зазначений перелік функцій політичних партій не є вичерпним, оскільки його обсяг і зміст значною мірою визначається типом політичного режиму, нормами законодавства та характером сформованої в суспільстві партійної системи.

УДК 316

Давлетова Г. В.¹

¹асист. ЗНТУ

ОСНОВНІ ОЗНАКИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Наприкінці ХХ ст. все більший інтерес викликала проблема взаємовідносин людини й політичної влади, що не залишала байдужими кращі уми людства протягом багатьох століть. Вона з'явилась з появою держави і поділу суспільства на державну и недержавну сферу життєдіяльності. З тих часів питання взаємодії влади та суспільства було в центрі уваги всього людства, воно часто приводить до конфліктів, політичних переворотів та революцій. І зараз ця проблема знаходиться в основі глобальних суспільних змін, які відбуваються в багатьох країнах світу і будуть визначати перспективи розвитку світового суспільства.

Взаємовідносини держави і громадянського суспільства – важливим фактором розвитку «організму» в цілому. Саме Україні як молода держава переживає перехідний період, коли і формування нової державності, і становлення повноцінного державного суспільства найбільш залежать від вдалого функціонування і взаємодії цих основних суб'єктів соціального і політичного процесів.

Поняття “громадянське суспільство” є фіктивним, будь-яке суспільство складається з громадян і без них не може існувати. Тільки нецивілізоване суспільство, котре не мало державності, не можна назвати громадянським. По-перше наголошуємо на його незрілості та примітивності; а по-друге, це суспільство не пізнало такого поняття, як “громадянин”.

Історично ідея «громадянського суспільства» мало багато тлумачень, що формувались філософами та вченими різних країн.

Громадянське суспільство – це система позадержавних суспільних відносин і інститутів, що дає можливість людині реалізувати його громадянські права і виражає різноманітні потреби, інтереси і цінності членів суспільства.

Громадянське суспільство не являє собою деяке ізольоване від держави соціальний простір, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава з'єднані один з одним цілим поруч структурних зв'язків, оскільки держава, здійснюючи управлінсько-опосередковані функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні через систему горизонтальних зв'язків як би охоплюють усі суспільні відносини. Крім того, ряд суспільних елементів і інститутів займає маргінальне положення, частково переплітається з державними структурами, а частково з громадянським суспільством. Прикладом тут може служити, скажемо, що править у даний момент політична партія, що вийшла з надр громадянського суспільства, але в той же час тісно зв'язана у своїй діяльності з державним апаратом. Разом держава і громадянське суспільство як би занурені в обволікаюче їх "глобальне людське суспільство" у самому широкому змісті цього слова.

Відтак, головними ознаками громадянського суспільства є:

- динамічна соціальна структура суспільства, яка перебуває в постійному розвитку і є відокремленою від держави;

- ринкові економічні відносини (ринкові відносини – це відносини і зв'язки, які складаються між продавцями (державою) і покупцями (суспільством) в процесі купівлі продажу товарів), які формують демократичну політичну систему, де правова, демократична держава стає породженням громадянського суспільства;

- забезпечення вільного виявлення, реалізації численних та різнобічних інтересів громадян;

- забезпечення сфери особистого, повсякденного життя людей на відміну від держави як втілення умовного, формального життя. Право індивіда на приватне життя, а держава має слідувати певним нормам та законам, бо саме її політика впливає на громадянське суспільство, а не навпаки;

- пріоритет громадянських прав особистості та її повага до державних законів.

Паралельно з формуванням правової держави в Україні відбувається становлення громадянського суспільства. Цей процес проходить у всіх сферах суспільного життя, оскільки за соціалізму сталося всеосяжне одержавлення суспільного і приватного життя, громадянське суспільство існувало лише в зародковому стані.

В умовах низького рівня цивільної культури і відсутності тривалий час у росіян можливості відігравати вирішальну роль у суспільно-політичному житті різкий перехід від тоталітарно-авторитарного суспільства до демократичного неминуче привів би до охлократії, розвалу держави і паралізував би діяльність громадянського суспільства, що формується, (багато в чому ми маємо можливість це спостерігати і сьогодні).

Процес формування громадянського суспільства має свої особливості і складності. У країні, особливо в її центральних районах, в останні десятиліття зруйновані органічні вікові зв'язки громадського життя, багато в чому втрачені народні традиції. У той же час горизонтальні зв'язки іншого типу громадянського суспільства тільки починають складатися. Державні структури, що пронизують усе суспільство від верху до низу, виявилися в цій ситуації єдиним з'єднуючим його підставою. У таких умовах форсована перебудова економіки на ринковій основі, ослаблення вертикальної регулюючої ролі державних структур, демократизація, федералізація і децентралізація суспільного керування можуть створити (і вже створюють) соціальний вакуум, що неминуче веде до серйозних економічних і соціально-політичних потрясінь. Тому необхідний обережний підхід до руйнування вертикальних структур державного регулювання і вибір правильної стратегії поетапного згортання вертикальних структур і рівнобіжного розвитку горизонтальних взаємозв'язків. Їхній генезис (горизонтальних ринкових, політичних і правових взаємин) і буде процесом формування громадянського суспільства.

УДК 342.7 (477)

Кириченко В. М.¹ Мусійченко П. А.²

¹канд. істор. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. БАД-538

ПРАВО НА ПРАЦЮ ОСІБ ІЗ ЗНИЖЕНОЮ ПРАЦЕЗДАТНІСТЮ

В умовах ринкової економіки це право потребує переосмислення з правових і моральних чинників суспільства, а також посилення гарантій

працевлаштування осіб із зниженою працездатністю та виявлення проблемних питань у цій сфері та шляхів їх вирішення.

Слід зазначити, що до загальних гарантій реалізації права на працю при працевлаштуванні належать: безоплатне сприяння у підборі підходящої роботи і працевлаштуванні відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти, з урахуванням суспільних потреб, всіма доступними засобами, включаючи професійну орієнтацію і перепідготовку п.в) ч. 1 ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення»; забезпечення першим робочим місцем молоді та надання роботи за фахом молодим спеціалістам (ст. 197 КЗпП України та ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»), заборона необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу (ст. 22 КЗпП України) ч. 1 ст. 4 Закону України «Про зайнятість населення»).

При цьому, особливу увагу необхідно звернути на гарантії встановлені щодо осіб зі зниженою працездатністю. Так, ст. 24 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» йде мова ще й про раціональне працевлаштування та психологічну підтримку в процесі професійної адаптації до виробничих умов в процесі трудової реабілітації осіб із зниженою працездатністю. У той же час, цей закон не дає нам визначення поняття «раціональне працевлаштування», під яким слід розуміти поновлення трудової діяльності інваліда за колишньою або новою професією. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про зайнятість населення» безробітними визнаються інваліди, які не досягли пенсійного віку, не працюють та зареєстровані як такі, що шукають роботу. Згідно ж Порядку реєстрації, перереєстрації та ведення обліку громадян, які шукають роботу, і безробітні особи із зниженою працездатністю реєструються і приймаються на облік в загальному порядку. На нашу думку необхідно внести зміни до порядку щодо особливої процедури реєстрації осіб із зниженою працездатністю, яка б полегшувала і мінімізувала знаходження вказаної категорії осіб у центрах зайнятості, а також визначення того, що набуття права на пенсію по інвалідності не є підставою для зняття таких осіб з обліку.

Стосовно забезпечення молоді першим робочим місцем та надання роботи за фахом молодим спеціалістам, необхідно підкреслити, що відповідно до ст. 197 КЗпП України та ч. 2 ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» держава повинна забезпечувати працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки і перепідготовки, а також після звільнення зі строкової військової або альтернативної (невійськової) служби. Особи із зниженою працездатністю нарівні з іншими володіють вказаною

гарантією. При цьому, у ч. 5 ст. 7 зазначеного Закону встановлено, що працевлаштування молоді з інвалідністю здійснюється в межах нормативів робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів, визначених згідно із Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», а ст. 24 передбачає, що після закінчення навчального закладу інвалідам надається право вибору місця роботи з наявних варіантів або надається за їх бажанням право вільного працевлаштування. Частиною 12 ст. 7 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначено, що держава гарантує надання роботи за фахом на період не менше трьох років молодим спеціалістам-випускникам державних професійно-технічних та вищих навчальних закладів, потреба в яких була визначена державним замовленням.

Отже, слід розрізняти такі гарантії, як забезпечення молоді першим робочим місцем на строк до 2 років та надання роботи за фахом на період не менше 3 років молодим спеціалістам, потреба в яких була визначена державним замовленням. Що ж стосується реального забезпечення першим робочим місцем осіб із зниженою працездатністю, то варто наголосити, що проблема забезпечення першим робочим місцем на сьогоднішній день стоїть перед усією молоддю взагалі та особами із зниженою працездатністю зокрема. Тому враховуючи особливий стан працездатності осіб, в яких вона понижена та з метою зміцнення гарантій права на працю, які їм надаються, необхідно внести зміни до ч. 6 ст. 7 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» і до ч. 3 ст. 5 Закону України «Про зайнятість населення».

УДК 342

Орлянський В. С.¹

Харкевич А. Р.²

¹д-р. істор. наук, проф. ЗНТУ

²студ. гр. БАД-117

ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

Держава і право виникають одночасно. Виникають іноді дискусії про те, що первинне - право або держава, абсолютно безпідставні, так само як і філософський спір про те, що первинне - курка чи яйце. Без держави не буває права, а без права не може існувати жодна держава. Різноманіття історичного матеріалу, присвяченого причинам та етапам виникнення держави, викликало дискусії про причини походження держави, які тривають не одне сторіччя.

Існує декілька теорій виникнення держав, тож розглянемо їх.

Теологічна теорія, одна з найдавніших теорій, яка пояснює походження держави результатом божого творіння, відстоює її недоторканість, залежить від релігійних догм, закликає всіх людей підкорятися державній владі. Позитивною рисою цієї теорії є ідея авторитету державної влади, яка здатна забезпечити злагоду і порядок у суспільстві, а недоліком є заперечення активності людини, визнання соціально-економічної і правової нерівності

Патріархальна – прихильники цієї теорії проводять паралель між природно необхідною владою батька в родині (патріарха) і повноваженнями верховного володаря в країні, підкреслюючи, що держава є продукт історичного розвитку родини. Аристотель вважав, що держава походить від сім'ї, котра шляхом розвитку переходить у рід, від роду – до племені, до об'єднання племен і до виникнення народності – союзу племен.

Договірна – за цією теорією вважали, що заради миру і благополуччя відбулось об'єднання людей у державу на підставі суспільного договору між ними, які до цього перебували у "природному стані". Домовившись про створення держави, люди передавали частину своїх природних прав і свобод державній владі, натомість отримуючи обов'язок підкорятись їй, а держава зобов'язувалася охороняти інтереси кожної людини.

В теорії насильства виникнення держави – результат завоювання одних племен іншими та поневолення одного народу іншим. На думку прихильників цієї теорії, держава є силою, яку утворюють загарбники для утримання у покорі завойовані народи і зміцнення влади переможців.

Психологічна теорія пояснюється виникнення держави на основі людської психіки. Начебто психіці деяких людей притаманна потреба до покори, усвідомлення залежності від видатної особистості, що є інертною масою і нездатний приймати певні рішення, а тому потребує постійного керівництва. На думку представників психологічної теорії – це відносини між видатними особистостями – здатними до прийняття відповідальних рішень, та пасивною масою – здатною лише до наслідуваних дій, які спрямовані на виконання даних рішень.

Марксистська (класова) теорія виникнення держави була зумовлена переважно економічними чинниками – суспільним поділом праці, появою надлишкового продукту, приватної власності і наступним майновим (класовим) розшаруванням суспільства. Тим самим обґрунтовувалася ідея про класову природу держави, про боротьбу класів між собою як основну причину її виникнення. Держава визначається як засіб, що забезпечує панування одного класу над іншим. Як вважають вчені, саме ця теорія має найбільш наукове обґрунтування і є найбільш характерною для Української держави. Але недоліком цієї теорії є недооцінка національних, політичних, релігійних, культурних та інших факторів, що впливають на формування держави.

Розглянувши різноманіття теорій походження держави можна зробити висновок, що держава та право не можуть існувати окремо, адже одне тягне прояв іншого, що і доводить їх взаємозалежність.

УДК 321.02: 316.754

Резанова Н. О.¹ Фейзуллаєва Е. К.²

¹канд. філос. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр.ФЕУ-418

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕГІТИМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ В СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ СУСПІЛЬСТВАХ

Проблема легітимності влади має дуже давню традицію в європейській політичній науці, хоча понятійний апарат досліджень склався в основному в останнє сторіччя. У класичній філософії Стародавньої Греції дана проблема звучала в контексті пошуку нормативних засад політики, в прагненні подолання суперечності між силою і насильством, законом, правом і мораллю, в прагненні до досягнення істини, справедливості, гармонійного єдності суспільства, у створенні концепцій ідеальної держави і ідеального правління. Витоки проблеми можна виокремити вже в філософії Платона і перш за все в його нормативної теорії політики, в концепції виховання громадянина. Вона знаходить собі місце і в філософії Аристотеля в його вченні про державу. У наступні століття проблема легітимності влади постійно була присутня в європейській політичній думці. В період середньовіччя в Західній Європі вона знаходила свій вияв у протистовісності світської і церковної влади. Теологічні витоки легітимності влади були обґрунтовані в працях Ф. Аквінського. У період Нового часу і становлення світської політичної науки до неї зверталися такі видатні мислителі як Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк, які розкрили соціально-правові основи і джерела легітимності влади. На рубежі XVIII - XIX століть, коли в Європі обговорювалося питання про відновлення монархії Бурбонів і визнання незаконною влади імператора Наполеона, вона придбала практично-політичне значення. В середині XIX століття проблема легітимності як легальності влади стала однією з головних в юридичній науці, особливо німецької, і була пов'язана насамперед зі створенням теорії правової держави.

Доповнюючи і коректуючи електоральний процес, ці якості « нової епохи легітимності » істотно піднімають роль інститутів незалежного контролю влади. « Нова епоха легітимності » вимагає прийняти до уваги оновлені очікування громадян і появу нових демократичних інститутів. Крім того, істотні зміни у відносинах між суспільством і політикою вносить

розвиток ринку, який в неоліберальній перспективі почав розглядатися як нова основа колективного благополуччя - на противагу державному адмініструванню, репутація котрого слабшає.

Поняття «легітимність» означає визнання спільнотою незаперечного підстави у посадових лип (правителів) на здійснення владних функцій. Вона протиставляється незаконному захопленню влади, її узурпації. Легітимність має на увазі довіру до органів влади і підтримку правителів з боку більшості членів спільноти, адже в будь-якому суспільстві завжди є люди, які знаходяться в опозиції до правителів. Основним в понятті «легітимність» є характер ставлення до влади з боку підвладного їй населення. Якщо населення приймає і позитивно оцінює влада, визнає її право управляти, і згоден підпорядковується їй, то така влада - легітимна. Якщо ж це не так, і народ влада не «любить» і влада не довіряє, хоча і підкоряється їй до пори до часу в рамках інстинкту самозбереження (перш за все через страх масових репресій), то така влада постає як нелегітимна. Тому питання про легітимність державної влади вимагає знання змісту і джерел не тільки трьох класичних типів легітимності - традиційної, харизматичної і раціонально-правової (демократичної) - але і таких її типів, як ідеологічна, технократична і ін. Потрібно також відповісти на питання про те, як співвідносяться між собою легітимність влади та її ефективність (результативність).

Легітимність влади тісно пов'язана з її ефективністю. Влада, що має законні підстави на панування в суспільстві, в результаті своєї неефективної політики може втратити довіру громадян і стати нелегітимною. І навпаки, влада, яка не має законних підстав, в результаті ефективної політики може знайти довіру народу і стати легітимною. Процес визнання легітимності влади називається легітимізацією, а втрата нею легітимності - делегітимізацією.

Будь-яка політична влада, навіть сама реакційна, прагне виглядати в очах свого народу і в очах світової спільноти як ефективна і легітимна. Тому процес легітимізації влади є предметом особливої турботи правлячої еліти. Один з найпоширеніших прийомів - замовчування негативних результатів своєї політики і всіляке «випинання» реальних і уявних успіхів. Нерідко перешкодою в такій підміні негативних факторів на позитивні стають незалежні засоби масової інформації. Нелегітимна і неефективна влада боїться вступати в діалог з суспільством і зі своїми опонентами, щоб остаточно не проявити свою неспроможність. Тому вона всіма способами прагне обмежити діяльність незалежних засобів масової інформації або поставити їх мод свій контроль.

Нові форми легітимності компенсують суттєві недоліки мажоритарною демократії, у фокусі якої традиційно були вибори. По-перше, вони встановлюють постійні форми участі громадян в демократичному процесі. Це

забезпечується контролем над владою і наглядом за нею, що помітно відрізняє нову форму від звичної виборчої демократії, де залучення в політичне життя прирівнюється до періодичної участі в електоральних діях. По-друге, їй притаманне певне дистанціювання від виборної влади, що виявляється у формі активної недовіри їй. А підсумком є пред'явлення більш широкого переліку вимог до владних інститутів, що «оздоровлює» демократію. Тепер виборець вже не просто асоціює себе з кандидатом, чия передвиборча програма здалася йому найбільш цікавою, а й після приходу кандидата до влади продовжує «стежити» за ним, формуючи свою думку на основі практичної діяльності політика або партії та жорстко реагуючи на відхилення від політичного курсу, декларованого під час виборів.

УДК 342.7

Кириченко Ю. В.¹ Сизова Є. О.²

¹д-р. юрид. наук, доц. ЗНТУ

²студ. гр. БАД-538

ПРАВО НА ЖИТЛО ЗА КОНСТИТУЦІЯМИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

Право на житло посідає особливе місце серед прав і свобод людини і громадянина і є невід'ємним правом людини, що діє не виокремлено, а в тісній взаємодії з правом на свободу вибору місця проживання, на соціальний захист, на недоторканність житла та є складовою частиною права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї.

Варто нагадати, що потреба людини в житлі виникає з моменту її народження й зберігається протягом усього життя та є однією з нагальних її природних потреб, без задоволення якої неможливе нормальне існування і функціонування людського суспільства. Житло необхідне людині не лише як приміщення, придатне для проживання, але й як елемент життєвого рівня та важлива частина матеріальної бази для досягнення природного прагнення до створення сім'ї, виховання дітей.

Право на житло є об'єктом правового регулювання міжнародного законодавства, що знайшло своє відображення насамперед у ст. 31 Європейської соціальної хартії (переглянута), а також у різних формах і обсягах закріплено в конституціях Азербайджану, Албанії, Андорри, Бельгії, Білорусі, Греції, Іспанії, Польщі, Португалії, Росії, Сан-Марино, Туреччини, Фінляндії і Швейцарії. У ряді інших конституцій європейських держав право на житло не виокремлено в окрему норму як самостійне право, а розглядається як складова частина права на достатній життєвий рівень.

Ретельний порівняльно-правовий аналіз змісту ст. 47 Конституції України та відповідних норм конституцій держав континентальної Європи дає підстави стверджувати, що досліджувані норми мають як спільні риси, так і певні розбіжності у способах вираження цього права. У деяких європейських державах право на житло розглядається як обов'язок держави створювати умови для забезпечення житлом своїх громадян, які потребують соціального захисту.

У радянській конституційній доктрині право на житло розглядалось як обов'язок держави забезпечити кожного бажуючого безоплатним житлом. Докорінним чином сутність цього права змінилась з прийняттям Конституції України 1996 р., в якій право на житло отримало новий зміст, значення якого полягає в тому, що Основний Закон проголосив концептуально інше право й тепер його розуміють не як обов'язок держави забезпечити всіх бажуючих житлом, а як право на володіння житлом. При цьому центр ваги при здійсненні цього права переміщується з державного забезпечення на самозабезпечення людей – за рахунок їх власних коштів, кредитів тощо. Інакше кажучи, держава вже не виступає певним зобов'язаним суб'єктом стосовно громадянина, а громадянин – уповноваженим стосовно держави щодо забезпечення житлом.

Аналіз положень норм конституцій європейських держав, в яких закріплено право на житло, засвідчив, що в них використовуються різні правові категорії для позначення належного рівня житла. Так, у ст. 33 Конституції Андорри вживається термін “належні житлові умови”; у п. 3 ст. 23 Конституції Бельгії – “належне житло”; у ч. 1 ст. 47 Конституції Іспанії – “упорядковане житло”; у підпункті е) п. 1 ст. 41 Конституції Швейцарії – “житло з прийнятними умовами”, а в п. 1 ст. 65 Конституції Португалії – “житло відповідної площі упорядковане і відповідне санітарним вимогам”.

Отже, право на житло є одним із важливих соціальних прав, яке безпосередньо залежить від економічного розвитку держави та тісно пов'язане з іншими правами людини.

ДЕРЖАВА ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТИТУТ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Держава виступає політичною формою організації суспільства, вона є основним інститутом політичної системи, що здійснює управління суспільством, охорону його економічної та соціальної сфери, культури.

Практично всі політологічні теорії визнають видатну роль держави у формуванні і здійсненні нею політики на внутрішній та міжнародній арені, у веденні збройної боротьби як одного з засобів державної політики.

Найкращим способом визначення сутності держави є її характеристика через сукупність складників або засад існування державності. Таким мінімальним засновком держави є триєдність народу, влади і території, де кожен з елементів має рівносильну іншим двом, але не самодостатню вартість. Також визначальними рисами сучасних держав є ще два компоненти - суверенітет і єдина мова та самоназва.

Держава має складну внутрішню структуру, що включає різноманітні державно-правові інститути, організації та установи, які наділені владними і управлінськими повноваженнями і які утворюють в сукупності державний механізм. У структурі державної влади виділяють представницькі органи, виконавчі та судові.

У державі, як у певний спосіб упорядкованому суспільстві, є значна кількість обов'язків і щодо окремого громадянина, і щодо суспільства в цілому. Ці обов'язки упорядковуються відповідно до функціонально-ролевого розподілу.

Історія держави - складний та багатогранний процес, опосередкований багатьма історичними й регіональними особливостями кожної епохи, специфікою локальних цивілізацій та іншими факторами. Устрій сучасних держав характеризує її форми: форми правління і форми територіального устрою. В них втілюється організація верховної влади, структура і порядок взаємодій вищих державних органів, службових осіб і громадян.

Революційні заворушення, зміни епох змінюють типи держави, розвивають її функції, змінюють форми влади і режими, але держава як політичний інститут залишається.

Світ об'єктивно все більше і більше потребує організації й управління, але інстанції світової влади, що могла б його організувати, немає.

Реальним шляхом інтернаціонального розвитку держави стала її участь в системі міжнародних організацій, в інтернаціоналізації демократичного процесу, а також подолання ізоляціонізму, відсталості, політичного й ідеологічного захисту ідеї особливої історичної винятковості будь-якої країни.

Таким чином, держава є найважливіший базовий інститут політичної системи суспільства, її владно-насиленницький характер впливає з її походження та соціального призначення в умовах соціально-неоднорідного суспільства. Акумулюючи в своїх руках владні повноваження, вона соціально-політично інтегрує все суспільство. В умовах глобалізації державам все складніше контролювати та спрямовувати інтернаціональні, економічні, культурні та інформаційні зв'язки.

УДК 342

Давлетова Г. В.¹ Андрієнко А. С.²

¹ асис. ЗНТУ

² студ. гр. Е-318 сп

ОРГАНИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

На сьогодні Україна потребує реформ і перш за все вони мають бути здійснені в системі адміністративно-територіального устрою задля підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування. Ці процеси вимагають не лише оновлення або поліпшення елементів системи управління, що неналежно функціонують, а й радикального перетворення механізмів держави, зокрема правового й організаційно-функціонального, забезпечення процесів регулювання децентралізації, що є важливим чинником досягнення ефективності державного управління.

Місцеве самоврядування — це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади — жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста — самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України.

Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст. Громадяни України реалізують своє право на участь у місцевому самоврядуванні за належністю до відповідних територіальних громад.

Органи місцевого самоврядування є юридичними особами і наділяються цим та іншими законами власними повноваженнями, в межах яких діють самостійно і несуть відповідальність за свою діяльність відповідно до закону. Органам місцевого самоврядування законом можуть надаватися окремі повноваження органів виконавчої влади, у здійсненні яких вони є підконтрольними відповідним органам виконавчої влади.

Делеговані повноваження — повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають у управлінні районних і обласних рад.

Органи місцевого самоврядування з урахуванням місцевих умов і особливостей можуть перерозподіляти між собою на підставі договорів окремі повноваження та власні бюджетні кошти.

Сільська, селищна, міська, районна в місті (у разі її створення) рада може наділяти частиною своїх повноважень органи самоорганізації населення, передавати їм відповідні кошти, а також матеріально-технічні та інші ресурси, необхідні для здійснення цих повноважень, здійснює контроль за їх виконанням.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування може здійснюватися лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм власних повноважень.

Обмеження прав територіальних громад на місцеве самоврядування згідно з Конституцією та законами України може бути застосоване лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

У містах із районним поділом за рішенням територіальної громади міста або міської ради відповідно до цього Закону можуть утворюватися районні в місті ради. Районні в містах ради утворюють свої виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є і головою її виконавчого комітету.

Первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень є територіальна громада села, селища, міста. Територіальні громади сусідніх сіл можуть об'єднуватися в одну територіальну громаду, створювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати єдиного сільського голову.

Сільські, селищні, міські ради є органами місцевого самоврядування, що представляють відповідні територіальні громади та здійснюють від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування. Обласні та районні ради є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, а також повноважень, переданих їм сільськими, селищними, міськими радами.

Виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади — також підконтрольними відповідним органам виконавчої влади. У сільських радах, що представляють територіальні громади, які налічують до 500 жителів, за рішенням відповідної територіальної громади або сільської ради виконавчий орган ради може не створюватися. У цьому випадку функції виконавчого органу ради (крім розпорядження земельними та природними ресурсами) здійснює сільський голова одноособово.

Наукове електронне видання
комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та
мережному режимах

ТИЖДЕНЬ НАУКИ-2019

Гуманітарний факультет

Збірник тез доповідей щорічної
науково-практичної конференції серед студентів,
викладачів, науковців, молодих учених і аспірантів 15–19
квітня 2019 року

Один електронний оптичний диск (DVD-ROM);
супровідна документація.
Тираж 100 прим. Зам. № 700

Видавець і виготовлювач
Запорізький національний технічний університет
Україна, 69063, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 64 Тел.:
(061) 769–82–96, 220–12–14

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2394 від 27.12.2005.